

חג העצמאות

תשע"ה – 2015

חוברת הסיפורים השלמה

אל מלא רחמים

קבעתי עם יקי בשער בעשר. העומס פה בלתי רגיל ואני מקווה שהוא יגיע בזמן.

זהו יום הזיכרון של שנת שישים ושתיים לתקומה, אלפיים ועשר למניינם, עשרים לעשר בבוקר, החלקה הצבאית בקריית שאול.

"עשר דקות, רמי, אני תקוע בצומת הכפר הירוק." אני יודע שזה ייקח יותר. מסתכל סביבי ולא מפסיק לגמוא את המראות. עשרות חניכים במדים של תנועות נוער שונות מחלקים בקבוקי מים לבאים, מצרפים שושנה אדומה ומבט נבוך. מאות חיילים צעירים שבקושי סיימו טירונות מתקבצים זוגות וחייל וחיילת במדי א' חדשים ניצבים דומם ליד כל מצבה, מעבירים משקל מרגל לרגל בחוסר נוחות. המעמד לא קל להם.

יש לי עוד עשרים דקות עד שהכול יתחיל ואני מסתובב קצת, פוסע בשבילי בית הקברות הצבאי העמוס באלפי מבקרים. אני זוכר במעומעם שהקבר שלו מצוי היכן שהוא בחלקה הצפונית של מלחמת יום כיפור, אבל כדאי לברר במודיעין איך מגיעים לשם. חיילת צעירה מביטה במיומנות בצג המחשב שלפניה, משרבטת בכתב יד מעוגל את מסלול ההגעה לקבר.

חמש-עשרה שנים לא הייתי פה. בהתחלה עוד הייתי מגיע מדי שנה, תמיד ביום שלפני יום הזיכרון. לא יכולתי לפגוש את המשפחה. החיים זרמו במסלולם, ואני, כמו רבים מבני דורי, הדרתי רגליי יותר ויותר. גם עכשיו, מיליון שנים מאוחר יותר לא יוצא לי מהמוח הבוקר ההוא, לקראת סוף השביעית, כשהוא מרים אליי טלפון בהול וסוחב אותי בכוח לתחנה המרכזית הישנה.

"קדימה, רמי, נוסעים לירושלים, המלחמה נגמרה והעיר העתיקה פתוחה למבקרים."

"בחייאתק, אני מחזיר לו מייד, המלחמה נגמרה לפני עשר שעות. שמעתי במו אזניי ב'קול ישראל' שהודיעו על הפסקת האש, מה בא לך פתאום ירושלים? עדיין יורים שם!" לך דבר לקיר. הבחור בטון. גורר אותי אל האוטובוס העולה לירושלים, מושיב אותי ליד החלון ומתיישב צמוד אליי, שלא אבצע לו עריקות.

"צ'מע, רמי, קודם אנחנו נכנסים לעיר העתיקה דרך שער האריות, בדיוק מאיפה שמוֹטָה נכנס עם הזחל"ם, ו'בן צור סע', וכל הסיפור, ברור? משם מחפשים איך להגיע לכותל הכי זריז שאפשר ואחרי זה חייבים למצוא חומוס רציני והכי הכי, בא לי יונה ממולאת."

אני מסתכל על הזלוב הזה, המום. "בשביל יונה ממולאת אתה גורר אותי כל הדרך לירושלים?!" פעם, בדרכנו על משאית צבאית פתוחה על כביש אל-עריש בואך היאחזות נח"ל סיני, הוא ישב על אדן חלון המשאית כשמרפקו נוטה החוצה. לפתע עברה מולנו משאית ערבית והמרפק שלו ריסק את מראת הצד

הענקית שלה בלי שהוא הרגיש בכלל... ה"אינעל רבק אחו אל שרמוטה" של הנהג הערבי ליוו אותנו עוד כמה קילומטרים. והאובססיה שלו לבקלאוות וכנאפה שלא ידעה פחד... מתחשק לו בקלאווה באישון לילה? קטן עליו. מפלח בזריזות את המפתחות של הטנדר פז'ו שתלויים בארון בכניסה למזכירות המשק וטס לטול כרם, חוזר אחרי חצי שעה עם מגש עמוס כל טוב.

אני מפלס את דרכי בשבילי בית הקברות המטופחים להפליא. ממש כאן קבורים גם מוישה וברוך ומאיר. ההמון סוגר על השבילים הצרים של בית העלמין ואלפי אנשים משרכים דרכם בדומיה מקפיאה, מחפשים אחר קברי יקיריהם.

אני מזהה ממרחק את ראשו האדמוני של יקי וסוגר לעברו במהירות. השמש מקרינה ישירות על בלוריתו השופעת, שוזרת בגוון האדמוני של שערו פסי שיבה. דווקא יפה השילוב הזה... אני רושם לעצמי בראש לצחוק אתו על זה בהזדמנות הראשונה.

יקי מזהה אותי ופולט אנחת רווחה, ושנינו מזדרזים לפלס את דרכנו אל הקבר. ברמקולים מתנגן חרישית שיר של נעמי שמר.

מוישה המרמש. המדריך הנערץ. איזה גבר היה מוישה. איך היה פוסע לו בנון-שלנט בכניסה לצריף הצופים במדי חיל האוויר האפורים, כנפי הטייס נוצצות על חזהו, ואנחנו, החניכים הצעירים, זבי החוטם, טורפים אותו במבטינו הנעים בין הערצה לסגידה. הוא צריך להיות קבור כאן כבר משנת 69'. ארבעים ואחת שנה עברו מאז אותה טיסה גורלית.

אנחנו נדחקים בעדינות בין האנשים הדוממים, עושים דרכנו אל הקבר. עוד כמה דקות תישמע הצפירה. צריך להזדרז.

את ברוך הכרתי פחות טוב, שלום שלום, לא יותר. כשהייתי חניך צעיר בצופים הוא כבר התגייס לצבא. כריזמטי בטירוף, מבטו עז וקולו חזק ורועם. מפקד בנשמתו. טיפס כמטאור בסולם הדרגות, עלה ועלה... ונפל ברמת הגולן כסמג"ד שריון. בטוח שהוא באותה חלקה של חללי יום כיפור. ברוך לנצ'נר. לך תחפש אותו בתוך השורות האלה שאינן נגמרות.

בוסאני. הבחור הגבוה והממושקף מגרעין "ארז". בוסאני ואני טַחְנוּ כמו משוגעים את הטרקטורים של היאחזות נח"ל סיני עד שהפכו לגרוטאות. ילד קטן שטעם שלוק קטן מהחיים. עוד הספיק להתחתן, והלך.

בכניסה השלישית אנחנו מזהים את המקום ומתקרבים בהיסוס, מחפשים פנים מוכרות. אף אחד. ליד המצבה עומדים בדומייה חייל וחיילת נבוכים ונותנים בנו מבט מלא תודה. אנחנו פה הראשונים. אנחנו מניחים את זרי הפרחים באגרטל הבטון וממלאים אותו במים מבקבוקי השתייה שלנו. יקי מוציא מכיסו נייר מקופל ותוקע לי ליד. אני פותח את הקיפולים – שיר. כזה כמו שרק הוא יודע לכתוב, רגיש ועוצמתי. אני קורא, נושם עמוקות – להרגיע את הרעד שתפס אותי בכתפיים, ומעביר ליקי שמניח אותו על הקבר. מחר בבוקר, כשכל הטרָאם כאן ייגמר ואלפי האנשים יחזרו לשגרת היומיום, הם יפתחו כאן את הממטרות לרענן את הכול והמים ירטיבו את המילים שעל הנייר המקומט.

"תסתכל," אני מפנה את תשומת ליבו של יקי, "השאירו אותו רב"ט. איך לא העלו אותו בדרגה אחרי מותו?"

"אולי הוא היה בכלל טר"ש כשנהרג?"

"וואלה, לא חשבתי על זה, אבל טר"ש? יש עוד דרגה כזאת?"

צפירה. האלפים משתתקים ונעמדים דום, ואני מביט על העומדים סביבנו. סיפורי חיים. הורים רבים כבר לא נותרו במחלקה הזאת ורוב החללים בחלקה הזאת היו בכלל בסדיר, אז גם אין כל-כך אלמנות. חברות? בטוח שכבר התחתנו מזמן. אחים ואחיות? זהו זה. אחים ואחיות. אבל הם לא בוכים.

החזן פוצח ב"אל מלא רחמים" שתמיד סוחט ממני שני ליטרים דמעות כמו כלום. סביבי דומיה. העיניים יבשות. "הורים, אלמנות, ילדים..." אני שומע את קולו של אהוד ברק, שר הביטחון הנצחי, חורק מתוך הרמקולים התלויים מעל לראשים. אני יודע בדיוק מה הוא הולך לומר, הוא אומר את המשפטים האלה כבר עשרות שנים. עד כמה הוא מתכוון אליהם באמת? אני שוב מסב מבטי אל הקהל הרב סביבי. מבטים עייפים, עיניים ריקות. אל מלא רחמים.

בעוד חדש וקצת

בעוד חדש וקצת
ממש עוד מעט
אצמד לקראתו
ואני לו אשתו.

שמלת הפלה מוכנה
בעוד חדש וקצת יש חתנה,
קצר הוא הזמן
אולי עוד אוריד סנטימטר שמן.

הבטיחו לי בעלי האולם
שהאירוע יהיה יפה ומשלים,
סגרנו כבר על תפריט
והורי... קנו לו טלית,
אני והוריו
גם סגרנו עם רב.

וחתני, את כל נשמתו הוא נתן לעמי
אבל כשסגר את עיניו, קרא הוא בשמי.

מבצע "צוק איתן"
ואין לי חתן.

ואני לו אלמנה
ללא חתנה,
לא אשמח, לא ארקוד, לא אצחק
לא עכשיו ולא בעוד חדש וקצת.

וביום הזכרון עוד בטרם שנה / אני כאן בחלקה הקטנה,
כאן, בבית הקברות הצבאי / אני שומעת מלים בקול א-להי :
"שלום אהובתי פלתי / אני לא אתה, אבל את כן אתי,
עיני עליך פקוחות / ורואות את שלך הבוכות,
הביאוני לכאן כדי לעזר / לך ולעם הזקוק למזור,
ואני, בנופלים נוספים כאן מקר / ודעי, שצדק משמים נשקף בצדק יצאנו לקרב /
ודמנו לשוא לא הקרב
וגם באלו הימים / מכאן עבורכם, אנו נלחמים
ואם למטה היה בי רפיון / למעלה נוסף לי, כוח עליון.

כָּלִיתִי, אֲמַשִּׁיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת שְׁלִי / בְּתַנְאִי, שְׂאֵת לְמַטָּה לֹא תִכְשְׁלִי,
 עֵבֶר קִצֵּת יוֹתֵר מִחֲדָשׁ וּקְצֵת / אֲנִי לֹא אָשׁוּב וְזֶהוּ מִחֲלָט,
 אֶהְבֵּתִי אֵלַיְךָ נוֹתֵרָה כְּשֶׁהֵייתָהּ / וְזֹהִי אֶמֶת וְאִין זֹ בְּדוּתָהּ,
 אִם רַק תִּתְחַתְּנִי / וְתִלְדִי בְּמִקוּמִי חֵיל צִיּוֹנִי
 אִף שֶׁהָאֵב אֵינְנוּ אֲנִי / אֲדַע, שֶׁהַשְּׁלֵם חֲזוֹנִי.

אֲנִי שׁוֹלַח אֵלַיְךָ מִלְמַעְלָה כּוֹחוֹת / וַיִּבְשִׂי אֶהוּבְתִי עֵינַיִם בּוֹכוֹת,
 הַקִּימִי מֵהַר מְשֻׁפָּחָה / וְאֲנִי מִמִּקוּמִי אֲשַׁתְּתֵּף בְּשִׁמְחָה,
 דִּי וְקָץ לַגְּעֻגוּעִים / לֹא תוֹסִיפִי לַחֲיֹת בְּלִי עִם."

בְּבֵית הַקְּבָרוֹת הַצְּבָאִי / רַק לְבַדָּה נוֹתֵרָה הִיא,
 הַשְּׂמֵשׁ שְׁקֵעָה וַיְרַדָּה דוּמְיָהּ / וְהִיא בְּגִפָּה וְנִפְשָׁה חֲצוּיָהּ,
 כִּי מָה אָמַר לָהּ הַמֵּת ? / הָאֶהוּב שְׂאֶהְבָּה בְּאֶמֶת:
 חֲפָשִׂי לָךְ אֶהְבָּה אַחֲרַת ! / כֵּן...זֹהִי הַכּוֹתֵרֶת.

חֲלָפָה לָהּ כְּמַעֵט עוֹד שְׁנָה / וְאוֹתָהּ שְׁמֵלֶת הַפְּלָה מוֹכְנָה
 וְשׁוֹב בְּעֵלֵי הָאוֹלָם / הַבְּטִיחוּ אִירוּעַ מְשָׁלָם,
 סָגְרוּ עַל אוֹתוֹ הַתְּפָרִיט / וְהַחֲתֵן קִבֵּל אֶת אוֹתָהּ הַטְּלִית,
 אֶת הַחֲפָה עָרַךְ אוֹתוֹ רַב / שְׁלֹא עָרְכוּ אֲז, עֵקֶב הַקָּרֵב
 וְהַפְּלָה בְּשִׁמְלָה לְבָנָה / הַפְּכָה אֲשֶׁת אִישׁ וַיִּכְבֵּר לֹא אֶלְמָנָה.

גִּדְלָה וְתִפְחָה לָהּ בְּטָנָה / וְשׁוֹב הִיא בְּקֶרֶה בְּחֻלְקָה הַקְּטַנָּה,
 בְּיָדָהּ הָאֲחֵת הַחֲזִיק חֲתָנָה / וּבְיָדָהּ הַשְּׁנִייה הִיא הַחֲזִיקָה תְּמוּנָה,
 וְהִיא לְחֻשָּׁה לְכוּיִן הַתְּמוּנָה: / "הִנֵּה אֶהוּבִי לָךְ מִתְּנָה ,
 רְאֵה אֶהוּבִי אֶת בְּטָנִי / גִּדְלָה בְּתוֹכוֹ חֵיל צִיּוֹנִי,
 הַשְּׁלֵמְתִי אֶת חֲזוֹנְךָ / וְאֶתָּה הַמְּשִׁךְ וְהִגֵּן עַל עַמְךָ,

אִם יִרְצָה הַשֵּׁם, בְּעוֹד חֲדָשׁ וּקְצֵת
 יוֹלֵד ... חֵיל צִיּוֹנִי שְׂיִרְקֵד וַיִּצְחַק".

לחם

שולחן החג סודר בקפידה. נראה כשולחן מהקטלוגים. ארוחת ראש השנה כדת. כל המשפחה התייצבה. המאכלים כבר היו ערוכים בהיכון על השיש. קערות הסלטים בשלל הצבעים כבר פוזרו לאורך השולחן, לצידם הונחו צלוחיות הרימון, פלחי התפוח, הדבש והתמרים. הנרות דלקו, שני בקבוקי יין אדום חלוצי פקקים ניצבו בגאווה במרכז השולחן, נושמים קצת אוויר חג לפני שיילגמו, המפיות מעוצבות אומנותית כציפורים, מעשה ידיה של ניצן, בלטו מכוסות השתייה, כעומדות לפרוח בכל רגע. שי, רועי ואיילת עיצבו פתקיות חביבות עם שמות האורחים והניחו אותן ליד המקום המיועד להם. עמדנו להתחיל בארוחת החג. חג ראשון בלי אבא. ואז, רגע לפני שהתחלנו, אמא שאלה מה עם החלה? הבטנו זה על זה, זו על זה וגילינו ששכחנו לקנות חלה. חלה פשוטה של חג. גמגמתי משהו במבוכה שאפשר אולי בלי חלה, שהיא סתם משמינה, שעם מאכלי גורמה שכאלה אולי לא צריך לחם ואמא רק אמרה בשקט: "אוי לבושה. שאצל הבן של מוישה לא תהיה חלה טרייה במרכז שולחן החג?" ורק אז כנראה החוורת קלות והבנתי את גודל הפאשלה. על כל הפרטים הקטנים הקפדנו אבל חלה לחג, מעשה שטן - שכחנו. בפריזר היו רק פיתות ולחמניות קפואות המשמשות את הילדים לכריכי בית-הספר. ידעתי למה אמא התכוונה כשאמרה 'אוי לבושה', שאצלי לא תהיה חלה. אז חמקתי לבית השכנים. נקשתי על הדלת ומיד שמעתי את שכני קורא בקול שמח 'בוא. נכנסתי. כל משפחתו כבר הייתה בעיצומה של ארוחת החג. קיבלו את פני בשמחה. "אתם צריכים להציל אותי", אמרתי. אולי במקרה יש לכם חלה מיותרת, חצי חלה.. שכחנו לקנות וזה ממש בושה..."

*****

על מנת להבין את עומקה של "הבושה" עליי להחזירכם בזמן כשישים ושבע שנים למחנה נידח בצפונה של ירדן שנקרא בשם אום אל ג'ימאל, אם הגמלים בעברית. שם, במקום הזה, שכן מחנה שבויים ובו, בין היתר, שבויי גוש עציון שנפלו שבי בערב יום הקמת המדינה. בין השבויים היה גם נער אחד, עוד לא בן שמונה עשרה, רזה, רעב, בעל זוג עיניים תכולות חולמניות ושיער בלונדיני. ריחם קצת על עצמו מן הסתם, כמו כולם, התגעגע הביתה מאוד כמו כולם. הנער הזה היה אבי, משה ריבלין ז"ל. את הסיפור שאני עומד לספר לכם עכשיו שמעתי ממנו במשך שנים רבות, כמעט בכל ערב ראש השנה. לצד ברכות על התפוח ועל הדבש, הרימון, ראש הדג ומצב הרוח המרומם שלקראת השנה החדשה, התחלות חדשות, תקוות, אהב אבי להיזכר בראש השנה תש"ט אלף תשע מאות ארבעים ושמונה, כאילו להתרפק מעט על האירוע שהפך עם השנים לזיכרון מתקתק.

מפקד המחנה הירדני התייצב אז בבוקרו של ערב החג והודיע לשבויים שיש לו בשורה טובה בצד רעה. הבשורה הטובה הייתה שלכבוד ראש השנה הגיעה מהארץ, בסיוע הצלב האדום, חבילה נאה של דבש ותפוח ורימון ואף בקבוקון יין וגם קופסת סרדינים. לזה, הבטיח, שלכבוד החג יצורפו לשבויים גם פיתה גדולה וכמה זיתים ואף שתי ביצים שלוקות וחתיכת גבינת עיזים. אבל הייתה

גם בשורה רעה שהבהירה להם שלא יוגש יותר שום מזון עד למחרת החג. ראש השנה הוא כידוע בן יומיים ולכן, המנה שתוגש לכל אחד אמורה להספיק ל-48 שעות. שכל אחד יכלכל ארוחותיו בהתאם. צריך להבין שכמויות המזון שניתנו להם ביום יום היו ממילא זניחות ולמעשה סבלו השבויים רעב במשך כל ימי שביים.

אבי לא היה מתמטיקאי ולא מומחה לתורת המשחקים, וגם עכשיו לא ממש ברור איזו אסטרטגיה היא העדיפה במצב שכזה. האם רצוי לחלק את הארוחה למנות קטנות ולא מספקות? או שמא לאכול את הכול במכה אחת. אבי חשב רגע וקיבל החלטה "לרדת" על כל הארוחה באחת ולא לחלקה למנות. נאמן להחלטתו זו, גם בהמשך חייו, זמן רב לאחר השחרור, מעולם לא הסתדר עם פטיפורים או מזטים או חטיפים. לא אהב מנות קטנות. אוכל הוא תמיד אהב הרבה ובגדול.

הוא בירך בתא כלאו את השנה החדשה – בירך על היין, על הלחם ואז פתח את קופסת הסרדינים, טבל בה את הפיתה, הרטיב את פיו בזיתים המעולים כדבריו, נגס בביצים הקשות ונהנה מהארוחה הטעימה ביותר שאכל אי פעם בחייו. הפיתה הייתה פיתה אובאלית, עבה, עם קצח (מון) מפוזר מעליה בנדיבות. תמיד חיפש אבי מילים חדשות, יפות, מקוריות לתאר את מידת הנחמה שהעניקה לו הפיתה הזו, עשתה אותו מאושר לרגע. הוא הביע תפילה שיכלו קללותיה של השנה היוצאת, שנת תש"ח, שלו אישית הייתה קשה כשאלו, ותחל תש"ט וברכותיה. בפעם הראשונה מאז הלילה הנורא בו נפל בשבי חש אופטימיות זהירה וזעירה כאחת, שיהיה טוב.

בבוקר הוא כבר התעורר עם בטן מקרקרת וידע שיש לו עוד לפחות שתי יממות עד הפעם הבאה שדבר מאכל כלשהו יבוא אל פיו. במשך כל החג הסתובב ככלב רעב, מביט לשמיים ותוהה מאין יבוא עזרו. והוא לא בא. הוא נותר רעב עד לתום החג. ואולם באותו ראש השנה התרחש האירוע המכונן של חייו שייעד אותו, עד ליומו האחרון כאיש בריא, להיות כרסתן, איש שמן שמח וטוב לב, ובעיקר לאהוב, להעריץ, להלל ולשבח בכל הזדמנות בחייו לחם. נער הייתי וגם בגרתי ועוד טרם פגשתי אדם שאהב משהו בחייו כמו שאבי אהב לחם.

שנים על גבי שנים הייתה נפתחת כל ארוחה משפחתית במעין ריטואל קצר וטבעי ביותר. מאחר ומאז שעמדתי על דעתי, נוהג זה כבר היה קיים, הוא נראה לי טבעי והגיוני. ראשית דבר היה נעמד בראש שולחן האוכל, שם היה מקומו, הוא היה מצמיד כיכר הלחם אל כרסו – תמיד העדיף את הלחם האחיד השחור הפשוט או את החלה האחידה על פני מיני לחמים בעלי שמות 'מתוחכמים' – מחבק אותה בשמאלו ובימינו אוחז את סכין הלחם – שגם היא הייתה בעלת מעמד של קדושה בביתנו, ופורס את הלחם מהחוץ אל הבטן. מומלץ לעצור שנייה לפני תום החיתוך כדי שלא לפצוע את הבטן ואז לתת משיכה קלה בפרוסה ולנתקה משאר הכיכר. זה מבטיח לך שתמיד יצאו הפרוסות טיפה עקומות עם צ'ופצ'יק בקצה, מהמשיכה.

גם לאימי היה תפקיד בטקס הקטן הזה. הפרוסה הראשונה הייתה נמסרת לה. זה היה שלה. אנחנו היינו רק מתווכחים בינינו, ויכוח נצחי, אם קוראים

לפרוסה הזו שיקה, או לשיקה או אולי בכלל נשיקה. ואז אבי היה פורס לעצמו שבע פרוסות לחם. הוא היה מורח אותן היטב במרגרינה ובונה לו בצדו, קצת מוחבא אל הכלים, מגדל של פרוסות לחם. המגדל הזה תמיד הזכיר לי את מגדל פיזה כי תמיד היה קצת עקום בגלל שיטת החיתוך הבלתי מאוזנת. אחרי שהיה עורם לו את מגדל הלחם היה פונה אלינו ושואל מי רוצה לחם. היו חוקים בעניין. מי שיבקש פרוסה, אבא יפרוס לו בשמחה ואף ימרח לו את הפרוסה במה שיבקש. שירות זה שירות. אבל במגדל של אבא, זה הנחבא בפניה מימינו, אסור היה לגעת. מעולם לא ניסיתי לשלוח את כף ידי לעבר המגדל הזה, למרות שמקומי הקבוע היה מאז ומתמיד לצידו. היה לי ברור שאם רק אקרב לשם את כף היד, היא אינסטינקטיבית תחטוף מכה על גבה.

אני זוכר עצמי כילד מסתכל באלבום המשפחתי ורואה תצלום קבוצתי של אבי עם חבריו בעת השבי בירדן. צלם מטעם הצלב האדום הגיע למחנה וצילם אותם תמונה אחת קבוצתית. היה זה אות חיים ראשון שלהם מהשבי. צילום שהוא גם סוג של ביטוח לחיים. איש לא יעז להוציא שבי להורג אחרי שצולם בריא ושלם. סברו. אבי עומד במרכז, ללא חולצה, עם כובע ברט לראשו. מעולם לא ראיתיו כה רזה וחטוב כמו בתמונה ההיא. הוריד את החולצה להראות להוריו, שהיו מטבע הדברים מודאגים עד מוות, שהוא בריא ושלם.

במהלך השנים אבי חדל מן ההרגל הזה לבנות לו מגדל בטחון עשוי לחם. הפנים כנראה שכבר אף אחד לא מסוגל למנוע ממנו לחם, ושוכנע להיפרד מההרגל המנחם והמרגיע. אבל באהבתו הרבה ללחם זה כמובן לא פגע. מעולם הוא לא דיבר בשבחו של סטייק טוב, לא היית שומע מנו מילת שבח על קרם ברולה, או גלידה עם קצפת, ממתקים לא באו מעולם אל פיו. אמנם הוא לא שנא עוגות אבל התייחס אליהן קצת בביטול, כאל משהו טיפה מיותר אם יש לחם. רק הלחם היה עבורו נושא לנאומי אהבה. הוא היה מזמר את שיר השירים ללחם, מוכן לשתף פעולה עם כל נביאי הזעם ולפצוח בכל דיאטה שרק יציעו לו על מנת להקטין את ממדי הכרס, אבל אוי למי שהעז להעלות על דל שפתיו את האפשרות שיותר על לחם, או אפילו רק יקטין כמויות ממנו.

אני יכול לספר לכם עוד רבות על ההערצה של אבי ללחם. אם במקרה סעד על שולחנם של אחרים ולא היה לחם בארוחה, הוא היה נכנס למעין חוסר בטחון, נלחץ, באותם רגעים עיניו נדמו לי כעיניי איילה לכודה. היה מסרב להתחיל בארוחתו בטרם יתווסף לחם לשולחן. אוכל סיני לא נכנס מימיו לפיו, כי הבין שהאוכל הזה ממש לא הולך עם לחם.

בגיל 70 הוא חלה. עם הופעת המחלה, התברר לפתע שהוא נושא עימו טראומה שקיננה בנפשו כל השנים. מקורה היה באותן שעות מרות שעברו עליו בגוש עציון המותקף, כשמרבית חבריו סביבו פצועים או הרוגים. האוכל אזל, התחמושת גם, והוא וקומץ חבריו ברכו כבר 'שמע ישראל', מתכוננים לקראת מותם הקרב, עיניהם כלות למראה ההמון המסתער עליהם מבקש לעשות בהם שפטים. ברגע האחרון הגיעה הפקודה מהארץ להיכנע והוא הלך עם החברים שנותרו לשבי הירדני. הפסיכיאטר ממשרד הביטחון הסביר לנו שבמהלך השנים שחלפו מאז השבי מצא אבי דרכים משלו להסתיר את הטראומה הנפשית

שחווה ולתפקד כרגיל לגמרי, להקים בית בישראל ואף עסק, ורק עתה, לעת היחלשות הגוף, נחשפה גם הפגיעה הנפשית. אז הבנתי – יותר מאשר שמר אבי על הלחם, שמר הלחם על אבי. ככל שאיבד בהדרגה את אהבתו ללחם כך מצבו הנפשי והגופני הלך והדרדר. כשזו עזבה אותו סופית, כשדחה ביד חלושה פרוסת חלה טרייה של יום שישי שהוגשה לו, ידעתי בתוך תוכי שפסו סיכויי להירפא, וכך לצערי קרה.

**

...שכנתי חייכה בטוב לב. "בכיף. במילא הגזמנו השנה בקניית החלות, יש לנו די והותר", אמרה. בתוך שניות דחפה לידי חלה טרייה שלמה, חלת חג, עגולה, טרייה, מדיפה ריח מנחם של חג. "הצלת אותי", אמרתי והודיתי לה בחום. ברכתי את כולם בשנה טובה וחזרתי למשפחתי. יששש!!! קראתי כשנכנסתי הביתה מניף את החלה אל-על. קיבלו אותי בצהלות. ברכתי על התפוח ועל הדבש, על הרימון והתמר, ברכתי על היין, ואז עצרתי רגע, השתרר שקט. ניסיתי להסתיר בעזרת חיוך אווילי, פרץ בכי שביקש לפתע לצאת. בקול קצת תרנגולי ברכתי על החלה – בצעתי אותה בידיי וחילקתי לכל אחד חתיכת חלה טרייה.

בתצלום: שבויי גוש עציון, אום אל ג'ימאל 1948. במרכז ללא חולצה, עם כובע ברט, משה ריבלין ז"ל

או אז הכל היה מושלם...

(סיפור בחרוזים)

מדבר וגם ים, ופרחים בכל פינה,
 ושלג בחורף, אם נוסעים לחרמון.
 יהודים, ערבים, חילונים, יראי-שמים,
 לא משעמם פה אפילו לרגע אחד,
 אם היינו כולנו כמו שתי טיפות מים -
 ישראל לא היתה מקום כל-כך מיוחד.
 אך יותר מהכל - ישנו עוד דבר-מה,
 קשה לנסחו, אז אדגים להלן:
 אם גם למדינות היתה נשמה -
 לשלנו היתה את הגדולה מכולן.
 כל-כך קל ופשוט לחיות פה ביחד,
 בסיכום אחרון - זה עניין של גישה,
 אם נשלב יד ביד ונתגבר על הפחד -
 אחד ועוד אחד יהיו פתאום שלושה.
 כשיש צפירה בבית-ספר כולם עומדים
 דום,
 ואני אמנם בן, אך יורדות לי דמעות,
 כי אני לא מבין איך קורה שפתאום
 חייו של חייל לא חשובים מאדמות.
 "ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת",
 השיר בראשי ממשיך וממשיך,
 למרות שאני ילד - האמת ממש
 צורחת:
 אפשר רק לחיות פה, למות לא צריך!
 בשנה שעברה, כשהייתי בחו"ל,
 כי ביקרתי עם אבא ואמא דודים,
 נהייתי נורא מכל הטיול,
 וראיתי מקומות מאוד מיוחדים.
 וביום האחרון, כשעמד להגמר,
 לרגע הרגשתי צביטה של כאב,
 אבל אז, כשנזכרתי לאן אני חוזר -
 הבנתי שרק בית אחד לי בלב.
 "ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת",
 המשכתי לשיר כשהגעתי לביתי,
 וחשבתי מתחת למי המקלחת -
 איזה מזל שדווקא כאן נולדתי...!
 כי אני ישראלי, הרי זה ברור,
 ואם הייתי ילדון בניז"ר או קינסאי -
 הייתי שם זר מוחלט וגמור,
 ישראלי שנולד בטעות על שבתאי.
 "ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת",

בצהריים נתקע לי שיר בפדחת
 ששרו בטקס היום בבית-ספר,
 "ארץ ישראל שלי יפה וגם פורחת",
 וכל הדרך הביתה שרקתי בזמר.
 בהתחלה עוד ניסיתי להוציאו מהמוח,
 אבל אחר-כך החלטתי שזה לא חשוב,
 כי המילים והלחן גרמו לי לשמוח,
 אז מה אכפת לי, בעצם, שיחזור שוב
 ושוב?
 וככל שהמשכתי לרנן ולשיר,
 והשמש זרחה במלוא אונה בצהריים,
 עברו לי בראש תמונות למכביר
 של מדינת ישראל, שאני אוהב עד
 השמים.
 אני סתם נולדתי פה, לא באתי
 במיוחד,
 אבל סבא וסבתא הפליגו מאלג'יר,
 והקימו קיבוץ ללא עזרה מאף-אחד,
 במקומות שוממים, שאיש לא הכיר.
 הם בנו להם בית ומגדל לשמירה,
 גם אורות ודירים וחדרים לאירוח,
 וצלו תפוחי-אדמה במדורה,
 לסבא וסבתא היה כיף, זה בטוח!
 בכל שנה באביב הסבים לוקחים
 אותי ואת איציק, אחי הקטן,
 לקיבוץ שבנו - ואנחנו שמחים,
 כי יש שם נדנדה וקרוסלה בגן.
 אבל מכל הדברים שבנו בקיבוץ -
 חדר האוכל אהוב עלי ביותר,
 כי מגישים בו דייסה עם טעם פיצוץ,
 על שלוש קערות אני לא מוותר!
 והתחלתי לחשוב, בדרך אגב,
 על דברים שנראים ביומיום, בשגרה,
 כאילו שהם מובנים מאליו,
 אבל בעצם הם לא, הם מתנה נדירה.
 כמו, למשל, שישראל הקטנה -
 חרף גודלה - יש בה המון:

את ים-המלח, כנרת, כל עמק, כל הר,
את תל-אביב, ירושלים, אילת וחיפה
ואת בירת הנגב, עירי, אני אוהב
בעיקר.

אך בכל זאת היה זה לגמרי מושלם
לו הייתי מגיע על סיפון אנייה,
כמו סבא וסבתא מפליג על הים,
והספן היה נותן לי את ההגה
לשנייה...

התחלתי לשיר בפעם המיליון
כשהמים בצינור קפאו בבת-אחת,
ופלטתי צרחה וניתרתי לשטיחון.
ניגבתי את עצמי כמו צלחת של
חומוס,
המחשבה הזאת היתה נורא מצחיקה,
ואחר-כך הרהרתי – איזה פספוס!
הרי נותרה לה נקודה אחת מציקה.
כי אני אוהב בך הכל, ישראל היפה!

הקיץ האחרון של האיש מן הבקעה

אבק כבד מרחף באווירה הקודר של ארץ אין-עץ. מעטים הגשמים הפוקדים אותה. ברדתם, טיפות כבדות, חומציות, סופחים הם את האבק ההוא, והווים לכתמי בוץ חומים-דהים על שמשות הטנדר הסדוקות. האבק שוקע עם הירה; האיש מנגב את הבוץ במטלית בטרם ייבש, ומחכה לגשמים שיבואו.

ברקים מתקשרים מעל קרן סרטבא. רעם מרוחק מהדהד. הגשם לא בא. כמעט לעולם אינו בא. בבואו, מעט ובמאוחר, מתמסר לו האיש, שוכב על האדמה הפרירה, העפורה – בפירוש עפורה ולא אפורה – וסופג אליו את הגשם הפושר ואת ריח העשן העולה מרמץ מדורות הרועים המלחשות אי-בזה.

פתע מתפרא אביב קצר ימים, ומים מדלגים בצהלה מסלע לסלע בנחלים היורדים מן ההרים, וחיים מעשיבים במדרונות באלף בנות גוון. הפשתה עזת-הצבע עולה בין צפיעי העזים, ותפרחות תורמוס ההרים הכחולות-סגולות פושטות במורד. חרקים צצים מאי-שם לזמזם ולרחוש בירוק-הירוק הזה. התפלץ השחור המשוריין, כבד התנועה, העשוי כעין פרקים, המנומר כתום, אינו המוזר שבכולם. אך האיש לא נלאה מלהביט בו, בטומנו עצמו באדמה, ובהגיוחו ממנה כעבור ימים והנה הוא פרת-משה-רבנו מבהיקה ונלבבת. ובהיפתח המון החרציות תופיע הנחושתית כלילת היופי, הירוקה-זהבהבה, המותירה רמז שמנוני למגע ידו של האיש.

האביב, קצו קרב. עלעולי אבק שוב מתאבכים לרום, מתחרים בעמודי האוויר המהביל, הנושאים את החסידות מעלה, במעגלים הולכים ומתרחבים, עד היעלם מן העין. ארץ נינוחה ועשירה וסלחנית מזו מצפה להן הלאה מכאן. אותן הנחשלות, המהדסות אחר נברנים על המדרונות, לא יראו בבוא הגשם. האדמה תיאפה תחתן, הנברנים יעמיקו. קודר יעמוד האיש לרגע בהיתקלו בפגריהן הצפודים, פה ושם על המדרונות. העור מכווץ, עצם החזה בולטת. מתחת לנוצות הזהומות ולעור שנמתח בשמש נאכל שריר החזה עד אין; באין בהן כוח לעוף מצאן הרעב. מר היה קצן מזה של חברותיהן, שהתפתו לשתות ממי המוות של ים הערבה.

לרגע, בטרם קיץ, יסגיל-יחוויר העולש על גבעולו הנוקשה, המסועף, הכבר-מצהיב. אחר ימהרו העשבים לגווע. מקץ שלושים או ארבעים ימים של פלא נושב בהם הבל שרב ראשון של קיץ להקמילם, והיה הצוהב היבש למגרס טוחנותיהן המצהיבות של כבשי הבקעה הדלות.

את אשר לא כסס הצאן תאכל האש. שריפה אחר שריפה יצית אלה הקנא של ארץ הכבשן ההיא, ולהבו ירוץ במדרונות בקול תסיסה, ויותר חלקות שחורות של כיליון בים הזהב המצולהב, אפר דק הנרום עננות שחורות למדרך נעלו המסומרת של האיש, בבואו לאסוף מן החלקות ההן את קליפתו העצובה של צב היבשה השרוף, שרגליו הקצרות לא נשאוהו מהר די הצילו.

יש והוא יוצא ליומיים או שלושה, מטפס לבדו במרעולים הצרים שידע מאז, ישן במבצרים נטושים מימים רחוקים, ומניס את העטלפים מן הבונקרים העזובים שמימים רחוקים פחות. אינו חושש להותיר בשממונו את הבית הבודד בצלע הגבעה, ואת שלט העץ הדהוי הקורא לעוברי אורח לסור. יודע כי איש לא יבוא: עוברי-אורח אינם באים אל האיש. לבדו ישמור את ארצו הזעירה, שהוא עצמו קבע את גבולותיה. בימים הישנים והרעים, ימי השלום הנורא, עת נשמו הדרכים, הלך גם האיש; אחר רעשה המלחמה בהרים, והאימה חלפה. ואפשר כי לא ידע איש בשובו, כשם שלא ראה איש בלכתו.

גם את החצר הזניח. נלאה ממנה. כמעט ולא הרגיש איך החניק אותה בגרוטאות, ואיך נסתפחה גדילנים יבשים, שרישרשו בחלוף בהם הצפע.

צפע הכיש את הכלבה שרקיה. אז התנער האיש, והסתער בזעמו על החצר, עורם את הקרשים ואת הגרוטאות בסמוך לגדר החלודה, עורף את הגדילנים בשבר מגרפה וצובר אותם לתלולית דחוסה. כמעט וחש שמחה כשקירב גפרור אל התלולית, שהתלקחה מיד בקול פצפוף, ובאותו גפרור עצמו הצית לו סיגריה, והתבונן סביב, אל האדמה שנגלתה.

אולם אש הגדילנים דעכה במהרה. הוא לא טרח לפזר את האפר. עמס את שלושים הקילוגרמים של שרקיה המתה על כתף אחת, והלך והשליך אותה בערוץ, מקום בו ימצאוה התנים, שלא העזו לקרב אליה בחייה. בשובו נשבה בגבו השרקיה, רוח המזרח הלוהטת, הנושאת בכנפיה את החמסין.

החמסין, חמישים ימי שרב מחרף והולך, לב לבו של קיץ אכזרי. כל מה שנותרה בו לחלוחית – יבש. כל מה שיכול היה להישרף נשרף. והחמסין הוסיף להלום. הגשמים המעטים שירדו בחורף לא מילאו את הבורות; לא היה בהם אלא משקע עכרוי סמוך לקרקעית. הכבשים שנשארו בחיים שתו את הנוזל על העלוקות שבו; חומות וריריות נצמדו הללו וינקו את חיי הכבשים, תופחות בגרון עד מחנק. מעטות עלה בידי הרועים להציל באמצעות יונקותיו הארוכות של הצלף; את היתר הטילו אל הוואדיות. התנים צחקו בקול בלילות הקיץ ההוא.

לא צחוק התנים גרם לו לצאת באותו לילה. רעש אחר עורר אותו – קול שאינו מקולות הלילה הרגילים. יצא לחצר והתבונן סביב. דימה לראות דמות אדם אפלה בין הגרוטאות, אצל הגדר החלודה. קילל את עצמו חרש שלא לקח את האקדח, ואחר נזף בעצמו על פחדנותו. "מין הדא?" קרא אל החושך. לא היתה תשובה; הדמות לא נעה. להב קהה של מעדר נחת על עורפו מאחור.

ציין

שנת 1812 לפני הספירה.

"מתושאל ידידי, השמוע שמעת אודות אברם העברי?"

"למך, מקצה הארץ עד קצה הארץ נפוץ שמעו של זה האיש. הלא חסדו וטוב ליבו האירו פני תבל, והוא כאב לכולנו."

"אמת, פליאה רבה ניפלאתי אודותיו. מניין בא טובו? ומדוע עדיינו מגיע? מה לו ולנו שאלינו נשא פניו ואור חסדו?"

"א-ל אחד לכולנו" חידש זה האיש. "ממקור טוב אחד היה והוה הכל" אמר.

"מתושאל! כנים דבריך! "נפשי קשורה בנפשך" בצאתי אמר לי."

***

שנת 250.

"מטרונא, אלו האמוראים היהודים היושבים בינינו בבל, מה טיבם ובמה עוסקים הם תדיר בבתי מדרשותיהם?"

"סטיו, ולוואי ידעתי. אומרים שבחוקי האלוקים. מה לחוקים ולרבבות נערים וגברים היושבים ודנים יחד יומם ולילה? מה לחוק עתיק ולעמל הבנה וניתוח יום יומי תדירי? מניין להט המסירות? ולוואי ידעתי."

"ביותר נתפעלתי מזריזות השכמתם בביאתם לדרוש ומאור פניהם בצאתם. הראית פנים מאירות כפני רב הונא, מטרונא?"

"אמת. אנשים מוזרים ומופלאים הם. ברכה רבה אני רואה בשיבתם בינותינו."

***

שנת 1944.

"רוחלה, אנא, איכלי את את הקליפות האלה. אינני יכולה לסבול את רעבונך."

"אבל מאמלה..."

"די! אינני יכולה לסבול זאת יותר! אל תעשי את זה שוב. את המנה שלך איכלי את."

"אבל מאמלה, לימדת אותנו שהכרת הטוב היא המידה הכי יסודית והכי חשובה. מכוחה אנו נדרשים לכל עבודת ה' שלנו! אנחנו סך הכל משיבים לו כגמולו הטוב. אנא תני לי להשיב לך מעט."

"רוחל, ובאמת איזה טוב הוא גמל לנו? וכי לראות את אבא מרוסק במפתן בית הכנסת זוהי טובה? או לצפות ביענקל נרצח בתליה בדמי ימיו? או שמא הגעגוע הנורא אל שירה לאה שאיננה?"

"מאמא, אני אוהבת אותך. אני כאן בשבילך. אהיה עימך לנצח. האין זה טוב?"

***

שנת 2015.

שלוש בבקר. שמירה בעמדת "תלם סערה" בגבול לבנון. עוד שלוש שעות והשמירה המתישה הזאת נגמרת. אני נמצא פה עם כפיר, בחור עם לב זהב אך שתקן. השמירה איתו משעממת וזוחלת לאיטה.

פתאום כפיר התחיל לשיר:

"והנה עולה השחר לאור נועם געגועים,

והנה שב הגוף בקור עולם אל נועם ייסורים,"

אל מי הוא מתגעגע? ומה נעים בייסורים? ומניין המנגינה השלוח והמתגעגעת הזאת?

"והנה עיניים כלות אל עמוד עולם עולה,

אל תפילה, אל בקשה, לאור פני בורא."

מהו אותו עמוד עולם? תמהתי. ומאיפה ההשתוקקות הזאת לחבר הדמיוני הזה?

"כפיר! אני פה! תפסיק לרחף."

"כן גל, אני שמח שאתה פה..."

"תסביר לי מה כל כך מתוק בגעגועים ובייסורים? ותסביר לי אחת ולתמיד מאיפה האהבה והגעגוע הזה לאלוקים?"

"גל, אתה אחלה בנאדם אז בטח תבין אותי טוב. טוב לב, הרגשת פעם?"

"בטח,"

"והתמסרת אליו?"

"מה? אל מה?"

"אל הטוב לב."

"תסביר."

"אני מאמין בטוב הלב שלנו. אני מאמין שיש לנו טוב לב אין סופי. אנחנו רק נדרשים להתמסר אליו ולגלות אותו. עם המסירות הזאת הבנתי שיש מקור לטוב. הבנתי שהוא טוב יותר מאיתנו ושהוא אישיות יותר מאיתנו. הבנתי שהוא מתמסר אלינו באופן אין סופי ומאז אני מרגיש שמתבקש שאתמסר אליו."

"שמע כפיר אחי, אני לא מבין אותך.

ומה מתוק כל כך בייסורים, בקשיים שבדרך, עדיין לא הסברת."

"אישית, רק בזכותם גיליתי את עוצם המסירות וטוב הלב שלי. אני חושב שכל גם העם שלנו.

לפחות תהיה איתי בעניין טוב הלב שיש לנו. אחי, אנחנו חייבים להתמסר אליו!"

לא יודע למה, אבל התרגשתי קצת מהתום שלו. שמתי יד על הכתף שלו ואמרתי לו: "אחי, אני איתך תמיד."

עם הזריחה כפיר התחיל לשיר שוב, באותו ניגון נעים:

"חורבן, יובש, ציה,

נפשי מפה לציון הומיה,

ואף שגם היא כשמה ציון,

שטופת צללים ושממון.

מלאה פצעי שנאה וכאב,

לעולם אדע ששם אוהב,

מכוחו שאפתי וציפיתי,

החלפתי כח, לא כליתי.

ציון! ממך כוחי לאהוב!

ממך כוחי לכאוב!

מעולם אף בגלות היית עימי,

שבים אליך בנייך, עמי.

עולם הארת בטוב לב,

במסירות מתוך כאב,

קשרנו בך שרש חיינו,

כיסופנו אליך רוח אפינו."

האמת היא שבכיתי. פשוט ביכיתי.

סיפור לפני שינה

"אימא, אני רוצה סיפור לפני שינה!" נעמי קראה.

"אז תיכנסי למיטה," אימא אמרה. נעמי נשכבה במיטה, שיערה החום מפוזר על הכרית והיא בוחה באימה שעומדת מולה. אימא הרימה את השמיכה הלבנה עם עיטורי וורדים אדומים והניחה אותה על בתה הקטנה. היא הידקה בידיה את השמיכה, כאילו נעמי היא גולם שעליה לשמור עד שיפרוש כנפיים, יפרח לשמיים המזוהמים מכאב ודם, ויברח.

"פעם, רחוק מעבר להרים, חי ילד קטן. היו לו עיניים כחולות וכתמים שחורים מסביב לאישון, ככה שלא היה ברור הגבול שלו... והשיער שלו חום וארוך, כזה שהיה עף ברוח של הים והוא נראה כמו מלאך שמרחף מעל המים. היו לו נמשים על האף שנעלמו עם הגיל ונקודת חן מעל העין ורק אם היית קרובה אליו, יכולת לראות אותה, כי היא הסתתרה בין הגבות... הוא אהב ללכת לים עם המשפחה שלו. הייתה לו אחות קטנה ועוד אח בבטן של אימא שלו. הייתה לה בטן גדולה, כמו שלאימא שלך יש עכשיו.

הם גרו בבית קטן ליד פרדס תפוזים וכל יום הוא היה יוצא מוקדם בבוקר לפרדס וגונב כמה תפוזים לפני שבעל הפרדס הגיע. כמובן שהוא לא היה קורא לזה גניבה, אחרת איך הוא היה הגיבור של הסיפור שלי, הוא היה קורא לזה... קסם. את מבינה, זה היה קסם איך שהתפוזים בטעות נפלו לידיים שלו והוא בקסם ברח מהפרדס חזרה הביתה עם ידיים מלאות תפוזים גדולים וצהובים.

חודשים עברו והנה נולד תינוק קטן. הילד הקטן הבטיח לשמור על אחיו התינוק, הבטחה שקיים עד הרגע האחרון.

יום אחד, אחרי כמה שנים, והילד הקטן גדל. העיניים הכחולות עם הכתמים השחורים שראו פעם זריחות שמש ראו עכשיו את השקיעות שלהן והשיער החום הארוך עכשיו קצר.

הילד הקטן שהתבגר יצא למלחמה. כן, כל כך מהר הוא התבגר כמו פרפר שעזרו לו לברוח מהגולם שהוא תפר לעצמו... חבל שהפרפר ימות. הוא לא ידע נגד מי הוא במלחמה, הוא לא ידע למה הוא במלחמה. הדבר היחיד שהוא ידע היה שהוא הבטיח להגן על אחותו ואחיו הקטנים שישבו בבית וחיכו לבשורה הקשה שלא הגיעה... לפחות לא בפעם הזו.

הוא לבש את הבגדים שהיה צריך ללבוש, הוא חבש את הכובע שאמרו לו לחבוש. חבר לצוות הציע לו לכבות את העיניים, אבל הוא לא הסכים לכבות. הוא לא כיבה.

הוא יצא למלחמה והכול אש ועשן... ואנשים צועקים שיעזרו להם. הוא היה במלחמה והוא ראה כל כך הרבה שקיעות שמש, ולעולם לא ראה שוב זריחות. כשהוא עזב את הבית בפעם הראשונה, לבוש בבגדים האלה, אבא שלו עמד על

יד הדלת, כולו גאה בבן שלו שיוצא למלחמה ואימא שלו בוכה ורוצה לנשק אותו לשלום. אבל הוא כמו גבר, בדיוק כמו שאבא שלו רצה שיהיה, מסרב ואומר שזו נשיקת פרידה והוא מתכוון לחזור. והוא חזר.

הוא חזר לאחותו ולאחיו, לאביו ולאימו והוא חזר לילדה שאהב וחיכתה לו. אבל היא לא הכירה את הילד הקטן שהתאהבה בו. היא לא רצתה להסתכל במבטו האילם, זה שפעם צעק לעברה והבעיר להבות במקומות חשוכים כעת נותן להם לדעוך באפלה של עצמם. אבל הילדה ידעה שהיא צריכה להישאר חזקה ולהילחם על הילד הקטן שנעלם תחת מעטה העשן והלהבות, גם כשהוריו התייאשו. היא הייתה הולכת איתו בפרדסים ויחד היו חוזרים עם תפוזים שהגיעו בקסם לידיהם. היא הייתה מובילה אותו אל הים ונלחמת על עיניו הכחולות.

יום אחד הוא כרע ברך והיא אמרה כן. תוך שנה נולדה להם ילדה קטנה. הוא כל כך אהב אותה, היא הייתה הזריחה הראשונה שהוא ראה מאז השקיעה הראשונה. אבל הוא ידע שהוא לא יישאר להרבה זמן. הוא ידע שיגיע הרגע שהוא ילך ולא יחזור, לפחות ככה היא ידעה.

שנתיים עברו, והילד הקטן נקרא שוב ללבוש את הבגדים ולחבוש את הכובע ולכבות את העיניים. הפעם הוא הקשיב. הוא לא התכוון לבזבז את הזריחה שלו על מיליון שקיעות. לילות לפני היא ביקשה שלא יעזוב, והוא הבטיח שיחזור. את ההבטחה הזאת הוא לא קיים.

הוא לא ידע למה הוא נלחם, הוא לא ידע נגד מי הוא נלחם. הדבר היחיד שהוא ידע היה שהוא הבטיח להגן על אחותו ואחיו הקטנים, על הוריו, על אשתו ועל בתו הקטנה ועל התינוק שבבטן ורגע לפני שיצא, לבוש בבגדים האלה, היא נשקה לו לשלום והילדה הקטנה בין רגליו, מחבקת את הדובי שהביא לה ביום ההולדת. הוא מת ואנחנו חיים. אבל אלו לא חיים..."

"גם לאבא היו עיניים כחולות," נעמי לחשה. עיניה נעצמות והיא פיהקה. היא חיבקה את הדובי שלה ונרדמה.

"כן..." אימא אמרה ועיניה בוכות בכי שקט.

השמיים שחורים, הכוכבים מסרבים לזרוח.

הם לא יכולים להאיר את הדרך לאנשים שאיבדו אותה, הם לא יכולים להיות התקווה של אנשים שהדחיקו אותה עמוק בליבם ומסרבים להאמין שיש כזו.

הם לא יכולים לספוג את הכאב מאלו שכאבם גדול מדי עליהם והם לא יכולים יותר להקשיב לצרחות הכאב והמוות של המתים. הם מסרבים להאיר על מדיהם המוכתמים דם, כאילו מעניקים להם תקווה שקרית לעולם טוב יותר, כזה בלי מלחמות וכאב.

אבל הכלבים מייללים לשמיים שחורים, כאילו רואים דבר שאף אחד אחר לא מאמין לראות שוב.

השמש מאירה כל בוקר מחדש. היא קורעת את החשיכה ותופסת את מקומו של הירח, רק כדי להיעלם שוב.

אימא פקחה את עיניה וראתה את החשיכה שהזריחה השאירה לה, היא העבירה את ידה על הסדין הריק והתבוננה לתקרה הלבנה.

"מה אתה רוצה?" היא שאלה.

"אני רוצה את הזריחה שלך" אמר הקול שבקע מהתקרה החיוורת והקרה.

"אם היית פה, יכולת לקבל אותה... אבל אתה לא פה עכשיו אז אני רוצה שתיעלם לגמרי, עיניה החלו להאדים וידיה תפסו את הסדין ומשכו ומשכו, "אני לא רוצה שתחזור לפה יותר... בבקשה".

"הייתי חייב... הייתי חייב לשמור עליכם"

"אסור היה לשלוח אותך לקרב הזה! אסור היה לתת לך את הרובים!" היא הרגישה איך הצינה הקרה קרבה אליה והיא נחנקת מכעס. "אני לבד פה! אתה מבין אותי? אני לגמרי לבד פה!"

"אני הקרבתי את החיים שלי בשביל להגן על הזריחה, בשביל שכולם יוכלו ליהנות ממנה"

"אז מה אם הקרבתי את עצמך? עוד אחד ימות ועוד אחד ימות והמלחמה הזאת לא נגמרת... ועוד ילדה וילד יישארו ללא אימא או אבא. עוד משפחה תיסדק ותתנפץ לעשן השריפה!"

"אני מצטער..."

"תמשיך! כי זה מאוד עוזר לי להמשיך את החיים שלי כשאני צריכה להסביר לילדה הקטנה שלך שאתה מת ואתה לא תגנוב יותר תפוזים מהפרדס בשבילה!... למה היית חייב ללכת?"

"הם היו צריכים אותי... הייתי חייב!"

"גם אני הייתי צריכה אותך..."

היא קמה, הקיאה, צחצחה שיניים, התלבשה, הקימה את בתה הקטנה ושלחה אותה לבית הספר. לאחר שנשקה אותה וחיבקה אותה חזק היא שחררה אותה לעולם שבחוץ. היא נעלה את החלונות, מלבד חלון החדר שלה, והיא נעלה את כל הדלתות ויצאה.

היא נכנסה למכונית, לחצה על הדוושה, הדליקה את הרדיו, ונסעה. מתוך הרדיו עלו קולות, אבל היא לא הבינה אותם. היא עצרה בצד הדרך ודמעות מילאו את עיניה. היא לא יכולה לחיות עם העובדה שהוא מת בשביל שעוד אחד ימות.

היא ניגבה את דמעותיה, לחצה את הדוושה ושבה לנסוע, להמשיך עם החיים שנעצרו לרגע אבל חייבים להמשיך. היא יודעת שהיא יכולה לבכות, היא יודעת שהיא יכולה להתפרק ולהתנפץ למיליוני חתיכות קטנות שלעולם לא יתאחו. היא יודעת את זה.

היא גם יודעת שאסור לה לעשות את זה.

היא הניחה את התיק, לבשה את החלוק הלבן ואספה את שיערה. היא פתחה את הדלת וראתה רק כאב, אבל היא התרגלה. מסדרונות מלאים, מיטות חולים מלאות ואוויר קר, כולם מחפשים את הדרך החוצה אל השמש.

"מה יש לנו היום?" היא שאלה את אחת האחיות.

"מה את עושה פה? את צריכה להיות בבית..." האחיות אמרה.

"אני לא יכולה להיות שם יותר, אי אפשר יותר להיות שם... עכשיו מה יש לנו היום?" היא חזרה על השאלה.

"במהלך הלילה הובאו חמישה פצועים בינוני... לאחד מהם הוחלט לבצע קטיעה מלאה של שני הרגליים. כולם עכשיו במצב יציב. עוד מעט אמור להגיע משלוח מסורוקה של שלושה פצועים קשה... אין להם שם מקום... כולם עם פצעי ירי צלפים." הטלפון צלצל והאחות ענתה. אימא התבוננה בה והרגישה כאילו היא מתפוצצת, לא מכאב או רחמים אלה מכעס. "קוראים לנו, בואי!" אימא החלה לעקוב אחר האחיות, "לפני כמה דקות נפלו מרגמות על אזור איסוף של חיילים... יש לפחות עשר פצועים. כולם בדרך לפה!"

"אימא, אני רוצה סיפור לפני שינה!" קראה נעמי.

"אז תיכנסי למיטה," אימא אמרה.

"מה קרה אחרי שהוא מת?" נעמי שאלה כשהיא נשכבת על המיטה ובוהה באימא מכסה אותה בשמיכה לבנה עם עיטורי וורדים אדומים.

"הוא מת... בטח עכשיו הוא אוכל תפוזים גדולים וצהובים בגן-עדן," אימא ענתה. היא התבוננה בעיניה האפורות הגדולות של בתה, כמו ירח שנועד להאיר את האפלה שהשקיעה השאירה ולנסות ולהחזיר את השמש שנשבעה שלא תחזור. אבל היא תחזור.

היא יודעת שהיא יכולה לבכות, היא יודעת שהיא יכולה להתפוצץ לאלפי חלקים שלא יתאחו לעולם אבל היא לא תעשה את זה. השמש, היא חזקה והיא יודעת שמותר לה לבכות.

"אימא?"

"אני חושבת על סיפור מיוחד."

"השמש לא תמיד הייתה לבד... פעם, אם היית מסתכלת לשמיים כחולים היית יכולה לראות אותם, רוקדים ואוהבים בממלכה של עננים לבנים בכל מיני צורות. הם היו שמחים וכולם הרגישו בזה... הפרחים פרחו והציפורים צייצו, העצים גדלו וצמחו וניסו לגעת באושר שלהם אבל אף אחד לא הצליח. כולם היו מאושרים אבל אף אחד לא הסתפק בזה. אף אחד לא רצה את החשיכה ואת האופל ששתי השמשות השאירו אחרי שהן נעלמו מבעד לאופק אז הם החליטו להפריד ביניהן.

הם תפסו את אחת מהן ומשכו לעבר הלילה בשביל שתאיר את החשיכה, אבל זו לא הסכימה. הם אמרו לה שהיא לא תהיה לבד, כי מי רוצה להיות לבד, והוסיפו לה את הכוכבים שיארחו לה חברה... וכל יום מתווסף כוכב חדש. השמש כעסה והחליטה לנקום, היא נתנה להם לחיות בחושך ופעם אחת בחודש היא תופיע במלוא כוחה ותאיר עליהם."

"אבל מה קרה לשמש השנייה?"

"השמש השנייה נשארה לבד. בודדה בעולם שפעם היה מושלם ועכשיו כבר לא. היא לא רצתה להיות יותר זאת שתאיר את הדרך לאלו ששרפו את שלה והיא לא רצתה להיות התקווה לעתיד טוב יותר, כשאת העתיד שלה הם הרסו... היא לא יכלה להיות יותר לבד, זה קשה מדי... אבל השמש חזקה. היא ידעה שהיא יכולה לבכות והיא בכתה. אבל היא ידעה שאסור לה להתפרק למיליון חתיכות שלעולם לא יתאחו... לא בשביל אלו שהרסו ופגעו בה, חס וחלילה... היא עשתה את זה בשביל עצמה. היא הראתה לעצמה ולאחרים שהיא מספיק חזקה להאיר אור של שתי שמשות".

"אימא, אבא למעלה בשמיים?" נעמי שאלה ועיניה נעצמות.

"כן... הוא הירח."

חוטפי הילדים

(סיפור אמתי)

חשכת הליל כמעט עטפה את הכפר בשעה שחבטות אלימות ומתמשכות הלמו בדלת הכניסה של הבית השקט. במיטה הרכה והחמה, בה עמדתי להירדם, נדהמתי מעוצמת המכות ולבי פרח בקרבי. החזקתי את ידה של אחותי, גם היא נבהלה. כהרגלה, אימא ססיל השכיבה אותנו בתום ארוחת הערב, בשעה שצבעי השקיעה הדועכים חדרו מבעד לוילונות הרקומים של חלון החדר. בדומה למכחול המצייר על בד רחב מימדים, קרני האור האחרונים של השמש הפיחו חיים בכתמי הזבובים שכיסו את התקרה. המכות בדלת חזרו ונשנו, בתקיפות ובעקשנות, עד כדי כך שהייתי בטוח שהדלת תכרע תחתיה מחמת החבטות אם אימא ססיל לא תפתח אותה בזה הרגע.

כמו אחותי הלן, הייתי מבוהל. לא שמעתי את קולם המוכר, התומך והמעודד של אימא ססיל ושל אבא רנא. כל גופי רעד מתחת לשמיכה שלא חיממה אותי עוד. במסגרתה שעל הקיר, תמונת המחזור של אבא רנא במעילו צבאי ועל ראשו כומתה, מביטה על שנינו בגאון ובגאווה. אולם, הפעם היא לא מצליחה להשליט את השלווה משרת הביטחון, בה נרדמנו מדי ערב. בעיניים בוהות, הסתכלתי על הלן: גם היא רעדה. התכרבלתי כדי להיות הכי קטן שאפשר.

בסופו של דבר, דלת הכניסה של הבית נפרצה ברעש מחריש אוזניים מלווה בצרחות מטילות מורא. חיבקתי את הלן בחוזקה. שמעתי את הלימת המגפיים של שני גברים שהתפרצו לחדר האוכל. רוח מקפיאה התפרצה יחד אתם וחדרה לגופנו. אימא ססיל הגיחה מחדרה בחלוק ובשער פרוע.

... את האם? איפה הילדים?

השאלה נשאלה ללא גינוני טקס, בשפה עילגת, בקול בוטח ושחצן על ידי אדם זר. המבטא, אופן הגייתו בהדגישו את המלים, יחד עם קשיחותו היו לי לזרא.

- ... הילדים ישנים... האימא שלהם לא נמצאת... היא מתגוררת בעיר... הילדים כאן רק ב.....

מה, לעזאזל, רצו הפולשים האלה בשעה מאוחרת זו ומה הם רוצים מאתנו ומאימא שלנו?

הלן רק בת חמש ואילו אני בן ארבע, אך שנינו הבנו ש-"הילדים" הם אנחנו. ידענו גם שיש לנו שתי אימהות: זו אשר אצלה גרנו זה מספר חודשים בכפר, אימא ססיל, שדאגה לכל צרכינו, אותה אהבנו כמו אימא שלנו האמתית: אימא אנה. אימא אנה התגוררה בעיר כדי שתוכל להמשיך לעבוד ולפרנס את עצמה ואותנו. מכיוון שלא יכולנו להישאר לבד בבית, במיוחד בתקופה זו של רדיפות, גרנו בכפר אצל אימא ססיל. אימא אנה נהגה לבקר אותנו מדי שבועיים. אותה אהבנו מאוד. היא הביאה לנו ממתקים ומיני פינוקים שערבו לחכנו. להלן קנתה בובה שיודעת לדבר ולי מכונית מכבי אש וחיילי עופרת. אימא אנה החזירה לנו אהבה, למרות העובדה שבילתה אתנו פחות זמן מאימא ססיל.

- די לברבר גברת ! לכי והביאי את הילדים... שאם לא כן נצטרך לעשות זאת בעצמנו...

קולו הנוקב והקשוח של האיש הזר ביטא חוסר סבלנות והפך לעצבני יותר. הלן מגבירה את לחץ ידה בשלי. באותו רגע, מאוד רציתי שאימא אנה תהיה גם היא לידנו. כל כך רציתי להתעודד בחיוך שלה, בחום שלה, במלים האהובות שתמיד הרגיעו אותנו ! לא מפני שאימא ססיל איננה אדיבה ואוהבת, פשוט מפני שזה לא אותו דבר. בעצם, לא היה די בשתי אימהות כדי להשיב את נפשנו ולחזק את רוחנו....

- קחו את כל כספנו, קחו את התכשיטים שלי... הם שבים המון, ירשתי אותם מסבתי ומסבי... תוכלו לתת אותם מתנה לנשים שלכם... הם שווים הון תועפות...

בקול רועד ומפוחד, אימא ססיל הציעה לחוטפים להחליף אותנו בתמורה לתכשיטים המשפחתיים שלה. אימא ססיל החלה לבכות בכי חרישי וכבוש.

- .... את מתחילה לעלות לי על העצבים, גברת. קדימה, תביאי את הילדים...

האיש השני דיבר ללא מבטא. הוא כנראה היה תושב האיזור. הוא נשמע מנומס, עם הרבה פחות רוע בנימת קולו:

- בבקשה גברת, צייתי להוראות הקצין, לטובתך...

הזהרורית האחרונה של הערב נעלמה מהתקרה, כמו התביישה מן המעמד. כתמי הזבובים שעל התקרה לא רקדו עוד בריקוד מסתורי ואיטי שהבעית אותנו לא פעם, בשעה שהפכו למפלצות מטילות מורא. כעת, לא עוד הם הפחידו אותנו, אלא קולותיהם של אותם חוטפי ילדים, שהילכו אימים על אימא ססיל וגם על שנינו.

- הזהרה אחרונה גברת. אם לא תלכי להלביש את הילדים תיכף ומיד, אנחנו ניקח גם אותך...

הפעם, היה זה קולו של החוטף המקומי שזעק את האולטימטום. אבא רנא, שהצטרף בינתיים לאימא ססיל בחדר האוכל, לא פצה את פיו עד לאותו רגע, ולא הבנו את פשר שתיקתו. מוזר, שהרי כל אימת ששב מן השדות והתיישבנו סביב השולחן בתום היום, הוא ידע לצעוק עלינו ולהרעיף מכות קסקט למי מאתנו שעיזבן אותו ! לא הצלחתי להבין מדוע אבא רנא לא גירש כהרף עין באותן מכות קסקט את שני החוטפים. זאת ועוד, אולי - אם היה צועק כפי שהוא ידע, שומר היערות והז'נדרמים היו שומעים אותו והיו באים להציל אותנו.

לפתע פתאום, אבוקת אור מסנוורת הבזיקה מתוך האהיל הלבן, שצורתו כצלחת הפוכה, ושטפה את חדר השינה שלנו. הלן פרצה בבכי ונדמה לי שגם אני. אימא ססיל קרבה אלינו בעוד היא מתייפחת. אחד הגברים, הלבוש אזרחית, ליווה אותה עד למיטתנו. הוא לא דיבר אך הביט בסקרנות מופגנת בקירות ובתקרה של החדר. אימא ססיל הוציאה אותנו מתחת לשמיכה בבת אחת ומשכה אותנו אל תוך זרועותיה. הרגשתי נורא קר ונורא פחדתי. גם הלן.

"אני רוצה את... אימא אנה", מלמלתי בקול מקוטע וחנוק. "... לא רוצה ללכת... לא רוצה שייקחו אותנו... אני רוצה להישאר פה עם הלן...".

אימא ססיל הלבשה אותנו בחיפזון. המשכתי לרעוד מקור ומפחד. גם הלן. משהבנתי את חוסר האונים של אימא ססיל, הרכנתי ראש ונכנעתי בעודי דורש ממנה את הדובון הקטן שלי, שלעולם לא נטש אותי. הלן לקחה את בובתה המדברת, מתנתה האחרונה של אימא אנה ונתנה לי יד.

משעברנו לחדר האוכל בדרכנו לצינה שבחוץ, הבחנתי בחוטף האחר. הוא לבש מדי צבא שדמו במידת-מה למדים שבתמונה של אבא רנא בחדר שלנו. אלא שהמדים של הגנב היו בצבע זית, הדורים ומרשימים הרבה יותר. נשר בעל כנפיים מושטות עיטר את זרועו השמאלית. על הקסקט שלו התנוססה גולגולת מפחידה. היו לו גם קישוטים כסופיים בדש צווארונו. מגן השמש של הקסקט בהק באור הנורה. גם מגפיו המצוחצחות למשעי בהקו. שמתי לב לכך שהייתה לו חגורת עור הדורה ומבריקה, וכן נדן ובו אקדח תלוי בצד ימין, כמו שהיה לקצינים של חיילי העופרת שלי.

איש משני החוטפים לא דיבר אתנו עד למשאית הצבאית המכוסה בברזנט שהמתינה בכביש הראשי במנוע דולק, מול שער הבית שלנו. בדרך אליה, לא עזבתי את ידה של הלן ולא את הדובון שלי. הלן בכתה, וגם אני. רעדנו מקור ומפחד. שני החוטפים השליכו אותנו אל תוך ארגז המשאית. נבלענו לתוך חור שחור, ידה של הלן נעלמה לתוך לילה ארוך וממושך שלא נגמר...

... ומאז אני מחפש את ידה.

"שלושה דורות"

סבי יחזקאל צרפתי היה בן 48 במותו. ו' באייר התש"ח, היה תאריך הפטירה שלו. התלאות שעבר בחייו הקצרים גרמו לו להישחק, פיזית אך בעיקר נפשית. בצעירותו היה גבר חסון, כתפיו הרחבות תמיד הטעו וגרמו לו להיראות מבוגר יותר משהיה, עיניו האפורות – על אף צבען – היו מלאות ברק ושמחה, ושפתיו היו מעוקלות לחיוך כדרך קבע. יש שיאמרו שמותו היה הפתעה אבל אלה שהכירו אותו היטב ידעו שאם וכאשר תקום מדינה ליהודים – אצל סבי היה רק "כאשר", הוא האמין בכל ליבו שזה יקרה – ירשה לעצמו לנוח, ואחרי חיים לא פשוטים שעבר, ידעו כולם, שמנוחה הייתה רק בעולם הבא. ובאמת שעות ספורות אחרי שראש הממשלה, דוד בן גוריון, הכריז על עצמאותה של מדינת ישראל סבי החזיר את נשמתו לבורא.

כשסבי היה בן 14 פרצה מלחמת העולם הראשונה. מנער שלומד להכיר את העולם התבגר באחת בעל כורחו. סבי התגורר עם הוריו ושני אחיו הגדולים במזרח צרפת. כשפרצה המלחמה הצבא הגרמני השתלט על לוקסמבורג, בלגיה וחלק גדול מצפון-מערב צרפת כך שמשפחתו של סבי הייתה יחסית רחוקה מקו האש, אך את ההפגזות הארטילריות קשה היה שלא לשמוע. שני אחיו הגדולים התגייסו למלחמה מאוחר יותר אך לא שפר עליהם המזל והם לא חזרו. אבי-סבי לא יכול היה לשאת את הצער הרב ונפטר שישה חודשים לאחר מכן, כך שסבי ואימו נשארו לחיות בגפם. "מלחמה מיותרת", סבי תמיד היה אומר לכל מי שרצה לשמוע אודותיה. כשאמר זאת פניו היו הופכות רציניות, זאת בכדי לרמוז לשואל לא לשאול שאלות נוספות. לאלה שלא ששו להבין את הרמז היה 'מקנח' בהנפת כף ידו הימנית באוויר וזאת הייתה נעצרת בתנוחת 'עצור' חדה, דבר שלא הותיר ספק כי אין בכוונתו להמשיך לדבר על הנושא. היה קשה לסבי לדבר על אחיו ואביו, אך האמת היא שהוא לא היה דבר גדול בכללי. לצערי לא זכיתי להכירו אך אבי, משה, תמיד סיפר לי את המעט שזכר ממנו. אבי היה בן שלוש שנים בלבד כשסבי נפטר, אך מעולם לא הטלתי ספק באמינות סיפוריו. נכון יותר לומר שאני, בתור אחד שאהב להקשיב לסיפורים – מומצאים או אמיתיים – זה לא שינה מאומה. הייתי ילד "עם קוצים בתוחעס", כמו שאמי רחל הייתה תמיד אומרת, אך כשאבי אמר את מילות הקסם "שעת סיפור", הייתי מתיישב על כיסא העץ הקטן שבסלון ומחכה למוצא פיו. "חצי מהשכונה קראו לסבך 'האילם החייכן'", אמר לי אבי באחת הפעמים שנתקף נוסטלגיה. "אבל עם ילדים הוא היה כמו אישה זקנה, לא הפסיק לדבר.", המשיך אבי. היה נחמד לדעת זאת. תיארתי לעצמי שסבי התנהג עם אבי יותר כמו חבר מאשר אב, לכן אבי אהב לספר אודות אביו. ולכן הוא גם היה להוט להמשיך בדרכו. המלחמה על האדמה הושרשה לאבי עוד מינקות, ולמרות שאבי נשאר יתום מאב בגיל קטן, אימו, סבתי מישל, כמו כאילו כיבדה את צוואתו הלא כתובה של בעלה ודיברה ללא הפסקה על חשיבותה של מדינת ישראל ועל החשיבות להילחם על המשך קיומה. לו רק סבתי הייתה יודעת שבמהלך השנים, באחת ממלחמות ישראל הרבות, הייתה שוכלת גם את בנה יחידה בוודאי לא הייתה מלהיבה אותו כפי שהתאמצה לעשות.

ב-1982 פרצה מלחמת לבנון הראשונה, המלחמה החמישית במספר מאז הקמת המדינה. הייתי בן תשע כשאמי, רחל, סיפרה לי כי אבי עומד להישלח לחזית. הייתי בחדר כששמעתי את קולה הגבוה אך הרך להפליא קורא לי מהסלון. כשנכנסתי לסלון ראיתי אותה יושבת על הכורסא, ידיה היו מונחות על ברכיה והן רעדו ללא שליטה. כשהיא קלטה אותי ניסתה להסתיר את היותה לחוצה אבל ללא הצלחה. "בוא ישראל, שב לידי", אמרה לי וניסתה לחייך. תחילה הייתי בטוח שהשכנים מהקומה למטה התלוננו שוב על הרעש שבקע כדרך קבע מחדרי אבל חיוכה של אמי הבהיר לי כי אין מדובר בזה. התיישבתי וחיכיתי לשמוע מה בפיה של אמי. בשניות האלה – שנראו כמו נצח – הספקתי לחשוב על אינספור תרחישים בגללם נקראתי לכאן אבל אז נזכרתי בחיוכה של אמי ונאלצתי לפסול את כולם. "אתה יודע ישראל שהמצב בחוץ קצת רגיש, נכון?", ידעתי למה היא מתכוונת. בחדשות לא הפסיקו לדבר על ניסיון ההתנקשות בשגריר ישראל בבריטניה. כנראה שהנהנתי קלות כי אמי המשיכה ואמרה: "הצבא שלנו צריך לגייס את לוחמיו כדי שהשקט לא יופר". בשלב הזה כבר ידעתי מה היא עתידה לומר. אחרי עוד כמה משפטים שלא הגיעו לאוזני שמעתי את המשפט שלא רציתי לשמוע. "צריכים את אבא שם.", כשאמרה לי אמי את המילים הללו היא לא הצליחה להסתכל לי בעיניים. אישוניה ריצדו הנה והנה וחיפשו מקום מפלט. אין לי מושג איך אבל הצלחתי לחלץ מפי את המשפט "יהיה בסדר אימא", וחיבקתי אותה. גופה התחיל לרעוד קלות והבנתי שהיא בוכה. אז, לא הבנתי למה אמי הגיבה כך, הרי אבא יעזור לצבא ואחר כך יחזור. לא כך? "יהיה בסדר", חזרתי ואמרתי לה בעודנו מחבקים אחד את השנייה. חמישה-עשר שבועות הכל באמת היה בסדר. פיסות מידע על אבי האמיץ הגיעו לאוזנינו, הוא בסדר. עד ששישה ימים לפני סיום המלחמה הכל כבר לא היה בסדר. באחד הימים מוקדם בבוקר נשמעה דפיקה רמה על דלת ביתנו. מאז תחילה המלחמה כל דפיקת דלת או צלצול טלפון היו מקפיצים את אמי אך זו, משום מה, כאילו לא הגיעה לאוזני אמי. היא פתחה את הדלת וראתה גבר לבוש מדים בצבא ירוק זית. פניו לא בישרו טובות וכמו כדי לאשר זאת פתח ואמר: "אני מצטער גברת צרפתי". אלה היו המילים היחידות שהגבר הצליח לומר לפני שאמי נפלה על הרצפה והתחילה לבכות. עמדתי ליד הכורסא ששבועות מספר לפני כן חיבקתי את אמי והבטחתי לה שיהיה בסדר, ולא יכולתי לזוז. הזמן כאילו עצר מלכת. גם כשהשכנים נכנסו למשמע אמי הבוכייה המשכתי לעמוד שם כמו פסל. וזה בערך מה שאני זוכר מאותו יום. לא הצלחתי להיזכר איך הגעתי למיטה או מתי דודה נילי הגיעה, שעזרתה הייתה חיונית לאמי. הימים חלפו, אמי מעולם לא הצליחה לחזור לאישה שהייתה לפני שאבי נשלח למלחמה אך עשתה את כל המאמצים בכדי לחזור לעצמה. בתחילה, היו ימים שהיה נראה כאילו היא מצליחה אבל העיניים שבו וכבו והעלימו את כל העמדת הפנים. עם חלוף הזמן הכאב פחת אך הדאגה שלה אליי התגברה כפליים. לא הבנתי למה אמי כל כך מודאגת וכל פעם ששאלתי אותה על כך היא פתרה את העניין במשיכת כתפיים והוסיפה: "אני בכלל לא מודאגת". מיותר לומר שלא האמנתי לה, אפילו לא לשנייה, אבל ידעתי ש"להאמין" לה היה הדבר הנכון ביותר לעשות. באחד הימים דודה נילי בישלה ארוחת צהריים ואמי ישבה אל השולחן במטבח ואירחה לה חברה. לא התכוונתי להקשיב לשיחה שלהן אז שמי עלה ואוטומטית אוזניי נמשכו לכיוון פתח המטבח. שברי המילים

שהגיעו לאוזניי פתרו את החידה שכמה שניסיתי לא הצלחתי לפענח. "עוד כמה שנים ישראל שלי יתגייס לצבא ואני לא בטוחה שאעמוד בזה", נשמע קולה הרך והמודאג של אמי מהמטבח. באותם ימים הייתי ילד בן תשע וחצי, וכדרכם של כל הילדים מספר שנים היו נדמים כמו חיים שלמים לכן לא ייחסתי חשיבות לדאגותיה של אמי.

11 שנים אחר כך, ב-1994, רגעים ספורים אחרי שעליתי על טרמפ 20 מטר מהבסיס נזכרתי בשיחה ההיא. כשדלת הרכב נטרקה, שלושת הגברים עם הכיפות הלבנות על ראשם התחילו לצהול. תמיד חייכתי כשנתקלתי בכל אותם ברסלבים שפוקדים את הכבישים, בדרך כלל באמצע שום מקום, מרכבם בוקעת מוזיקה חסידית בקולי קולות, והם נוהגים לקפץ ולשיר כאילו הם מקבלים על זה כסף. כששלושת הגברים עברו מקריאות צהלה לשיחה, שפתם לא הותירה ספק כי אין הם יהודים כלל. מדהים איך המח עובד ברגעים כאלה אך באותו רגע חשבתי רק על אמי. אולי המחשבה עליה הצליחה למגר טיפה את הפחד. עשר דקות אחר כך כבר לא יכולתי לחשוב על שום דבר.

שלושה דורות – סבי, אבי ואני – זוכים סופסוף להיפגש. שלושה דורות שאהבו את מדינתם אהבת נפש, וגם נתנו אותה למענה.

אצבעות

...

הציונות מתה. הזמן זלג מבין אצבעותינו, שעון חול של ביצות יבשות ורובי עוזי כבדים מנשוא. הזמן כבד עלינו, כאומה, חרץ קמטים באדמה כפויית טובה זו, הזמן עוד יהרוג אותנו. הציונות מתה.

שלושה שבועות בלעדיך, והגעגועים קורעים את ליבי. אהבה היא געגוע, היא אקט אינסופי של סליחה, אהבה היא כל מה שאני מריחה על הכרית בצידה השני של המיטה כשאתה לא כאן. הסדינים קרים בלעדיך.

זוכר את מה שאמרת לי ביום ההוא, כשהלכנו יחד לחוף פלמחים, כששפתך היו מלוחות כל כך כנגד שפתיי, אתה זוכר?

אני מתגעגעת אליך כל כך. המלחמה כבדה עליי, בית החולים מלא, לאן נוכל לברוח?

מתגעגעת,
אני.

...

אהובתי,

איני יודע אם הציונות מתה. אך אני יכול לומר לך שהזמן אינו אמיתי. זמן הוא המצאה אנושית, ניסיון לצמצם את קיומינו לכדי מושגים שביכולתנו להבין. גלקסיות נוצרות ברגע או במליארדי שנים; היקום גדול כל כך, שהוא קורס אל תוך עצמו.

כשאני כאן, אני מרגיש שאני קורס אל תוך עצמי.

איני יודע מה אוכל לומר לך על גורלנו כאומה, אך כשאני איתך, הזמן הופך אמיתי.

כשאני איתך, אני הופך אמיתי.

כשאני איתך, היקום הולך ומתרחב, הולך ומרחב.

עלי ללכת; כולנו בכוננות גבוהה לקראת ההתקפה הבאה, ואני נקרא להתייצב במסדר בעוד דקות ספורות. איני יכול למסור לך פרטים נוספים, אך דעי שאני אוהב אותך, אוהב אותך, אוהב אותך.

...

אתה בשדה הקרב עצמו, אך דע שגם כאן מתחוללת מלחמה.

ארץ זו התרוקנה מגבריה; הרחובות מוצפים נשים חיוורות וילדים רעבים למראה.

היום בבית החולים מתה אחת החיילות המטופלות שלי. לא הצלחתי לשטוף את דמה מתחת לציפורני אצבעותיי. הלילה לא ישנתי; אני כותבת לך מכתב זה באחד מרגעי רגיעה נדירים, כפופה מעל לשולחן האחיות.

היא הייתה נערה כה יפה, החיילת ההיא, וצעירה כל כך.

התאמץ לכתוב, אני מודאגת. אני יודעת שאתה על הגבול.

מתגעגעת,
אני.

...

אהובתי,

אני מצטער על כך שלא כתבתי זמן מה, אך הימים האחרונים היו מתוחים מאוד. האויב נראה כה דומה אחד למשנהו, איני יכול להבדיל ביניהם. נער צעיר עלה היום מולי בלהבות, ובכה לאימו שתציל אותו. זעקותיו ירדפו את חלומותיי לעד.

חשבת עלייך, על מה שהיית אומרת לו היית כאן. היית מזכירה לי שכוכבים נוצרים מבעירה תמידית, פיצוצים גרעיניים על פני השמש, הרסניים מספיק כדי ליצור חומר מלא כלום.

היית מזכירה לי שאין משמעות לדבר, מלבד הרגע ומלבד האהבה. הציונות לא מתה, כל עוד יש לנו מקום בארץ זו, כל עוד יש לנו מקום, לי ולך, תחת השקיעה בחוף פלמחים. כשהשמש זוהרת בשיערך ומשתקפת בעינייך, כשהשמש בוערת בתוכך. עשית כבר את הבדיקה?

ספרי לי דברים טובים, שקרים יפים, ספרי לי עד כמה את מאושרת, איני יכול לסבול את המחשבה שאינך בקופסא הקטנה והנוחה שבה נעלתי אותך במחשבותי. המלחמה מנשלת אנשים מכל מה שהופך אותם לעצמם; האויב נראה כה דומה אחד למשנהו, איני יכול להבדיל ביניהם. אני רואה את פנייך בכל חלום.

דעי שאני אוהב אותך, אוהב אותך, אוהב אותך.

...

מלחמה אינה מקום למשוררים.

מתגעגעת,

אני

...

אהובתי,

מלחמה אינה מקום.

אוהב אותך, אוהב אותך, אוהב אותך.

...

אם מלחמה אינה מקום, לאן אתה מתכוון לברוח?

ואם אתה בורח, תיקח אותי איתך?

מתגעגעת,

אני

...

השקיעה כאן יפה כל כך, אני מוצאת נחמה בכך שאנחנו תחת אותם השמיים. שמעתי כי לבנון יפיפיה. ספר לי על רגעים יפים וטובים, עזור לי לעבור את הימים בלעדיך.

הדיווחים ברדיו הולכים ונעשים מעודדים מיום ליום.

אני עייפה כל הזמן. זה טוב, העבודה טובה לי. למרות הדיווחים, בית החולים מלא עד אפס מקום.

שמור על עצמך, נסה להכתים את אצבעותיך רק בדיו.

עוד לא עשיתי את הבדיקה.

נאלצתי לאפשר לנשים וילדים נוספים לאכלס את ביתנו. כעת אני חולקת את מיטתי עם שתי נשים נוספות, ובסלון ביתנו ישנים שלושה ילדים וארבע

קשישות. איני יכולה יותר להריח אותך על המצעים והסדינים. כולם מפחדים מהתקפה ארטילרית, קיבלנו ערכות מגן מפני הגז. מתגעגעת, אני.

...

המצב משתפר, בבקשה תכתוב לי שאדע שאתה בסדר. אתה זוכר את חוף פלמחים? אני אוהבת אותך יותר מסך כל הכוכבים שבשמיים. תכתוב לי, בבקשה. מתגעגעת, אני.

...

עברו ארבעה מאז כתבת לי לאחרונה, ואני מפחדת. הזמן הוא אולי קונספירציה עבורך, אך עבורי הוא קיים. כתוב לי. בבקשה. המתח הורג אותי. אני צריכה לדעת שאתה בסדר. מתגעגעת, אני.

....

בבקשה תהיה בסדר בבקשה תהיה בסדר בבקשה תהיה בסדר מתגעגעת, אני.

....

אהובתי, לא יכולתי לכתוב לך. ביקשתי מהאחות כאן שתכתוב עבורי, אך היא אינה דוברת עברית. אחד הפצועים האחרים כותב לך את המילים האלה. הפיצוץ כרת את שתי זרועותיי, אך אני הולך ומחלים. אני שוכב על אלונקה מאולתרת בבית חולים לבנוני בביירות. לעולם לא אוכל לכתוב לך. לעולם לא אוכל לכתוב שוב. כל בוקר אני מתעורר. כל בוקר אני רוצה למות. את עדיין רוצה לברוח איתי? אוהב אותך, אוהב אותך, אוהב אותך.

...

זה עוד רגע מסתיים. אני אשמור עליך כשתחזור, אני אכריח אותך להחלים, אני אכתוב עבור את כל מה שתרצה לכתוב. שיחת הטלפון ההיא לא הייתה מספיקה כדי שאדע שאתה מבין עד כמה אני זקוקה לך. לא אכפת לי אם אתה גידם, פיסח, אילם חירש ועיוור. אני אוהבת אותך עבור הריח שלך וטעם שפתיך. אני אוהבת אותך עבור מה שיש ואין ביכולתך להציע. אני אוהבת אותך בעבור גדמי זרועותיך. הכאב נורא, ונורא לי לדעת שאתה סובל כל כך, וכה רחוק ממני.

זה עוד רגע מסתיים. זכור כי אנחנו תחת אותם שמיים, תמיד, תמיד, תמיד. תחזיק מעמד, מתגעגעת, אני.

...

זוכר מה אמרת בחוף פלמחים?
 אני אוהב אותך, אוהב אותך אוהב אותך.
 מתגעגעת,
 אני.

...

ארגנתי את הבית לשובך. אתה מחזיק מעמד עבורי, נכון? התקשר הביתה
 כשיתאפשר לך.
 דבר ערבית, ליתר ביטחון.
 מתגעגעת,
 אני.

...

אתה מחזיק מעמד עבורי, נכון?
 מתגעגעת,
 אני.

...

עשיתי את הבדיקה. הלוואי ויכולנו לדבר בטלפון לעיתים קרובות יותר.
 מתגעגעת,
 אני.

...

אתה לא עונה אני אפילו לא יודעת אם אתה שם
 בבקשה ענה לי אני משתגעת כאן בבקשה תהיה בסדר
 אני אוהבת אותך, רק תחזור אלי, רק תחזור הביתה, בבקשה

מתגעגעת,

אני

...

התוצאה הגיעה.

אני בהריון.

מתגעגעת,

אני.

...

אהובתי,

אני בדרך הביתה.

אוהב אותך, אוהב אותך, אוהב אותך.

הלילה הוא מכל הלילות

השעה 01:30 לפי שעון קיץ, ונדמה שמאות כוכבי שמיים יצאו להאיר לנו את הדרך. שנינו מטיילים על חוף הים. לבד. רק נדב ואני.

לא יודעת למה זרמתי להצעה המוזרה הזאת שלו. מי מסכים לעשות טיול רגלי בלילה, ממש כמה שעות אחרי שכל בני המשפחה שבאים להשתתף בליל הסדר עם ידיים עמוסות כל טוב כשר- נפרדים לשלום ומתכוונים נפשית לזה שנתראה כנראה רק בשמחה היהודית הבאה? למי יש כוח להתעסק באינטימיות הלילית הזאת אחרי ערב מעייף ומשמין?

נדב תמיד מצליח לעשות את זה. הוא סוחף אחריו אנשים. אולי זאת הסיבה שרצה שנלך לים.

משום מה התהיות האלו היכו בי רק אחרי שחלצנו את הנעליים והתחלנו ללכת לאורך קו החוף, בסמוך לדגלים השחורים שעומדים כצוק איתן בקרקע הבוצית. אבל עכשיו זה כבר מאוחר מדי.

הוא רואה שמשהו מטריד אותי. נדב אפילו לא מדבר ואני ישר יורה לעברו: "לא לא, אני בסדר...נראה לי שפשוט הים פולט עם הקצף גם מחשבות הזויות כאלה...לא משהו קריטי, עזוב."

שנינו ממשיכים ללכת אבל נדב לא מרפה. הוא מנסה לקנות את האמון שלי ואני מבינה שהברירה היחידה שנותרה לי במצב הזה היא פשוט לספר לו את מה שעובר לי בראש.

משחקת קצת עם החול ברגליים, מנסה למתוח את הרגע בו המילים יצאו בשצף אבל בסוף, מתחילה לדבר:

"יודע מה? דמיין את הסיטואציה הבאה: ליל הסדר. בית. משפחה. יהדות. אלוהים ואני. זה כל מה שעובר לי בראש. כולם שרים "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?" ואני כרגיל שוקעת בשטויות שלי.

כולם שואלים את אותה קושייה שנה אחר שנה אבל משום מה, התשובה תמיד תהיה זהה על פני השטח- "שבכל הלילות אנו אוכלים בין יושבין ובין מסובין. הלילה הזה כולנו מסובין".

ומה, איפה האמת פה? מה באמת נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? לא הגיוני שבכל שנה נאמר אותו דבר. אני זוכרת שמאז ומתמיד חשבתי לעצמי עמוק בפנים שהלוואי שכל אחד עונה לעצמו מעין תשובה חד פעמית כשהוא שואל את עצמו 'מה נשתנה'. תשובה שכנראה לא תהיה אותו דבר בעוד 365 ימים מהיום, כשהוא ישאל את עצמו מחדש את אותה השאלה בדיוק".

אני נושמת, נאנחת ומרגישה שאבן קטנה ירדה מליבי. אבל הסלעים המטאפורים שיש בי עדיין מעיקים ואני מוסיפה:

"היית מצפה שכשאדם שואל משהו ולא מפסיק להצהיר על כוונותיו בציבור – הוא יקבל בסופו של דבר את מה שהוא מחפש. בין אם יאהב את התוצאה ובין אם לא, הוא ימצא את מה שהוא מבקש לדעת. אז איך יכול להיות שדווקא אצלנו, ביהדות החזקה של כולנו, זה לא קורה? זה הגיוני בעינייך שבמשפחה שבה ילד יכול בשנייה להיות 'הילד של כולם', חוזרים ושואלים על מהי מהות ישראל? זה הגיוני שעם הסגולה שלנו ישאל כבר 2000 שנה את אותה שאלה? תכלס, לא משנה לאיזו תשובה נגיע בסוף – בחיים לא נסתפק במה שנמצא, ככה נמשיך לשאול ולנבור באותו פצע גם ב-2000 שנה הבאות ותמיד יקרה משהו חדש. כולם יענו לעצמם את אותה התשובה אבל בפנים הכל משתנה. ההוא שם למעלה משחק את המשחק עם כולנו כנראה".

"אז למה שאת ספציפית לא תעזבי את אלוהים?", הוא שואל אותי.

אני מסתכלת עליו, יוצאת מהשוק הדתי שנשאבתי אליו במחשבות ושואלת בקול רועד – "מה?"

"אם זה מה שאת חושבת, למה שלא תקומי ותלכי? למה שלא תגידי 'פאק איט, מעכשיו אני לא חלק מזה. לא רוצה יותר לחפור לעצמי בשאלות, כבר לא אכפת לי מהתשובות כי כנראה שהן לא קיימות ויאללה בוא ניסע לאיזה קוסטה ריקה או אוגנדה ונסתכל על השקיעה". הוא נושם עמוק, מסתכל לאופק שעד לפני שנייה הסתכלתי עליו בעצמי, וחושב.

צוחקת ומובכת בשמו, אני מגיבה בחזרה: "תגידי לי, אתה שומע את עצמך? אתה מקשיב בכלל למה שאתה אומר? מה זה פאק איט? מה זה לעזוב הכל לטובת איזה טרק במדינת עולם שלישית מפוקפקת? איפה אתה חושב שאתה חי?".

אני מישרה אליו מבט ועוד שנייה שולחת לעברו סטירה שתעיר אותו, כי מן הסתם הוא לא בדיוק איתנו.

"במקום טוב יותר משלך זה בטוח. למי אכפת מכל השטויות האלה מסביב? מה אני צריך את כל החרא שמסביב? את כל הפיקפוקים באלוהים, את כל הקושיות האלה, את כל הצבע אדום הזה, את כל הצבא הזה, את כל הימי עצמאות והשנאה הכלל-עולמית הזאת שאנחנו לא מצליחים להבריא ממנה? את לא חושבת שהגיע הזמן קצת לעצור הכל, להגיד לעצמך שנשבר הזין ולהתנתק? תחשבי על זה, איזה כיף יהיה לנו - רק אני ואת, טסים עם oneway ticket לאיזו עיירה מונפצת בדרום אמריקה, גרים בדירת שני חדרים פשוטה וחיים את הרגע".

"נדב אתה אוכל סרטים. לקחת משהו לפני שבאנו לפה? כי אם כן, אני נוהגת בחזור", אני משיבה.

"לא, נו תרגעי גאיה. אני פשוט אומר לך מה לדעתי את צריכה לעשות, כאחד ששומע מהצד את כל הטענות שלך. פשוט נראה לי שהארץ הזאת גדולה על כמה אנשים וכן, האנשים האלה זה אנחנו. אני ואת ובטח חצי מקרובי המשפחה שדיברת עליהם. מה יש לך להישאר פה? תחשבי על זה? איזו

מחויבות כבר נשארה לך? די, תרמת את השנתיים שלך בצבא, סבלת, נהנית, יאללה מה היעד הבא?"

"מה זה 'מה היעד הבא'? נו נדב אתה מדבר כמו תיכוניםט צעיר שלא מבין שום דבר מהחיים שלו".

"אולי זה מה שאני באמת בשורה תחתונה. לא מבין שום דבר מהחיים האלו. אבל בואי ננסה להבין, בואי נחיה קצת משהו אחר ונחזור עם תובנות או שלא נחזור בכלל".

אני מסתכלת עליו ומבינה שהכנסתי את נדב לטריפ של מחשבות.

אנחנו לא באמת מכירים לעומק, הרי כל הקשר שלנו התחיל דרך חבר משותף שניסה לעשות מצוות 'קירוב לבבות'. אבל משום מה יש לי תחושה שלפעמים כשאני איתו, הוא האדם היחיד שיכול להשרות עליי איזושהי תחושת שלוה בכל העומס והלחץ השגרתיים האלה.

אני עוצרת והוא ממשיך ללכת, נתקע עם חזון אוגנדה 2 ומדבר בהתלהבות:

"יאללה שחררי, בואי נמצא את התשובה לדילמה המטופשת שלך. את בעצמך שאלת 'מה נשתנה הלילה הזה שבכל הלילות?' אז הנה – 'שבכל הלילות אין אנו מעיזים אפילו פעם אחת, והלילה הזה כולנו הולכים על זה עד הסוף!'"

אני מתחילה לצחוק ונדב רץ וצורח את המילים של 'מה נשתנה' אל עבר הים.

"נראה לי שהגפילטע עלה לך לראש יא כאפות!" אני צועקת לעברו, והוא נכנס לגלים ונופל ישר.

אני רצה לעברו ורואה איך הוא נפלט החוצה מהים, כאילו היה גוף זר ולא רצוי. הוא שטוף מי מלח, צוחק מהסיטואציה ומושיט לי את ידו. כל כך תמימה, הושטתי לו את ידי בחזרה וניסיתי למשות אותו החוצה אבל כמובן שבחור שטותניק כמו נדב לא יחשוב פעמיים ויפיל אותי איתו.

"if I'm going down – you're going with me" הוא לוחש לי, ואני בזמן הזה כבר מתלכלכת מהבוץ וממי הים. מתאוששת ומנקה את פניי מהמלח, אני דוחפת אותו קצת ולוחשת בחזרה שהוא מטומטם. שנינו מסתכלים אחד על השני ומחייכים מרוב מבוכה.

אומנם היה כבר חושך מצרים, אבל אני זוכרת שיכולתי לראות את עיניו הכחולות מישירות מבט לעבר אישוניי החומים, וכאילו חודרות אל מחשבתיי וקוטעות לי את חוט המחשבה.

זה מה שאני הכי זוכרת מאותו יום. לא את ליל הסדר, לא את הדילמות הדתיות שלי, אפילו לא את איך שנפלתי לים. רק אותו.

.....

את הטלטלות של הצבא נדב ואני לא שרדנו.

מאז אותו ליל הסדר, הייתה לנו תקופה טובה שנגמרה ברגע שהוא התחיל את ההשלמה החילית שלו בבה'ד 1. כן דווקא הוא מכולם, המרדן האולטימטיבי, הולך ומצטיין לו בביה'ס למנהיגים.

אבל למרות הכל, למרות ששנינו הרגשנו שבקרוב נלך כל אחד לדרכו, לא הפסקתי להתגאות בו:

"רק הטובים ביותר מגיעים לשם, דבצ'ו. זה סימן משמייים. יש לך את זה. נו אתה כל כולך איש של חזון, קום ותגשים אותו'.

"איזה איש של חזון...חזון אוגנדה 2 אולי", הוא אמר לי בחזרה.

צחקתי בטלפון ואמרתי לו "חזון ישראל 2.0 אם כבר, גיבור שלי". הוא צחק ונאנח. שמעתי ברקע את החבר'ה שלו, "הגברים של הסיירת" הוא היה קורא להם, מבקשים ממנו לנתק את השיחה כי עוד שנייה הם יוצאים למשימה.

"זה בסדר דבצ'ו. אני סומכת עלייך. מה שאמור לקרות – יקרה בסופו של דבר. וזה נכון גם לגבינו. תסמוך על מה שאני אומרת".

נדב לא בדיוק הגיב והקליטה המשובשת התחילה להשתלט על שיחתנו, אז ניתקתי מהר כדי לא לחכות לדבריו. לא רציתי לשמוע מה יש לו להגיד, אבל אולי טוב שכך.

אני חושבת שזאת הייתה השיחה האחרונה שלנו בטלפון כי מאז, הפעמים היחידות שהתראינו היו כדרך אגב. זה מדהים איך לפעמים אתה יכול להכיר ולהרגיש בנאדם אפילו ללא מילים. לשתוק יחד כאות הסכמה ולהבין שהפעם עדיף בנפרד ולא כזוג.

איכשהו תמיד מצאתי את עצמי פוגשת אותו, בין אם זה סתם ברחוב, באיזה יום שישי ששנינו היינו בבית ובין אם זה באירועים של חברים של חברים של. נדב הופיע לנגד עיני כל כמה זמן, כאילו היה עקבי בחוסר עקביות שלו.

ותמיד באותם מפגשים היינו מגיעים לשיחה ההיא של החוף – שיחת 'יחסינו לאן, מדינת ישראל?', ובכל שיחה התפלאתי מחדש איך נדב השתנה. מהילד המרדן שרצה לברוח לסאן חוזה, הוא הפך לבחור משורות המערכת עם איזשהו טוויסט קטן: "אני מאמין במערכת אבל שובר צלחות מבפנים", ככה הוא היה מגדיר את עצמו.

הייתם מצפים ממני לכעוס עליו, או לטפח יצר נקמנות כלפי אותו 'דבצ'ו' שעזב אותי לטובת נישואים עם הצבא, אבל משום מה הבנתי אותו. טיפת יצר רע לא הייתה בי כלפיו אלא להפך, הרבה כבוד ופירגון על כך שעשה 'אחורה פנה' לאותה בריחה דימוינית שתואר לי כמה שנים לפני כן.

.....

הפעם האחרונה שראיתי את דבצ'ו הייתה אחרי צוק איתן – אותו מבצע שמצד אחד קרע משפחות שלמות, אבל מנגד סתם חורים אחרים שנפערו בחברה הישראלית.

מודה שלא ציפיתי לראות אותו באותה הלוויה נוראית. ההלוויה של החבר המשותף שהכיר ביננו.

אולי זאת גם הסיבה שכשראיתי סגן מרשים מגולני עולה להספיד אותו, לא קישרתי שזה אכן נדב. דבצ'ו שפעם היה שלי, גם אם זה היה רק לקצת. ההלוויה הייתה מזעזעת, ואם יכולתי להשתמש במילה מחרידה יותר מזה – הייתי עושה זאת.

כל כך הרבה אנשים מהעבר הגיעו: חברי ילדות, חברים מהצבא, משפחות, פרצופים חדשים שלא זכיתי להכיר והמשותף לכולם הוא הדמעות המלוחות וההערכה כלפי אותו בחור מקסים - שמעכשיו כולם מדברים עליו בלשון עבר ומוסיפים את צמד המילים "זכרונו לברכה".

מתוך כל ההמולה, הרגשתי שמישהו מסובב את כתפי לאחור. תחילה חשבתי שמדובר בטעות אבל ברגע שהישרתי מבט וראיתי את העיניים הכחולות המוכרות שחודרות לאישוני – התחלתי לבכות. דבצ'ו שתמיד ידע מה לעשות, פשוט חיבק אותי והוציא אותי מבית העלמין.

מאז אותו רגע, כל מה שאני זוכרת זה דרך מעורפלת וסופת חול מאובקת למדי שהובילה אותי ואותו לאורך כל הנסיעה בג'יפ שלו, מחוץ לבית העלמין.

מבלי לשאול לאן אנחנו נוסעים, הייתה לי תחושה שנחזור לים המיתולוגי שהיה למקום היסטורי ביחסים שלי עם נדב - ואכן כך היה.

דבצ'ו הוריד את הדרגות והחליף את מדי הא' שלו לגופיה לבנה, ג'ינס משופשף וכפכפים. אני חלצתי את נעליי והתחלנו ללכת בטיילת המוכרת לאורך החוף, מבלי להוציא אף מילה. עד שהוא נשבר ושאל:

"נו, אז מה נשתנה הלילה הזה מאז עברו כל הלילות?"

גיחכתי והרגשתי איך הדמעות מציפות את עיניי וגרוני והשבתי "שהלילה הזה הבנתי שאין כמו ישראל".

דבצ'ו שם עליי את ידו והמשכנו ללכת ככה - מעלים זיכרונות על כמה טיפשים היינו לפני כמה שנים, ותוהים מה היה קורה לו החבר המשותף לא היה מכיר ביננו.

"אחח איזה עולם הזוי. הזוי שבסופו של דבר כולם מבינים שאל המקום ממנו באת – תמיד תשוב. בין אם זה ישראל, או בין אם זה עפר. את תראי גאיה, השנה, כשנגיע לליל הסדר בעוד כמה חודשים מהיום, את תיזכרי בי ותגידי לעצמך שהלילה הזה הוא לא כמו כל הלילות, ולא כמו הלילה שהיה בשנה שעברה וכנראה לא כמו הלילה שיהיה בשנה הבאה. אבל אם יש דבר אחד בטוח זה שנמשיך לשאול ולתהות מה נסגר עם הארץ המשוגעת שלנו, אותה אדמה לא נורמלית שכבר למעלה מ-2000 שנה אנחנו רבים עליה. ויודעת מה? אולי זה בסדר. כי אולי הדבר היחיד שבעצם בטוח זה עד כמה לא בטוח פה.

וכן, על זה נישען ועל זה נבכה ועל זה נצחק ובזה ניזכר ונעביר גם הלאה לילדים שלנו".

הדמעות התחילו לזלוג מעיניי ונדב עטף אותי בזרועותיו.

השעה הייתה כבר 01:30 לפי שעון קיץ, ונדמה היה שמאות כוכבי שמיים יצאו להאיר לנו את הדרך. שנינו מטיילים על חוף הים. לבד. רק נדב ואני. כאילו שום דבר בעצם לא השתנה.

תהילים עם ברכה

את מבינה, אמרה רחל התופרת והרימה את ראשה מסרט המדידה שבידה, הוא מתגייס שבוע הבא לצנחנים, ואני מתה עליו מפחד, כפרה עליו. תאמיני או לא, אבל אבא שלו לא יודע. בינינו, אנחנו מזמן נגד כל זה. אבל... פעם היינו מאוד בעד. לפני שהמדינה דפקה אותנו. לפני שגילינו כמה רע פה וכמה כולם מושחתיים. אז הוא התקלקל וזה נכנס לו לראש. מה אני אגיד לך, הילדים של היום... רק אידיאלים יש להם בראש!! צנחנים, צנחנים, צנחנים... היא נאנחה בדרמטיות ונגשה לכתוב במחברת את היקף המתניים שלי. הם לא מבינים שפעם זה היה אחרת, כולנו היינו מאוחדים, כולנו היינו יחד. היום אין בשביל מה להילחם... את יודעת.

- כן... ניסיתי להתערב בשיחה, אבל רחל לא היתה זקוקה לתגובות...

- די השמנת מהפעם האחרונה, היא אמרה כציון עובדה נטולת עוקצנות

כלל.

- אבל... ניסיתי שוב, ורחל בשלה: תרימי ידיים, אני חייבת למדוד שוב, שלא נטעה, את מבינה... ואני, הבנתי, לא סתם הקפדתי לבא דווקא לרחל כדי לתפור את השמלה לחתונה של אחותי, היא אף פעם לא טעתה, הבגדים שהיא תפרה היו תמיד מושלמים, מחמיאים, מרזים ובעיקר - די זולים, ולי, כאשת אברך, היה הטיעון האחרון מכריע בהחלט.

- הבעל שלך רב, לא? היא אמרה תוך כדי מתיחת הסרט סביב מותני.

- אה... ניסיתי בשלישית, לא ממש רב, התפעלתי מעצמי על הוצאתו של

משפט שלם... הוא...

- אז אולי, נקטעתי שוב, אולי, רחל קרבה את פיה אל הכיוון הכללי של אוזני תוך כדי בדיקת תוצאות המדידה ועברה ללחישה, אולי את יכולה להשיג לי איזה ברכה מרב? את יודעת, שהבן יחזור בשלום... זה בטח לא קשה, אה? הוא הולך לצנחנים... ואבא שלו לא יודע. ואני... בינינו... היא הסתכלה לאחור בחשש ועברה ללחישה, בינינו... אני מאוד גאה בו. ושאבא שלו לא ישמע. הוא פגוע, את יודעת, מכל הסיפורים האלה בחדשות, מהרמאים והמושחתיים והגנבים. היא נגבה את עיניה בטעות בנייר שעליו רשמה את המספרים והפסיקה לראות אותי... פעם זה לא היה ככה, את יודעת, היינו גאים, תולים דגל, היום הכל רע.

ובכל זאת, היא ישרה את הגב מבלי משים, וחזרה ללחוש- אמרתי לו שיגיד לאבא שלו שהוא אפסנאי בצנחנים, שהוא דופק את כולם. אבל... אבל מה יהיה אם יקרה משהו? אבא שלו יגיד שאני עודדתי אותו. כי פעם הייתי בעד. אני חושבת שבגללי הוא הולך לשם, כי בתוך הלב אני עדיין קצת מאמינה בשטויות האלו. את יודעת.

החלטתי שיש כאן הזדמנות פז שלא תחזור, את יודעת, אמרתי, זה לא ממש ככה. המצב לא עד כדי כך גרוע. רובנו במצב... אבל רחל רק הביטה בי בחוסר אמון - מה? היא אמרה, אל תגידי לי שאת מאלה שלא רואים טלוויזיה. למרות שהבעל שלך רב ("לא בדיוק רב..."), ניסיתי להשחיל בקול חלוש וחסר תקווה), את לא רואה את הבלאגן, את השקרים של הפוליטיקאים, את לא רואה שכולם בורחים מכאן? הולכים לגור במקומות יותר זולים בעולם... את לא מאמינה לי כמה טוב היה כאן פעם, ואיך הם קלקלו הכל?

לא, אמרתי, אני דווקא די מאמינה, אבל את יודעת... מי זה "הם" שקילקלו הא, היא חייכה בצנינות, שוכחת לרגע את סרט המדידה, עכשיו אני מבינה טוב מאוד. את רואה, אפילו את לא רוצה לעזור לי. אם יקרה משהו, מה אני אגיד לבעלי?, ובקשר לברכה, שלא ידע שביקשתי ממך, טוב? כי בכלל הוא אלרגי גם לדת כבר. בגלל הרמאים והגנבים והמושחתים. הוא לא מוכן, אפילו לא קידוש - חוץ מיום כיפור - שום דבר!!! ואם הוא ישמע שבקשתי ברכה מרב, אני גמרתי...

כנראה שהיסוסי נכרו על פני מכיוון שרחל שינתה טקטיקה... יודעת מה? לא צריך ברכה - תשיגי לי רק תהילים עם ברכה, את יודעת, קטן כזה, שאיזה מקובל ברך עליו... שהילד יקח בתיק... בחיך, זה בטח לא קשה לך, אה, בשביל רחל...

- את תשיגי לי תהילים עם ברכה ואני אעשה לך הנחה גדולה... היא השתמשה בנשק האחרון שבידה, וללא לצפות לתגובה קפלה בתנועות חדות את סרט המדידה.

- זהו, אמרה בקולה הרגיל, תבואי סוף שבוע הבא והשמלה תחכה לך. ו... היא חזרה ללחוש, אל תשכחי את התהילים...

יצאתי מהבית בתחושת אי נעימות, הרגשתי שפספסתי הזדמנות לשיחה אמיתית ונוקבת... וגם קצת הצטערתי בשביל רחל. פעם היא היתה אשה שמחה. ואיך היא תעבור שלוש שנים של שירות בהסתרה כזו?

ירדתי לי לאיטי במדרגות שבויה במחשבות כשפתאום ראיתי את בעלה של רחל עולה מולי במדרגות, בבת אחת הסמקתי במבוכה, מרגישה שותפה לקשר של האשה כנגד בעלה...

בתחילה חשבתי שהסומק העז נראה על פני מכיוון שהשלום שהוא אמר נשמע נבוך ומתחמק...

- שלום, עניתי, וחלפתי על פניו במהירות ומבוכה, מתפללת שהוא יעלם כמה שיותר מהר במעלה המדרגות. לכן, כל כך הופתעתי כששמעתי אותו מכחכח בגרונו במין קול מוזר ויבש...
אה... הוא אמר....

- כן, הסתובבתי אליו בשאלה?

- את הדתיה שבאה לרחל כל הזמן, לא?

- כן, עניתי, מחפשת מה להוסיף, ומתפללת רק שהסומק לא יבלוט כל כך על פני, כן, אני הדתיה...

- והבעל שלך רב, לא? הוא שאל מתנדנד מרגל אל רגל, משום מה חשתי שהסיטואציה קשה לו יותר ממני...

- לא ממש רב, הסברתי בפעם השניה באותו יום...הוא...

כנראה שהיה קצת דמיון בין רחל לבעלה, מכיוון שגם הוא קטע אותי, והתחיל, תוך כדי גמגומים וכחכוחים...

- אני יכול לספר לך משהו שלא תגלי לרחל? לא משהו נורא, הוא נבהל מהבעת פני, פשוט, הבן שלנו מתגייס שבוע הבא. והוא הולך לצנחנים... ואני לא רוצה שרחל תדע. היא ממש ממש נגד כל זה. כי מה כבר קיבלנו מהמדינה הדפוקה הזאת בשביל שנתגייס לקרבי... ככה היא אומרת. אבל הבן, הוא שמע את הסיפורים שלי על הצבא שאני עשיתי... ובגללי, אני חושב, הוא התקלקל והחליט להתגייס לקרבי. אני לא מספר לרחל, כי היא תכעס עלי שהכנסתי לו שטויות לראש.

ניכר היה בו שהוא מפרש שלא נכונה את החיוך המוזר שעלה על פני.

את לא מבינה... הוא ילד קטן עדיין, לא מבין שהכל פה השתנה מאז הימים שלי בגולני. אז היינו מאוחדים והכל היה טוב. היום ההם קלקלו את כל... כולם מושחתים וגנבים, אני תמיד אומר. תקראי עיתון, תראי מה שהולך בטלוויזיה. יודעת מה, הוא נזכר פתאום, אם אין לך טלוויזיה, תקראי באינטרנט, תראי מה הולך...

אבל הנוער של היום, רק אידיאלים יש להם בראש. אז מה אני יכול לעשות? אני מפחד שזה בגללי שהוא התקלקל, בגלל הדיבורים שלי על הצבא והסיפורים. ואם רחל תשמע, היא כל כך תכעס עלי. אולי נספר לה שהוא סתם ג'ובניק... ואז הוא הזדקף בלי משים. כאילו שהבן של סמל חזיזה יכול להיות ג'ובניק, הא? זה עובר בדם, הוא ציחקק בעניים בורקות. ועכשיו, אם הבעל שלך רב... הוא היסס ואני כבר לא טרחת לתקן, אולי את יכולה להשיג לי איזה תהילים עם ברכה בשבילו, הא?

בין הבעלז, היס"מ והבטונדות של אהרונביץ

היום הגשמתי חלום.

נכנסתי לישיבת חסידות בעלז.

טוב זה אולי לא בדיוק חלום, אבל זה בהחלט הופיע ברשימת הדברים שעלי לעשות לפני מותי, ולו רק כדי לראות את פניהם המיוסרים של הצדיקים הקדושים מתענים מהמחשבה שבגללי הם עוד עלולים למצוא את עצמם בשבעת מדורי הגהינם.

את הרעיון לבקר במקום נתנה לי למרבה ההפתעה, אישה חילונית שפגשתי ברחוב. היא טענה שהיא הולכת 'להיכנס באמא של הישיבה' וללמד אותם איך להתנהג. דבר שכנראה, לפי מה שהיא אומרת, הם לא לומדים בספרים. רעיון לא רע. למה לא, בעצם?

כשאני אומרת לכם שנכנסתי פנימה, אני מתכוונת פנימה-פנימה. ולמרות המכשולים הרבים, המעצרים הבלתי פוסקים וקבלת הפנים החמה כקרחון בראש הרי ההימליה, לא רק שהצלחתי לחצות את החצר-אלה גם להיכנס למבואה ועד לחדרו של הרבי!

זה לא היה קל, לזכותם יאמר שהם לא נופלים במלכודת השטן בכזו בקלות. מעולם לא ראיתי כל כך הרבה גברים המפנים את מבטם ממני והלאה בזעזוע כה עמוק. אני מתארת לעצמי שאני האישה הראשונה שהעזה להיכנס לשם בלבוש כל כך פרובוקטיבי (חולצה ארוכה וחצאית), או האישה הראשונה בכלל. כבר בשערי הישיבה נעצרתי ונתבקשתי להסביר את פשר התנהגותי הבלתי הולמת.

'באתי לראות את הרב, אתה יודע איפה הוא?'

'קבעת איתו פגישה?' שאל אחד במבט מפקפק וחצי גבה מורמת. השבתי שלא.

'אני לא חושב שהוא יוכל לקבל אותך...' אבל אני כבר לא הייתי שם, עקפתי אותו בחינניות ונכנסתי פנימה.

'סליחה איפה...' אך לא היה איש שהקשיב. כל פעם שפניתי לאחד מבחורי הישיבה הוא האיץ את צעדיו, שינה כיוון הליכה או נסוג חזרה אל בית המדרש. לרגע עלה בי שעשוע רגעי כאשר עלתה ברוחי תמונה של אחת הסצנות של הסרט 'רבי ג'קוב' ודמיינתי את כולם מתחילים לרקוד יחדיו, אך עד מהרה הרגשתי איך אני, האישה המודרנית, החזקה והעוצמתית מתחילה להתכווץ מהלחץ החברתי, מהדחייה העמוקה ומהיחס המשפיל. האם עלי לסגת? להרים ידיים? טוב נו, עוד ניסיון אחרון.

'סליחה, אני מחפשת את הרב' התנפלתי על אחד הבחורים לפני שיספיק לפנות ממני והלאה.

'שם' אמר, והצביעה על דלת מוצקה.

יש אלוקים!

הודיתי לו ופניתי הישר אל החדר, בדיוק ברגע שאיש נוסף בלבוש שחור-לבן פתח את הדלת בצרור מפתחות עבה. 'מה את מחפשת פה? זה לא מקום ל...'

'-אני מחפשת את הרב.'

'את הרב?'

'הרב, כן. זה מאוד דחוף.'

האיש מלמל כמה מילים ביידיש שלא הבנתי אל איש נוסף בתוך החדר.

'בבקשה', הוא החווה בידו ונתן לי להיכנס. 'זה המזכיר של הרב, תוכלי לדבר איתו.'

גם טוב.

'מה העניין?' שאל המזכיר, מביט היישר בעיני, ללא שמץ של אי נוחות ואפילו בנימוס. אולי רק התלמידים נדרשים להתרחק מבנות, עד לרגע שבו יהיו מספיק חזקים בתורה כדי להתמודד עם כוח חזק כל כך- נשים? אולי אחרי תקופה מסוימת השיגעון חולף?

'קרה דבר נורא' אמרתי בקול חלוש, מעלה בעיני דמעות שתרם נעלמו לגמרי מהתקרית שקרתה ברחוב רגעים ספורים לפני כן וגרמו לי להתפרץ כך אל תוך הישיבה. 'בחורי ישיבה שלכם קוראים לשוטרים יהודים נאצים.'

מזכיר הרב קפץ משולחנו וכמעט שפגע בתקרת החדר. דעתי לגביו השתנתה כהרף עין, לפחות בנושא הזה, ככל הנראה, אנחנו תמימי דעים.

'איפה?'

הראיתי לו מהחלון את המקום המדויק. 'שם, היכן שהשוטרים שומרים על העובדים הערבים.' עוד יכולתי לשמוע בראשי את חילופי הדברים בין הבחורים, השוטרים ואישה מהמגזר הדתי לאומי שכמעט וחטפה התקף לב למשמע הכינויים הללו.

'אה, לא!' נשף המזכיר בהקלה. 'לא, לא אלה לא אנחנו. לא ראית את ההבדל בכובעים? שלהם נמוכים כאלה' הוא סימן בשתי ידיו. 'ושלנו גבוהים כאלה' הוא הגביה מעט את ידיו. 'את מבינה?' שאל, וקימט את מצחו בדאגה.

'לא כל כך.' הודיתי. אני לא מבינה גדולה בכובעים. אולי בכובעי ברט.

'הם הקנאים, שמתנגדים לבנייה שם של הבתים החדשים. משיגנע! משוגעים! לא, כי אתם שלמות ההיגיון.'

בעודי פוסעת שוב ברחובות אגריפס לא יכולתי שלא לפרוץ בצחוק גדול. אנחנו משמיצים את החרדים, הם משמיצים אותנו. כך תמיד חשבתי שהמצב. אבל האמת היא שהעולם החרדי מורכב מתת-קבוצות כל כך רבות השנויות במחלוקת, בריבים מוצדקים יותר או פחות, לא פחות מכל חברה אחרת

(המחולקת ללא פחות תתי קבוצות, אגב. שימו לב למספר סוגי הדתיים הלאומיים, למספר החסידויות או למספר החילונים השונים בדעתם. אפילו הצמחונים קרניבורים בעיני הטבעונים! מספר הדעות כמספר האנשים.)
'משוגעים' הוא אומר, משוכנע לחלוטין שההבדל בינו לבינם זועק למרחקים- בלי להבין שרק כמה סנטימטרים נוספים בכובעו הם כל ההבדל...האין כולנו שוגים באותה אשליה? ...

ברמזור פגשתי באישה שצעקה על קבוצת הקנאים החרדים. היא זיהתה אותי ומיד התחילה לדבר. 'היית מאמינה לכזה חילול ה'?' ירושלים בוערת, שילכו לקרא תהילים או משהו מועיל אחר במקום להפריע לשוטרים שלנו, שצריכים להיות בכלל במזרח ירושלים'.

לא הסכמתי איתה כלל. בשביל מה שוטרים? הרי יש בטונדות שיגנו עלינו, והשוטרים יכולים ללכת לנופש.

בחור ובחורה עקפו אותי ליד הרכבת הקלה, 'עאלק בטונדות...בירושלים נלחמים בטרור עם בטונדות, לא ידעת?' הסביר הבחור את ההיגיון הפשוט לבחורה קשת הקליטה.

גם אני עוד לא הבנתי לגמרי איך הבטונדות עובדות, אך הם כבר נוסחות בי תחושה של ביטחון, וזה הכי חשוב. אני חושבת שהמטרה היא שכשרכב ערבי יעבור על פניי, אני צריכה להתחבא מאחורי הבטונדה ולחכות עד שהרכב יעלם באופק. עוד לא בדיוק הבנתי איך כל נוסעי הרכבת המחכים בתחנה יוכלו להתחבא מאחורי בטונדה אחת, אבל אני בטוחה שאהרונוביץ' ימצא לכך פיתרון תוך מוות או שניים.

הרכבת עצרה וחשפה בפניי צלקת גדולה על שמשות החלון. מזכרת מביקורה בשכונת שועפת. למען האמת, היא כנראה מתגעגעת לעוד כמה פצעי מלחמה, כיוון שהיא בדרך לשם ממש ברגע זה. ככה זה כשהמימון בה מצרפת, מדינה ערבית מוכרת.

עליתי עליה ונזכרתי בשיחה ששמעתי בטרמפ מוקדם יותר בבוקר, עליו עליתי בפרובוקטיביות מציקה מהשטחים שמחוץ לקו הירוק. השיחה הייתה בין הנהג, שהיה סמל במג"ב והשני ביס"מ, ולמרות כל ראשי התיבות והמשפטים הסתומים לבוגרת שירות לאומי תמימה שכמותי, הבנתי שאני עדה לאחת מהרבה שיחות דומות ומזעזעות שבין שומרי הביטחון שלנו. האמת היא, שהקלטתי את השיחה, אחרת אנשים לא היו מאמינים לי.

הערבים תוקפים את המשטרה כשכל האמצעים כשרים והמשטרה עונה להם עם ספוג, ולכל היותר גז מדמיע אליו הערבים כבר מורגלים ומצאו פתרון קל וגאוני כדי להתגבר עליו- מטפחת ספוגה באלכוהול על הפנים וההשפעה פגה בשנייה.

'כשאנחנו נכנסים ל---, אנחנו נכנסים בלי נשק חם, אחי.' אמר היס"מ למג"ב. 'רק לקצינים יש נשק חם.'

'זקרו להם גז ואתם מסודרים גם בלי נשק, אחי'

'אין גז, יש ספוג'

'אין גז?!!...'

מאחר יותר היס"מ הראה למגב פציעה בזרועו מאבן שיש גדולה ששברה
לו את העצם המרכזית בזרוע לפני שנה 'עד היום לא הבראתי לגמרי' אמר.
'אבל אם זה היה פוגע לי בראש...נגמר'

חזרתי לביתי שבמרכז העיר ירושלים, על יד השוק. הצעקות ממחנה
יהודה, הריחות, והצבעים גורמים לי להרגיש יותר בבית מכל מקום אחר בעולם.
כאן, בעיר שבה יהודים מגנים על יהודים מערבים בזמן שיהודים אחרים פוגעים
באותם יהודים, בעוד הם עצמם מכונים משוגעים בידי יהודים משוגעים אחרים.

הנחתי מחבת על הכיריים ורעש הבצל המטוגן בשמן הוציא אותי
ממחשבותיי. אם כולנו משוגעים אבל כולנו יהודים וכולנו בארץ המשגעת ביותר
בעולם, המצב שלנו לא כל כך נורא. חביתה.

חיי שרה

לא יכול לארגן לעצמי בגדים וציוד
לשבוע?"

"שרה'לה, נו, תעזבי את הילד,
הוא יודע להסתדר גם בלעדינו.
תמיד בדקת לו את התיק ותמיד היה
שם כל מה שצריך." אבא של איציק
היה מבוגר מאמו ביותר מעשר
שנים. איציק תמיד מצא יותר דמיון
בין אבא שלו לסבים של חבריו,
מאשר לאבות שלהם. כשהיה ילד,
תמיד קיבל ממנו יותר ממתקים
ומתנות ופחות עונשים וצעקות. אבל
כשהיה איציק בתיכון, יצא אביו
לגמלאות, והשעות הרבות שבילו
ביחד בבית, הגבירו את החיכוכים
ואת המריבות.

"תודה אבא, למרות שאני כבר
לא ילד, אבל אמא, הוא צודק. אל
תדאגי, באמת שמתי בתיק כל מה
שאפשר."

"אני ואבא נמשיך לקרוא לך ילד
גם כשתהיה בגילנו. רגע, אתה
תהיה שם גם בשבת, לא? מה עם
חולצה לבנה? אני מגהצת ושמה
לך." משפחתה של שרה'לה עודדה
אותה תמיד להישגיות והצלחה
אישית. מיד אחרי שנת שירות
לאומי, החלה בלימודי מחשבים, עוד
בתקופה שמחשבים היו בגודל של
חצי קיר ובמקום דיסקים היו
כרטיסים מחוררים. אך השעות
הארוכות והלחץ בעבודה, בחברת
תוכנה צעירה, הקשו עליה לנהל חיי
משפחה. לאחר לידה קשה,
שבעקבותיה נגזר עליה שלא תוסיף
עוד ללדת, החליטה לעזוב את
העבודה ולהקדיש את זמנה לגידול
בנה.

בכל פעם שאיציק קיבל צו
מילואים, אותו סיפור חזר על עצמו.
גם אחרי שעבר לגור בדירה משלו,
יום לפני שהתייצב בגדוד, התייצבו
הוריו בביתו.

זה תמיד הזכיר לו את היום
הראשון בבית הספר, כשאמא שלו
שמה לו בתיק ארוחת עשר, ארוחת
צהריים שהייתה יכולה להספיק
לחצי כיתה, ועוד כמה חטיפים,
שיהיה בין לבין, וכמובן סוודר,
בתחילת ספטמבר, כדי שלא יצטנן
מהמזגן. או את הערב שלפני הטיול
השנתי של כיתה ה', זאת הייתה
הפעם הראשונה שאיציק יצא לטיול
של יומיים, וישן לילה מחוץ לבית.
לילה אחד, אבל מזוודה כמעט
לשבוע.

איציק לא היה ילד מפונק. הוא
אף פעם לא ביקש בקשות מיוחדות
מההורים, מעבר לדברים הבסיסיים.
את הכסף למימון שיעורי הנהיגה,
למשל, הרוויח בעבודה קשה,
בחופש הגדול. אבל הוא גם לא היה
פראיר, הוא ידע לדרוש את מה
שמגיע לו, וכשהבוס שלו, ניסה
לשלם לו פחות בסוף החופש, הוא
ידע בדיוק מה להגיד לו ובאילו
משפטים להשתמש כדי לקבל את
הכסף. במבט לאחור, אף אחד לא
הופתע כשמיד אחרי השחרור
מהצבא, איציק נרשם ללימודי
משפטים.

"אמא, מתי כבר תפסיקי עם זה?
את חושבת שאמא של המג"ד שלי
גם מסדרת לו את התיק לפני כל
מילואים? אני כבר בן 32, יש לי
עבודה מסודרת, דירה משלי, אז אני

יצווה לך לשמורך בכל דרכיך" ויצא בריצה.

הוא נצמד לקיר, כמה צעדים מאחורי שחר הסמל. "זיג לשמאל! איציק, בא חפה עלי." איציק סגר את המרחק ביניהם במהירות וירד לכריעה. התמונות מהאימון שעבר לפני יומיים בלש"ב ביה בצאלים חלפו בראשו, אבל הפעם ניצב מולם אויב אמיתי, שכנראה התאמן השבוע לא פחות מהם. איציק הוציא את קנה הנשק מעבר לפינה ונצמד לשחר. מיד נשמע צרור יריות קצר, ואיציק, שחשב שהוא מזהה את מקור הירי, שיחרר כמה כדורים לעבר המטרה.

לרגע השתררה הפוגה והיה נדמה לו שכל הסיפור נגמר, אבל אז נשמע שוב צרור יריות, הפעם ארוך יותר מקודמו, ופתאום איציק הרגיש כאילו זרקו עליו אבן כבדה בעוצמה אדירה.

אברום נכנס הביתה לאחר תפילת שחרית. השולחן היה ערוך והאוכל על הפלטה הריח מצוין, אבל מה ששמע בזמן שקיפל את הטלית בבית הכנסת ניקר בליבו.

מסביב למקום שלו בבית הכנסת התפנו בשנים האחרונות כמה מקומות של מתפללים קבועים, והאנשים שהתיישבו שם בשבתות הגיעו תמיד עם החדשות האחרונות ודאגו לעדכן אחד את השני מיד בסוף התפילה ולפעמים גם במהלכה. אברום לא אהב לשמוע את הלחשושים האלה בזמן התפילה, אך העדיף להישאר לשבת במקום הקבוע שלו בארבעים השנים האחרונות.

ארוחת השבת עברה בשקט יחסי, ופרט לדיווחים על בריתות,

"אמא, זו 'שבת חברון', יהיו שם אלפי אנשים. אני בטח אטחן שמירות מסביב לשעון, מתי יהיה לי זמן לחולצה לבנה?"

"תטחן מה שאתה רוצה, אני שמה לך חולצה לשבת."

אבל למרות הריטואל הקצת מעצבן הזה, איציק אהב לצאת למילואים. הוא עבד במשרד עורכי דין ידוע, ונהנה מאוד מהעבודה, אבל פעם-פעמיים בשנה, כשהגיע מעטפה חומה בדואר רשום, שמח להשאיר את כל המסמכים והניירות מאחוריו ולפגוש אנשים שבאמת אהב. היו איתו בפלוגה שלושה חברים שהכיר עוד מהטירונות, אבל איציק הכיר במילואים לא מעט חברים חדשים והתחבר מאוד דווקא לוותיקים שבהם.

גם הפעם האימון עבר עליו בכיף, עם הרבה שיחות נפש על קפה שחור, ונשאר לו רק לעבור את השבת בחברון לפני החזרה לחיים האמיתיים.

"צאתכם לשלום, מלאכי השלום..." צרור היריות שנשמע ברקע לא הקפיץ אף אחד מהחיילים שכבר התרגלו למנגינה המיוחדת של חברון. אבל אז נכנס החמ"ליסט בריצה, "כיתת כוננות, 'תפסו ת'דברים שלכם וטוּסו החוצה! יורים על המערה." כולם ידעו שמתחם המערה הוגדר השבת כאזור סטרילי והמתפללים המוסלמים לא הורשו להתקרב. מערת המכפלה הייתה מלאה עכשיו במאות מתפללים שקיבלו את השבת ולא מעט נערים ונערות צעירים הסתובבו ברחבה שבכניסה. איציק מלמל "כי מלאכיו

כאן. אל תדאג, אני ממשיך איתך עד לבית חולים."

שרה'לה לא הצליחה לחשוב על שום דבר, בטח שלא לנוח את מנוחת הצהריים. היא התיישבה ליד החלון ופתחה מעט את התריס, כך שתוכל לראות את העוברים ושבים, אך שהם לא ישימו לב אליה. היא לא חיפשה שום דבר, אבל הוקל לה לראות שהחיים בחוץ מתנהלים כסדרם ואולי באמת כלום לא קרה.

הסרטים שעברו לה בראש היו לקוחים מהסיוטים הכי גרועים של אימהות שבנם בצבא. אפילו כשאיציק היה בסדיר והיא ידעה שהוא נמצא בתוך לבנון, היא לא הרגישה ככה. למרות החשש, הייתה לה איזו תחושה מרגיעה שהכל יהיה בסדר, חוש נבואי המיוחד לאימהות. אבל עכשיו היא דמיינה את הרע מכל. מה קרה לאיציק שלי? הוא נפצע? אולי נחטף. אני לא יכולה לאבד אותו ככה.

עיניה כבר כמעט נעצמו מעייפות, כשפתאום ראתה אותו בקצה הרחוב, לבוש מדי זית. החיוך שהתפשט על פניה הלך ודעך ככל שהתקרר החייל והדרגות שעל כתפו נגלו לעיניה. היא הרגישה איך הדופק שלה מתחיל לעלות ולא יכלה להסתכל יותר החוצה. "אברום, הם באו לקחת את הילד שלי! זה לא יכול להיות! איציק היפה שלי, הוא חוזר מחר הביתה."

הצעדים בחדר המדרגות הלכו והתקרבו והדם שהציף את ראשה של שרה'לה גרם לה לסחרחורת קשה. הזמן כמו עמד מלכת, רגע

חתונות ושאר שמחות, שהביא אברום מבית הכנסת, לא התנהלו שיחות משמעותיות על השולחן. אבל כשהתיישב בפינה החשוכה, ליד ארון הספרים, במקום לצאת כמדי שבת אל המרפסת, הבינה שרה'לה שמשוהו קרה.

שרה'לה שהכירה את אברום, לא התכוונה לחקור אותו מה מפריע לו, אך רצתה לשפר את הרגשתו ולהקל עליו. היא הכינה שתי כוסות תה, סידרה מבחר עוגיות על צלחת וניגשה לשבת ליד בעלה. אברום ישב והביט במכשיר הרדיו הכבוי, המונח על המדף, כאילו הוא מנסה או מקווה לשמוע את החדשות. עכשיו כבר לא היה לה ספק, איציק נפגע.

"חובש! תריצו לכאן אלונקה! יש פצוע." קרב היריות נגמר, אבל הבלגאן רק התחיל. "קודקוד מכרמל, אני צריך פינוי דחוף! יש פצוע אחד בכח, נפגע מכדור, מדמם."

עברו רק כמה שניות עד שהחובש הגיע והתחיל בטיפול. הוא תלש את האפוד, פתח את כפתורי החולצה וחשף את החזה. הפצע שניגלה לעיניו הבהיר לו את חומרת המצב. היה ברור שמישהו צריך לנסות לעצור את הדם בזמן שהחובש מחפש פגיעות נוספות. אבל הוא אפילו לא היה צריך לבקש, שחר ואיציק לא התכוונו לעזוב אחד את השני.

"אתה תחזיק מעמד, יהיה בסדר, באמת," הוא כבר איבד תחושה באגרוף שניסה לעצור את הדם ליד הכתף, "המסוק עוד רגע

אברום קם והתקרב לטלוויזיה בניסיון לשמוע משהו. "מצבו של מפקד הכח שנפגע הלילה בפעולה בחברון השתפר וכרגע הוא מוגדר יציב. דובר צה"ל מסר שמהתחקיר הקצר, שנערך מיד לאחר האירוע, עולה, כי מי שניהל את הלחימה לאחר פציעת המפקד הוא חייל מילואים מירושלים, עורך דין במקצועו, שתוך כדי לחימה טיפל במפקדו הפצוע עד הגעתם לבית החולים."

אברום הסתובב בדיוק כשנפתחו דלתות המעלית ודלת חדר הטיפול נמרץ, בו זמנית. בצד אחד עמד הרופא שטיפל בשרה'לה, ומהמעלית יצא איציק וחולצת הירוקה מוכתמת בכתם דם כהה. איציק התקרב לאביו, פניו מתמלאות בדמעות, והחל לפתוח את כפתורי חולצתו. מבעד לחולצה הצבאית, הופיעה אט אט חולצת שבת לבנה. הרופא שהתקרב אליהם, לא הותיר מקום לספק. "ילד שלי!" קרא אברום וחיבק את איציק בידי הרועדות. איציק כבש את פניו בכתפו של אביו ובכה.

"וַתֵּמַת שָׂרָה... נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה... פרחו נשמתה ממנה ומתה." (רש"י, פרשת חיי שרה)

לפני שנשמעו הדפיקות בדלת ואברום הלך לפתוח בלב כבד.

שרה'לה ניסתה לקום כדי לצאת אל הסלון, אך דקירה חזקה בחזה עצרה אותה וראייתה התערפלה. היא הצליחה להיאחז במשהו, אולם כחותיה לא עמדו לה והיא נפלה.

כמה שמח אברום לראות את הפלדמנים, שבאו לסעודה שלישית, מעבר לדלת, עד ששמע את קול החבטה. הם מצאו את שרה'לה שוכבת על הרצפה, מחוסרת הכרה והזמינו מיד אמבולנס.

"המצב לא טוב, אבל אנחנו עושים כל מה שאפשר כדי להציל את אשתך, תהיה בטוח שהיא בידיים טובות." האחות ניסתה להרגיע את אברום, "אני מציעה שבינתיים תחכה בחדר ההמתנה. כמובן שנודיע לך מיד על כל שינוי במצבה."

אברום התיישב בדאגה על אחד הספסלים. הוא שם לב לטלוויזיה שדלקה מולו, ובאמת, כבר יצאה השבת והוא עוד לא שמע מה קרה בחברון, מה קרה לאיציק.

לפני שעלה לאמבולנס, ביקש אברום מהפלדמנים שיוודעו לאיציק מה קרה לאימו מיד בצאת השבת, אך הוא לא ידע אם הם הצליחו ליצור איתו קשר.

מיכל שלי מיכל

"שיט!" שוב פספסתי את הפניה. כבר שלוש פעמים עשיתי את הסיבוב הזה. שנה לא הייתי פה. היא לא מבקשת הרבה! אני "רק" צריך להספיק לנחות בשדה התעופה, לשכור רכב, לנסוע לחיפה לבית של "מלך הוויטראזיים", לאסוף משם חבילה, לחזור לשדה ולהמריא בזמן. וכל זה כדי שהיא תוכל לכלול עבודה של השמוק הזה, החבר שלה לשעבר שזרק אותה, בתערוכה שהיא מארגנת בניו יורק. ובנוסף לכל אני גם אמור לזכור איך מגיעים.

אני השמוק פה, אין ספק! איך לא ראיתי את זה מגיע ברגע שהיא שאלה אם בא לי לקפוץ ליום אחד לארץ?... ובשניה שהנהנתי היא שלפה את הכרטיסים ראונד-טריפ. איך לא ראיתי את זה?... מ ט ו מ ט ס!!! דפקתי לעצמי בראש - חזק. חזק מדי! ושוב הרמזור שינה את צבעו לאדום. אותו רמזור שלמדתי להכיר משני סיבובי הקודמים.

שלחתי יד למושב האחורי. משכתי קסטה של ריטה מהתיק והכנסתי לטייפ. נסעתי אחרי מיכל לניו-יורק לפני שנה. סיימה תואר במוזיאולוגיה באוניברסיטת ת"א, ושבועיים אח"כ כבר קיבלה הצעת עבודה בניו-יורק. בפעם הראשונה שראיתי את מיכל הייתי עם רותם. רותם השתתפה באחת מתוכניות המצטיינים שאיפשרה לה ללמוד מתמטיקה, ביולוגיה ומחשבים לתואר דוקטור במסלול מקוצר, כדי שתוכל בסוף לפתח אנדרואידים או משהו בסגנון. עד היום אני לא יודע איך הספיקה ללמוד את כל זה ונשאר לה די זמן ללמד אותי. היינו חברים טובים מההתחלה. היא עבדה איתי שעות כדי שלא אכשל במתמטיקה. ישבתי עם רותם בקפטריה על בקבוק תותית. ראיתי את מיכל עומדת בתור לדיאט קולה. היא הייתה הבחורה הכי יפה שראיתי בחיים שלי. שיער שחור, עיניים כחולות ענקיות, גוף משגע. רותם קלטה את הריר שעמד לנזול לי מהפה.

"מי זאת?" שאלתי בשקט.

היא הסתכלה עלי במבט הכי נוזף שיכלה לגייס ואמרה "אתה יודע איזה צבע צפוני מתחיל בצ' ונגמר בצ'?" משכתי בכתפי. "צכלצ". צחקתי. "תתבייש לך" היא המשיכה. "אתה בסוף הסמסטר הראשון של השנה השלישית שלך. זאת מיכל לב. כאילו וואו, מלכת הקמפוס. והבדיחה הזאת - נכתבה עליה".

על מיכל לב שמעתי בחדרי ההלבשה, באתר הרכילות של האוניברסיטה, ואני חושב שאפילו קראתי עליה ב"העיר", אבל מעולם לא ראיתי אותה.

שתי דקות אח"כ ניגשתי אליה בפוזת הנון-שלאנט שלי וביקשתי אש. היא שלפה מצית ואני עמדתי שם כמו טמבל, בלי סיגריה. אני אפילו לא מעשן. לא ידעתי מה לעשות, פשוט הסתובבתי וברחתי. מאחורי עוד שמעתי אותה, "אידיוט".

"מה קרה?" שאלה רותם כשראתה אותי חוזר עם זנב בין הרגלים.

"אני חייב לצאת איתה, חייב", הבטתי ברותם במבט נואש.

"חמודי" היא שיחקה לי בשיער, "אל תטרח, היא לא בליגה שלך". בכלל רותם מאוד התנגדה. היא כל הזמן אמרה שמיכל לא בשבילי, שאני בחיים לא אשיג אותה, ושפשוט אוותר. ראו שהיא לא לומדת פסיכולוגיה.

לקח לי סמסטר שלם בכדי לאזור אומץ לגשת אליה שוב. ניגשתי רק אחרי שקראתי שהחבר ה"ארטיסט" המאד-מוכשר שלה עזב אותה לאנחות. כבר מתחילת אותו שבוע דאגתי לשלוח לה ורד כל יום בחמש אחר הצהריים. ביום חמישי בערב הופעתי מחוץ לבית שלה, אוחו זר ורדים. היא ראתה אותי, אבל לא ירדה למטה. נכנסתי לאוטו, טרקתי את הדלת ונסעתי לרותם.

בדרך עצרתי בטלפון ציבורי. "היא אפילו לא ירדה!... תהיי מוכנה בעוד 10 דקות, אני מגיע, ובובה, אנחנו יוצאים לדפוק את הראש". ציפיתי שהיא תתנגד, אבל היא רק מלמלה משהו וניתקה.

רותם חיכתה, כרגיל, בתחנת האוטובוס. אספתי אותה ונסענו לפאב הקרוב.

אחרי חמש כוסות ושעה וחצי של השתפכות מצדי, היא נעמדה על הכיסא שלה מול כולם והתחילה לדקלם בשפת הבי: "אבס אבתבה לבא רובוצבה אובותובי ובהיביא כבל-כבך חבשובובבה לבךב אבו אבניבי אבסבדבר לבך אובותבה".

משכתי אותה מהכסא והיא נחתה על הרצפה. "רותם, לא הבנתי כלום. מה אמרת?" המכה מהנפילה פיכחה אותה קצת. "אמרתי שאם היא כל-כך חשובה לך אז אני אסדר לך אותה". עזרתי לה לקום מהרצפה. הייתי כל-כך מאושר, ידעתי שאם רותם תעזור לי אני בטח אצלית. הסתכלתי לה עמוק בעיניים ואמרתי "אני הולך לנשק את האישה הכי מדהימה שפגשתי". אחזתי לה בסנטר והדבקתי לה צרפתייה "ואת תעזרי לי להשיג אותה".

רותם הסתכלה עלי והחווירה פתאום. שניה אחר כך הייתי כולי מלא בקיא. רותם הסתכלה עלי, התחילה לבכות וברחה החוצה. לא רצתי אחריה, הייתי גמור.

למחרת במסדרון היא התחמקה ממני. נדבקתי אליה. "עזוב אותי, אני לא יכולה לדבר אתך".

"אבל רותם, אפילו התקלחתי לכבודך, פעמיים. חוץ מקצת גזר עם בוך באוזן הצלחתי להתנקות לא רע". היא המשיכה ללכת. בזווית העין ראיתי את מיכל צועדת בכיווני. "אני חייב לעוף", הסתובבתי והלכתי. הסתכלתי למיכל בעיניים, חלפתי על פניה והמשכתי ללכת.

"פחדן" היא קראה לעברי.

"כלבה". הסתובבתי אליה, "רוצה לצאת איתי?" מיכל הסתכלה עלי בהלם. המשכתי ללכת.

בערב מיכל צלצלה אלי. אין לי מושג איך השיגה את המספר. הייתי באקסטזה. התחלנו לדבר בטלפון באופן קבוע כל יום, לפעמים אפילו פעמיים-שלוש. שבועיים אחרי טקס הסיום שלה היא ארזה את עצמה ונסעה לניו-יורק לעבוד בגלריה חדשה. הייתי הרוס, התנתקתי מהעולם. חיכיתי כל יום רק לטלפון שלה. והוא הגיע כל יום.

באמצע אוגוסט מיכל הציעה שאבוא לבקר אותה לשבוע. ארזתי מזוודה ובאותו היום המראתי. נסעתי לשבוע ונשארתי שם שנה.

כולם מאוד כעסו שלא אמרתי שלום. בעיקר אמא שלי. אמא שלי ורותם. רותם היתה שולחת לי פעם בחודש חבילה של דברים הכרחיים מהארץ, שוקולד "השחר", קפה נמס, במבה ותותית. לפעמים גם עותק על קסטה של דיסק שהיתה קונה. מכתבים לא הגיעו עם החבילות. היה נראה לי שהיא ממש כועסת עלי שעזבתי.

"אם רותם היתה יודעת שאני בארץ..."

ריטה כבר גמרה חצי שיר ואני עדיין תקוע ברמזור.

ואז הסתכלתי ימינה וראיתי אותה. רותם! הלב שלי ניתר משמחה.

רותם במכונית שצמודה אלי, מצד ימין, והיא מרימה את יד ימין לעברי. אני מנופף לה לשלום והיא מראה לי אצבע משולשת. הרמזור נהיה כתום, וירוק, והיא נסעה. וכל מה שעבר לי בראש היה "אלוהים, בבקשה, אל תיתן לה לנסוע... אלוהים, בבקשה, אם לא תיתן לה להיעלם אני מתחנן אותה פה ועכשיו".

פתאום שמעתי זעקה מחוץ לאוטו, כמו צרחה קורעת לב. הסתכלתי סביב, אולי מישהו צריך עזרה, מישהו במצוקה, רק שיפסיק לצרוח! אבל הרעש נמשך ונמשך. ראיתי את רותם עוצרת את המכונית שלה באמצע הצומת, יוצאת החוצה, נעמדת וממתינה לי.

ואז ראיתי שכולם עצרו את המכוניות שלהם ונעמדו לצידן. ופתאום הבנתי. הפסקתי את הטייפ בלחיצת כפתור ויצאתי מהמכונית.

הייתי כל כך נבוך... אפילו לא ידעתי אם זו צפירת יום הזיכרון לשואה ולגבורה או לחללי צה"ל. התביישתי. הסתכלתי סביב וראיתי שלוח המודעות מכוסה בפרסומות למסיבות יום העצמאות.

יש רגעים שהכל נהיה מאוד ברור. ועכשיו, בשקט שאחרי, רותם עומדת שם מולי כמו מתנה פרטית מאלוהים לפי הזמנה.

רצתי אליה בכל הכוח. חיבקתי אותה חזק והתחלתי לגמגם על החלום האמריקאי, וכמו באגדות, וסליחה, וחתונה, והכל.

מכוניות התחילו לצפור לנו שנוז מהדרך. רותם התחילה לבכות.

החניתי את המכונית בצד הדרך ונסענו במכונית שלה לבית של ה"מלך". דפקתי בדלת, הוצאתי 2 כרטיסים לארה"ב, אחד ל"מלך" ואחד לוויטראז'.

הודעתי לו שאם הוא רוצה להציג את העבודה בתערוכה של מיכל, שיזדרז. כי בעוד שלוש שעות הטיסה שלו יוצאת.

המזלג האמריקאי

לקראת סיום מלחמת העולם השנייה, היו באירופה ניצולים רבים ששרדו את מחנות הריכוז, הגטאות ושאר התלאות. הם הסתתרו במקומות מחבוא, כל יום היה בשבילם מאבק חדש. הביטוי "ניצול שואה" כבר שחוק מרוב שימוש. ההורים שלי היו פליטים במלוא מובן המילה, פליטים בגוף, שצריכים לנוס ממקום למקום כדי למצוא מחבוא חדש. כמו ארנבת פצועה ביער חשוך, שצריכה כל העת לנוס מחיות טרף אכזריות. הם היו גם פליטים בנפש שאפילו הר ענק של אוכל ביטחון ואהבה, לא יצליח להרגיע את נפשם החבולה. יש כנראה טראומות קשות שאם אדם חווה אותן, שום חוויה מתקנת לא תסיר אותן מליבו ונפשו הפגועה.

אבי הסתתר בהולנד באמסטרדם. כולם חיכו לשחרור המיוחל מהכובש הגרמני. בסוף המלחמה כאשר כבר היה אפשר לנוע באופן חופשי, אבי נסע לצפון הולנד למחוז פריסלנד. אימי הסתתרה שם אצל איכרים טובי לב. אבי השתוקק מאוד לפגוש אותה. תוהו ובוהו שרר בכל מקום. אי בהירות, רעב ומחלות, עצב מהול בשמחה על השחרור. המרחבים הירוקים, עם תעלות המים היפות, הצניעו המון סיפורים מרגשים. הרוח החזקה הציקה לעצי הצפצפה הזקופים, העלים התלוננו בשריקה חרישית. אבי ידע מספר שפות, הוא עזר לחיילים אמריקאים מבעלות הברית לתרגם מסמכים מהולנדית לאנגלית. לאות תודה על עזרתו הם נתנו לו מזון ממנות הקרב שהיו להם, וכן מזלג צבאי שהיה חלק מצידום.

המזלג תוכנן בקפידה רבה. אין בו פינות חדות, מלבד כמובן לארבעת השיניים שלו. הוא נוח מאוד לאחיזה ביד. הוא לא כבד, לא מגושם, יחד עם זאת חזק ונוח לאחיזה. יש במזלג חור גדול לתליה, לחבר לחגורה, לצרור מפתחות או לכלי נשק. מאחור מוטבעת בו המילה STAINLESS (פלדת אל חלד). בחזית מוטבעות בו האותיות U.S בגופן גדול ובולט. לכן אבי כינה אותו המזלג האמריקאי. האיש או הצוות שעיצבו את צורתו וחזקו, עשו עבודה מעולה. ללא מחשב או תוכנה גראפית, בשיטות פשוטות של תכנון מוצר בעזרת עיפרון, סרגל ומחוגה, התקבל מוצר יפה, נוח ושימושי. חיפשתי בעזרת זכוכית מגדלת, אולי מוטבע עליו שם היצרן, אך לא מצאתי שום סימון.

המזלג האמריקאי, ליווה את אבי בכל מקום. תחילה בהולנד המשוחררת מעול הכיבוש הנאצי, במשאית של הבריגאדה היהודית מהולנד לנמל מרסיי שבצרפת. בעליה ב' לארץ ישראל (פלסטינה). באוניית המעפילים הרעועה "בירייה", שהביאה אותו ואת אימי לנמל חיפה. הבריטים גילו את האוניה וגררו אותה לנמל חיפה ביום "השבת השחורה", תורן האוניה היה גבוה במעט מגובהו של המזלג שלנו. כעולים לא חוקיים נשלחו כל נוסעי האוניה "בירייה" למעצר בבית-הכלא בעתלית. תקופת המעצר בעתלית הייתה להורים שלי כמו קייטנה לחוף הים. שלוש ארוחות מובטחות כל יום, כולם יודעים שאתה יהודי ואין צורך להסתיר זאת. זריחת השמש החמימה מעל פסגות הרי הכרמל

בישרה לפליטים, על חזון חדש בארץ המובטחת. שוטר בריטי עצבני עם פנים זועפות, עדיף עשרות מונים, על קלגס נאצי רגוע וחייכן. לאחר השחרור מעתלית ליווה המזלג את הורי ביסוד קיבוץ גלעד. פקידי "הסוכנות היהודית" נתנו קלשונים לחברי הקיבוץ. גם חלוץ נלהב לא יצליח לתחח את רגבי האדמה עם מזלג... חבלי קליטה היו גם בקיבוץ משמרות, תמיד הם שמרו על המזלג והוא שמר עליהם.

אני זוכר את המזלג מאז שהייתי ילד קטן, גרנו בפרדס-חנה. במטבח הפשוט שהיה לנו, המזלג היה מונח ליד שאר הסכ"ם במטבח. היו לנו במטבח כלי כסף, אבל הם התכסו בכתמים במגע עם ביצים. לכן למזלג האמריקאי היה תפקיד מיוחד, רק איתו היו בוחשים חביתות. לחביתה היה ריח מיוחד, תענוג היה לראות את מחול החלבונים והחלמונים בתוך המחבת. מחול של זוג אהובים שמתחבקים ומתחזקים, עד התגבשות כמעט מלאה. גם כאשר אבי היה יוצא למילואים הוא היה לוקח איתו את המזלג האמריקאי. אולי כקמע? אולי כהרגל? אני לא יודע.

קצת רקע היסטורי, רק על קצה המזלג. באוגוסט 1941 חתמו ראש ממשלת בריטניה וינסטון צ'רצ'יל ונשיא ארצות הברית פרנקלין רוזוולט על האמנה האטלנטית. האמנה תיארה חזון לעולם אחרי המלחמה. בינואר 1942 חתמו 26 מדינות על הצהרת האומות המאוחדות. להקדיש את כל משאביהן נגד מדינות הציר (גרמניה, איטליה ויפן). גם ממשלת הולנד הגולה חתמה על אמנה זאת. הנשיא רוזוולט רתם את היצור האמריקאי לטובת המאמץ המלחמתי נגד הכובש הנאצי.

חיפשתי במאגרי המידע של האינטרנט, מידע על מנות הקרב מהזמן ההוא, או מידע על יצרנים אמריקאים עבור צבא בעלות הברית. שלחתי שאילתא לארכיון התעשייה הצבאית האמריקאית, קיבלתי תשובה לאקונית. שמו של ראש צוות תכנון המזלג הוא מ. זליג. עוד אנטישמי אחד לועג לי? רציתי לענות בחמשיר עם צמד המילים FUCK & FORK, אבל ריסנתי את עצמי. מצאתי מידע על החלטת הקונגרס האמריקאי להפנות משאבים רבים לשחרור אירופה הכבושה. להשגת המטרה גייסו חיילים אמיצים, ייצרו נשק ותחמושת, וגם סכו"ם.

כבר נפוליון אמר שהצבא צועד על קיבתו! בדקתי במילון, ההגדרה למזלג- אחד מכלי השולחן, כלי מוארך בעל שיניים, משמש להבאת המאכל אל הפה.מזלג זו מילה מעניינת, המורכבת משני חלקים, מזל עם האות ג' כסיומת. להורים שלי אירעו יותר משלושה מזלות בסיום המלחמה הארוכה הזו.

זיכרונות מתקופה אפשר לתאר על ידי סיפורי אנשים, עובדות יחד עם רגשות ותחושות. אנו אוגרים בימי חיינו חפצים שונים. החפצים משמשים אותנו, מקשטים את בתינו. ומה קורה לחפצים אחרי מותנו? חלקם של החפצים עוברים כירושה לדור הבא. האם חפץ יכול לתאר זיכרונות? האם חפץ יכול לספר סיפור?

אני מנסה להעלות בדמיוני את כל הארוחות הרבות שהמזלג האמריקאי היה שותף להן. גם הוא היה יחד עם הסועדים סביב השולחן. תחילה באווירון תובלה מונע במנוע בוכנה מרעיש, ממפעל היצור בארה"ב בטיסה מעל

האוקיינוס לאירופה. המזלג האמריקאי היה שותף לארוחות החיילים האמריקאים בהולנד הכבושה. בדרך הארוכה לארץ ישראל, וכל השנים כאן בישראל. לכל כך הרבה שיחות המזלג הקשיב. שיחות משמחות, שיחות עצובות. פרשנות על המצב הפוליטי וגם שתיקות עם אכילה שקטה. שתיקה מתוך הסכמה, שתיקה של מבוכה ולעיתים שתיקה למניעת ריב וויכוח. אף פעם לא ניתנה זכות הדיבור למזלג האמריקאי! אני פונה אליך מזלג יקר: "לו רק יכולת לספר לנו קטעי זיכרונות מהארוחות הרבות שבהן השתתפת?"

המזלג האמריקאי היה ואולי עדיין, רק עלה תאנה להסתיר את זוועות השואה שאבי חווה. המעט שהוא סיפר לנו, המסמכים מתקופת השואה שאסף באוגדן הירוק העבה, יכולים להדיר שינה מכל אדם שפוי ובר דעת. האוגדן הירוק העבה אוחסן במדף הגבוה ביותר של ארון המטבח. רחוק מהעין אולי יהיה גם רחוק מהלב?

לאחר מות אבי, נשאר המזלג האמריקאי מיותר. איך אפשר להסביר למזלג שבעליו הכמעט נצחי מת! לא ידענו כיצד להשתמש בו. הנחנו את המזלג האמריקאי במגירת הסכום במטבח. פעם אחת ניסיתי לעשות חביתה לאימי בעזרת המזלג האמריקאי. אבל הרגשתי שזהו חיקוי לא מוצלח לחביתות מתקופת הילדות. אולי המזלג לא הסכים להתאמץ כמו אז? האם חוש הטעם שלו נחלש? אולי הוא חש שמהוא השתנה? היד האוחזת בו היא לא אותה יד. החזרתי בעדינות את המזלג האמריקאי אל מגירת הסכום.

המזלג האמריקאי היה חלק בלתי נפרד מהמטבח שאימי תמיד ארגנה. ארונות מלאים קופסאות שימורים. קופסאות שימורים שניצבות בשורה, כמו חומה בצורה לגונן בעת מלחמה פתאומית. היה זה מטבח ספרטני. אימי האמינה שמזון חשוב מאוד, כדי שאנשים יהיו בריאים. מזון צריך להכיל את כל אבות המזון והויטמינים. אך לא נועד לפינוק וזלילה, אסור לזרוק מזון. המסר החשוב מכל, מלחמה היא הדבר הנורא ביותר שהמציאו בני אנוש.

לאחר מות אימי, החלטתי שהמזלג האמריקאי סיים את תפקידו במטבח. הנחתי את המזלג על ארונית נמוכה ויפה, כמו מוצג מוזיאוני. עברו על המזלג האמריקאי כמעט שבעים שנים, לעיתים ימים עם הרבה שעות עבודה נוספות בשבתות וחגים. המזלג התאמץ במלחמות ומאבקים, תרתי משמע. לא אובחנה אצלו חס וחלילה בעיה של תשישות הנפש, רק עייפות החומר. גם מזלג ראוי ליציאה לגמלאות, מנוחה ובטלה. סתם שייחנה מהחיים!

בקיץ האחרון לינדה ביקרה אותנו, הפעם עם נכדתה מוריה. לינדה היא גרמניה נוצרייה שקשורה למשפחתנו בדרך מפותלת, אך תמיד הרגשנו שהיא חלק בלתי נפרד ממשפחתנו. לינדה היא אישה נאה ששערה הבלונדי האפיר, תווי פניה לא כשל אישה שמית. לינדה פעילה מאוד בארגונים הנאבקים בהכחשת השואה, ותורמת לישראל. אף פעם לא ביטלה ביקור בישראל עקב פיגוע חבלני, או מצב בטחוני לא ברור. כמדומני שאביה של לינדה היה קצין נאצי. היא לא רצתה לספר, אנו לא ניסינו לשכנע אותה.

הביקור של לינדה ונכדתה מוריה בקיץ האחרון היה מיוחד. לינדה סיפרה לנו שסטודנט שלה באוניברסיטה, כותב מחקר על הנושא "עיצוב ותכנון טפסים, והשפעתם על תקשורת בין אישית בתקופת הרייך השלישי". לינדה רצתה לעיין

שוב באוגדן הירוק העבה של אבי, לבטח יש בו גם טפסים שונים הקשורים לנושא המחקר. ישבנו עם לינדה ליד שולחן האוכל שלנו, נכדתה מוריה ונכדתנו שיחקו עם הבובות שבפינת הסלון. לפתע שמענו צליל מתכתי מוזר, הפסקנו לעיין במסמכים המצמררים, ניגשנו לראות את הנכדות. מוריה נטלה את המזלג האמריקאי מהארונית הנמוכה, וניסתה להאכיל בעזרת המזלג את אחת הבובות. אמרתי לה שהמזלג הזה לא נועד למשחקי בובות. לפני שעוד הספקתי להסביר, לינדה אמרה בהפתעה: "גם לי יש מזלג כזה, ליד קופסת התכשיטים בביתי שבהמבורג".

לינדה סיפרה בשטף מילים שקשה היה לעצור, עם דמעות בעיניים. בתום המלחמה, גדוד בעלות הברית ניתק את קווי האספקה הגרמנית בצפון בלגיה. חיילים אמריקאים לכדו שם את אביה ועוד שישה קצינים נאציים, שנברו בכרוב רקוב בחוות חזירים נטושה. היה קור עז, האדמה הבוצית כמעט קפאה. בו במקום נערך משפט שדה. קצין אמריקאי דן את כולם למוות בירייה, מלבד את אביה של לינדה, שיצא זכאי.

ההוצאה להורג בוצעה מול הקיר האחורי של משחטת החזירים. מפקד הגדוד האמריקאי ראה שאביה של לינדה חסר כל, לכן נתן לו מנת קרב גדושה, וכן מזלג עשוי פלדת אל חלד. בחזית המזלג היו מוטבעות האותיות U.S. בגופן גדול. אביה של לינדה מיעט לספר לה על שירותו הצבאי בזמן המלחמה, רק השביע אותה שתשמור על המזלג כעל בבת עינה, כי הוא מביא מזל וגאולה

לאחר ביקורם המיוחד של לינדה ומוריה המזלג המשיך בשתיקתו. לא סיפר קטעי שיחות מארוחות שהיה שותף להכנתן. חשבתי על פשרה ופניתי שוב למזלג, מזלג יקר בבקשה ממך, רק תעזור בכתיבת ספר על התפריטים השונים שעזרת להכין. נכתוב ספר נוסטלגיה על ארוחות של פעם. לבטח אתה זוכר את התפריט של הארוחה שאכלו ההורים שלי בערב הכרזת המדינה. אבי שמח מאוד, אימי חששה שטנקים ערביים יפלו לתוך הקיבוץ (שמועה עקשנית אומרת שרקדת ריקוד של מזלגות). מה היה מונח אז על השולחן? קופסת סרדינים? חלבה? ריבת שזיפים? אולי חצי ביצה? ואם קשה לך לזכור כל כך הרבה שנים לאחור, רק תנסה להיזכר בתפריט שאכלה משפחתי, אחרי שנולדתי. הביאו אותי במונית מבית-חולים הישן שבחדרה (בית יולדות) ביום קיץ חם, האם שתו גזוז? או מים קרים? אולי קנו בתלושי-מזון של תקופת הצנע קופסת בשר "אינקודה"? סופר לי שכולם שמחו שתינוק, חמוד הצטרף למשפחה.

המזלג האמריקאי מתעקש וממשיך בשתיקתו הרועמת, אין זליגת מידע מתאי הזיכרון שלו. לי רק נותר לנסות לדמיין, איזה ספר היה נכתב?

בשבילנו ירד שלג

ברדיו שרה זמרת יהודייה "הו, רב חובל". צלילים עצובים ריחפו בחלל הסלון כמו פתיתי שלג. עצמתי את העיניים והקשבתי. היה בהם שברון, כאילו הפתיתים השקטים הפכו לגבישי ברד איומים, שהתרסקו על הרצפה ונשברו לרסיסים, והרצפה כולה הוכתמה ברד קפוא, מרוצץ.

כשאמא הגיעה, הזמרת הייתה כבר בסוף הפזמון השני. "כאשר רב החובל שלי צונח קר ומת..." קולה היפה צלל אל תהומות שקטים, עמוקים יותר.

"בוא תעזור לי", זעפה אליי אמא מן המטבח. "במקום לשמוע מוסיקה כל היום, ועוד של הציונים האלה", ופרקה את המצרכים בקול חבטה.

"אבל אני עצוב", אמרתי לה. "אני מתגעגע לניקה".

אמא השמיעה אנחה לוועגת. "ניקול כבר זקנה בת עשרים ושבע. כדאי שתשכח ממנה, היא לא פה".

"לא נכון", מלמלתי. "היא בת עשרים ושש", והברד התרסק ברעש כבד עוד יותר.

שקית לימונים נפלה על הרצפה ברעש אדיר, והלימונים התגלגלו לכל עבר. אמא קיללה.

"הכל בגלל אבא שלך. גם הוא 'צנח קר ומת'. העדיף להרוג ציונים, מאשר לתת לנו אוכל", היא רטנה בערבית. רק את המילים מהשיר אמרה בעברית, כאילו בכוונה.

יצאתי אל החצר, עברתי על פני הענפים השבורים ופניתי ימינה, אל מאחורי הבניין. מגבות נקיות היו תלויות על חבלי הכביסה. רבין קיפץ שם, מאושר וכשכש בזנבו.

"בוא, רבין", רכנתי לעברו וחייכתי.

הוא נותר מעלה, בניסיון להגיע אל הענף שהחזקתי בידי. כשסיימנו לשחק, ישבנו רבין ואני על הדשא, נשענים על הכביסה של השכנים, ואמרתי לו: "ניקה נסעה לתל אביב. היא נמצאת כאן", הוספתי, וסימנתי נקודה על מפה שציירתי על הקרקע בעזרת הענף. "ופה אנחנו".

רבין נבח בחביבות.

"אחר כך היא תחזור לאסטוניה, לעיירה שלה, שאין בה גורדי שחקים וכבישים מהירים, מקסימום קצת פית. היא אמרה לי שהיא קצת פוחדת להיות שם לבד, בתל אביב, אתה יודע?" דיברתי אל האבנים בחצר, כשהתריסים מאחורי נפתחו בתנועה מהירה. "רבין, תחזור הביתה מהר!" צעקה עליו השכנה שלנו, סינר המטבח קשור למותניה. "גם אתה."

אבל לא עליתי הביתה. הלכתי עם בסאם ועם נביל מ-ח'2 לקיוסק. כמה בנות מבית הספר היו שם.

"הנה אהובתך", לחש בסאם וצחק.

"שתוק", נזף בו נביל. "אני לא אוהב אותה", ופנה אל מדפי החטיפים.

"הן בכיתה י', לא?" שאלתי.

"מה אתה מדבר? אתה בכלל אוהב אחת שיכולה להיות אמא שלך", אמר בסאם וצחק שוב. נביל הצטרף והוריד שקית צ'יפס מהמדף העליון. "חברה שלך מהצלב האדום. איפה היא עכשיו?" פנה לעברי.

"בתל אביב, מתנדבת באיזה בית חולים. היא תהיה שם שבוע ואחר כך תחזור לאסטוניה. והיא לא חברה שלי".

"אז תחכה שבוע ותטוס לאסטוניה", הוא הציע בשלווה מרגיזה, כאילו יכולתי פשוט לנסוע לשדה התעופה, לעלות על מטוס ולנחות באסטוניה. כאילו היה לי כסף, או אישור מעבר.

"אל תשים לב אליו", אמר בסאם ודחף ופל מצופה לכיס. "מה שאתה צריך לעשות זה לעבור את הגבול ולנסוע לתל אביב. תגיד שאתה עומד למות, תזייף אישורים. דוד שלי עשה ככה פעם והכניסו אותו".

"ואיפה הוא עכשיו?" שאלתי.

"בכלא, אבל לא משנה... אתה רוצה לראות אותה או שאתה רוצה להיות תקוע פה עד 2008?"

נביל הלך לשלם על הצ'יפס. בסאם יצא אל הרחוב עם היד בכיס. יצאתי אחריו.

מרחוק, יכולתי כבר לראות את גורדי השחקים. לא, הם לא היו שם. היו רק הבניינים הנופלים שלנו, שהיו בעצם יפים, אבל לא יפים כמו שם, והכבישים הארוכים, שהיו מהירים, אבל לא מהירים כמו שם, ואני כבר הפלגתי בדמיוני בין מסדרונות בית החולים התל אביבי הממוזג, שהיה נעים, אבל לא נעים כמו כאן, כי כאן ניקה הייתה בחורף שעבר, ופיזרה את כל העננים בחיוך של שמש.

היא הייתה עוברת בין החדרים עם עגלה בצבע סגול עכור, מחלקת תרופות וחבובקים, ואפילו שרה לנו שירי ילדים באסטונית ובאנגלית וערבית, והקריאה לנו ספרים מצוירים כשהיינו יושבים יחד סביבה, מתבוננים בה בעניין ומקשיבים להרפתקאות שעברו על הציפור הפצועה ועל הילדים העזובים ועל גור האריות המסכן, שאיך שהוא, מצאו תמיד איזה נס בדמות בגדים חדשים, תרופת פלאים או חיוך. ואני חשבתי שניקול היא הנס שלנו, כי פעם, כשסילביה האחות המרשעת לא הייתה בסביבה, נתנה לנו ניקה מעדני חלב בטעם שוקולד עם קצפת קרה-קרה, מתוקה-מתוקה, וכל הרסיסים שקיבלתי מההתקפות שלהם לא הכאיבו פתאום. ופעם סיפרה לי על העיירה שלה ועל מסלולי הסקי, איך היא תמיד נופלת בהם, והצחקתי אותה בכל מיני תשובות: שאני הייתי נופל מהמיטה בילדותי, שתיתן לי קנז אם לא אקח את התרופות, שיהיה נחמד אם סילביה תקבל עוגת קצפת ישר בפרצוף, כי סילביה הייתה צועקת עלינו ומכריחה אותנו להיות בשקט, אבל ניקה הייתה יפה וטובת לב.

"הלואי שיהיה שלום", היא הייתה אומרת. "ככה כולם יחיו בשלווה ואף אחד לא ייפצע ולא ייהרג".

"אבל אז לא תהיה לך עבודה", אמרתי לה ערב אחד, מחייך, כשסידרנו את העגלה, והיא חייכה ואמרה: "לא חשוב, העיקר שכולם יהיו בריאים ושלמים".

"אז אולי תהיי מחליקה על הקרח", הצעתי. "תחליקי לך כל היום באגמים הקפואים".

גם שם אני אפול", היא הודתה בשקט.

"אז אני אתפוס אותך", הבטחתי לה באנגלית, וניקה שתקה והמשיכה לסדר את העגלה, והמשכתי לעזור לה.

פעם, סיפרה לי שהיא חצי יהודייה, ושאבא שלה גורש לסיביר, אבל יצא משם, ואני סיפרתי לה בראש חפוי שאבא שלי הרג יהודים כשהוא פוצץ את עצמו באמצע האוטובוס ולא יצא משם, וניקה נראתה לי עצובה מאוד, ולמרות שכבר היה חושך, ראיתי שהעיניים הבהירות האהובות שלה קצת נרטבו, כי כזאת היא הייתה – דואגת לכולם ומחבקת.

אני מדבר עליה כאילו היא מתה.

פעם חשבתי שאם אני לא אראה אותה, אני אמות. אחר כך הבנתי שאני אמות בכל מקרה, אבל אם אראה אותה, לפחות אמות מאושר.

כשחזרתי הביתה, אמרתי לאמא שאני מצטער וישבתי לאכול את הספגטי היבש בשקט, אבל בראש, גלגלי השיניים החלו להסתובב במלוא העוצמה. חלמתי על תל אביב. גלשתי עליה באינטרנט. עד הערב, הכל כבר היה מתוכנן: מחר בבוקר, במקום ללכת לבית הספר, אלך לגבול, אמרח את עצמי בצבע האדום שקניתי מהחנות של פיראס ואפול ליד המעבר. החיילים הנחמדים יראו נער שרוע על האדמה, מדמם, וימהרו להעביר אותי לבית חולים ישראלי. משם אברח כשאף אחד לא יראה ואקח אוטובוס לתל אביב. ביררתי איזה קו מגיע ואיפה נמצאת התחנה ליד כל בית חולים. אם לא אמצא אוטובוס, אקח מונית. כשארד בשערי בית החולים של ניקה, אכנס לשם, נקי מכל הצבע, לבוש יפה ואבקש בעברית רהוטה לפגוש בניקול, המתנדבת של הצלב האדום.

ואז ניקה שלי תצא אל הלובי. היא תהיה המומה, וחיוך של פליאה והתרגשות יעלה על פניה. אחר כך ודאי תחבק אותי ותשאל לשלומי, ונשב בחוץ עם הרוח הקרירה ונשתה משהו – אני אקנה לה שתייה. נשב שם ונדבר, ואולי נצחק, וכשהיא תסיים לעזור לכל הפצועים והאומללים, נצא לטייל בעיר.

והעיר תהיה... העיר תהיה שלנו. כולה. נעלה לתצפית ממגדל עזריאלי, נשב למרגלות גורד השחקים הענקי הזה, העשוי מראות כחולות כהות בעלות מסגרות לבנות וזכוכיות, המון זכוכיות. השמיים יהיו כחולים בהירים, כי זה יהיה בערב, וחצי ירח ירחף בהם, מעל הגשר האפור שעובר מעל הכביש המהיר. נעמוד על הגשר, רק שנינו ונשקיף על המכוניות החוצות מתחנינו. אחר כך אולי נשתה שייק פירות שנקנה מאחד הדוכנים ברחוב: אני אקנה שייק של בננה, אננס ומלון עם חלב, וניקה תקנה משהו עם יוגורט, אולי עם תמר ותאנה.

איכס... אני אגיד לה משהו על זה ונצחק, או שבכלל נקנה לנו מעדני חלב בטעם שוקולד עם קצפת ונשב ליד המזרקה בגן העיר. קראתי שהתקרה שם פתוחה ושרואים את השמיים. נסתכל במים הניתזים, ופתאום, משום מקום, ירד עלינו שלג. לא ירד שלג בתל אביב מאז 1950, אבל בשבילנו ירד שלג, וניקה תביט לשמיים בעיניה הנעימות ותחייך, והיא לא תפחד להיות שם לבד, והיא לא תדאג לאבא שלה, או לחולים, או למסכני העולם, היא תהיה מאושרת, כן, ואולי היא אפילו תאהב אותי קצת.

חשבתי על העיר תל אביב כשהלכתי לישון, וגם מתוך שינה, עד הבוקר. בבוקר לבשתי את הבגדים הכי ישנים שהיו לי, הרמתי את תיק בית הספר ויצאתי, לא לפני שאיחלתי לאמא יום נעים בחיך מלבב ונופפתי לה לשלום. אחר כך הלכתי אל מאחורי איזה בניין ושפכתי על עצמי צבע אדום: על הצוואר ועל הבטן וגם קצת על הלב, וצלעתי לכיוון מעבר הגבול, מדמיין לעצמי שהכל נראה מטושטש. חייל אחד צעק לעברי משהו, אבל בדיוק נפלתי על האדמה, חמישה-שישה מטרים ממנו. הרגשתי קצת רע עם כל ההצגה הזאת, אבל חשבתי על השלג ועל הגשר והמזרקה.

"היי, אביחי, יש פה ילד פצוע קשה", צעק החייל לחיילים שמאחוריו.

"תיזהר, פלג", השיב חייל אחר. "אולי זאת מלכודת".

"מהר, תזמינו לו אמבולנס. הוא צריך טיפול רפואי!"

"לא היו שום יריות", התעקש החייל השני. "אל תתקרב אליו יותר מדי. אלה, רק להתפוצץ הם יודעים. כמו בלונים".

"תקשיב, הוא פצוע קשה!" צעק החייל שלי שוב. איזה לב יש לו... חשבתי באהדה כשהם קראו לאמבולנס.

שכבתי בלי לזוז במשך כמה דקות, נמלים זחלו על הרגל השמאלית שלי, היה לי חם. תיק בית הספר היה מושלך לידי. את פחית הצבע זרקתי. קיוויתי לשמוע את הסירנות, לראות איזה הבהוב... אבל לא היה שם כלום.

"אל תדאג, אתה תהיה בסדר", אמר לי החייל הטוב בערבית. מבעד לעיניים המעורפלות-בכאילו שלי, יכולתי לראות את המדים שלו, מדים שלימדו אותי לשנוא כל השנים, ואת עורו השזוף ושיערו הקצר והעיניים המבינות. הוא נראה קצת כמו אבא, כשאבא עוד היה מחייך ומחבק, לפני שהתחיל לדבר כל היום על הציונים הכובשים, ועל כל הדרכים שאפשר לחסל אותם.

רציתי כמעט לקום ולהרגיע אותו, להגיד שאני בסדר, להתנצל. אבל לא יכולתי. ניקה שם, לבד, ואני מתגעגע... והיא נוסעת לתל אביב...

כשהאמבולנס הגיע סוף סוף, יצאו ממנו שני פרמדיקים. אחד מהם מיהר לעברי והתחיל לבצע בי ניסיונות החיאה. הוא לחץ על החזה שלי בחוזקה, במהירות, עד שכמעט התעלפתי. פתאום הסתכל עליי, על הבעתי המטושטשת, המסוממת, הסתכל על ידיו, הריח אחת מהן וצעק: "חתיכת רמאי!" ואז משך אותי מהקרקע הבטוחה ומהנמלים והקים אותי על שתי הרגליים. נפלתי ארצה בניסיון אומלל לשטות בו.

"קום על הרגליים, רמאי!" צעק אליו הפרמדיק בכעס. הפרמדיק השני, הצעיר יותר, עמד ליד האמבולנס ולא זז. החייל שלי פסע לאחור בעיניים דוממות, עגמות. רק החייל המרוחק סינן בשקט: "אמרתי לך. רק להתפוצץ הם יודעים".

"עכשיו לך מכאן ואל תחזור!" צעק הפרמדיק. היה לו ריח של סיגריות ושל חומר חיטוי.

"לא, אתם לא מבינים", השתחררתי מאחיזתו ורצתי אל החייל שלי, מתחנן אליהם בעברית. "אני חייב לעבור את הגבול, בבקשה! זה מקרה חירום!"

הוא הסתובב לאחור. "איזה מין מקרה חירום?" שאל, הבעתו ריקה.

"אני אוהב בחורה אחת", השבתי בשקט. "ניקול, ניקה, היא מהצלב האדום, היא לא מדברת עברית, והיא שם, לבד", הצבעתי צפונה ביד מדממת, נואשת. "בבקשה, תן לי לעבור את הגבול. אני חייב לראות אותה, רק לכמה דקות. אני אסע לתל אביב ואחזור. אני... אני לא משקר. אני לא אעשה שום דבר רע, רק לראות אותה. בבקשה, אני מתגעגע אליה".

"הוא אוהב... בחורה אחת... צחק החייל השני.

החייל שלי לא הגיב. הוא פנה לדרכו והתרחק.

"בבקשה, אני רוצה לראות את ניקה! אני חייב לראות את ניקה! תנו לי לעבור!" עמדתי שם מיואש וצעקתי, כל גופי מכוסה בדם המזויף.

"מצטער", אמר החייל לבסוף. "אסור".

התבוננתי בו בעיניים שבורות.

"קדימה, לך הביתה, ילד", סימן לעברי בראשו, וגם העיניים שלו היו שבורות. וכשהלכתי משם ובכיתי, הכל נראה לי פתאום מטושטש באמת.

איך יכולתי לחשוב שמהו ישתנה? איך העזתי לחלום בכלל? הרי כל מי שחולם, מקבל קליע ישר בלב. זה ככה עוד מלפני העידן של רבין, ראש הממשלה שלהם. ואם כבר מדברים... הנה הוא, הכלב של השכנים. שוב מכשכש ונובח, הטיפש הזה.

"לך מפה, כלב", אמרתי לו, אבל הוא המשיך לקפץ לעברי. "לך מפה", הרמתי אבן וזרקתי אותה על הרצפה בכניסה לבניין. אבל הוא המשיך, הוא היה חייב להמשיך.

"לך מכאן, אמרתי!" הרמתי עוד אבן, והפעם זרקתי אותה עליו.

רבין השמיע יללה חלשה, אבל לא ברח.

"אסור לי לעבור את הגבול!" קראתי בכעס. "למה, מה יש להם שם שאין פה?" השלכתי עליו אבן נוספת. הפעם האבן פגעה בפרווה האפורה שלו. "יהלומים?"

ירד לו דם. עוד אבן. הוא ייבב, ניסה לפנות ימינה, אבל הגדר הירוקה הייתה שם. היא הייתה גם מאחוריו, קשה ומסורגת כמו גדר הפרדה, כמו מעבר הגבול, כמו הלב שלהם. זרקתי עוד אבן. גם היא פגעה בו. רבין דימם על

המרצפות האפורות. "למה, לנו אין מכוניות?" עוד אבן. "אין כבישים?" עוד אבן. "אין בניינים גבוהים?" עוד אבן, גדולה יותר. "אין ים? יש לנו הכל!" והאבן הזאת הייתה גדולה מכל האחרות.

הדם של רבין ניתז לצדדים. הייתי קרוב עכשיו. הוא הסתכל עליו במין מבט מתחנן כזה, שיש רק לכלבים, כמו המבט שהיה לי קודם, במעבר.

"אבל לא, הם לא יקשיבו לי!" הרמתי אבן וזרקתי בכל הכוח. "הם לא יתנו לי לעבור". ועוד אחת. "הם לא יתנו לי לראות אותה". ושוב, ועוד פעם. רבין יילל, ובכה וניסה לברוח, אבל אני הייתי החייל עכשיו. הוא היה רק תושב הרצועה, רק כלב, רק פלסטיני. וכשהוא מת, אף אחד לא בכה. לא החיילים, לא השכנים, לא בסאם ונביל ובטח שלא ניקה, שלא הייתה שם בכלל. רק אני בכיתי. ישבתי ליד הגווייה המרוטשת שלו ובכיתי, כי הדם היה אמיתי.

סיפורו של יוז'י

יוז'י נשען על מעקה הספינה ובהה אל תוך הלילה. מתוך מסך העננים הכבד שהיה פרוש מעליו, החלו להציץ בהיסוס כוכבים בודדים בלבד. אף שהיו אלו גם הכוכבים המוכרים של שמי מולדתו ההולכת ומתרחקת, נדמה היה לו שהם מתבוננים בו בריחוק ובאדישות תוך שהם קורצים זה לזה בשפת סתרים בלתי מובנת.

התיכון ההפכפך לא חס על הספינה הרעועה שהוסבה רק לאחרונה מיעודה המקורי כאניית משא והפכה להיות ספינת מעפילים. הסערה שטלטלה ללא רחם את הספינה הקטנה שככה כעת לאחר שעות ארוכות בהן הפגינה ללא הפוגה את מלוא כוחה. אלף השדים שאיימו להטביעה נסוגו לפתע כפי שהופיעו, לאי שם, מותירים אותה מתנדנדת כל עוד נפשה בה, על גב הגלים הרוגשים.

הנוסעים, מרביתם ככולם, אחוזי קבס ומותשים מתלאות הדרך, היו שרועים בבטן הספינה, על הדרגשים הצרים. גם המלחים שהתרוצצו בעת הסערה כאחוזי תזזית, נרגעו. בניגוד להמולה הגדולה ששררה בשעות האחרונות, הסיפון היה כעת שומם מאדם עד שנדמה היה ליוז'י שהוא היחיד שנותר בעולם מוזר זה שיש בו רק ים ושמיים המשתרעים עד אין קץ.

בשבועות האחרונים השתנו חייו מקצה לקצה. התפנית שחלה בהם היתה גורלית ובלתי צפויה מבחינתו. אף שניסה לשמור בכל כוחו על ארשת שלוה ואופטימית, כיאה לעלם צעיר בן עשרים, החשש מהבלתי נודע היה מקנן עמוק בתוכו. מלבד הריחוק מכל מה שידע ואהב הוטלה על כתפיו המשימה הקשה ביותר בה נתקל בימי חייו הצעירים.

יוז'י לא היה ציוני כשאר בני משפחתו והנסיעה לארץ הרחוקה והלא מוכרת לא נכללה מעולם במערך חלומותיו ותקוותיו. תמיד החשיב את עצמו להונגרי גאה, בן נאמן למולדתו היפה. אהב בכל נימי נפשו את ההרים והיערות העבותים אליהם היה יוצא לטיולים ממושכים. סגד לשקט, למיסתורין ולהוד הקדומים שאפפו אותם. הסטודנט המצטיין למשפטים, היה מכור לשיחות הארוכות אל תוך הלילה בחברת ידידיו הטובים, שיחות שלוו במרבית הפעמים בלגימות מיין ה"טוקאי" המשובח שגפניו המוריקות הקיפו את עיר מגוריו. מעל לכל אהב את השעות הנדירות בהן העולם הסובב אותו היה שקוע בתרדמת לילה עמוקה. בשעות מתוקות אלו, היה אדון לעצמו, ליבו פתוח לקולות הלילה וידו האוחזת בעט אצה על פני דפיו הלבנים של הרומן אותו החל לכתוב לאחרונה. ברומן זה הוצפנו פגישותיו הדמיוניות עם אילונקה, מלכת חלומותיו הסודית. היה מחבק אותה אל חזהו הפועם בהתרגשות ומגלה לה את אהבתו. יוז'י ידע שאילונקה לא תהיה לעולם שלו ויחד עם זאת היה שבו בזרועותיה של אהבה בלתי אפשרית שקיומה היחיד היה על דפי הרומן שכתב. אילונקה היתה חברתו של אחיו הבכור עוד מימי גן הילדים וכלתו המוכרזת בבגרותם. נישואיהם היו אמורים להתממש על אדמת ארץ הקודש עליה חלמו מילדותם.

היה צדק מסויים בהחלטת המשפחה לשלוח דווקא אותו לארץ ישראל הרחוקה. אביו שהיה אדם נבון וראה את הנולד, חש בעצמותיו מזה זמן את סכנת הנאציזם. היה ברור לו מעל כל ספק שהגיעה העת לעזוב את הארץ בה נולדו הוא ואבותיו ולנדוד למקום מבטחים. אף לרגע אחד לא עלה על דעתו פתרון שלא כלל את ארץ ישראל. המשפחה הכריזה מאז ומתמיד על ציוניותה והעליה לארץ הפכה מכורח הנסיבות מחלום רחוק לכורח המציאות. קשה היה לוותר על בית המרקחת ועל הבית המפואר בו התנהלו חייהם על מי מנוחות אך תחת צילו הכבד של האיום המתקרב ב-1939 הגיע הצורך להחליט ולפעול במהירות.

על ג'יורי, אחיו הגדול של יוז'י, שהיה יד ימינו של האב בבית המרקחת הגדול של המשפחה, לא ניתן היה לוותר. גם ויולה, אחותו הגדולה שהיתה כבר נשואה ואם לתינוק, היתה כעת מחויבת למשפחתה שלה.

יוז'י, בן הזקונים המפונק של המשפחה היה מועמד המשפחה היחיד שניתן היה לשלוח לתפקיד האחראי של חיפוש מקום מגורים הולם למשפחה בארץ ישראל.

מבלי שהיה מודע לכך, היו דמעות גדולות יורדות ומתגלגלות במורד לחייו. הן חברו זו לזו ללא היסוס ונטמעו ברסס הגלים שהיה ניתז מפעם לפעם בנדיבות על פניו. יוז'י לא בכה על מה שהשאיר מאחוריו. הוא בכה על מה שאבד לו, בלילה סוער זה. הסערה הגדולה השתוללה במלוא עוזה. הרוח המתגברת וטלטלת הגלים הפכו מאיימים מרגע לרגע. המים הרבים שחדרו והציפו את הסיפון, היוו סכנה ממשית לשלום הספינה. הוראה חד משמעית של הקברניט שניתנה לנוסעים המבוהלים לזרוק לים את כל המטען שהביאו עימם, הותירה אותם גם ללא אותם חפצים מועטים שהורשו מלכתחילה להעלות לאניה. תיק הנסיעות היחיד של יוז'י שהשתהה בביצוע ההוראה, נחטף מידי על ידי אחד המלחים קצרי הרוח. עוד בטרם הספיק להשמיע קול מחאה, היה התיק עושה את דרכו, בקשת רחבה, אל מעבר לסיפון. חבל הטבור המוחשי שעדיין חיבר אותו עם כל עברו ועם כל היקר לו, נותק ביד אכזרית. התיק שהכיל את החליפות הטובות שלו, העניבות התואמות והחולצות הלבנות שגוהצו למשעי בידי אימו בערב נסיעתו. ממילא חשד שהם מיותרים בארץ אליה היו מועדות פניו. הוא לא בכה על כך שהפך בן לילה לחסר כל. הוא גם לא בכה על תמונות המשפחה ועל אובדן כל אותם חפצים קטנים שהיו יקרים לו, שטרם להטמינם באחד הכיסים הסמויים שבתיק. על כל אלה התאבל רבות רק בשלב מאוחר הרבה יותר, לאחר שהתברר לו שכל בני משפחתו ורכושם אבדו בשואה. יוז'י בכה על אובדן אוצרו הגדול, בבת עינו, הרומן שהיה כותב במסתרים מזה זמן רב. צרור הדפים, שהיה עטוף ומונח בזהירות בתחתית תיק היד, הכיל את מחשבותיו וחלומותיו הסודיים ביותר. העותק היחיד ממנו שכן כעת אי שם, על קרקעיתו הבלתי מושגת של הים התיכון. יוז'י חש כאילו גם הוא עצמו, הושלך ללא רחמים למצולות יחד עם התיק שהכיל את תמצית חייו.

זמן קצר בלבד לאחר מכן שככה הסערה. נראה היה שאל הים התרצה משום מה והחליט להניח לצוות המתוסכל ולנוסעים המפוכדים לנסות ולהגיע לחוף מבטחים. הקורבן הנורא שהוקרב על מזבח, נראה כמעט מיותר כעת.

כשהשחר עלה בקצה האופק והכריז על לידתו של יום חדש, היה עדיין יוז'י עומד על הסיפון. לעיני הכוכבים ההולכים ומחווירים, נשבע להחיות את ספרו האבוד מיד כשיתפנה לכך. המשימה שנטל על עצמו, לא נראתה כלל הזוייה ובלתי אפשרית. מרבית דפי הרומן היו חרוטים עדיין היטב בזכרונו. ההחלטה הנחושה עודדה את רוחו עד כדי כך שלראשונה מזה ימים רבים הופיע חיוך קל על פניו העייפות.

כאשר התגנבו לחוף הנידח, בחסות החשיכה הכבדה ששררה בלילה שלאחר מכן, היה כבר ליבו מתרונן בציפיה דרוכה לבאות.

למזלו, לא ידע אז שיצטרך להקדיש את כל כוחו ומרצו לקרב היומימי של מלחמת הקיום. הכתיבה, עליה חלם תמיד, כמקור פרנסה מכובד, היתה נחלתם של יחידי סגולה בלבד.

לדאבונו הרב, יוז'י לא הצליח לבצע את המשימה שלשמה נשלח. כמעט מיד לאחר עלייתו ארצה ועוד בטרם מצא מקום עבודה, פרצה מלחמת העולם השנייה והקשר עם הבית והמשפחה נותק. מאוחר יותר התגלתה הטרגדיה האיומה בכל היקפה. לא היה למי להכין בית חדש. המשפחה הענפה עלתה כולה בעשן ארובות מחנות ההשמדה. יחד איתם נכחדו גם אילונקה ומשפחתה. יוז'י נותר לבדו, גדוע שורשים ושמוט ענפים כעץ בודד בערבה.

זמן רב היה רדוף ברגשי אשם כבדים. ההחלטה העיקשת של אביו, לשלוח דווקא אותו, הלא ציוני, לארץ, הצילה את חייו מצד אחד אך גם הטילה על כתפיו את המחוייבות העצומה לחיות בה את חלום משפחתו.

בין ההחלטות הראשונות שקיבל על עצמו, מתוך הזדהות מלאה עם ההיסטוריה היהודית ומתוך רצון עז להתערות בארץ שרק עכשיו החל להתוודע אליה, היה שינוי שמו מיוז'י- יוסף ליהודה. הוא חש שהשם הזה הולם אותו יותר ומעניק לו את הכוח ותעצומות הנפש להם נזקק ביותר.

דרכו בארץ לא היתה קלה כלל ועיקר. משעון הזהב היקר, מתנת אביו, הפריט היחיד מחייו הקודמים שלא הושלך לים, נאלץ להפרד על מנת שיוכל להתחיל את צעדיו הראשונים בעולם הקשה שהקיף אותו. העלם העדין בעל הידיים הרכות לא היה לטעמם של נותני העבודה בעת ההיא. העבודות המצויות כסלילת כבישים או קטיף פרדסים לא הלמו את כישוריו של בן העשירים המפונק. יהודה, יוז'י לשעבר, נאלץ לישון חצאי ימים, כדי לדלג על ארוחות שידו לא השיגה לקנות וללכת מרחקים ארוכים ברגל כדי לחסוך את דמי הנסיעה. על משכבו בלילות, תקוף געגועים עזים, היה עדיין הוגה בספרו שאבד.

הכל היה עדיין חי וטרי בזכרונו, אך הנסיבות לא סיפקו את הזמן והיכולת לעזוב הכול ולהתפנות לשיחזור הרומן האבוד.

הבדידות היתה קרקע מזון פורה לרומן מסוג אחר לגמרי. זמן קצר בלבד לאחר עלייתו, התאהב בחלוצה צעירה, ציונית נלהבת, חניכת ההכשרה בחו"ל, שבניגוד לו, המעפיל, עלתה מפולין, עם "סרטיפיקט" אמיתי. דבורה

באה מבית ציוני ודיברה עברית עוד משחר ילדותה. בבגרותה כחברת התנועה הציונית "אחוזה", המתינה ב"הכשרה" לתורה לעליה לארץ. היתה חדורה בהמון חלומות נשגבים על ישוב המולדת והפרחת השממה. גם היא איבדה את כל בני משפחתה בשואה וביוז'י הצעיר עגום העיניים מצאה כתף מנחמת ולב אוהב.

יהודה ודבורה הפכו לזוג נשוי לאחר תקופת חיזור קצרה.

אני הייתי בתם הבכורה. בבואי לעולם היה אבי בן עשרים ושנים בלבד. אבא עבד קשה לאורך כל ימי חייו הקצרים. אימי, אחותי הצעירה ואני, היינו כל עולמו והוא הקריב רבות על מנת לאפשר לנו לחיות ברווחה יחסית.

ידעתי מגיל צעיר מאד על ספרו האבוד ויחלתי לשיקומו. אבא היה מצטדק באומרו שהוא חש שהרומן של פעם לא רק שצלל אל מעמקי הים אלא גם לתהום הנשייה של זכרונו.

למען האמת, הספר ששיקף את חייו ומחשבותיו בימים רחוקים שלעולם לא יחזרו, איבד עבורו מטעמו. שינוי שמו היה רק אבן הדרך הראשונה בדרך הארוכה אותה עבר. כל השקפותיו ודרך חייו עברו מהפך. הוא האמין כעת בכל לבו בארצו החדשה ובבית החדש שהקים בה. הוא הפך לציוני בכול רמ"ח אבריו. יוז'י- יוסף בן הטובים, בעל החלומות שכתב את הרומן האבוד, נעלם לבלי שוב. במקומו התייצב יהודה, שכתב על חיים חדשים וחלומות אחרים. בחלוף השנים הוא החל לכתוב רומן חדש, שונה בתכלית מקודמו האבוד, רומן על חייו בארץ.

באחד הבקרים, זמן קצר לאחר יום הולדתו הארבעים וארבע, לא קם ממשכבו. לבו כשל בטרם עת. האורכה שקיבל, חייו בישראל, היתה קצרה עד לכאב, כטיפה מזערית בים הנצח האינסופי ובכל זאת הוא זכה במצווה הגדולה של יישום חלום הציונות עליו חלמה משפחתו.

לא רק חייו היו סימפוניה בלתי גמורה. פעם נוספת נותר הרומן שלו בלתי גמור. רק ימים רבים לאחר מכן הייתי מסוגלת לאסוף את צרור הדפים שנח על שולחן הכתיבה שלו.

"אני הוא יוז'י שהפך ליהודה" כתב בדף הראשון. "אני אוהב את החיים. יש לי מולדת חדשה, אני אוהב אותה, יש לי משפחה משלי וגם אותה אני מאד אוהב. מכאן אינני זז יותר. זו התחנה האחרונה שלי..."

ישראל, שטח, אדם, אדמה

נדב לא היה יכול לחכות אפילו עוד רגע אחד, הוא נכנס בסערה לביתו ושאל בטון נמוך ומתאים לנער מתבגר קלאסי "אמא, הגיעו מכתבים?!", מנימת שאלתו של נדב לא היה ברור האם הוא מחכה לתשובה או שנתן הצהרה גדולה ומרעישה. אמו, שהייתה באמצע עמוד מרתק בספרה, כאילו לא הבינה על מה הוא מדבר והפנתה את ראשה אליו ושאלה אותו: נדבי, על איזה מכתב אתה מדבר?

נדב, שהיה בסערת רגשות כה גדולה, כאילו לא שמע את אמו והמשיך לנבור בדפים והמכתבים הרבים שהיו על השולחן, עד שלפתע נעצר והתחיל פותח מעטפה אחת מהערימה כאשר הוא נזהר לא לקרוע שום דבר מיותר. אמא, שלא הבינה כלל מה נדבי עושה, וככל אמא טובה התענינה ודאגה לבנה, ניגשה לשולחן וצפתה בנדבי שלה פותח את המעטפה, בחטף הצליחה אמא לראות כמה מילים מן המעטפה, הכתוב במעטפה היה קטן ואמא של נדבי שהייתה כבר לא כל כך צעירה לא ראתה המון חוץ מהמילים " שלום ותודה רבה על המכתב. "

נדב, שכמו מתעורר מחלום, שם לב פתאום שאמו עומדת ממש לידו וקוראת את המכתב, לקח את המעטפה וזינק חזרה החוצה דרך הדלת שרק שתי דקות קודם לכן נכנס בה וסינן מתחת לשפם שלא היה לו, "אין שום סיבה להוסיף לה דאגה כרגע". ובעודו סוגר את הדלת אמו שאלה אותו, "נדבי לאן אתה הולך?" ונדב כמו מהופנט רק אמר לה "אמא זה משהו חשוב, מבטיח לחזור בקרוב". אמא, שלא כל כך הבינה מה הוא עושה אבל סמכה על נדב, רק אמרה לו "תיזהר, ואל תשכח שמחר זה האזכרה של ישראל ורצית לדבר עליו באזכרה". תוך כדי ריצה צעק נדב "אני זוכר אמא, תודה רבה" תוך כדי ריצתו של נדב שלף נדב את הפלאפון מהכיס ושלח הודעה בווטסאפ שלו לכמה אנשים, ביניהם הייתי אני. ההודעה הייתה רשומה בזו הלשון: אהלן לכולם, עוד 10 דקות נפגשים בספסל הקבוע. קיבלנו מכתב, איש בעל יעדר.

שחכתי לספר לכם, אחיו של נדבי, ישראל, היה מפקד בגולני במהלך מבצע צוק איתן, אני ממש זוכר את אותם הימים של הלחימה כיצד נדבי נהפך פתאום לאח הגדול בביתו, והיה עליו למלא את מקומו של אחיו שהלך למלחמה, אני זוכר איך נדבי סיפר לנו בגאווה שישראל, אחיו, עושה דברים מסוכנים מאוד למען המדינה ושגם נדבי עצמו כבר מחכה ליום שבו ישראל יחזור הביתה והוא יוכל לתת לו חיבוק ענק ולהצדיע לו ולהגיד לו תודה על כל מה שהוא עושה למען המדינה שלנו. היו הרבה סיפורים שקשורים לישראל, אבל יותר מכל אני זוכר את אותו הלילה במהלך המבצע כשבסביבות 12 כשכבר הייתי במיטה קיבלתי מנדבי הודעה, נדבי רשם לי את ארבעת המילים: "ישראל כבר לא יחזור". אני זוכר שכשקיבלתי את ההודעה הזאת ישר התלבשתי ורצתי אליהם לבית, לא חשבתי הרבה, פשוט רציתי להיות שם עם נדבי, עם החבר הכי טוב שלי, ולנסות לעזור לו במה שצריך, גם אם זה סתם להיות שם לידו. מסביב לבית של נדבי כבר התקבצו הרבה אנשים ששמעו על הבשורה המרה, האנשים הדליקו נרות ושמו פרחים, הם היו בדממה כזאת מקפיאת עצמות. שלחתי

לנדבי הודעה שאם הוא רוצה אז אני מחכה ליד החלון שלו מאחור ושהוא רק צריך לפתוח את החלון. דקה אחר כך החלון נפתח, נכנסתי בזריזות וסגרתי אחרי את החלון. בפנים הבית היו כל המשפחה וחברים קרובים ועוד כמה אנשים במדים שלא הכרתי או ראיתי קודם לכן. לא ידעתי מה להגיד, פשוט הייתי שם, הייתי שם בשביל נדבי. ולפתע, כמו משום מקום, נדבי אמר לי פתאום "הוא אמר שזה יכול לקרות, וגם אם זה יקרה שלא נבכה, שנזכור כמה טוב פה במדינה שלנו, שנמשיך להיות עם תקוה, שנחזק את העם שלנו ולא נתייאש." ואז הוא הסתכל עלי במבט מלא דמעות ואמר לי "אני לא הולך להתייאש, אני הולך להמשיך את מה שישראל התחיל! אני הולך להמשיך להיות שם למען המדינה, בכל דבר שיצטרכו אותי, בכל זמן, בכל מקום. אתה איתי?" ואני, כאדם שברור היה לו תמיד שזה הדבר הנכון לעשות, הנהנתי עם הראש כאישור לדבריו. החיילת שהייתה שם בחדר הרגישה צורך להתערב, התקרבה אלינו והביאה לנדבי כוס מים. נדבי, שכבר היה עייף, אמר לי שהוא רוצה טיפה לנסות לישון ושהוא מבקש שאבוא מחר לפני הלוויה ושנלך יחד. כשיצאתי מהבית ההמון שהיה שם כבר חזר לביתו ורק נותרו על החצר מאות נרות, שהיו מסודרים בצורה כה סימלית, צורה שכה סימלה את אישיותו של ישראל, הנרות הדולקים היו בצורת ארצנו, ארץ ישראל.

*

כשראיתי את ההודעה מנדב על המכתב ישר נכנסתי למצב שאליו התכוננת רבות, והתחלתי להתארגן. ידעתי בדיוק על איזה מכתב מדובר, גם אם לא מה בדיוק כתוב בו. ארגנתי בחפזה תיק והתחלתי לרוץ לכיוון הספסל.

כשהגעתי לספסל נדבי, יעל, שי, וגלעד כבר ישבו שם וכסו ציפורניים. אמרתי שלום לכולם אבל ידעתי, קבענו שעה, ורק בשעה הזאת מתחילים, יש עוד את תמר ועומר שצריכים להגיע. שתי הדקות האלו עד שהתחלנו הרגישו לי כמו נצח או לפחות כמו שיעור שלם במתמטיקה. כל כך הרבה זמן חיכיתי למכתב הזה, למכתב שסוף סוף יגיע מהארגון העולמי. והנה, כאשר הגיע המכתב, אנחנו יושבים ומחכים. תמר ועומר הגיעו דקה לפני השעה שקבענו ואני הוצאתי אנחת רווחה מהלחץ. כולנו הסתכלנו על נדב. הוא הוציא מתיקו את המכתב והתחיל קורא לנו:

"לכבוד: חבורת ציוניים לא בע"מ

הנדון: המבצע לסיכול הפיגוע

שלום ותודה רבה על המכתב.

הופתענו מאוד לקבלת מכתבכם אבל לאחר בירור מעמיק שעשינו נוכחנו לראות שאכן הנתונים שהעליתם באמת נכונים. ועל כן אנו מחויבים יחדיו לעצור אותם. אשמח אם ברגע שתראו מכתב זה תתקשרו למספרי ותגיעו למשרדי כדי שנוכל לתכנן את צעדינו לשימור ביטחון ישראל.

תודה רבה

ג'ורג סטנדרסון

054-4444-444

יושב ראש הארגון העולמי לביטחון ישראל. "

כאשר סיים נדבי לקרוא את המכתב, שלפה תמר את הפלאפון שלה והתחילה להקליד את המספרים שהקריא נדב. כולנו הסתכלנו על הנעשה והנהנו בראשנו בהסכמה שתתקשר. תמר הייתה כמו הדוברת של חברתנו, תמיד ידעה מה להגיד ומתי, ולכן שמחנו כולנו על שהיא זו שמתקשרת למר סטנדרסון.

חמש דקות לאחר שתמר סיימה את השיחה כבר הגיעה מכונית שבאה לאסוף אותנו, כולנו כבר הכרנו את הדרך אל משרדו של מר סטנדרסון כמעט בעל-פה בגלל המחקר שערכנו עליו קודם לכן. במכונית דיברנו על כל מה שזכרנו, מהפרטים הקטנים של הממצאים שמצאנו, ועד לאלו הגדולים. חזרנו על כל הסיפור מאז שגלעד שכולנו קראנו לו גולי, מצא פורום באינטרנט שדיברו בו על תוכנית סודית שעתידיה לצאת לפועל נגד המדינה. ואיך שי ויעל הצליחו לאתר את הבית ממנו נשלחה ההודעה לפורום, ואיך שנדבי ידע בדיוק למי לפנות ותמר ועומר ניסחו את המכתב עם כל הדברים שגילינו. בקיצור חזרנו ממש על כל הפרטים.

כשהגענו למשרד, האווירה בו הייתה כאילו אנחנו לפני משהו גדול, אני לא יודע בדיוק איך להסביר את ההרגשה הזו, אבל זו הייתה הרגשה כמו זו שמתארים בכל הספרים כ"פרפרים בבטן", הרגשה של לחץ מהול בהתרגשות. לפתע מר סטנדרסון פתח את הדלת וקרא לנו להיכנס. נכנסנו כאשר הוא לוחץ לכל אחד מאתנו את היד. מר סטנדרסון לא התמהמה לרגע, ניגש ישר לעניין ואמר: " כל הכבוד לכם, אני עדיין מופתע מכך ששבעה נערים עלו על הסיפור הזה אבל אני רוצה לשבח אתכם. רצינו להביא לכם לקראת המבצע כמה דברים שימושיים שיעזרו לכם, כל דבר שעולה על רוחכם רק תבקשו מהמזכירה שלי והיא תדאג לכך במידית."

יצאנו מהשיחה עם מר סטנדרסון, נפעמים ולחוצים. איך לפתע אנו, שעוד לומדים בבית הספר, הולכים להשתתף במבצע מסוכן, ממש כמו ששמענו בכל הסיפורים. מחוץ לחדר חיכה לנו כל הציוד שהיינו זקוקים לו. הכנסנו את כל מה שהיינו צריכים לתיקים ויצאנו לדרכנו.

כאשר יצאנו לדרך, עברנו שוב פעם על הפרטים האחרונים שסגרנו עם מר סטנדרסון- איפה בדיוק נמצאים השוטרים שמחפים עלינו, ואיפה הצלפים. ממש בדקנו שלא יכול להיות מצב של כישלון. עברנו שוב ושוב על המפות, כאשר במקביל יעל מסתכלת במחשב הנייד שלה לוודא כל רגע מה קורה מחוץ לבית שאותו איתרנו. גולי תוך כדי הנסיעה האזין לטלפון של המחבל שאנו היינו בדרכנו לתפוס. שי היה האחראי על התכנון של הציר שבו אנו פורצים אל תוך הבית. אני הייתי אחראי על הניווט אל הבית ונדבי כהרגלו היה אחראי על התיאום בין כולם.

הגענו לאזור הבית, החלפנו את בגדינו לבגדים שתאמו לתושבי המקום בשביל שלא יזהו אותנו, ואחד אחד יצאנו מהמכונית. כל אחד שירד דיווח בקשר המסווה כשיצא לדרכו. הקשר המסווה היה מחובר כל העת לכל חברי

המבצע, וכן גם למשטרה, לצבא ועד למר סטנדרסון במשרדו. שניות לפני שהגיע תור נדבי לצאת מהמכונית, הוא אמר לי, "אם יקרה לי משהו, אתה אחראי שלא תתייאשו, שתמשיכו לאהוב את המדינה ולחזק אותה, שתמשיכו את מורשתו של ישראל." נתתי לו חיבוק ואמרתי לו דברים דומים שחשבת שיחזקו את מחשבתו.

נדבי ירד ואני נשארתי האחרון ברכב. הגיע תורי לרדת וירדתי גם אני. דיווחתי כמו כולם כשירדתי, ואז למעשה המבצע התחיל. כולנו היינו בקרבת האויב, דרוכים לכל תזוזה בשטח. בקשר שמעתי את שי מזכיר לנו איפה כל אחד צריך להיות ברגע שהוא יפוצץ את דלת הכניסה לבית. כולנו אישרנו את מיקומנו, ואז נשמעה הספירה. 5...4...3...2...1... . נשמע באזור בום אדיר שאנו היינו מוכנים אליו, אבל מסביב שררה בהלה מוחלטת. אנשים רצו לכל כיוון, ואנו, שידענו בדיוק מה עלינו לעשות, רצנו בכיוון ההפוך מהם והסתערנו על הבית שידענו שבו המחבל נמצא. לאחר רגעים אחדים שמענו בקשר את עומר קורא לנו לחדר שהיה עליו לבדוק. עומר מצא שם את המחבל כאשר חגורת נפץ עליו והוא מאיים בפיצוצה. נכנסנו בזהירות אל החדר שבו הוא שהה כאשר אנו מכוונים אליו אקדחים. גולי, שהיה בקיא בשפות רבות, פנה אל המחבל בשפתו ואמר לו לשים ידיים על הראש. היה נדמה שהמחבל לא מקשיב לו בכוונה. ואז, בשבריר שנייה, כמו שתכננו במכונית, קפצנו עליו יעל ואני, כך שאני מרתק אותו, ויעל, שהייתה מומחית לפצצות, מנטרלת את הפצצה. השחר התחיל לעלות, כולנו זכרנו את מה שהגדרנו לפני תחילת המבצע, שאור יום, זה כבר מסוכן ואנחנו חייבים לצאת מפה לפני שיעלה הבוקר.

דיווחנו למפקדה שהמחבל בידנו והוא לא מהווה יותר סכנה. התחלנו להתפנות מהאזור, בחוץ היה עשן, אבק ופיח נוראי. המון אנשים התקהלו מול הכניסה לבית החצי חרב. אנחנו, שחשבנו שדבר כזה עלול לקרות, יצאנו דרך החלון האחורי. כשיצאנו מהחלון, המבטים של נדבי ושלי נפגשו והיה ברור לשנינו שזה הזכיר לו את הלילה ההוא, הלילה שישראל נהרג. יצאנו הישר אל המכונית שחיכתה לנו והיא לקחה אותנו אל מחוץ לאזור הסכנה. אני זוכר את הנסיעה הזו כאשר כל הלחץ מתחיל לרדת ממך לאט לאט, ואתה מתלבט אם כל המבצע הזה היה או שחלמת חלום. עצרנו במקום מבטחים והעברנו את המחבל אל המשטרה. הנהג שהסיע אותנו המשיך הישר אל משרדו של מר סטנדרסון מבלי שאנו היינו צריכים לומר ולו מילה אחת.

נכנסנו בשנית אל משרדו, רק שכעט כולנו היינו כבר הרבה יותר רגועים ואווירה של שמחה הייתה באוויר. כשנכנסנו ראינו שחיכו לנו שם כל שדרת הפיקוד של הארגון, והרמנו כוסית לחיים. כולם, חוץ מנדבי. לא שמנו לב לזמן, שהצטבר לו כבר לכמעט 16 שעות מאז תחילת המבצע. נדבי, שלא רצה להרוס את השמחה, ניסה להתחמק החוצה מבלי שנשים לב אליו, אבל עיני תפסה אותו בזווית העין. כשראיתי את פניו, כבר הבנתי את העובר במוחו של נדבי. האזכרה הייתה אמורה להתחיל ממש בדקות הקרובות. סימסתי לשי, שגם כן הבין ישר את העניין. אני ונדבי, שכבר היינו בחוץ, התחלנו לרוץ לכיוון ביתו. הגענו בדיוק כשהתחילו, ואמא ואבא של נדבי קפצו עליו בהתרגשות, וסיפרו כמה דאגו לו. הורי גם כן היו שם, ואני חמקתי ממרכז הדלת הישר אליהם כך שלא יראו אותי. הבית של נדבי היה מלא באנשים שבאו לאזכרה,

אבל כל זה לא מנע מהוריו של נדבי לחבקו ולנשקו דקות ארוכות. נכון שהמצב היה טיפה לא נעים, שהמון אנשים שהגיעו חיכו לתחילת האזכרה, ואנו, שהגענו באיחור, מעכבים את כולם, אבל בכל זאת אנו לא הרגשנו במבוכה הרבה.

אט אט ובהחבא נכנסו לבית גם מר סטנדרסון, גלעד, יעל, שי, תמר ועומר. מר סטנדרסון, שהיה אדם מכובד שרוב האנשים הכירו, משך את תשומת הלב, ועל כן הוכרח להתחיל ולהסביר את כל הסיפור שעבר עלינו ביממה האחרונה.

לאחר שמר סטנדרסון סיים, נדבי התחיל לדבר.

נדבי כחכך בגרונו כאדם הרגיל לשאת נאומים בכריזמטיות. לא היה זה דיבור רגיל של נדבי. דבריו של נדבי לא יצאו מהדף שאותו כתב קודם לכן, כי אם מהלב. נדבי נראה פתאום כאדם בוגר, ולא הייתי מתאר לעצמי שהוא בגילי. נדב התחיל מספר את שעל ליבו, ולבסוף הוא הוסיף:

" בערך חודש לפני שישראל נהרג, " אמר נדבי, "דיברתי עם ישראל, והוא אמר לי שאם יום יבוא ויקרה לו משהו, אני אהיה זה שאחראי להמשיך לדאוג שלא נתייאש, שנמשיך להאמין במדינה שלנו, שנזכור כמה שטוב לנו פה במדינה. אני זוכר איך אז לא רציתי להתייחס לדבריו, אבל היום אני מבין את דבריו. היום, שנה אחרי, אני מרגיש שאנו לא ויתרנו, שהמשכנו לעמוד על ערכינו, על ערכיו של עם ישראל, על האמת והצדק, שאנו הממשיכים את מורשתו של עם ישראל. ומחובתנו של כל יהודי להמשיך את מורשת זו"

סימון השבילים

" אז אמר , איך אוכל לו ? "

המברשת נשלפת. פס לבן. פס כחול. פס כתום. הצבעים מתמזגים עם הסלע, ואפשר לדמיין אותם נהנים מחמימותו. משתזפים. הפס הלבן שמימין מסמל את החרמון, ניצב לו בגאון, צופה על הפס הכחול שנראה שליו. כמו הים. ומתחתם שוכן הפס הכתום. נושא מעליו את הים והחרמון. צופן סוד. נגב. המברשת ופחי הצבע מוחזרים לתיק, לגימה קטנה של מים והוא יוצא בדרך השביל אל היעד הבא.

" אתו האומץ וכישרון המעשה... "

סימון שבילים. זוהי עבודתו. תר בשבילי טיולים ברחבי הארץ, נושא על גבו תיק עם פחי צבע ומברשות, מים ומעט אוכל, ומחדש צבעים של סימוני שבילים שדהו עם השנים. כעת הוא מסמן את שביל ישראל. גולת הכותרת. תוך חודש עליו לחדש את כל הסימונים מן ועד ירושלים. לא משימה קשה בשבילו. הוא התחיל מהחרמון. יום של הליכה עד קיבוץ דן שבו מתחיל השביל, יום שבו שלא מוטלת עליו מלאכת הסימון. מהר החרמון להר הבית. ובתוך מסלול מתפתל. מהעיניים של המדינה אל הלב של המדינה.

" וכלי מלחמה ועצה לו... "

הוא מתחיל לסמן. הצבע הכתום בולט בגובהו מעל שני הצבעים האחרים ומורה על הכיוון. דרומה. תל דן, חומה ושער. כנראה מתקופת ירבעם. הסימון דהוי. מטיילים מצטלמים לידו, מדובר בסימון הראשון בשביל. עם השנים כמעט ונמחק. נחל שניר ומעיין ברוך, נחל שמחיה את העמק וקיבוץ של לוחמי פלמ"ח. הסימונים חזקים, נותר רק להדגיש. השמש קופחת בעלייה לתל חי, בואכה כפר גלעדי. פחי הצבע לוחטים. מהשמש. אולי מגודל אחריות תפקידם. מורי הדרך. עמוד הענן. הידיים כבר מיומנות, סימון מהיר והחלטי. מצד אחד אריה שואג ואנדרטת תל חי, מהצד השני מצבה לזכר 12 חיילים שנפלו.

" ואמר, לא אטול כוחו... "

הוא יוצא מתל חי. לאחר עיקול חורש הוא נתקל בסימון. משהו נראה לא כשורה. מפה נשלפת. עיניים מרפרפות. חצי מבט על המפה חצי מבט על הסימון. לא אמור להיות פה סימון. השביל אמור להמשיך בדרכו על רכס נפתלי ולא לרדת לעמק. הצבע על הסלע נראה טרי. נצבע בחופזה. הלבן זולג במורד הסלע ומתערבב עם טיפות של כחול ועליהן מנוקדים רסיסים של כתום. אין ספק שמדובר בעבודה חובבנית. זדונית. התלבטות. האם להמשיך בשביל המקורי, או שמא לרדת בעקבות הסימון השקרי. הסקרנות מכריעה והוא הולך בעקבות השביל החדש. האם מטיילים התבלבלו וירדו בשביל השגוי?, השביל מפותל כלפי מטה. ירידה מחלקת נפתלי, נפתלי איש הנפתולים, ניצחון לאה על רחל, אל העמק, חלקת דן, נחש עלי דרך.

" ולא מורך אביא בתוכו... "

ממשיך ללכת. היום מתחיל להעריב ואין זמן להשלים את סימוני היום. ברור שהשביל לא מוביל לשום מקום הגיוני. הרהורים. מהי מטרת המזיק? במה חטאו המטיילים? הוא מבעיר מדורה רוחשת, שלווה. עם היסטוריית הסימונים שלו, הוא לא יישבר מחובבן שמנסה להטעות אנשים ללא כל סיבה.

השמש מפציעה מעל הרי הגולן, קו התילים ברור כל כך, ונראה כאילו כל תל וכל גבעה לוקחת לעצמה קרן מיוחדת משלה. נותר רק להתעורר, למתוח איברים, קפה שחור משחור ויציאה אל השביל, השביל הנכון, לעוד יום של סימונים.

" רק זאת אעשה, אכהה מוחו, ושכח שאתו הצדק..."

ארבעה אנשים יושבים לצד הדרך. מפה פרושה על האדמה. עיניים נשואות מערבה. אל ההר. הוא מתקרב אליהם. הנהון עוד מרחוק. אחווה של מטיילים. מתיישב לידם. דברי ברכה, הצעה לדבר מאכל. הם הלכו בעקבות השביל השגוי שהוביל אותם לאזור בית הילל. כעת הם חוזרים, מנסים למצוא את סימון השביל אמיתי. שני חיילים משוחררים זוג בטיול שלאחר התואר. פספסו כבר יום שלם בעקבות הסימון השקרי. לפתע הבחורה מתבוננת בידו. מבטה מביעה פליאה. אכזבה. סימני צבע על ידו. בעיקר כחול. הוא מנסה להסביר, הם ממאנים להקשיב. הוא מוציא מהתיק את פחי הצבע, מסביר על תפקידו כמסמן, מספר על ניסיונו בסימון, מתאר את מסעותיו בשבילי הארץ, את הזמן שהוא משקיע. מילותיו נוגעות. כאילו מסמן את הדרך ללב. זוג החיילים לא משתכנע. לא שמעו מעולם על אדם שעבודתו היא סימון שבילים. אין לדעת, הם אומרים. זה בדיוק מה שהמתחזה יכול לומר לנו, דרכי היא האמתית. הם אורזים את תיקיהם ופונים אל עבר ההר.

"שאתו הצדק..."

הרשו לי לומר דבר אחד, הוא פונה אל גבם. אמנם צודקים אתם, יכול להיות שאני המתחזה. יכול להיות. אך עדיין, יש לכם דרך ארוכה עד לסיום השביל. זכרו, תפקידי הוא לא לסמן את השבילים. השבילים מסומנים כבר זמן רב. כיוונם ברור. תפקידי הוא לחדש אותם, להדגיש את הקיים. כאשר אתם נתקלים בסימון שביל ועולה בכם ספק, התקרבו אל הסלע. בחנו את הצבעים. הם לא אמורים להיות חדשים. הם קיימים מימים ימימה. בדקו האם מתחת לצבע החדש ישנו צבע דהוי יותר. ישן. הצבע הדהוי הזה הוא הבסיס לאמת. הוא מראה שאנשים הלכו בדרך זו בעבר. שזו דרך שסומנה על בסיס איתן ויציב. אם נתקלתם בסימן שהוא חדש לחלוטין, עצרו לרגע. אמנם הוא יותר יפה ויותר מזמין, אך האמת לא תמיד היא כזו. דבר נוסף, הסימונים שאני מסמן על הסלעים הם חדים וברורים. הלבן לא זורם אל הכחול ולא מנסה להתערבב עם הכתום. לעומת זאת צבעי המתחזה לא מיומנים. הצבעים חסרי רעיון. מבולבלים. לכו בעקבות הישן. הישן המחודש והמתחדש. בעקבות צבעים ברורים ובעקבות סימנים יציבים.

החיילים מסתובבים. אחד מהם מחייך ומגניב הצדעה קלה. חברית. סימון השבילים ממשיך.

בימים ההם בזמן הזה

"וּחְמָשִׁים עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְץ מִצְרַיִם- דָּבָר אַחֵר: וַחֲמוּשִׁים עָלוּ שְׁלֹשׁ עָלוּ עִמָּהֶם אֶחָד מִחֲמֹשֶׁה וְיֵשׁ אֹמְרִים אֶחָד מִחֲמֹשִׁים וְיֵשׁ אֹמְרִים אֶחָד מִחֲמֹשֶׁה מֵאוֹת." (מכילתא דרשב"י)

שחר מפציע, בימים ההם- בזמן הזה

השמש בעצמה נלחמה בו מהרקייע. ככה לפחות הרגיש אחינחום בשעה שקירב את קערת החרס המבוקעת לשפתיו הסדוקות. קרניה האכזריות עטפו את עורו השחום וליחכו אותו במן סבלנות שטנית אשר נראה כי רק אלילי מצרים המרושעים יכלו ליצור כמוה. הוא ידע ימים חמים כבר כמוכן, אך גם מעל למתאים שנה של שיעבוד לא יכלו להכין אותו ליום חם במידה כזו שנראה כאילו יעלה את ארץ גושן כולה בלהבות.

הוא הניח לטיפות לזלוג אט- אט לפיו הפעור, כאילו קיווה בכך לתת להם שהות להתקרר מהשעות הארוכות בה נחו בשוקת העץ השבורה אשר שימשה גם את בהמות המשא. האשליה החזיקה מעמד בדיוק שבריר שניה לפני שהטיפות הלוהטות חרכו את לשונו השלוחה שכאילו בקשה לפרוץ החוצה מפיו. לפחות הרטיבות עזרה לו במשהו, גם אם הייתה זו בסך הכול המחשבה המעודדת שכך אולי לא יתייבש למוות ביום הנוראי הזה.

אבל ההקלה החלקית הייתה קצרת מועד. אחינחום לא ידע מה הגיע קודם, הדחיפה העזה או הצעקה "עברי מלוכלך!" נראה כאילו הכול קרה בשנייה אחת, ברגע אחד מבולבל אשר בסיומו הוא מצא את עצמו שרוע על גבו, זרוק על קרקע חולית שכמעט והתלבנה מרוב החום. מרפקו השתפשף באבן חדה שהציצה החוצה להביט במתרחש. חתך רחב נפער בו, דם זרם החוצה והרווה את האדמה הצמאה. הקערה התגלגלה הרחק ממנו ונחה לבסוף מתחת לסוכת העבדים הקורסת ששמשה למנוחה בהפסקות הקצרות שכמעט ולא היו להם.

עיניו של אחינחום פלבלו באימה ומצאו מעליו את סמרח'ת, שיקוץ בלהות בדמות אדם נמוך קומה אך רחב כתפיים שהחזיק בידו סכין רחבת להב. הסכין אמנם נועדה כדי לחתוך החבלים העבים שהחזיקו את ערימות לבני החמר אך לסמרח'ת זה לא הפריע כדי להשתמש בה למרר כמה שיותר את חייו של אחינחום. הוא היה בסך הכול נוגש נמוך דרגה. קצה קציה של תחתית שלשלת המזון המצרית, (מלבד העברים כמוכן שלא היו יותר מהבשר עליו הצליפה אותה שלשלת) מוחו רוחש הרע היה מלא עד גדותיו ברגשות קנאה וטינה עזים כלפי הקצינים הבכירים- עוטי רבידי הזהב שנחו להם הרחק בערי המסכנות הנוחות בעוד הוא זרוק במחנה עבודה קטן הרחק בארץ גושן המבודדת, לבוש שריון חלקי מעור קשיח משגיח על העברים הארוכים שבנו בשביל האימפריה המצרית את עיר הפאר הבאה בתור.

"עברי מלוכלך!" צרח עליו סמרח'ת בעודו בועט בעוצמה בצלעותיו. "קום כבר!". אחינחום השתדל בכל מאוודו להתגבר על הטשטוש שאחז בו ולהיעמד

על רגליו אבל לפני שהספיק להזדקף הדף אותו סמרח'ת חזרה לקרקע והמשיך לבעוט בו. "קום כבר עברי! למה אתה עוד שוכב? קום כבר!"

הדבר הבא שזכר אחינחום הייתה משיכה חזקה, הוא נעמד על רגליו בעל כורחו, אחוז באצבעות הפלדה של סמרח'ת שהיכה בו בניצב הסכין שוב ושוב על ראשו. "עברי ארור! מי נתן לך רשות לשתות?! מי נתן לך רשות לנוח?! מי נתן לך רשות לחיות?! עברי ארור! עברי ארור! ארור! ארור!"

בשלב הזה כבר איבד אחינחום את הכרתו כמעט לגמרי. מבעד לחשכה שכיסתה את עיניו הוא שמע בקושי קול נזיפה. "מה אתה עושה, חלאה?" זה לא היה קולו של סמרח'ת. הנוגש נמוך הדרגה חדל לרגע מהתעללותו באחינחום "אני מצטער מאוד אדוני". קולו של סמרח'ת נהיה דביק וחנפני באחת. "העבד נרפה אדוני, לא עובד". אז חשבת לעצמך שאם תהרוג אותו במכות זה ישפר את התפוקה שלו?" שאל בקור הקול השחצני אותו שייך אחינחום מבעד לערפילי הכרתו לרע'ת, המנהל הכללי של אתר העבודה. "אני אזכיר לך כיצד לטפל במקרים כאלו-" הוא סטר בקצב אחיד על לחיו של אחינחום בעודו גוער "עברי נרפה!, עברי נרפה!"

ראייתו של אחינחום התמקדה במקצת והצליחה להבחין בעיני הנץ המלוכסנות שהביטו בו מקרוב, ממש מקרוב. "חזרת לעצמך עברי?" שאל רע'ת בקול מסוכן שלא הותיר ספק באשר לתשובה הרצויה. "כ...כן אדוני" פלט אחינחום מבעד לשיניים שבורות. "אז תחזור מיד לעבודה!!" הוא צעק והשליך אותו לתוך השוקת הכמעט ריקה שהתהפכה יחד עם גופו הכחוש של אחינחום כתוצאה מהחבטה.

זרועו של אחינחום הייתה כמעט משותקת ורגליו בקושי הצליחו לשאת את משקלו אבל הוא ידע שכדי לחיות עליו לזנק לעבר ערמת לבני החמר ולשאת כמה שיותר מהם לעבר עגלת הבקר הקרובה. השמש לא נהייתה מסבירת פנים יותר ככל שהמשיך היום אך הדבר היחיד שהדהד במוחו של אחינחום היו מילותיו של רע'ת לסמרח'ת "אתה רואה חלאה? העברים הם כמו בהמות, רק קצת מכות והכל מסתדר..."

*****

ריח חזק של נזיד דגים הקביל את פניו של אחינחום ברגע שנכנס אל הבית. כמו שצפה, משפחתו כבר ישבה סביב השולחן וחיכתה לו. כעשרים זוגות עיניים הביטו בו בעודו חוצה את החדר ומתיישב בנוקשות במקומו, מנסה להראות כאילו הכול כשורה. "סבלי האבנים עבדו קשה מהרגיל היום" העיר אביו בקול סתמי לכאורה. אצל אביו דבר מעולם לא היה סתמי. אחינחום מלמל משהו בתשובה שנראה שלא סיפקה את בני משפחתו שהוסיפו לנעוץ בו מבטים "למה שלא נתחיל לאכול?" הציע אחינחום בעוד מושך חתיכה מכיכר הלחם הכבד שעמד במרכז השולחן. אביו המהם בתגובה משהו שהיה יכול להתפרש כ"כן" ושאר המשפחה קיבלה את ההצעה בהכרת טובה והתחילה לשאוב מקערות הנזיד בכפות עץ עמוקות. הם היו רעבים, כנראה שלרגליו המרוסקות לקח באמת זמן רב מהרגיל לשאת אותו הביתה.

כבר היה נראה שארוחת הערב הקצרה עומדת לעבור ללא תקלות מצדו של אחינחום כאשר אמו הבחינה לפתע שנדרש לו מאמץ רב מהרגיל כדי להרים את כף המרק לעבר פיו. "הכול בסדר בן?" שאל אותו אביו לנוכח מבטה הנוקב של אמו. "ודאי אבא" ענה אחינחום "כתמול שלשום" לרוע המזל הוא בדיוק הרים את הכף פעם נוספת הפעם מול עיניה החודרות של אמו שהבחינה מיד בחתך המכוער של זרועו. המכות שספג בעבודה מדי יום לא היו חידוש עבורה, גם אם צבטו את ליבה בכל פעם מחדש. אבל פציעה כזו הייתה שונה, חתך עמוק כל כך שלא מטופל כראוי יכול להידרדר בקלות לחום קשה ואפילו למוות. זו הייתה עליית מדרגה קיצונית. "מה זה אחינחום?" היא שאלה בעוד עיניה נפערות בפחד.

אחינחום עמד לפלוט תשובה מגומגמת אך אביו הקדים אותו. "אני אגיד לך בדיוק מה זה" הוא הרעים בקול והזדקף מלוא קומתו. "זה המדייני החולם הזה! הוא ומעשי הכשפים שלו! הוא רק מרגיז את המצרים, מתגרה בהם בעודו מנסה לפטם אותנו בסיפורי מעשיות על אלוקי העברים שיבוא ויושיע את עמו. מה הוא יודע על אלוקי העברים המדייני הזה? הוא אפילו לא בן עמינו! מה הוא יכול לדעת על אלוקים שאנחנו כבר כמעט הספקנו לשכוח?"

אחינחום נאנח בשקט. הדהימה אותו כל פעם מחדש העובדה שאביו ידע לקשור כל דבר שלילי כמעט שאירע לו ולמשפחתו בסופו של דבר לנבואותיו של משה איש האלוקים, גם אם זה פציעה שנפגע בנו מידי של נוגש מצרי ושעוד עלולה לעלות לו בחייו. ביום אחר הוא היה עשוי להיעלב ולשבת מכונס בכיסאו אך הפעם הוא לא התכוון עוד לשתוק.

"אם שכחנו את אלוקינו אבא, אין זו אלא אשמתנו בלבד. כיצד תוכל לבוא בטענות אל אדם כלשהו, יהיה מוצאו אשר יהיה רק כיוון שהזכיר לך את חובתך שהזנחת?"

אחינחום לא הצליח לראות היטב באור המנורה הקלוש אך ידע בוודאות שפרצופו של אביו מאדים כעת. "חובתי? שהזנחתי? אני מזכיר לך שאתה עדיין תחת קורת ביתי בן, אך אין זה מחובתי עוד לפרנס אותך. על איזה חובה אתה מדבר בדיוק? חובה להאמין באלוקים שכבר דורי דורות מזניח את עמו להירמס תחת סבלות מצרים? אלוקים שמפנה את מלכות הארץ לאלילי מצריים ולפרעה חסידים? היכן הוא אותו אלוקים שיבוא ויגאל את עמו בעצמו במקום לשלוח שליח מדייני- עברי מארץ נכרית לדבר בשמו!"

"אתה ראית אותו אבא! רק עיוור יוכל להתכחש לכך! כבר שנה שלמה שהסימנים רק הולכים ומתחזקים. איש האלוקים אינו בודה דברים מליבו, הוא יוציא אותנו מכאן לאחר שיוריד את פרעה הגדול על ברכיו ויוביל אותנו בשם הא-ל אל נחלת אבותינו."

"נחלת אבותינו" נחר אביו בבוז. "נו באמת! אתה מתכוון לתת לאותו זר להוביל אותך בשם אלוקיו דרך המדבר הגדול לארץ לא נודעת?"

"לא בשם אלוקיו, אבא" ענה אחינחום בשקט. "בשם אלוקינו. ולא אל ארץ זרה אלא אל ארץ אבותינו, הארץ שהובטחה לנו."

"ואיך יביא אתכם לשם, אותו אלוקים שלכם? הוא יסמן לכם שביל בין חולות המדבר הנוודים? יבקע לכם מעיינות מההרים כדי שתוכלו לשתות? ומה יקרה אם וכאשר יגיע קומץ המשוגעים שלכם לאותה ארץ? אתם חושבים שתושבי אותה ארץ פשוט יפנו לכם את הדרך מרצונם הטוב? מה תעשו תילחמו בהם בכוח הזרוע? קבוצת עבדים שבמשך דורי דורות אומנה לאחוז כפות טייחים במקום חרבות?".

"לא לנו הם יפנו את הדרך אבא, אלא לאלוקים המשיב את עמו אל ארצו."

"הנח לאלוקים לבחור בדרך הישרה בעיניו להגשים את המסורה שהניח בידי עבדיו" התערב בקולו החורק סב-יושר, סביו של אחינחום, אבי אביו. "היפלא מאלוקים דבר?"

"אתה והמסורה העתיקה שלך עוד מעט ותתפוררו יחד בתוך הפינה המאובקת שלכם!" סינן אביו בתיעוב גלוי. "הנח לפחות לנפשו של הנער מכול אותם דברי רעל על הגאולה העתידה. כאשר הוא נולד החלטנו אני ואמו לקרוא לו אחינחום, הייתה זו תקופת נחמה שהייתה ממשיכה עד עצם היום הזה לולא המדייני-"

"תקופת נחמה אבא?" קטע אותו אחינחום בחדות. "אולי אתה כבר שכחת אבל במוחי עדיין מהדהדות הצרחות של שני אחי הקטנים שהושלכו כלאחר יד אל היאור בעיצומה של אותה "תקופת נחמה" מבורכת שאתה כה מרבה לקונן עליה!"

הדממה שהשתררה בחדר כמעט וקרעה את עור התוף מאוזניו של אחינחום. "אחינחום, בבקשה" התחננה אמו בלחש "למה היית צריך להזכיר את זה עכשיו?"

"זה מספיק!" אמר אביו בקול מסוכן שפילח את הדממה. אתה תראה בן, זה לא ייקח עוד זמן רב, עד שהמדייני שלך ונבואותיו יגדשו את הסאה ופרעה יתלה אותו ואת כל ההולכים אחריו על אחד מפיגומי הבניין הגבוהים למען יראו וייראו. שום גאולה לא תהיה לנו. והגיע הזמן לאחר מתאים שנה שנתרגל לרעיון הזה!"

אחינחום ואביו הוסיפו לעמוד זה מול זה מסייפים אחד עם השני במבטיהם. כמו ממתנים להכרעה אלוקית שתדל לפתע מן השמים ותפסוק את דינה. "עברים החוצה!" נשמע קול נרגש צועק מהרחוב בחוץ. "כל העברים לצאת החוצה!"

"מה עכשיו" נאנחה אמו בייאוש "גזירה חדשה?" "הקשיבי אימא" היסה אותה נחום "זה לא קולו של אחד השומרים".

"כל העברים לצאת החוצה!"

"הישאר במקומך בן!" פקד עליו אביו אבל אחינחום כבר היה בחצי הדרך במדרגות אל הרחוב.

"יבורך שמו של אלוקינו ושליחו משה!" תפס אותו אחד מהשכנים ברגע שהציג את רגליו מעבר לדקל הגדול. "יבורך שמו של אלוקינו- גואלינו!" קרא

בהתרגשות. "המצרים מתים בהמוניהם! אין בית אשר אין שם מת! במחנות העבודה, בעיר הבירה, אפילו בבית המלוכה כך אומרים!".

אחינחום התקשה לדבר מרוב התרגשות. "איך אתה יודע?" שאל לבסוף "מי אמר לך?" "שליחים מטעמו של משה מסתובבים בערים. פרעה הכריז כבר שהוא מסלק אותו מתחומי הממלכה, אותו ואת כל ההולכים אחריו! זה ההזדמנות שעליה חלמנו!" הוא הירפה לבסוף מאחיזתו באחינחום והוסיף לרוץ במורד הרחוב. "אספו את חפציכם עברים! אנחנו יוצאים אל עבר גאולתנו עוד לפני עלות השחר!".

"גאולתך ממש מעבר לפינה בן" העיר בלעג אביו שצץ לפתע משום –מקום. "הרשות נתונה בידך לפסוע לכיוונה, אבל אז איש מאתנו לא יבוא אתך, איש לא יזכיר אותך עוד, איש לא יזכור אותך. אז מה אתה בוחר בן?"

אחינחום שתק והרכין את ראשו.

*****

הוא לא הספיק לשון הרבה, למעשה הוא כלל לא הצליח להירדם. מאוחר אחר חצות אחינחום התרומם מעל מחצלתו ומתח את ידיו ורגליו שכמו שכחו מהמכות שניתחו עליהם ביום שעבר. הוא הביט בביתו בפעם האחרונה. וידע שלעולם לא יראה יותר את בני משפחתו. לא היה לו זמן לשקוע במחשבות הללו, הם בחרו לכלוא את עצמם בשלשלות העבדות המצרית. הוא בחר לפרוץ החוצה לעבר עתיד עמו.

הם כולם ישנו בשעה שחצה את החדר הגדול איש לא הבחין בו בלכתו. כמעט.

"אלוקים יברך אותך נכדי!" קרא סב-יושר בקול צרוד מהתרגשות בעודו מתאמץ להתרומם מעל מיטתו. "לו ינחה את נביאו וכל ההולכים אחריו בדרך אל נחלת אבותינו!"

"תודה סבא" ענה לו אחינחום בעוד הדמעות חונקות את גרונו. "הייתי בא אתך" הוסיף הסב בעצב. "לו רק יכלו רגלי לשאת את משקלי. היה שלום נכדי!"

אחינחום גילה שהוא נרגש מכדי לומר דבר מה נוסף ולכן הרכין את ראשו במחוות כבוד כלפי סבו ופנה לצאת החוצה כאשר קולו של סבו עצר בעדו ממשי על סף הדלת.

"אתה יודע מדוע אנחנו נקראים עברים, אחינחום?" אחינחום קפא במקומו וסב-יושר המשיך מבלי לחכות לתשובה. "כיוון שמאז ומעולם, מאז ולעולם, כל העולם כולו בעבר אחד ואנחנו ניצבים איתן בעבר השני, דבקים באמונתנו. אל תשכח זאת!".

*****

בחוץ כבר השמים החלו להיצבע בגוון בהיר יותר של כחול אשר יחד עם פסים זוהרים שנמשכו בו בישר את בואו של היום החדש. אחינחום הצטרף לטור הדקיק של העברים שחלפו מבעד לשערי העץ הריקים, כמו פלג זעיר

הנשפך על שטף האנשים שעשו את דרכם לאורך שדרות הדקלים לאורך קו החוף.

הוא הביט מזרחה, העננים כמו התקבצו ובאו כולם תחת השמש הזורחת כמו מתווים דרך לעם העושה את דרכו לעבר הגשמת נבואת הא-ל, לעבר הגשמת ייעודו, **לעבר נחלת אבותינו.**

יומנו של סטודנט

יומני היקר שלום וברכה. על הדור שלנו כתבו חז"ל שהוא טוב מבפנים ורע מבחוץ, כינו אותו כחבלי לידה וכגלליו של חמורו של משיח. ואף נכתב עליו שבתקופתו אור וחושך משמשים בערבוביא. העצה שחז"ל מציידים את בני דורנו להתמודדות בעידן מעניין ומורכב זה, היא להפוך 'מרירו למתיקו וחשוכא לנהורא' – מר למתוק וחושך לאור. וכך אני הדל, מנסה ליישם את עצת חז"ל בכותבי אליך דברים אלו.

היום – יום השואה. ההרצאה – הפיזיולוגיה של מערכת השתן. השיעור – ציונות.

בתחילת השיעור, המרצה בעל הזקן המגודל, ביקש לדבר על נושא היום. "אנחנו נדרשים בעת הזאת, לזכור את השואה ולעשות חשבון נפש ולשאול האם איננו מבצעים שואה נוספת", פתח המרצה. משפט מקומם. המרצה שאל גם אני שאלתי: האם המרצה מבקש בדבריו להשוות את שואת הנאצים לפעולות העם היהודי במדינת ישראל?! היעלה על הדעת להשוות רצח עם מתוכנן ואכזרי לחזרת אותו עם נרצח לארצו למען שרידותו?! את תשובתי לשאלות אלו אני אפילו לא אכתוב. הסתבר שהרבה מחבריי לספסל הלימודים, הסטודנטים, הסכימו עם דעת המרצה ולא עם דעתי. בלהב הדיון, המתלהם, הלא נעים, גם מעצם עניינו וגם בצורתו, הייתה לי תובנה: היהודים לא מספיק מרגישים עצמם כיהודים. היהודים מרגישים עצמם כמו כל עם אחר. "למה אנחנו זכאים לארץ הזאת יותר מהעם הפלשתיני?" אמר אוהד. טל הוסיפה "העולם נגדנו, בסוף יהיה פיצוץ, חייבים לרצות אותם, לסיים עם הסכסוך, לסיים עם האלימות. סנקציות כלכליות יפילו את המדינה". בכיתה נשמעו קריאות "אנחנו מבצעים רצח עם!". "רצח עם?! התעצבן אסף והמשיך "אי אפשר להשוות הפיכת אדם לסבון לבין הדרך בה צה"ל, הצבא המוסרי בעולם, נלחם באויביו". נמנעתי מלהגיב. תגובתי הייתה בליבי – הרגשתי שבעומקו של הדיון, הוא עסק במקום אותו אנחנו נותנים למרכיב הלאומי בזהות שלנו. בהמשך לתובנה, האירה בי הארה - זהות כל אחד מאתנו מורכבת מארבעה מרכיבים שונים – אישיים (תכונות אופי, כישרונות, שאיפות), משפחתיים (שם, אחים, הורים, היסטוריה משפחתית), לאומיים (השתייכות לעם, מדינה, מסורת, היסטוריה) וכלל אנושיים (כבודו, חרותו וזכויותיו של האדם באשר הוא אדם). השאלה בדיון הייתה בהיררכיה בין המרכיב הלאומי לאנושי. היא הופנתה לכל אחד באופן אישי – איזה מרכיב, לאומי או אנושי, הוא בעל חשיבות גדולה יותר בהגדרת זהותך?. "אני מבקש סליחה על כך שהשיח היה מתלהם. חשוב להבין, הנושאים טעונים. אם צריך לקחת מהיום הזה ומהשיחה הזו משהו-זו הסבלנות אותה עלינו להרגיש וליישם בינינו ובין חלוקים על דעותינו" עידו סיכם. לעת עתה נרגעתי.

היום – ערב יום הזיכרון. ההרצאה – דברי הרקטור. השיעור – שטנה.

אני אפילו לא זוכר מה הרקטור אמר. בחרתי להתעלם. לשכוח. להדחיק. אני זוכר את המילים שבין המילים. את הנימה. המסר שלו היה 'משולש הרוע'.

הרבנים רעים, הדת רעה והימניים רעים. כאבה לי בעיקר השנאה. פחות הפריע לי כלפי מי הרקטור היפנה את להבו. עצם השנאה הפריעה לי. כיבדתי אותו בכך שהלכתי מרחבת הטקס עוד לפני שסיים לדבר. מותר לחלוק אחד על השני, אבל לדבר בכזו איבה?! ולומר כאלו הכפשות?! לא זכור לי שלפני הצטרפתי לעולם האקדמיה, שמעתי במו אוזניי דברים מסוג אלה. הרי אנחנו עם אחד. אחים אנחנו. אח לא מדבר כך על אחיו גם אם הוא לא מסכים עם דעותיו. אני רואה באמירותיו תקיעת מסמר בבטן האוניה. הדחקתי. שכחתי. הלכתי.

היום – הפגנה נגד אלימות. ההרצאה- דו שיח ברשת החברתית. השיעור – יפי נפש.

עומר פרסם כבר פעמיים (!) בקבוצת הפייסבוק הכיתתית (!) על ההפגה נגד אלימות "של שני הצדדים". וזאת בעקבות גל האלימות שהתפרץ אחרי חטיפת שלושת הנערים בקיץ האחרון. הפעם לא יכולתי שלא להגיב. "אי אפשר להטמין את הראש בחול ולהציג את התמונה בצורה עקומה. יש שני צדדים וכולנו יודעים מי מבינם הוא האלים. אי אפשר להשוות בין שריפה של תחנת רכבת לבין אמירות של ילדים ברשת החברתית. נכון, גם אלימות מילולית היא אלימות, אבל אין מה להשוות". התחילה התכתבות בין 3 בנות מהכיתה לביני. מלבד ניסיון סיוע של חבר אחד, הייתי לבד במערכה. אם נחשיב את כמות 'הלייקים' שהן קיבלו לעומתי, הקרב אכן היה בין רבים ליחיד. רותם התנצלה שהיא 'חופרת' וכתבה "אנחנו לומדים רפואה, חיי אדם הם ערך עליון מבחינתנו, אדם באשר הוא אדם.. ועוד מיני הטפות. היא הייתה צריכה להתנצל גם על כך שהיא מטיפה. במשך חודשים רבים לאחר מכן לא העליתי שום פוסט, ואפילו 'לייק' או התייחסות ברשת החברתית. הרגשתי בודד.

היום – יום לפני הבחירות. ההרצאה – שיעור חופשי. השיעור – יהדות.

"למה כופים עליי להתחתן בחתונה יהודית; לשלם לרב, שאשה זרה תראה אותי ערומה טובלת במקווה, ולהוציא לי את המיץ ולהוכיח שאני יהודיה?!" שאלה אותי הדס. כאבתי. נישואין יהודיים זה דבר נפלא, כ"כ יפה; הטהרה, הקדושה, ההיקשרות לנצח ולירושלים... "הגיע הזמן שהמדינה תהיה נאורה, מתקדמת, לא דתית. אני קוראת לשבור את הסטאטוס קוו!" הדס הוסיפה. נדהמתי. האם זו יהודייה אשר עומדת מולי ומוציאה מילים אלו מפיה? האם היא מודעת לכך שסביה וסבותיה היו שומרי מסורת והיא ברצונותיה לנישואין אזרחיים מבקשת לשבור את שרשרת דורות ישראל?! "כנראה שאתחתן בחתונה יהודית, כן?!" סיכמה הדס. חיוך של נחמה עלה על פניי.

טמיר החליף את הדס ואמר שהוא הלך למשרד הפנים עם חברתו הלא יהודיה, שם חתמו על טופס "ידועים בציבור". טמיר, לוחם ביחידה מיוחדת, מילואימניק, ש"חילץ ילדים חרוכים מכלי רכב מלחמתיים" במבצע האחרון, מרגיש ניכור ובגידה של המדינה כלפיו. "למה במדינה שלי, בה אני חי, אותה אני אוהב, עליה אני נלחם ומקריב את חיי, אני לא יכול להתחתן עם שאהבה נפשי?". "היהדות לא מאפשרת נישואי תערובת, לא מתוך 'התנשאות' או 'גזענות' חלילה... אפשרות ממשלתית לנישואים אזרחיים תוביל לפילוג בעמנו; משפחות ומגזרים שלמים לא יינשאו אלה עם אלה. אחדות היא ערך עליון. ערך

עליון לכולנו. חילוניים ודתיים". ניסיתי להסביר לו בצורה רציונלית-פרקטית את מה שרציתי גם להסביר להדס – ההשלכות ההרסניות של נישואים אזרחיים במדינה יהודית. "במבצע האחרון, מבין כל הלוחמים, הרב הראשי תפס אותי ושאל אם אני רוצה להכנס. ענית לי שבוודאי שלא. מי רוצה?!" היה לי קשה. היום – טיול של תוכנית ההתנדבות. ההרצאה- תחרות. השיעור- חד גדיא.

לטיול יצאנו כלנית מצאנו. יצאנו לטיול אחר חיפוש הכלניות של מדריכי תוכנית ההתנדבות באוניברסיטה. הטיול התקיים מעט לפני חג הפסח, ולכן הוא שולב בפעילות מהנה בנושאי החג של תחרויות בין קבוצות. התחלקנו לקבוצות והוטל עלינו לבצע פעילות אומנותית הקשורה לאחד מקטעי ההגדה. על קבוצתנו, שכללה ארבעה- 3 בנות חביבות ואני, הוטלה משימת החד גדיא. חיברנו שיר מצחיק, בלחן החד גדיא, אשר לווח בתנועות משעשעות. 2 מתוך המשתתפות לא הכירו את לחן החד גדיא, ואילו שירה מהקיבוץ הכירה במקצת. לבסוף זימרתי לבדי כאשר הבנות החביבות ליוו את שירתי בתנועות משעשעות והצטרפו אליי רק בפזמון. ניצחנו. בזכות שירתי הערבה כמובן (-).

היום- סעודה. ההרצאה – אוכל. השיעור- כשרות.

מדובר בתוכנית התנדבות בכפיפות לאוניברסיטה יהודית במדינת ישראל; את פעילות פתיחת השנה המגניבה והתחרותית 'מי רוצה להיות מליונר' בין צוותי ההדרכה של התוכנית, סיימנו במסעדת בשרים משובחת. "אנחנו כשרים אך אין לנו תעודת כשרות" השיבו לי. לא אכלתי.

גם את טיול הפסח בו שרתי לבדי את החד גדיא, סיימנו בקייטרינג בשרי מ ט ו ר ף. גם הוא לא כשר. הפעם דאגו לדתיים מראש – בצד פרסו שולחן 'כשר' עם סלטים קנויים, חצאי פיתות ופסטרמות רוויות ציפורניים וסלמונלות ('סלמונלה' הוא חיידק שזה עתה למדנו עליו, המזהם מקורות מזון כתוצאה מהפרשות צואה).. אמנם דאגו לנו ועל כך אני מודה, אבל איך יתכן שבחבורה של 100 סטודנטים רק אני אכלתי אוכל כשר, בלי סלמונלות, ובלי ציפורניים, שהבאתי עימי מביתי?! דתיה נוספת סעדה את נפשה בכל טוב- רק בלי הבשר, וחובשי כיפה נוספים, עם צלחת מלאה כל טוב בידם, פזלו בחצי מבט לשולחן הכשר.

את אחת משיבות הצוות ערכנו במסעדה חלבית. גם שם נאמר לי "אנחנו כשרים אך אין לנו תעודת כשרות". מוזר לי שבמסגרת כפופה לאוניברסיטה ישראלית שבמדינה יהודית אין הקפדה על כשרות. וזאת משום שבכל המסגרות הממשלתיות להן השתייכתי עד כה בחיי (צבא, מוסדות חינוך) הייתה הקפדה על כשרות. עוד יותר מוזר לי, שבעיר מרכזית בה אני לומד קיים מספר כה רב של מסעדות ללא תעודת כשרות. התפלאתי.

היום- ערב פסח. ההרצאה- התכתבות עם בחורה מאתר היכרות שגלשה לשיחה. השיעור – אהבה?

הבחורה, חוזרת בתשובה, אך תמיד הייתה לה זיקה ליהדות. תמיד שמרה על צניעות ותמיד הייתה מאמינה. החברה הסובבת אותה לא הבחינה שחזרה בתשובה משום שמבחינה חיצונית היא תמיד הקפידה על צניעות ונראתה

דתיה. מעניין. היה כ"כ מעניין ונעים כך שדיברנו שעה רצופה. הפלאפון שלה התנתק כי עברה שעה ובכל זאת המשכנו לדבר עוד מחצית השעה. ממש נהייתי! ☺. עוד לפני שיחתנו, הגברת הנהדרת כתבה לי "בלי שבת למשל אני לא יודעת מה עשיתי עד עכשיו בלי לשמור, כיוון שזה נותן לי הרבה כוח. העונג שביום הרוחני הזה הוא גדול מאוד". התמוגגתי. העלמה המשיכה "לקיים מצוות מתוך כוונה ואמונה אמיתית זה גם קשה. כי להתפלל תמיד אפשר אבל לפתוח את הלב מתוך כוונה בכל תפילה זה קשה.. מאוד אוהבת את העומק שיש ביהדות..". עניתי לה "עומק זו המילה. גם יופי. יוצא לי לשוחח עם חברים חילוניים מהכיתה ולהתבאס על ה'אנטי' שיש להם ליהדות ולחתונה יהודית.. זה כ"כ יפה! וחבל לי שהם לא רואים את היופי הזה..". נזכרתי בשיחותיי סביב הבחירות.. והיא ענתה לי בחזרה "כן, גם אני מתמודדת עם זה אצלי בכיתה..". התמוגגתי בפעם השנייה.

היום – ערב פסח. ההרצאה – שיחת 'חג שמח' לחבר ילדות. השיעור - בלבול ופאסימיות.

דוד, חבר שלי מימי התיכון, התקשר אליי בערב פסח לאחל "חג שמח". דיברנו, וגלשנו. שאילתיהו לאיזו מפלגה הוא הצביע לבסוף. להפתעתי או שלא להפתעתי דוד הצביע ל"יש עתיד". ולא רק זאת אלא שגם כינה את מפלגת 'הבית היהודי', מפלגת הציבור אליו משתייך, כמפלגה "דתית ימנית של פאשיסטים מושחתים". לטענתו, הפתרון לקונפליקט הפלשתיני הוא גירוש יהודים. "ביש עתיד אין מושחתים!". דוד, חבר קיבוץ מזרם הדתי לאומי, משרת בצה"ל בקבע, ומבולבל. מעבר לעובדה שיש בינינו חילוקי דעות בעניין פתרון הסכסוך, הנחות המוצא שלנו שונות בתכלית. דוד מסתכל על הסכסוך בראייה פרקטית – מעשית, ואני מסתכל עליו בעיקר בראייה יהודית-ציונית. 'ארץ ישראל שייכת לעם ישראל' זה לא משפט גס. זה משפט שמתגלה בפלאיה של המציאות וההיסטוריה, בה עם, אחרי 2000 שנות תרדמת, קם לתחיה ומתקבץ מכל קצוות תבל. עם זה, לא רק ששמר אמונים לארצו, אלא גם שמר אמונים למסורתו. אחרי 2000 שנים בהם היה מפוזר בכל כנפות הארץ, מתאחד ומגלה כי הוא שומר את אותה תורה ואותן מצוות על פרטיהן ודקדוקיהן. מהסתכלות אובייקטיבית ו'ישרה' זו על ההיסטוריה ועל המציאות, ניתן להסיק מסקנה אחת – יש בנו ובדרכנו צדק ואמת! תובנה זו לא מושתתת על טיעונים אמוניים-תורניים כלל ועיקר שגם אליהם אני מתחבר ומהם אני שואב את צדקת דרכי, אלא על הסתכלות שכלית ופשוטה על המציאות. הרגשתי בשיחה, שדבריו של דוד כמו של רבים בעמנו, נובעים מייאוש. ייאוש לא נעים ובעיקר לא מכבד לא את בעל הייאוש ולא את הדורות הרבים היהודיים שקדמו לו. הפעם הרגשתי תקווה. תקווה שיום אחד, נתחזק ונתמלא עוז, שמחה וביטחון בעם ישראל, בתורת ישראל ובארץ ישראל.

יומני היקר, לא נותר לי אלא לכתוב את שעל ליבי מתפילת שבת קודש-

"אנא אל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך".

שורש עמוק לא יושמד

הסיפור הנו מחווה למר לאונרד נימוי

"קפטן, החיישנים מראים קלט כלשהו, זה נראה כמו תדר רדיו ישן..."
 "את יכולה לנקות את האות ולשים בשמע?"
 "אני אנסה, קפטן."

"... יעקב. אני חוזר: זו ספינת החלל יעקב. --- פגיעה --- נחיתת אונס ---"

"אני מצטערת, קפטן, השאר רועש מדי."

"תודה לך, סגן. ספוק, אני לא זוכר ספינת חלל בשם "יעקב". אתה יכול בבקשה לבדוק למי היא שייכת?"
 "קפטן, ספוק, קצין המחקר, ענה בנחת, כהרגלו, לא מסגיר הפתעה, סקרנות, או כל רגש אחר. "ספינת החלל המוכרת היחידה בשם "יעקב" שוגרה ב-2024 ממדינת ישראל. היא הייתה ניסיון ראשון ליצור מנוע עיוות מרחב, באמצעות הנעה אטומית. שום אות לא חזר מהספינה לכדור הארץ, והיא נחשבה לאבודה. כמו שאתה יודע, רעיון ההנעה האטומית נזנח, ולא נעשו ניסיונות נוספים בעיוות מרחב עד להמצאת מנוע האנטי-חומר ב-2063."
 "קפטן, הנווט של ספינת החלל אַנְטֶרְפְּרִיז, סגן סולו, הסתובב בכיסאו לעבר קפטן קירק, "זה ייתכן? אות מהספינה ההיא, מלפני מאתיים שנה?"
 "אנחנו הולכים לברר." קפטן גיימס ט. קירק חצה במרץ את גשר הפיקוד. כמו תמיד כשניצבה בפניו הרפתקה מסקרנת, הוא התקשה להישאר בכיסאו. "ספוק, אני רוצה איכון של האות הזה."
 "מבצע, קפטן. לפי החישובים שלי, האות מגיע מכיוון הכוכב אפסילון בארידנוס. אחד מכוכבי הלכת שמקיפים אותו הוא מקבוצת M – דמוי כדור הארץ, ומאפשר חיים. כוכב הלכת צעיר מכדי שאפשר יהיה לצפות למצוא עליו חיים תבוניים, ולכן לא נחקר."
 "קפטן, בקולה של קצינת התקשורת, סגן אוהורה, נשמע בלבול קל. "גם אם היו ניצולים מה"יעקב", עברו מאתיים שנה, הם כולם מתים מזמן."
 "את צודקת, כמובן, קירק הנהן לעברה. " אבל אנחנו חבים להיסטוריה לברר מה עלה בגורלה של הספינה. סולו, הנתיה במערכת?"
 "כן המפקד!"
 "אם כך, קדימה, מהירות עיוות 4!"

את המרחק שאות המצוקה עבר במאתיים שנה, האנטרפרייז חצתה במספר ימים. קפטן קירק עלה לגשר הפיקוד כשספינת החלל נכנסה למסלול היקפי סביב כוכב הלכת. "יש קריאות של חיים?" הוא פנה בשאלה אל ספוק, שעבד מול עמדת הסריקה.

ספוק ביצע בדיקה חוזרת בטרם החזיר תשובה. לבסוף, הוא ענה. "הסורקים מראים צמחייה ובעלי חיים פרימיטיביים בכל שטח כוכב הלכת, וכן מה שנראה כמו ישוב חקלאי בודד המונה כ-1000 אנשים, או דמויי אדם. לא רחוק ממקום זה הסורקים מראים ריכוז גבוה של טיטניום ואלומיניום מעובדים, בכמות שמתאימה לשרידיים של ספינת חלל."

"ה"יעקב", וצאצאים של הניצולים?" אוהורה הסתכלה כלא מאמינה.

"זו השערה סבירה." ספוק הנהן לעברה.

קפטן קירק קם על רגליו. "אני יורד ארצה לבדוק את זה. ספוק, הצטרף אלי. סולו, גשר הפיקוד שלך. ד"ר מק'קוי, הפנייה האחרונה נאמרה לתוך הקשר התוך-ספינית."

"כאן מק'קוי" קצין הרפואה עלה בקשר מיד.
 "הצטרף אלי בחדר הטרנספורטר."
 "קיבלתי, ג'ים. כבר בא."

"אתם מכדור הארץ? באתם להחזיר אותנו הביתה? ומה אתה, אם יורשה לי לשאול?"
 שתף השאלות הזה בקע מפיו של גבר נרגש כבן ארבעים, שהציג את עצמו כמשה, חבר בוועד המנהל של מושבת
 "מעוז תקווה". השיחה התנהלה בחדר ישיבות צנוע למראה באחד הבתים המרכזיים במושבה. השאלה האחרונה
 הופנתה, מן הסתם, לספוק.

קירק חייד, וענה בנחת. "אנחנו מפדרציית הכוכבים המאוחדת, שכדור הארץ חבר בה. אני קפטן קירק, ואלו הם
 קצין הרפואה שלי ד"ר מק'קוי, וקצין המחקר מר ספוק, מכוכב הלכת וולקן."
 "אלוהים, זה אמת, משה מלמל כלא מאמין. "ברוך אתה ה' שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, אמן. אנחנו
 חוזרים הביתה! אתם לא מבינים, חלק מאתנו כבר איבדו אמונה שכדור הארץ קיים, שישראל היא לא אגדה.
 ופתאום אתם יורדים מהשמים! אני לא חולם, נכון? אבל לא, אפילו בחלומות שלי לא הייתי מדמיין חייזר!"
 ברכיו רעדו כל-כך שמק'קוי ניגש לתמוך בו, ועזר לו להתיישב.
 "אני לא מבין, מק'קוי פנה למשה. "אתם פה דור חמישי מאז שה"יעקב" התרסקה,"
 "שישי, משה תיקן אותו."

"שישי, מק'קוי קיבל את התיקון והמשיך, "ואתם עדיין מדברים על כדור הארץ בתור הבית? בניתם פה ישוב
 לתפארת. אני לא יודע איך עשיתם את זה, אבל אתם בריאים, יש לכם שדות חיטה ופשתן, מטעי פירות, הישוב
 שהקמתם גדל. מתיישבים מכדור הארץ יוצאים אל כל רחבי הגלקסיה בניסיון להקים ישובים כמו שלכם, ורק
 מעטים מצליחים. למה שתרצו לעזוב מפעל חיים מפואר שכזה?"

משה חייד. "אני מבין מה שאתה אומר, מר מק'קוי, הוא אמר. "לשאלתך, היו על ה"יעקב" זרעים של מספר מיני
 צמחים, ואנחנו בייתנו צמחי מאכל מקומיים. הציידים שלנו מביאים בשר, וכעת אנחנו בודקים את האפשרות
 לביית את אחד מאוכלי העשב. זה נכון שאנשים אחרים כנראה לא היו רוצים לעזוב, ושלא תבין אותי לא נכון –
 אנחנו גאים מאוד במה שהשגנו כאן. אבל אבותינו שהקימו את "מעוז תקווה" המריאו כולם ממדינת ישראל.
 אנחנו יכולים לגור זמנית בכל מקום, אבל אין לנו ארץ אחרת, אין לנו בית אחר, מאשר ארץ ציון. כשסב-סבי
 וחבריו קראו לישוב כאן "מעוז תקווה", זו הייתה התקווה לחזור לציון שהם חשבו עליה. עכשיו ספרו לי, מה קרה
 בכדור הארץ במאתיים השנים שפספסנו? מה חדש במדינת ישראל? ומתי אנחנו יכולים לחזור לשם?"
 עיניו של משה ברקו בציפייה, אבל קירק ומק'קוי החליפו מבטים טרודים. הרופא נשך את שפתיו. לבסוף היה זה
 ספוק שענה. "מדינת ישראל לא קיימת יותר." משה פער את פיו כלא מאמין, בזמן שספוק המשיך בקול חסר
 הבעה, כמקריא עובדות מתוך ספר, "היא הושמדה במלחמת העולם השלישית, בשנת 2048 לספירה הארצית."
 "ירושלים?" משה שאל חלושות.

"מספר פצצות גרעין הופלו על עריה של מדינת ישראל, כולל הבירה ירושלים. השטח נחשף לרמות גבוהות של
 קרינה, ורק עכשיו חוזר להיות ראוי למגורי אדם."

מבטו של משה נדד בין שלושת קציני האנטרפרייז כמחפש זיק של תקווה, אבל קירק ומק'קוי רק הנהנו בצער,
 מאמתים את דבריו של ספוק. "מה עושים היהודים בכדור הארץ כיום?" משה שאל, נאחו בקש.
 מק'קוי כחכח בגרונו. "למיטב ידיעתי, אתם היהודים היחידים בגלקסיה. אחרי שמדינת ישראל הוחרבה,
 היהודים שנשארו איבדו תקווה. רבים ויתרו על היהדות שלהם כדי לשמור על ביטחונם. האחרים נלחמו כמו
 אריות בכל החזיתות הכי קשות, נלחמו כמו אנשים שלא נשאר להם מה להפסיד. היסטוריונים מאמינים
 שאלמלא ההקרבה שלהם, המלחמה הייתה נמשכת עוד הרבה שנים."

משה לקח נשימה עמוקה. פניו היו חיוורות, עיניו, שלפני דקות ספורות זרחו בהתלהבות, היו כבויות. אבל כשהוא
 קם על רגליו, עמידתו לא הייתה של אדם שבור. אגרופיו היו קפוצים, אות לרגשות שהוא ניסה לרסן, גבו היה

זקוף, קולו מרוחק אבל יציב. "תודה לכם על המידע שהבאתם. הרשו לנו להיוועד כיצד אנחנו ממשיכים מכאן." "פדרציית הכוכבים תסייע כמובן למושבה שלכם, עכשיו כשאנחנו יודעים שאתם כאן," קירק ניסה לעודד. באופן נדיר ולא אופייני, הוא לא ידע מה עוד לומר. "תודה לכם." משה חזר. "אנא תנו לנו יום להיוועד."

על הספינה, קירק, ספוק ומק'קוי התיישבו לפגישה משל עצמם. "היית מוכרח לספר להם?! " מק'קוי התנפל על ספוק. "אדם אומר לך שהוא חי בתקווה אחת, ואתה גודע את התקווה הזאת?!"

"איזו אלטרנטיבה אתה היית מציע, דוקטור? ברוב אמפתיה היית מתאר להם מדינה פורחת שאינה קיימת, ואז מסרב לקחת אותם לשם? או שהיית גם לוקח אותם אל השממה, מבלי שהם ידעו מה מצפה להם? לא דוקטור, כרגיל, לך אין פתרונות הגיוניים."

"מספיק." קירק הפסיק את הוויכוח בין שני חבריו. "יכול להיות שאילו לא היינו מתערבים, כעבור עוד כמה דורות האנשים האלו היו שוכחים מאיפה הם באו, ומפתחים ציביליזציה חדשה, בריאה ועצמאית, בכוכב הלכת הזה. אבל עכשיו כשהתערבנו, עלינו להחליט כיצד אנחנו פותרים את המצב שיצרנו. מחובתנו, מן הסתם, לדווח לפדרציה. האם יש עוד משהו שאנחנו יכולים לעשות בשביל "מעוז תקווה"?"

ספוק היה זה שכרגיל ענה בהגיון. "לעניות דעתי, קפטן, הצעד הבא הוא שלהם. המתיישבים הם אלו שצריכים לקבוע את גורלם, ואנחנו יכולים רק לעזור, בהתאם לבחירתם. אני מציע להשהות את הישיבה הזאת עד הפגישה אתם מחר."

"הם בנו פה גן עדן של ממש! התרעם מק'קוי. "אנחנו חייבים לגרום להם לראות מה יש להם, מה הם יכולים להשיג פה!"

"אכן, דוקטור, הישגיהם על כוכב הלכת מרשימים." אם שלוות רוחו של ספוק הופרה ולו לרגע, נימת קולו לא הסגירה זאת. "אבל איננו יכולים לכפות עליהם את ההחלטה להישאר ולהמשיך במפעל ההתיישבות כאן. החלטה כזאת צריכה לבוא מהם."

קירק הנהן. "לצערי, עלי להסכים עם ספוק. נראה מה יהיה מחר."

למחרת, בחדר הישיבות של "מעוז תקווה" מול קירק, ספוק ומק'קוי ישבו כל חמשת חברי ההנהלה. אחד אחד, משה הציג את חבריו: שגיא, המבוגר מביניהם, כבן ששים. גבריאלי, בן גילו של משה, חובש כיפה. חן, אישה שזופה וחסונה כבת שלושים, בהריון. ויעל, נערה נמרצת בשנות העשרים לחייה. כולם לבשו ארשת רצינית, תנועותיהם של כולם היו חדות והחלטיות. משה המשיך בתפקיד הדובר מטעמם.

"מר ספוק" הוא פתח, "אם אני זוכר נכון, אמרת אתמול ששטח ישראל חוזר להיות אפשרי לחיי אדם?" "אכן," ספוק ענה. "הייתי מעריך את סיכוייו של אדם להיפגע מקרינה בחשיפה חד פעמית לאזור זה בכ-1.372%, ובכ-14.829% בחשיפה מתמשכת על פני מספר שנים."

מק'קוי גלגל עיניים, אבל בחר שלא להעיר על הדיוק המופרז של ספוק.

"מה הקיבולת של הספינה שלכם?" משה המשיך. "כמה מאתנו אתם יכולים לקחת לכדור הארץ עכשיו?"

"אתם רוצים לחזור לכדור הארץ?" מק'קוי התפרץ. "אבל הישוב שבניתם פה..."

איש מחברי הועדה לא ענה. איש לא הסיר את מבטו הנוקב מקפטן קירק. לבסוף קירק נכנע. "האנטרפרייז לא חוזרת לכדור הארץ בחמש השנים הקרובות. אבל אנחנו יכולים לקחת ארבעים מכס לתחנת החלל הקרובה, ממנה תוכלו לחזור לכדור הארץ, או לתאם כל החלטה אחרת מול הפדרציה. יהיה עלי לקבל את אישורה של הפדרציה לצעד כזה -"

שגיא הזקן קטע אותו. "אישור, קפטן קירק? אנחנו צאצאי ניצולים של ספינת חלל ששוגרה מכדור הארץ. אנחנו שייכים לכדור הארץ. ואנחנו דורשים לחזור לאדמה ממנה סב-סבינו נשלחו. האין זו חובתך, כנציג הפדרציה,

לסייע לנו בכך? האם לא לשם כך הגעת לכאן?"

ספוק הנהן. "קפטן, יש צדק בדבריו. זו אכן חובתנו. ואולם, "הוא פנה אל הוועדה, "האם זו החלטתכם הסופית? לעזוב את "מעוז תקווה"? אתם נוטשים מפעל חיים חי ועומד לטובת משימה שאני מעריך את הצלחתה ב-18 נקודה -"

"אתה יכול לדחוף את הסיכויים שלך ל%&#%. אנחנו נוסעים." הפעם זו הייתה חן שקטעה את ספוק. גבריאל הסמיק למשמע הביטוי שבו היא השתמשה, אבל הנהן לאות הסכמה.

"אנחנו מודעים לסיכונים." משה סיכם את דעת חבריו בנימה מרגיעה. "בשלב הראשון נשלח לישראל קבוצה קטנה של מתיישבים. עם הזמן יגיעו האחרים. הילדים יצטרפו בסוף, כשנהיה בטוחים שהקרינה לא תפגע בהם. הדבר גם ייתן לפדרציה זמן לשלוח מתיישבים אחרים להחליף אותנו כאן, כדי ש"מעוז תקווה" לא ייזנח." הוא לקח נשימה עמוקה, והמשיך. "אתה שואל איך אנחנו משאירים מאחור הצלחה, דוקטור? אנחנו נקים הצלחה דומה בארצנו. את כל הניסיון שצברנו כאן, אנחנו ניקח לשם. מקומנו שם, דוקטור, שליחותנו שם. שם ביתנו. נראה ש"יעקב" ירדה לכאן כדי לעבור את המשבר, וכעת הגיע זמננו לשוב אל הארץ המובטחת."

"אתה חושב שעשינו את הדבר הנכון, ג'ים?" ד"ר מק'קוי פנה לקירק אחרי שהאנטרפרייז השאירה 40 ממתיישיבי "מעוז תקווה" בתחנת החלל.

"עשינו את הדבר היחיד שיכולנו לעשות," קירק ענה. "אני מקווה שהם יצליחו."

"הם יצליחו, קפטן. אין לי ספק בכך." היה זה ספוק שדיבר. קירק ומק'קוי הסתובבו אליו בהפתעה.

"קודם אתה לא נתת להם הרבה סיכוי" מק'קוי העיר.

"טעיתי, דוקטור. קראתי עליהם מאז, בספרי ההיסטוריה שלכם. זה עם עקשן, ראית את זה בעצמך. הם לא הולכים לוותר. יותר מפעם אחת ניסו להכחיד אותם, והם קמו, התנערו מהעפר, ובנו את עצמם מחדש. אם יש סיכוי, הם יאחזו בו, ולא ירפו עד שמדינה פורחת לא תעמוד שוב סביבם. הם יצליחו." כרגיל, ספוק דיבר ברוגע ובענייניות, כמו מקריא עובדות.

יהודה ואני

ישראל מת. אמא הודיעה לי בקור רוח ששרף את ליבי. זה נחת עליי כפצצה. בדיוק יצאתי לאתנחתא מהלחימה, והכוח שלי חוזר לסג'אעייה בקרוב. "מת? מת מת?" שאלתי כמסרב להאמין. ישראל שלי? אמא בכתה וביקשה שאשמור על עצמי. לא בכיתי, לא יכולתי. כל המחלקה הקיפה אותי, אבל לא היה אכפת לי באותו רגע, לא מהמשימות, לא מהמנהרות, לא מחמאס, לא מאף אחד, רק מישראל שלי...

"תחזיר לי אותו" צרחתי, "תחזיר!! אתה שומע אותי? עכשיו! עכשיו..." יבבתי, בעודי רואה את ישראל באלונקת המתים, כשחבריו למחלקה הגיעו כדי לחלוק לו כבוד אחרון ולהיפרד מיקירם, לבושים מדים סביבו ולא מפסיקים לבכות. דמעות חנקו את גרוני. אינני יכול עוד, לא עוד שנייה.. למה אותו? למה את ישראל? כליל היופי, החסינות, העוצמה והחריפות.

"ישראל שלי,

אני זוכר כשנפגשנו בכיתה א', עת ראיתך, עינינו לא פסקו מלהיפגש.

הפכנו לחברים הטובים ביותר, אלה שאינם עוזבים אותך גם ברגעים הקשים ביותר, אלה שרואים רק בסרטים ושומעים רק במעשיות וסיפורים, אלה שלעולם לא נפרדים, לעולם. אתה ישראל, אתה מסוג החברים שאינם עוזבים אותי גם עכשיו, אתה היית איתי בכל רגע, החל מילדותי המוקדמת, כדי להצחיק, להציל, לריב, לדבר ולאהוב.

ישראל, אני זוכר שסיפרת לי כי אבא שלך קרא לך "ישראל" כי לא ראה מקום אחר בו לילד שלו יהיה עתיד, בו ילדיו לא יפחדו לשחק, לא יפחדו לצחוק, ובו יאהבו ויהיו נאהבים.

לא אשכח שאמרת לי בסוף כיתה י' כי אתה לא רואה את עצמך גדל והופך לאבא, אמרת שאתה תישאר תמיד ילד, ילד סקרן שתמיד מחפש להתקדם ולגעת בכל. עניתי לך שאין זה סותר, ושאפשר להישאר ילד עם קמטים. אמרת לי שאתה לא מסוג האנשים שחיים בגילאים האלה כי אז אתה מאבד את שמחת החיים.

הוספת שאני מסוג האנשים שישרדו בזכות השורשים והעבר להם אני מייחס חשיבות, ההקשבה לאחר, אהבת הארץ והחלומות. הלוואי שאני הייתי זה שהולך ומוכיח לך אחרת, אבל אתה הלכת ישראל, הלכת למקום אחר, למקום טוב, בו אין מלחמות, בו אין רע, בו יש רק אהבה וכיף, כמו שאתה אוהב ישראל, כמו שאתה אוהב.

תנוח שם למעלה ושמור עלינו, אוהב אותך מאוד ואמשיך לאהוב ולזכור, מבטיח, עד יום מותי,

יהודה".

היה זה עם צלצול הפעמון, חזרנו בריצה לכיתה, כשכולם צועקים עליי שבאשמתי עוד נאחר לשיעור כי אני משחק עם הכדור עד השנייה האחרונה. אבל מה שבאמת הפריע להם הוא שהם לא הצליחו לקחת לי את הכדור מהרגל במשך 20 דקות. "שיעור ספרות, גם כן שיעור", השבתי בעודנו רצים מסריחים ומזיעים. יהודה ואני התיישבנו מתנשפים בכיסאות, בדיוק לפני שהמורה רינה נכנסה. יהודה קם ישר ממקומו לאות כבוד. הייתי עייף מהריצה ולא התחשק לי, אז העמדתי פנים שאני קושר שרוכים, במילא לא כולם עומדים, שכנעתי עצמי.

יהודה ואני חברים מאז שמלאו לנו שש שנים. הכרנו בכיתה א' בבית הספר היסודי על שם רבין בכפר סבא וישר התחברנו. רק בשלהי תקופת הלימודים בביה"ס היסודי, הבנו שיש בינינו קשר עמוק יותר- בן דוד של סבתו ואח של סבי, התאבדו ביחד רגע לפני שהוצאו להורג ע"י הבריטים בערב ה-21 באפריל 1947, ב' באייר תש"ז. מאיר פיינשטיין ומשה ברזני שהיו חברים באצ"ל ובלח"י, שמו רימון בין לבבותיהם והתפוצצו. הם עשו זאת כדי לא לפגוע ברב שעמד לנכוח בהוצאתם להורג בבוקר ועל מנת שלא לתת לבריטים את התענוג בהוצאה להורג של שני לוחמים.

בכל פעם שהעלנו את הנושא מאז שידענו על כך, לא הפסקנו לצחוק על כך שכשנהיה לוחמים בצה"ל ונשבה על ידי הסורים בבית כלא מוזנח, נראה את רון ארד כותיק האסירים שזוכה לארוחות גורמה ומריץ צחוקים עם השומרים הצעירים, ורגע לפני שמענים אותנו למוות נתפוצץ עם הרימון.

המשפחה של יהודה נהגה לפקוד את הקבר בכל שנה ביום האזכרה, אף על פי שלא היו קרובים כל כך למאיר. אני לא הלכתי לאזכרות שנערכו לזכרו של משה בבית סבי. לא הבנתי עד היום מדוע משה נזכר כגיבור לאומי, אבל כמובן שלא רציתי לעורר את זעם משפחתי, אז שמרתי את המחשבות לעצמי.

"אדון ישראל ברזני" קראה המורה רינה וקטעה את המשפט שהטחתי ברעות על החצאיות ה"דוסיות" שהיא נוהגת ללבוש לאחרונה, "אם אינך עומד לפחות אל תדבר". "בר" תיקנתי אותה, "לא ברזני, בר". תמיד ידעתי שאהפוך את שמי לשם יותר יפה, יותר עברי, יותר מתקדם, שיבטיח לי הזדמנות שווה בעתיד.

אחרי שסיימנו את יום הלימודים, ארגנתי את הבית לקראת המסיבה בערב. מסיבת פרידה של הכיתה לקראת סיום השנה האחרונה בתיכון, בארגוני, זה לא דבר של מה בכך. אסור לי לאכזב- זאת לא תהיה מסיבה רגילה, בייחוד אחרי שלירן מארגן מסיבות בוילה שלו בכל חג שקרי שיש.

כולם הגיעו כולל חן, החנון של הכיתה, ממנו העתקתי במבחנים. ייאמר לזכותו שתמיד עזר, אז פירגנתי לו באלכוהול באותו ערב, בכל זאת הרבה מציוני הבגרות שלי בזכותו. כמובן שגם נטע והדס הגיעו, אחרי שהזהרתי אותן לבל יבריזו ולא אלמד איתן לבגרויות שנותרו. כמובן, שהן לימדו אותי, ותפקידי היה לשמור על ריכוז, אווירה וגם על הומור כדי שנזכור ללמוד יחד גם בפעם הבאה.

יהודה הגיע עם ידידתו הערביה, נסרין, בעלת עיניי הדבש הנוצצות עם הריסים הארוכים. היא נכנסה משתרכת אחרי יהודה ועל פניה חיוך מבוש המסגיר את העובדה שאינה קשורה למסיבה. יהודה הכיר את נסרין בתכנית לחילופי תלמידים בחטיבת הביניים, ומאז הם הפכו לחברים טובים. מאז שהתחברו כרסמה בי התחושה כי יהודה לפעמים רואה בה יותר מידידה, אולי כי כשדיברנו עליה יהודה ריחף במחשבותיו ואולי כי חייך למשמע שמה. פעם, כשרמזתי לו על כך, טען כי אולי אני מדמיין זאת מקנאה. "קנאה במי?" שאלתי, והוא בערמומיות הסיט את הדיון.

השיח על נסרין תמיד מחזיר אותי למלחמת לבנון השנייה, עת הסתגרנו בממ"ד אצל יהודה בבית. הייתה זו הפעם הראשונה שהתווכחנו על "הבעיה הערבית". יהודה אז חילק את הערבים לטובים ורעים והדגיש כי הרוב נורמלי. "איך הרוב? איך הרוב?!", צעקתי. אינני מבין כלל מדוע הוא בוחר לראות גם את הצד שלהם, גם אם יש שם אנשים טובים, לא שומעים אותם ובטח שהם לא מייצגים אף אחד, הרהרתי לעצמי בכל פעם שדנו בנושא.

חגגנו כל הלילה, היה מטורף, מסיבה בלתי נשכחת. רק אחרי שיהב השיכור הואיל בטובו לעזוב את הכרית ב-4 לפנות בוקר, התחלתי לסדר את הבית יחד עם יהודה. חסר היה לי היה שאמי תראה את הבלאגן לקראת שבת, הייתה תולה אותי ודורשת ממני ללקק את הרצפה, וזה עוד לפני ששולחת אותי לקנות חלות ומצרכים. בכל זאת, בית מזרחי, הכל צריך להיות מתוקתק לקראת השבת. זה אחד מהרגעים שבהם קינאתי ביהודה נטול המסורת, שמצדו צחקק ואמר שיש גם חסרונות בלשמור מסורת.

באותו השבוע הוריו של יהודה נסעו לחופשה באיטליה, הם נוסעים כל שנה ליעד אחר באירופה, למעט גרמניה, לשם הם לא מוכנים להגיע. אני חושב שכאשר תגמרנה להם המדינות, הם יגיעו לשם. הם חייבים להתקדם. תמיד תהיתי מדוע אנשים נתקעים בעבר, גישתי היא שהעולם משתנה, ואנו אמורים להשתנות לפיו. באותו ערב שבת, אירחנו את יהודה ואחותו לקידוש וארוחה. אצלם בבית לא עושים קידוש, אז אמא שלי עשתה הכל כדי לתת להם את ההרגשה של קדושה ואף הכינה את הקובה שאני כל כך אוהב, "אולי יאמצו את המנהג" אמרה, ולי נשאר רק לגחך.

השנה הגיעה לסיומה, יהודה ואני בילינו יחד את החודש האחרון לפני הגיוס. נסרין הצטרפה מדיי פעם לבילויים, דבר שהפריע לי אם לומר את האמת. דווקא כשבקרוב אני ויהודה לא נתראה הרבה, היא הייתה צריכה לתת לנו את הזמן יחד. רוב השיחות סבבו סביב הגיוס שלנו שיהיה באותו היום, הוא מיועד לצנחנים ואני למודיעין קרבי. תמיד קרץ לי התחום המודיעיני, האיסוף והחשאיות. הנחתי שהרצון שלנו לשירות קרבי היה בזכות הדם הקרבי שזרם במשפחה.

שבוע לפני הגיוס הלכתי ליהודה עם הנרגילה שקניתי ביפו. למרות שלא הצהרנו על כך, ידענו כי זאת עומדת להיות מן שיחת סיכום וסיום של תקופה. נכנסתי לביתו כאילו היה שלי, וכמו בכל פעם, אין רעש, ואבא שלו, רמי, יושב בכורסה ומאחוריו קירות הבית הלבנים והריקים, ובקצה, ממש צמוד לחלון, תמונותיהם של סביו וסבתו ז"ל. בכל פעם שראיתי את המראה הזה, נזכרתי

בתמונות המכסות כל פינה בקירות ביתי, והדבר רק חידד לי את ההבדל בין התרבויות. בין רעש וצבע לבין חיוורון, בין חום לבין קור. יש אחרים שיאמרו בין פרימיטיביות לקדמה. אבל מסיבה מסוימת כולנו חיים פה ביחד, אל תשאלו אותי איך. חיים.

ישבנו במרפסת של יהודה שמשקיפה על כל אזור השרון. ברגע של אידיליה, תוך כדי שהוא נושף את עשן הנרגילה, אמר לי בתקווה שיכורה שכזאת: "תאר לך אותנו עוברים לדרום, מפריחים השממה, מקימים לנו עיר מעורבת, דתיים וחילונים, ימנים ושמאלנים, עשירים ועניים". תמיד כשזה הגיע לנקודה הזאת, הייתי הראשון לנפץ את חלומותיו. "אולי יהיה יותר קל לעשות שלום עם הערבים", ענית. קיוויתי שלא יעלה גם את הנושא שלהם, של הערבים, כפי שנוהג לעשות בד"כ, כי איתם, איתם לא יהיה שלום.

גם העדפותינו ל"טיול הגדול" לא עלו בקנה אחד. יהודה אהב את הארץ שלנו, גם במחיר של התעלמות מהעולם הגדול, היפה והנוצץ. הוא חלם לטייל בשביל ישראל, מהצפון הירקרק ועד המדבר העוצמתי, לדבריו. "מן יופי שמתחבר לרגש", טען. אני תמיד חלמתי על דרום אמריקה.. טרקים.. בטן גב.. על גילוי וחיבור לתרבויות חדשות ומגניבות. ידענו שאחרי הצבא נתנתק מעט, כל אחד לטיול שלו, וניפגש לאחר מכן, כל אחד עם חוויותיו שלו.

ב-17 באוגוסט הגענו לבקו"ם חדורי מוטיבציה, ומודעים לעובדה שנתראה פחות, נכיר חברים חדשים, אבל תמיד נהיה 'ישראל ויהודה'. השם "ישראל בר" הופיע על המסך, אבא סינן משהו על זה שאני מתכחש למוצאי, אבל לא רצה לפתוח את הנושא הכאוב בשבילו, ברגע כזה. כששיניתי את שם המשפחה בתחילת כיתה יב', אבא לא דיבר איתי שבוע, לראייתו היה זה צעד מתחנחן וזניחה של העבר, אולם אני ראיתי במעשה זה נטישה של השם הגלותי והתחדשות. לעולם לא הגענו להבנה אחד עם השני, לא רק בנושא הזה, אלא בכל דבר שקשור לדת ולעבר. כבר בבר מצווה שלי הרהרתי על העלייה לתורה ומדוע היא נחוצה. כשאתה בגיל 13, קשה לעמוד מול משפחה מסורתית. היום זה כבר יותר קל, כאשר רסנה של המשפחה משתחרר ואתה מגבש לעצמך זהות, זהות מודרנית יותר. יהודה קפץ עליי מאחורה ונישק אותי. "אוהב אותך מאוד, תתקשר כשתוכל!" אמר לי.

היה זה בחודש אפריל כשיהודה חזר הביתה וכיפה לראשו. "מי נפטר?" שאלתי בבהלה, אמר שאף אחד, שזה נראה לו מגניב. "מגניב?!" השבתי. "כן, מגניב" ענה והוסיף: "קצת חיבור למסורת וערכים". "מסורת?" צחקתי כמו שלא צחקתי בחיים, "איזה מסורת?" גיחכתי, "אף פעם לא הנחת תפילין אפילו. ואיך? מה הקשר? מה אמרו ההורים שלך?" יהודה חייך, וענה שהם מקבלים את ניסיונו לטעום מעולם אחר. זה נחת עליי כמו רעם ביום בהיר. יהודה? כיפה? הרי אנחנו רחוקים משם.

באותו סופ"ש בקושי התראינו כיוון שהוא בחר לנסות לשמור שבת. דיברנו במוצ"ש, באותה שיחה לא עיכלתי את הצעד של יהודה עבורנו. נפרדנו לשלום ואיחלתי לו שבוע טוב, ושנצא כבר בשבוע הבא.

כשחזרתי לצבא הרגשתי את הקוטביות בין הצעד של יהודה, לבין הכיוון אליו אני פוסע וכמה. יהודה תמיד העריך וחלם את העבר, אהב בכל מאודו את

המדינה כאילו אין עוד מקום אחר בעולם, ותמיד הזכיר את הערכים שלנו כיהודים. לעומתו, הרגשתי שאני מתקדם לעבר האמת בעולם, ערכים של ליברליזם, קידמה ויופי נראו לי חשובים מתמיד.

הקשר ביני לבין יהודה קצת התרופף מאז החל לשמור שבת. כמעט לא התראינו בסופ"שים. התחלתי להסתובב עם גיא שתמיד נתפס בעיניי כמודל לחיקוי, הן בשל העובדה שהיה בטוח בעמדותיו בלי לתת חשבון לאיש, והן בשל העובדה שתמיד נהג לפקוד את מרכזי הבילויים באופן קבוע. היו אלו חודשים ללא מנוחה. חזרתי משבועות עמוסים, מעייפים, ללא אוכל מספק, הישר אל המסיבות הכי נחשקות בתל אביב.

שמעתי אז שיהודה יוצא לקורס קצינים, אז כתבתי לו הודעה בפייסבוק, בה איחלתי לו הצלחה והוספתי שיזכור איפה גדל כדי שלא יהפוך לי "צהוב מת". בליבי תמיד ידעתי שיהודה יילך הכי רחוק בצבא. הוא היה כזה.. אחד שהפיקוד זורם בעורקיו. כנראה הושפע מכל האזכרות של מאיר, בהן נכח מאז ילדותו.

...רקטות החלו ליפול ללא הפסקה בלב תל אביב וקטעו את החיים השלווים ביום קייצי ולוהט של יולי. לפתע, המ"פ קורא לכולם ומודיע שכל המחלקה מוקפצת לרצועה כדי לתת מענה מודיעיני. לא עניין רציני. הודעתי לאמא, שהחלה מיד בתפילות וקריאת תהילים, אמרתי לה שזה שטויות, שתפסיק ושאני תכף חוזר. היא הספיקה כבר לשלוח הודעה לכל המשפחה שיקראו פרקי תהילים. ירדנו דרומה...

יוחאי וכפיר מובילים את המחלקה מקדימה, היינו מופקדים על ליווי כוחות הח"ר ואיסוף מידע מודיעיני מהשטח, דבר שייארך מספר שעות ואז נסתלק מהמקום המסריח הזה. כוחות הח"ר כבר הגיעו לשליטה מלאה במעטפת הרצועה, והשריון התפרס בצורה מאסיבית. כל זאת, כאשר מטוסים כותשים את הרצועה או כל דבר שנראה חשוד. השמועות אומרות שהצנחנים נכנסו לסג'אעיה, ואני, אני מחזיק אצבעות ליהודה שיוביל את החיילים ויפרק לפלסטינים הזונות את הצורה.

מסביב בלאגן, טנקים מקדימה, בומים אינסופיים, ריחות של אבק שריפה מכל מקום, מטוסים ורקטות חולפים מעל ראשינו, אך בליבנו רוח קרב. פתאום אני שומע פיצוץ מחריש אוזניים. יוחאי צועק "פצמ"ר" וכולם נשכבים בשנייה. אני רואה שחור ומרגיש כאב חד.. נראה לי שמהו פגע בי. כן, משהו פגע בי.

עין לציון צופיה

החדר הקטן, העמוס ספרים בכל ארבע קירותיו, חג סביבי במחול.
דפיקות ליבי, גם כשהקשיש הנכה קם ממקומו על רגליו והגיש לי כיסא, לא
חדלו לרגע.

"תוציאו את כולם" פקד "תשאירו רק אותו, עם הרופא האישי שלי".
"אתה היית בקדש הקדשים" שאג כשהחדר התרוקן וליבי, חשב להתפקע,
"במקום שרק הכהן הגדול נכנס, ורק ביום כיפור!!!"

צמרמורת קרה עברה בכל גופי כשנזכרתי באותו לילה, אצל קברו של הצדיק
מווילדניק, שם בליל ירח מלא ומיליוני כוכבים מעלי, נכנסו כולם להתפלל,
לבקש, וכך רציתי גם אני, אך משהוא בתוכי עצר אותי מלהיכנס. המנורה
הגדולה והמוזהבת שהייתה שם האירה באור יקרות, ואני כמסומר למקומי, לא
יכולתי לנוע.

"תיכנס, עוד מעט כבר חוזרים" אמר לי ההוא לצדי.
אבל הרגשתי שאני בקדש הקדשים, במקום שרק הכהן הגדול נמצא, ורק
ביום כיפור! ואסור! אסור לי בשום אופן להיכנס!!

ואז זה קרה, הוא תפס בזרועי והכניס אותי במהירות, לפני שיצטרכו כולם
לצאת. התחלתי לרעוד בכל גופי, ללא הכרה הוציאו אותי מהחדר, ורק אחרי
הנשמה וכמה כוסות הגונות של מים שנשפכו עלי, הצלחתי להתעורר...

"היית צריך לחזור משם בארון מתים!"

קולו של הישיש החזיר אותי לחדר האפלולי...

"אבל יש לך עוד הרבה דברים לעשות בעולם הזה!

אתה צריך לדאוג למקדש!!

אתה תישאר! וממך יצא דור חדש, דורש ציון!!!

עוד שעה ארוכה דיבר איתי הרב הישיש, עד שהרופא עצר אותו מחשש
לבריאותו,

עמוס מחשבות יצאתי מחדרו של הישיש, כשמראהו הקורן לא מש מראשי
לא ביום ולא בלילה.

1939- וורשה, פולין.

"אל תדאגי" אמרתי לאמי החיוורת "אני לא עובר היום דרך מרכז העיר,
אחזור ישר מהעבודה הביתה".

אהבתי מאד ללכת לבית המלאכה, דרך מרכז העיר, כשנפני עירי האהובה
חולפים על פני מידי בוקר, אבל אחרי ההשתוללות של חיילי האס אס אתמול
בערב, וההרס הגדול שהותירו אחריהם בבתי העסק והחנויות של היהודים,

כאשר שוטרים רבים נכחו במקום ולא עשו דבר לרסן את האלימות, ואף היה רושם שאפילו הסתכלו בהנאה גלויה...

לא רציתי להדאיג את אימי יותר.

בכל שעות היום היו הווילונות בחלונות שפונים לרחוב סגורים, וחששנו מאד לבאות.

צרחות עזות החרידו את הרחוב השקט.

בזו אחר זז הוצאו משפחות שלימות מבתיהם, כשכל רכושם נשאר מאחור, וחטאם היחיד הוא, היותם יהודים. חיים שלמים נארזו בחטף, וקופלו למזוודה אחת קטנה. לקול נביחותיהם של הקלגסים הגרמנים עם האלות בידיהם, ירדנו גם אנחנו, עם מעט החפצים שהצלחנו לקחת, אוחזים אחד בשני כדי לא ליפול,

התאספנו כולנו ברחבת בית הכנסת, "מהר, מהר, הזדרזו", שאגו בעודם משסים בנו את כלביהם השחורים. ושם הפרידו אותנו בכוח, גברים, נשים זקנים, וילדים...

מבט אחרון הצלחתי להגניב באבי ואימי, באחיותיי, ואז דחפו אותנו דחוסים עם עוד מאות נערים, במשאית אחת אל הלא נודע.

מתוך בליל הצעקות והבכי עוד הספקתי לשמוע את אימי צועקת אלי "צביקי, אל תשכח, אתה כהן"

הסתכלתי סביבי, בידי מחזיק את התיק שהיה כל רכושי-תפילין, טלית, מעט אוכל שאימי הטובה הספיקה לדחוף לי, כמה בגדים מרופטים, ותמונות...

מסביבי היו הרבה עיניים, עצובות, המומות, הריח הבלתי נסבל והצפיפות לא הותירו לי הרבה מקום למחשבה "אני חייב לברוח מפה, אני חייב לשרוד!" שיננתי לעצמי ללא הרף.

אני חייב לחיות!, בשביל אבא, בשביל אמא, בשביל האחיות שנגזלו ממני בכוח, בשביל הרב הישיש, בשביל ציון!!

בעודי תר בעיני אחר דרך מילוט מצאתי פתח קטן בחלון, לאחר מאמץ לא גדול הצלחתי לפתוח אותו עוד קצת, וחיכיתי לשעת כושר שתגיע, וזו, הגיעה די מהר... באמצע יער עבות, כאשר המשאית האטה מעט את הילוכה ידעתי, זה הרגע לו ציפיתי, זו ההזדמנות, אולי האחרונה שלי, במהירות זרקתי את התיק שלי ואחריו את עצמי, המשאית המשיכה בדרכה אל הלא נודע, ואני את נפשי הצלתי.. בחסות החשכה הצלחתי לזחול לעומק היער, שם, שמעתי שיש פרטיזנים, אליהם חפצתי להגיע.

"עצור, תזדהה" שמעתי קריאה מתוך היער. עצרתי והפניתי ראשי לעבר הקול. לא ראיתי דבר. "מי אתה?" "שמעתי שוב, "אני יהודי", זה כל מה שהצלחתי לומר, לפני שנפלתי על ערימת העלים שתחתי,

שני גברים מוצקים סחבו אותי על גבם עד שהגענו למערה בתוך היער.

כך הצטרפתי ללוחמים ביערות שצירפוני לשורותיהם, וכך עברתי את השנים הנוראות, עם חיות השדה שהיו טובות מחיות האדם, עד ליום המאושר שבו הסתיימה המלחמה.

במשך כל שנות הנדודים עמדה ברכת הישיש, ומילותיה האחרונות של אימי
לנגד עיני, והיה ברור לי שאת שארית חיי אקדיש לציון. ולא אברח לארצות
הגויים כרבים מחברי.

1945

המלחמה נגמרה, אני חי.

מכל עבר עלו קולות של צהלה ושמחה, על החופש שסוף סוף הגיע. על
קרובי משפחה שנמצאו, אב, אם, אח, אחות...

פליטים יהודים מכל עבר הגיעו, חיפשו נואשות קרובים במקום שבו נתלו
רשימות הניצולים. בלב הולם סרקתי את הטורים הארוכים של השמות מחפש
אפילו קרוב רחוק, מתפלל לפחות לעוד ניצול אחד מהמשפחה, לבסוף הלכתי
משם בלב דואב, מבין את הנורא מכל.

עם מעט חפצי הגעתי לירושלים, דבר לא נותר לי מאחור.

בחור חסון, נאה, אפילו עם מעט כסף שצברתי מעבודתי בניכר.

יש לי הכל, אבל אין לי כלום. לא ידעתי מהיכן להתחיל.

עמדתי באמצע הרחוב בירושלים, בודד בין המוני האדם השוטפים את
העיר, בידי התיק הנצחי שלי, ואיני יודע לאן לפנות.

את הרהורי הנוגים קטע קולו של גבר בגיל העמידה, "הי בחור, מחפש
שידוך?"

"יש לי מישהי מדהימה בשבילך!"

"ומי כבודו?" שאלתי.

"אני, אני רק מנקה את רחובות ירושלים, ומכיר קצת את יושביה", ענה לי
בקריצה שובבה...

"ספר לי עליה" בקשתי

"מיוחדת, נאה, צנועה, יודעת להקשיב, בחורה מדהימה, מיכל שמה."

עוד באותו הערב יצאתי מדירתי השכורה, לפגוש בה.

היא חיכתה לי ליד הספסל, ומאחוריה הרבה עצי זית.

עיניים.

זה הדבר הראשון שראיתי.

כלה שעיניה יפות אינה צריכה בדיקה, נזכרתי מאיפה שהוא...

עיני איילה, ערניות, סקרניות, מלאות חיים.

"עכשיו אתה יכול ללכת"-היא אמרה לי בעצב

"למה את אומרת לי ככה?"- שאלתי

"עכשיו אחרי שראית אותי, בטח כבר לא תרצה אותי כמו כל מי שפגש אותי עד עכשיו..."

רק עכשיו נתתי דעתי על כך שהיא יושבת על כיסא גלגלים..

"למה? בעיני את יפיפייה, מיכל, זה מה שאני חושב"

אתה באמת חושב כך?" שאלה ובעיניה דמעות.

"כן, ואני רוצה לשאת אותך לאישה"

ומי שלא ראה את מיכל והוריה באותו ערב, עת נפתחו שערי שמים ויין, לא ראה שמחה מימיו.

אהובתי, הייתי שר לה בכל יום בעת שטיפלתי בה, הייתי רוחץ ומלביש מסרק, מאפר את הנסיכה שלי, זו שהייתה כל עולמי, ונתנה לי משפחה, ובית שאותו כל כך רציתי.

וכשהרתה, לא היה מאושר ממני, הייתי הולך ושר ברחובות ירושלים, קונה לה מעדנים, שתאכל, שתתחזק, בשביל שניים, ופרי אהבתינו יהיה כהן, וידרוש את ציון כברכת הישיש.

חודשי ההיריון עברו ביעף, "ציון" לחשתי לבטנה התופחת וגדלה, "ציון נקרא לך ואתה תהיה מבוני המקדש".

ערב יום כיפור, ערב היום הקדוש, הגיע הרגע, הרגשתי כמו כהן גדול בקיטל הלבן שלגופי, נשאתי את מיכלי שלי כמו על כפים ל"משגב לדך", ברחמים גדולים ובסערה הגיח ציון שלנו לעולם.

"מזל טוב, איש, יש לכם בן"

פרופסור ארבל, זה שהבטיח שיצמחו לו שערות בכף ידו אם מיכל תהרה, הגיע בסערה, "אני לא מאמין, מיכל, יש אלוהים, מזל טוב מזל טוב, כל המחלקה צהלה איתנו.

ומיכלי, קורנת מאושר החזיקה את ציון שלנו, "שיר ציון תקרא לו, שיר ציון, אמרה בקול חולם, שהוא ישיר לציון, הקטן שלנו..."

מיכלי הלכה לנוח, ואני, רצתי לאנג'ל לקנות לה קרואסונים שאהבה, שיהיה לה טרי וחם לפני התקדש החג.

רצתי בין המסדרונות השקטים, ונכנסתי לחדר.

בחדר עמדה האחות היקרה רונית, זו שליוותה אותנו עוד מתחילת ההיריון..

"אני מצטערת, אדוני" היא אמרה, עיניה דומעות ולא יכלה להוסיף עוד דבר.

"מה?" עמדתי מסומר למקומי,

נזכרתי באמא, באבא, באחיותיי הקטנות, ליבי דופק בפראות.

"מיכל"-היא אמרה את המילה היחידה שיכלה לומר.

"מה?"-שאלתי שוב כלא מאמין.

"היא איננה".

אספתי את ליבי השבור, ואת פרי אהבתינו. אספתי את דמעוטיי במקום
השמור למיכלי ולי.

ולקחתי את שיר ציון, להיות לו לאב, לאם, לסבא, לחבר.

1967

שיר ציון, שני בניו, יכין ובוועז, אשתו רות ואנוכי יושבים צפופים במקלט
החשוך.

הריחות והצפיפות מזכירים לי ימים אפלים שהייתי רוצה לשכוח.

"הר הבית בידינו" שמענו את קריאתו הנרגשת של מוטה גור ברדיו, באחת
התעוררו כל יושבי המקלט ופצחו בשירה אדירה שהפכה במהרה לגלי ריקודים
סוערים ברחובה של עיר.

"עם ישראל חי" צרחו כולם בגרון ניחר, "ושבו בנים לגבולם".

"שיר ציון, בקרוב תוכל להיות כהן נוכל להגשים את חלום הדורות, בוא נעלה
להר הבית"

עלינו להר יחד עם רבים שנהרו לכותל לחזות בפלא השחרור, ולכל רחבי
ירושלים שנמנע מאתנו להיכנס לשם כל כך הרבה שנים, ההתרגשות הייתה
עצומה.

שנה חלפה, שיר ציון הנלהב שהיה בטוח שהנה כבשנו את ההר, והמדינה
הקטנה שלנו כל כך חזקה. בוודאי יושבים עכשיו כל השרים ומתכננים את
הקמת הבית השלישי במקום קודמיו שנחרבו.

אך הוא התאכזב קשות, כאשר פעם אחר פעם הוא עולה להר, וההר סגור
ליהודים.

כל בוקר עם שחר היה טובל במקווה טהרה ועולה להר, וההר-שוב סגור
ליהודים.

מאוכזב, פנה שוב לכותל בפעם המי יודע כמה, ושואל שוב ושוב-עד מתי?
עד מתי השלטון היהודי יעשה מאמצים אדירים לנתק את העם מהמקודש לו
מכל?

אם הייתה עליה גדולה של יהודים להר, המשטרה הייתה מוציאה דלי מלא
באבנים(דלי שכבר מוכר לו, אפילו האבנים שם לא הוחלפו..). בטענה שאת כל
אלה המוסלמים זרקו היום בהר ואם יכנסו היאהוד, תפרוץ חלילה מלחמת עולם
שלישית...

היו זמנים שבהם ההר היה פתוח ליהודים בכל שלישי בשבוע ובשבת,
ובשבתות צעד שיר ציון בגאווה יהודית עם יכין ובוועז במעלה ההר, עושה את
הסיבוב, במקומות המותרים וחוזר כולו עם הארה של קדושה.

עבר זמן עד שהחליט, שאם לא זכינו לבניין הבית, למרות שקיבלנו אותו על
מגש של כסף, כנראה אנחנו לא מוכנים עדיין לגאולה בתור עם.

צריך להכין את העם, את הכלים, אבל קודם כל את עצמי, אמר, ועשה.
 אחרי ימי לימוד וליבון מרובים, בהם שקע בסוגיה המורכבת איך להכין בגד
 לכהן- שיהיה מפשתן מלובן, ללא תפר כלל, ללא מחט, והכל כפול 6, נקלע
 לשיחת שתי תיירות אוסטרליות, המתלוננות כי חסרות פרנסה הן, יש להן
 מקצוע קצת הזוי...הן אורגות על נול...
 הוא קפץ על זה כמוצא שלל רב, ומיד הציע להן לתפור לו את בגד הכהן על
 נול באריגה ידנית ללא מחט כלל.

ורות, עוד קורי השינה עליה מלילות ללא שינה, ומעבודה בבית ובחוץ, יחד
 עם חברותיה, חוקרות ללא לאות, מנערות אבק של שנים מהלכות הטהרה,
 ומכתתות רגליהן מרב לרב כדי להבין את סוגית טהרת האישה למקדש,
 סוגית הכנת המתכון המדויק ללחם הפנים, הכנת השמן הטהור למנורה,
 הכנת הבגדים לכוהנים והפרוכות בעידן שנות האלפיים...

לאט לאט התווספו עוד לבבות, אנשים ונשים חושבי מחשבות. אמנים
 ואומנים, רבנים וחוקרים, הוקם מכון המקדש למחקר ולבנית כלים, כאשר כל
 אחד תורם כפי יכולתו- לכולם פעימה אחת בלב, עין לציון צופיה.

העלייה להר ודרישת ציון הולכת וגוברת ותלך ותגבר עד שהופכת לנהר
 גדול, והקושי להיכנס להר גם הוא גובר, נותנים רק לקבוצות של 10 יהודים
 להיכנס בכל פעם, לאחר צפיה מורטת עצבים בחום ובקור, בדיקות דקדקניות
 כולל על הגוף גם לילדים, איסור מלמול, איסור הכנסת כל מה שקדוש, ובתוך
 ההר קבלת פנים חגיגית מפי רעולות הפנים הממומנות היטב, הצורחות אללה
 הוא אכבר עד היציאה מההר, לא תמיד ניתן לעשות סיבוב שלם וגם אם כן הכל
 במהירות ובלחץ...

התרגולים שאנו מקיימים לקראת כל חג כדי לדעת כיצד להתנהג לכשיבנה
 המקדש, שאיליו אנו כוספים מזה 2000 שנה, הולכים וגוברים. תרגול קרבן
 הפסח, ניסוך המים, הדלקת המנורה, תרגול העומר, הביכורים, קרבן התמיד
 חידוש המעמדות ועוד היד נטויה...

עם ישראל מתעורר!

עוד לא אבדה תקוותינו.

אני כבר זקנתי,

אבל השנה, כשראיתי את יכין ובוועז חוזרים עם שיר ציון ורות מתרגול קרבן
 פסח ופניהם זוהרות, ידעתי, כן, צדק הישיש.

ממני יצא דור דורש ציון.

ואלו שמות

"לי קוראים ספיר, ולך?"

"אני נתניה. את יכולה להעביר את המלח?" היא הצביעה לעבר כרעי העוף המכובסים בצלחתה וצחקה. "באמת הוא טפל."

ספיר העבירה לנתניה את המלחיה ואמרה "מה את רוצה, הם מבשלים עבור אנשים חולים ולא במיוחד בשבילנו, אנחנו סך הכל נשים בריאות."

"אני לא יודעת מה איתך, אבל אחרי לידה אני יכולה לאכול רבע פרה מרוב רעב, ולא רק רבע עוף."

"מה ילדת, נתניה?"

נתניה ענתה, "בן, מה איתך?"

ספיר מזגה מעט רוטב שומני מהשעועית הירוקה על האורז הקשה בצלחתה. "סוף סוף בת אחרי שלש בנים."

"מזל טוב. אז את שמחה שיש לך בת."

ספיר אכלה מן האורז והסתכלה על נתניה שתחבה אוכל לפיה במהירות כמו אמא המורגלת שיקראו לה כל רגע. "מאושרת שסוף סוף תהיה לי נסיכה להלביש בורוד וסרטים. אחת שתעזור לי בבית כשתגדל. אבל..."

נתניה עצרה כשטיני מזלגה מלאים בסלט ירקות קצוץ. "מה הבעיה שלך, ספיר?"

ספיר תופפה על השולחן, "את מתכוונת חוץ מזה שלא ישנתי שתי לילות ושאני כל כך עצבנית מההורמונים שבא לי לצרוח על כל מה שזז?"

נתניה חייכה. "טוב שיש לך חוש הומור. זה מה-מש עוזר, במיוחד אחרי לידה."

"תשמעי נתניה, מה אני אגיד לך, בעלי, הוא רוצה לעלות לתורה מחר בבוקר ולתת שם לתינוקת. אני לא מסוגלת עם הלחץ הזה. תמיד עם הבנים היה לנו שבוע להחליט..."

"מה הבעיה, תני לו להחליט לבד". נתניה סיימה את הסלט. "הבעל שלי נתן את השמות לשימי, רוחקי ואבריימקה, אחרי הסבים והסבתא, ושאל אותי רק אם אני מסכימה."

ספיר החלה להיחנק. נתניה מזגה לה כוס מים ונתנה לה כמה תפיחות על הגב, עד שנרגעה.

אחרי שהצליחה לדבר, אמרה, "נראה לך שנקרא לתינוקת חדשה אחרי מישהי שמתה? רק זה חסר לנו, לעשות לה מזל רע. חוץ מזה, אצלנו קוראים על שם מי שחי..."

"נו, פיתרון מושלם בשבילך, תיקראו לה-"

"ויקטוריה?" ספיר עשתה פרצוף חמוץ. "אני רוצה שם יפה, חדש, מודרני. שם חדש לילדה חדשה."

אשה בחלוק פרחוני מהבית התערבה בשיחה. "מותק, עכשיו אביב ופריחה, תקראו לה בשם של איזה פרח- יש שמות יפהפיים, נורית, ורד, יסמין, סמדר." ספיר לגמה עוד מעט מים. "בדיוק עכשיו פורח הפרג. למה לא פרג- אם כבר, למה לא קוקאין!?" כל הנשים שישבו ליד השולחן התחילו לצחוק.

יולדת ששיחקה עם האיפון שלה עד עכשיו ניגבה את דמעות הצחוק מעיניה והתערבה בשיחה, "מה עם צליל, תהל, או שאולי תיקחי איזה אבן חן שיהיה כמו השם שלך?"

ספיר הסתכלה מסביבה על כל הפרצופים ונהייתה אדומה. "תמיד אהבתי את ספיר, אבל היה נראה לי תלוש, לא קשור. אתם יודעות למה קראו לי ככה? כי אמא שלי הייתה בחתונה במרכז ספיר ולא הספיקה להגיע להדסה. אז היא החליטה לתעד את המקום."

"ומה איתך", ספיר הסתובבה אל שכנתה לשולחן. "יש לך שם יפה- נולדת בנתניה?"

נתניה לקחה עוד פרוסת לחם "אהה, דווקא לא, נולדתי באנגליה. אבל ההורים שלי קראו לי על שם סבא שלי, נתן."

ספיר פתחה עיניים גדולות. "וואו. גם יפה וגם משמעותי. אני לא הבנתי אף פעם למה לא קראו לי שמחה, על שם החתונה, או אודליה שהכל עבר בשלום. נראה לי שזה סתם. אני לא אוהבת לתת שם סתם, כי אהבנו. נכון ששם צריך להיות גם יפה, אבל גם משמעותי..."

בעלת האיפון מלמלה, "יש לך דרישות." האישה עם החלוק הצבעוני הסתכלה על בעלת האיפון במבט מוכיח. "אנחנו נותנים שם מהתנ"ך, וזהו." ספיר סידרה את המזלג והסכין באיקס על הצלחת ואמרה. "הייתי רוצה להיות כל כך קלילה בהחלטה הזאת. האמת, רעיונות יש לנו בלי סוף, לפני שנולדו הבנים חשבנו גם על שמות לבנות. אבל פתאום נראה לי מפחיד לצרוב שם על נפש ילדה רכה. אולי היא לא תתחבר לשם, אולי זה בכלל לא יתאים לה, ואולי בגלל שנקרא לה ככה יקבע בתינוקת שלי תכונה שלא היה צריך להיות בה?"

בגבה של בעלת החלוק נראה היה שעובר רעד קטן. "עכשיו את מדברת על דברים נשגבים שהם למעלה מהבנת האדם הרגיל." היא הסתכלה על ספיר. "את רוצה לראות משהו?"

ספיר הרימה כתף אחת בהכנעה ובעלת החלוק שלפה פתק שהיה תחוב בספר הח"ת בכיס שלה.

היא אמרה, "קראתי משהו מעניין לפני הלידה והעתקתי אותו. תראי", היא פתחה את הנייר רווי הכתמים 'ר' יוסף קארו, ז"ל, אמר ש'נטילת שם הוא נטילת מקצת מן התכונות של הראשון שנושא שם זה.' זה מדהים, לא?"

בעלת האייפון הרימה את העיניים שלה מהמכשיר. "זה אומר שאם נקרא לילד שלנו על שם מישהו טוב הוא יהיה טוב, ואם הוא היה רשע הילד יכול לצאת...?"

בעלת החלוק הנהנה. "כן כמו אברהם ונמרוד."

בעלת האייפון סגרה מעט עין אחת. "אברהם היה טוב ונמרוד...וואיי מזל שאמרת, דווקא חשבנו על נמרוד."

לובשת החלוק חייכה באושר. היא עברה לשבת ליד בעלת האיפון ולפני שהיא פתחה את החומש היא אמרה, "האמת גם לנו קשה אז כשאנחנו מחליטים על כמה שמות ואנחנו שולחים את הרשימה לרב שהוא יכריע." נתניה אמרה, "יש לי שכנה שלא מעבירה לרב אפילו רשימה, הוא פשוט מחליט בשבילם וזהו."

האישה חזרה לאיפון "הם אף פעם לא שמעו על האינטרנט?" היא מסרה את הפלאפון לספיר. "יש כאן רשימה של כל השמות הכי פופולרים בישראל. נעה, תמר, שירה, טליה וטראי עוד איזה שמות יפים יש. לא כמו הפרימיטיבים האלה."

האישה עם החלוק התחילה לדפדף בספר בראשית כדי להראות לשכנתה לספסל את הפסוקים.

נתניה אמרה, "ממש לא. אני מכירה כאלה. פשוט בורחים מקבלת החלטות. זה ממש בניגוד להלכה. לפי מה שהתקבל מרבתינו, אנחנו לומדים שלהורים יש רוח הקודש כשהם באים לתת את השם."

ספיר הניחה את כף ידה על המצח שלה. "אני ממש לא מרגישה רוח הקודש. אני מרגישה סתם עצבנית, ועייפה. וגם לחוצה."

נתניה לקחה ברכון והניחה אותה ליד צלחתה המרוקנת. היא נתנה לספיר טפיחה עדינה על היד ואמרה, "אל תדאגי, זה יבוא."

ספיר העמיסה את הכלים שלה על מגש וקמה להניח אותם על הערימות שבעגלה.

כשהיא הגיעה לחדר היא ראתה שבעלה מחכה לה.

"השארת את הפלאפון בחדר." הוא פסע הלך וחזור במסדרון כאילו עדיין מחכה לה.

"וואי, הפתעת אותי. חשבתי שתבוא רק בערב. השארתי את הפלאפון כי לא היה בא לי שיתקשרו אליי מהתינוקיה. רק רציתי לגמור לאכול בשקט."

הוא נכנס איתה לחדר. "כן, אני אביא את הבנים בערב. אבל חשבתי שבינתיים נהייה רק שנינו ונדבר. ואת", הוא התיישב בכסא ליד מיטתה, "לא נראית כל כך רגועה."

ספיר התיישבה על המיטה שלה ונאנחה. "מטריד אותי השם."

"בדיוק על זה רציתי לדבר איתך, אהובה שלי. אבל למה שתהיי מוטרדת. לתת שם לילד זה הדבר כמעט הכי נהדר בחיים."

ספיר בהתה בסידור הפרחים המרהיב שהוא הביא לה אחרי הלידה. "למה כמעט?"

"כי הדבר הכי טוב בחיים זה כשילד שלנו יוצא לאוויר העולם."

ספיר החזיקה בבטן שלה כאילו היא עדיין סובלת מהצירים. "אני לא יודעת אם אני מסכימה איתך כרגע."

הוא הסתכל לה בעיניים ואמר. "אני לא יכול לדמיין אפילו את מה שאת עוברת בכל פעם. אבל עכשיו בואי נשלים ביחד את תהליך היצירה ונקרא לבת שלנו בשם. ביחד נמצא את השם הכי יפה, הכי משמעותי והכי מתאים ביקום כולו."

ספיר שיחררה את האוויר מריאותיה כמו בלון שמתרוקן, וחייכה.

שוקולד קשה למריחה

גשם ירד בבסיס מאז יום חמישי שעבר.

גשם כבד, עבה כמו קיר זכוכית מלוכלכת מקושט בנטיפי ברד עגולים, כמו שוקולד צ'יפס קפואים הנוחתים על גג אוהל האוגדה המאולתר. הגשם לא הפסיק גם בשבת שעברה, גם אז הן נשארו בבסיס, שבת אחת יוצאים, שתיים לא.

"שוקולד למריחה על לחם שחור", איה המהמה לעצמה בפעם המי יודע כמה, עיניה עצומות והיא שכובה עטופה בדובון ענקי על ספסל עץ צר. מטח של אבנים קטנות נשלח לעברה, "נודניקית, איפה את חושבת שאת?" איה התרוממה מהספסל בקפיצה, "מטומטמות, יכולתן באמת לפגוע בי!" והחלה מחלצת אבנים זעירות מכובע המעיל.

"ומי אמר שלא רצינו?" חייכה ליזי כשהיא מפריחה טבעות עשן אדישות. גילי שכרכה בינתיים יריעת פלסטיק גדולה על מכשירי הקשר הכבדים אמרה: "אם כבר, אז חלה מתוקה עם שוקולד נוטלה", ואמירה שעשתה גבות מול מראת איפור קטנה חשבה על הספינג' של אמא שלה, סופגניות מרוקאיות שמנות טבולות בדבש.

"מה שאני לא יכולה להבין", אמרה גילי שחיטטה בארגז הכלים הגדול, מחפשת אחר כבל קומקום יבש כדי לחבר את ספק הכוח, "הוא מי עד כדי כך פסיכי שמוכן לעבור את הגיהנום הזה עוד פעם?" ושלחה מבט רב משמעות אל ליזי, "נכון שאם כבר לסבול את החרא הזה אז לפחות לקבל בסוף את הסג"מ, ציונות וכל זה, אבל פעמיים?" ליזי לא נשארת חייבת ואמרה לגילי שתסתום את הפה וכוס על האימא של הגשם הזה, בחיים הן לא יצליחו להעמיד את המפקדה בסוף השבוע הזה. איה דחפה את אמירה והתיישרה מול מראת האיפור הקטנה שהעמידה על ציוד הבדיקה הרוחח.

"אני מקווה שברור לכולכן", היא אמרה תוך כדי שהיא מתעסקת עם הפצעים על לחייה, "שאם אנחנו לא מעמידות את התרגיל הזה, כולנו עפות".

"שוב", תיקנה אותה ליזי ועל פניה חיוך מריר. איה ביקשה מאמירה שתבוא לעשות לה שפם עם חוט.

"יא מסטולה", ענתה לה אמירה בבוז, "תחכי בתור כמו כולן עד יום חמישי כשנצא הביתה, למי בכלל אכפת מהשפם שלך פה?"

בחוף הגשם המשיך במלוא המרץ, הן ויתרו על ארוחת הצהריים העלובה של יום שישי למרות שהיו רעבות כדי לנסות ולהעמיד קשר.

"מעניין אם אחותי כבר השאירה לי את החבילה בש"ג", אמירה ניסתה לחבר את ציוד הבדיקה למכשיר הקשר הכעור והמבוצבץ. אצבעותיה הקפואות, קשות ואדומות, סירבו להיענות לה.

"אמא שלי אמרה שהכינה סופגניות מרוקאיות לכבוד חנוכה, ושלחה עוד ממתקים אבל גם אוכל אמיתי של בית וכמה דברים מהסופר."

ליזי המשיכה לשבת ולבהות בטביעות אצבעותיה שנראו כאילו טבלו בדיו שחור. מחוץ לאוהל מישהו הסתבך עם אחד החבלים, והאוהל התעוות וספג כמה חבטות וקללות מכוערות במיוחד.

"תגידו, אין לכן שכל? ככה תוקעים בזנט? זאת סכנת נפשות ממש!"
נירית, החניכה התורנית, נכנסה לאוהל נוטפת מים כשצדה הימני של החרמונית שלה מרוח בבוץ סמיך ושוקולדי.

"תשכחו מללכת לישון היום," היא אמרה, מגביהה את רגלה הימנית על הספסל ומנסה להתכופף עם החרמונית הדובית על מנת לשרוך את שרוכי נעליה הרטובים. "המפקדת מיכל אמרה שהיא מצפה לראות איזשהו קשר בין המפקדה ותא הקשר לפני כניסת השבת. אצלנו בתק"ש כמעט הכל עובד ואנחנו לא מתכוונות לוותר על השעתיים שינה שלנו בגלל שאתן פדלעות איטיות, אז בבקשה להתחיל להזיז את התחת."

"אצלנו בתק"ש..." חיקתה אותה ליזי אחרי שיצאה (ואולי לא היתה אומרת אם היתה יודעת מה יעלה בגורלה של נירית בעוד חמש עשרה שנה בדיוק), "אצלנו בתק"ש לפחות הגג לא נוזל," חזרה אחריה איה, אבל ארבעתן השתתקו כאשר בחוץ הבריק ברק ואחריו הרעים הרעם באפקט גלי. אמירה אמרה שהיא הולכת לבדוק מה עם החבילה. בחוץ כבר התחיל להחשיך.

איה יצאה להחזיר את הבזנט למקום, בינתיים הגשם המשיך לטפטף מתקרתו המחוררת של אוהל אחת-עשרה, היישר על הטלפון המטכ"לי הירוק.
"תזיזי את הטלפון משם," אמרה ליזי לגילי בעודה מדליקה עוד סיגריה.
"זה הטלפון היחיד שהצלחנו להפעיל, את רוצה שגם זה יילך לעזאזל?"

בחוץ שוב עולות זעקות שבר, הפעם זאת איה. "פינצטה, אני צריכה פינצטה, הידית של הפטיש מלאה קוצים!" היא צווחת כשהיא שומטת מידה פטיש בעל ידית פיברגלס עשויה סיבי זכוכית דקיקים ושקופים, כמו קוצים מיקרוסקופיים חתרניים.

ליזי הוציאה שפופרת מקומטת של קרם ידיים מאחד הכיסים של הדגמ"ח. "פינצטה לא תעזור," היא אמרה, "קחי, תשפשפי קצת את הידיים בקרם, ופעם הבאה תלבשי כפפות," ולפני שהיא יצאה מהאוהל להפסקת הסיגריה החצי שעתית שלה, היא שיחקה קצת בחוטים של המרכזייה, חיברה למכשיר ההצפנה ויצאה.

"הטלפון האדום עובד," מכריזה איה חגיגית, שוכחת לרגע מאלפי המדקרות הנעוצות בכפות ידיה, "אולי יש עוד סיכוי ללכת לישון הלילה."

~

הגשם הפסיק לשעה קלה וחזר מחוזק בקרה ורוחות מקפואות. אמירה חזרה מהש"ג ועכשיו היא יושבת באוהל ומביטה לתוך ארגז קרטון גדול וריק. מעט הדברים שהצליחה להציל מהש"ג מונחים על השולחן לצד הטלפון המטכ"לי.

"את כל הסופגניות הוא אכל הנבלה," היא אומרת ודמעות של אכזבה נקוות בזווית עינה, אבל ממילא אסור היה לאחותה להשאיר לה את הארגז בש"ג כך שאין לה למי לבוא בטענות.

"לפחות הוא השאיר את החלה," אומרת גילי ומלטפת את שקית הנייר בה היא עטופה, "וגם את הטמפונים," ליזי מגחכת.

"אבל אין שום דבר למרוח על החלה," אומרת אמירה בעצבות.

"ושוב אני שואלת את עצמי," גילי נתקפת במצב רוח פילוסופי, "למה אני פה? מי בדיוק הכריח אותי לעבור את הקורס הזה, ולמה עדיין לא חתמת וויתור?" ארבעתן נעמדות דום כשהן מבחינות במיכל המפקדת שנכנסה בשקט לאוהל.

"אני מבינה שאתן כל כך מתקדמות עם התרגיל שיש לכן זמן לשבת ולדבר," היא אומרת ומחייכת אבל אף אחת מהן לא קונה את החיוך הנפרש על פנים ילדותיות ומתוקות למראה.

"כל אחת יודעת יפה מה תהיינה ההשלכות של הציון בתרגיל הזה על התיק האישי שלה, ומאוחר יותר על התפקיד שתקבל. גילי ואיה אני מקווה שאתן מקשיבות." אחר כך היא יצאה מהאוהל פותחת מטריה גדולה, לוקסוס לקצינים בלבד.

איה, שחרב הסילוק תלויה מעליה מאז תפקודה הלקוי כחניכה תורנית בשבוע שעבר, מחפשת את המשאף שלה בכיסי הדובון, נשימתה כבדה ומחרחרת. "כלבה שמנה," אומרת גילי אחרי שבדקה את השטח בחוץ, "מי היא חושבת את עצמה?"

"מכשפה," מוסיפה אמירה, בטנה מתעוותת בעוויתות רעב.

ליזי אמרה שיש לה ידיד שעובד במטבח, הוא אמר שהם משאירים בשישבת את המקרר פתוח, אפשר ללכת לראות, אולי נמצא שם משהו. "אולי נסיים קודם?" איה מצייצת, הנשימה שלה עוד לא ממש התייצבה. "איה צודקת," אומרת אמירה, "בואו נסיים ואחר כך נאכל."

~

בחדר התקשורת האוויר קפוא ועומד. מהפתחים האחוריים של מחשבי הענק יוצא אוויר חם שמפשיר את פניהן צרובות הקרה.

"שוקולד על חלה, שוקולד על חלה, שוקולד על חלה," איה חוזרת על המנטרה כאילו אחז בה דיבוק. גילי מרגישה איך הפה שלה מתמלא רוק, היא מנסה לדבוק בתרשים הקשר שמונח לפניה על שולחן הפורמייקה הירוק. אין לה מושג קלוש מה היא עושה. אמירה יושבת ומדברת במטכ"ל עם חייל אחד שפגשה ביום ראשון בתחנה המרכזית החדשה בתל אביב, איזה צנחן שלא נראה לה רציני- היא עדיין לא יודעת שהוא יהפוך להיות בעלה ויארגן לה שלושה ילדים חמודים ובית עם גינה ירוקה ומטופחת. יריב לא התקשר לגילי כבר יומיים למנגו הסלולרי שמקבל שיחות אבל לא מוציא. ליזי הלכה לפגוש את

קצין התחזוקה הנשוי שאיתו היא מנהלת רומן עוד מהזמן שעשתה את ההשלמה החיילית הראשונה, ממנה הודחה מסיבה עלומה.

איה וגילי חיברו את החוטים לפי התרשים.

"זה צריך לעבוד, תסדרי את האנטנה, ובואי ננסה להרים קשר," גילי רצה בגשם לאוהל המפקדה, חיברה את תורן האנטנה למכשיר הקשר ולחצה על הפי. טי. טי. רחש חשמלי קל נשמע בתוך האפרכסת, עוד ניעור קל של הכבל ובצד השני של הטלפון עונה נירית, רדומה.

"הצלחתן? יופי, תודה רבה באמת שתקעתן אותי כאן עד עכשיו." והקשר מתנתק, גילי מאחלת לה שתיחנק ועוד כמה דברים אבל אולי היתה אומרת דברים אחרים אם היתה יודעת, (ואיך היתה יכולה לדעת?) שבעוד חמש עשרה שנה נירית תלד בשמחה רבה תינוק שיישאר יתום חודשיים מאוחר יותר כשתמות מסרטן אלים במיוחד.

~

גילי נעלה את חדר התקשורת. רק עוד ארבעה שבועות לסיום ההשלמה החיילית ועדיין היא לא משוכנעת שהיה שווה לעבור את כל זה רק בשביל חתיכת מתכת על הכתף. גם היא לא ידעה אז שחתיכת המתכת על הכתף פלוס הידע העלוב שלה בתרשימי קשר, יהפכו לנכס הכי גדול שלה כשתהיה קצינה די בכירה בפיקוד הצפון.

"בואו, שורקת להן ליזי מהכניסה לחדר האוכל החשוך.

"המקרר פתוח, אמירה, החלה אצלך?" אמירה מנופפת בשקית הנייר החומה, איה מקפצת כל הדרך כדי להתחמם, חדר האוכל שומם. ליזי מובילה אותם דרך מסדרונות מוארים בפלורסנט כחלחל. היא פותחת דלת צרה לחדר קטן וקר ובחדר מקרר ענק. בתוך המקרר עומדים סדורים יפה מעדני החלב של הבוקר, שקיות חלב, גבינות וצנצנות פלסטיק של שוקולד למריחה. ליזי מוציאה את השוקולד, איה כבר ערוכה עם סכין שאספה בדרך, אמירה נעלמה לרגע, וחזרה עם החלה פרוסה לחתיכות עבות.

"השוקולד הזה כמו קשה כמו אבן," ליזי נאבקת עם השוקולד הנוקשה, היא מפעילה כוח והסכין מתכופף. "אולי אם היה פה מיקרו," איה מצייצת.

"אולי נמצא איזו צנצנת שנשארה בחוץ?" מציעה גילי והארבע מתפזרות במתחם חדר האוכל וסורקות את הארונות.

"אני כל כך רעבה," אומרת איה, "אני מוכנה גם לאכול את זה עם גבינה, וגם בלי כלום." הן מהסות אותה, המצוד אחר השוקולד הסמיך והרך הופך לעניין רציני. אמירה מרוקנת את הארונות, גילי את המגירות, ליזי ממשיכה הלאה לחדרים אחרים, חדר האוכל גדול ועומד בו ריח רקב קלוש. בפינה אחרת נשמע קול נפץ ושבר, הן ממהרות למקום ושם עומדת איה, מסביבה סירים שנפלו מארון גבוה וכמה צלחות שבורות.

"מצאתי," היא מחייכת באושר, "מצאתי" ומחזיקה בידה שתי צנצנות שוקולד רכות.

צנצנת אחת נפתחת. "תראו כמה שמן יש פה למעלה," מעווה ליזי את פרצופה. "שטויות," אומרת אמירה ולוקחת את הסכין המכופף ומשתמשת בו כמו בכף. בין רגע הופכת העיסה החומה אחידה ומבריקה, החלה מחולקת במהירות ביניהן, אצבעותיהן מתלכלכות בשוקולד הרך והשמנוני, הן נוגסות, מורחות עוד אחת ועוד אחת, וכשהחלה המתוקה מהבית נגמרת הן מוציאות מהמזווה עוד חלה צבאית פשוטה ועוד אחת, אחר כך מוציאות מהמקרר את מעדני החלב והגבינות, הן עדיין לא שבעות, הן מוציאות עוד צנצנת שוקולד, עכשיו לא אכפת להן שהוא קשה למריחה, הן בולעות גושים גדולים של שוקולד שהן חוצבות עם האולר של ליזי.

"אני שומעת רעש" אומרת אמירה, "ששששש" ליזי משתיקה אותן, "יש מישהו בחדר האוכל," איה עדיין בולעת ברעבתנות חתיכות גדולות של חלה מרוחה.

"בואו נעוף מפה," לוחשת גילי. כל הנאונים בחדר האוכל נדלקים בבת אחת.

"אני מכירה את היציאה השנייה" לוחשת ליזי ומכבה את האור, "בואו אחריי."

"רגע, אני לא רואה כלום, חכו לי" איה מייללת.

~

גילי ואמירה יושבות על הספסל מחוץ למשרד מפקד הקורס, שתיהן במדי א', על כותפותיהן סרטים כחולים, עדיין. הגשם פסק בשעות הבוקר המוקדמות וכעת הפציעה שמש חורף קרה ולא מפרגנת, עוד שלושה שבועות יגיע האביב.

"נכון שהוא פשוט אלוהי?" אמירה התרגשה, "כשהוא אמר לי 'הצוערת אמירה, את עדיין על תנאי אבל התרגיל הזה הציל אותך' כמעט התעלפתי. גילי לעומתה לא התרגשה במשרד המק"ס הקורס בייחוד לא כשהוא אמר לה "זה שעברת את התרגיל הפעם, לא אומר שאת יכולה לנוח הצוערת גילי, תצטרכי לעבוד קשה כדי לעבור את הקורס הזה." בסתר לבה קיוותה שזה ייגמר והיא תוכל לחזור הביתה ולפגוש את יריב. אם היתה יודעת שחמש השנים הבאות עם יריב יובילו לשום מקום, אולי לא היתה ממהרת.

"אני מרגישה נורא בגלל איה," אמרה גילי. אמירה משכה בכתפיה, "אדם לאדם זאב, או מה שזה לא יהיה, מה לעשות שהיא איטית?" וליזי שהופיעה לפתע מאחוריהן הוסיפה: "ואל תחשבי שמישהו היה מחכה לך אם היית נשארת מאחור, את ההשלמה הזאת אני לא מתכוונת לעשות פעם שלישית, וחוף מזה מי אמר לה להציע הצעות לא הולמות לקצין התורן?"

אם איה היתה יודעת אז מה שהיא יודעת היום, היא בטח היתה עושה את אותו הדבר בדיוק. ממקום מגוריה בחוות בודדים בנגב, עם בעל ברסלבי וחמישה ילדים היא בטח היתה אומרת שהכל היה לטובה.

אמירה געתה בצחוק וליזי בחיוך משועשע אמרה "יאללה, אל תהיי כבדה, יש עוד צ'אנס שנהיה קצינות, עכשיו רק צריך להוריד קצת פרופיל, זה

הכל. אנחנו עוד נהיה קצינות מפוארות בצבא הגנה לישראל, נתרום למדינה וכל זה- זו היתה המטרה לא? כבר שכחתן?"

גילי הביטה לעבר בניין המרפאה, לשם העבירו את איה לאחר שהשתנקה והתעלפה בחדר מפקד הקורס. היא תהתה האם כדאי לגשת לשם, או אולי אחר כך תעזור לה לארוז.

מהש"ג נופף להן לשלום קצין התחזוקה הנשוי שנכנס לבסיס.

"הוא עוזב את אשתו, אמרה ליזי, "היה נחמד, אבל אם הוא חושב שיש בינינו משהו רציני הוא טועה, אוטוטו אני מקבלת את הדרגה ולא רואה אותו מקילומטר." אם היתה יודעת על השנים הארוכות שעוד תחכה לו שיעזוב את אשתו אולי היתה מתרגשת יותר.

"אני לא יודעת מה איתכן" אמירה התמתחה וקמה מהספסל, "אבל אני מורעבת, בואו לשק"ם, מתחשק לי איזה שוק... " ואז השתתקה, ליזי שלחה בה מבט רב משמעות, טעם חמוץ התפשט להן בפה. הן ישבו עוד כמה דקות על הספסל ואחר כך הלכו לחדר האוכל.

אם היינו יודעות אז מה שאנחנו יודעות היום, בטח היינו עושות הכל אחרת, אבל מגיעות לאותו מקום בדיוק.

הקללה

(סיפור אמיתי שהתרחש בירושלים של שנות החמישים)
 "רומיה, רומיה, בואי כבר, נאָחַר לעבודה והגיברת תכעס עלינו".
 "אני באה, מרת חבשוש, אני באה, רציתי רק לכבות את הפתילה".
 "כל פעם יש לך תירוץ אחר, פעם הפתילה, פעם לתת זרעונים לתרנגולות,
 פעם לגמור לברר את האורז... למה אַת לא מתכננת לך את היום מה
 לעשות קודם?"

הנה, בגללך, הורידה לנו הגיברת בשבוע שעבר שני גרוש מהכסף שמגיע
 לנו. אם תמשיכי ככה, לא אחכה לך יותר, רומיה, אלך בזמן לעבודה ולך יורידו
 גרוש כי איחרת".

"סליחה, מרת חבשוש, אבל אַת יודעת שאני כבר לא רואה כל כך טוב,
 הזדקנתי והעבודה הולכת יותר לאט, מה לעשות... התייפחה רומיה, "אם לא
 תהיי איתי, אטעה בדרך...".

"יאללה, רומיה, אל תבכי בואי ונלך, אני סולחת לך, אבל תשתדלי,
 תשתדלי".

"אשתדל, גם הברכיים כואבות לי נורא, פעם הייתי חזקה כמו שור, עכשיו
 אני שור זקן שבקושי סוחב את הרגליים".

"חס וחלילה, שלא תדע את זה הגיברת, אם תדע, תפטר אותך ותביא
 כובסת צעירה יותר. אַל תספרי לה שום דבר, אפילו אַל תיאנחי על ידה, תעשי
 את עצמך שְאֵת צעירה וחזקה, רק ככה תהיה לך פרנסה, רק ככה! אַל תשכחי
 שאת אישה לבד ואין לך בעל וילדים כמו שיש לי שידאגו לי אם חס וחלילה אפול
 מהרגליים, הבנת? תעשי את העבודה בשקט ובבית תבכי, בבית מותר, אף
 אחד לא יפטר אותך בבית שלך".

רומיה גרה בשכונתנו, הסמוכה לשכונת "מאה שערים", מובלעת קטנה של
 תימנים בתוך ים החרדים שגרו מסביבנו. היינו בבחינת טיפת סחוג בדלי של
 חלב. חצרות, חצרות, היו המשפחות חיות זו על יד זו. בור מים היה בכל חצר,
 שבזמנו היו בו

מי-שתייה וברבות הימים לא היו מים אלה ראויים לשתייה ולבישול ושימשו
 למי-כביסה, לשטיפת החצר ו"בית המים" היחידי (השירותים – בול קליעה),
 בו השתמשו כל דיירי הדירות שבבנין.

לרומיה, בשונה מכל אנשי השכונה, היה בית בודד בעל חצר גדולה ומרווחת
 ועליית גג שְחומת אבן גבוהה הקיפה אותו. אף שכן לא התגורר בבית גדול זה
 זולתה!

היא לא התירה לאף אחד מהשכנים להיכנס לביתה, והייתה נועלת את דלת
 הברזל הכבדה לחצר במפתח גדול שהחביאה בכיס שנמצא מתחת לשמלותיה.
 רומיה נהגה ללבוש שמלה על שמלה, שלוש במספר, משום צניעותה או כדי
 להישמר מהקור הירושלמי הנוגס בחורף. אנשי השכונה היו מרננים מאחורי

גבה, שלא בכדי היא נועלת את שער חצרה במפתח ברזל גדול, כי היא עשירה כקורח ויש בעליית הגג שלה פחים מלאים במטבעות כסף וזהב, והלא היא רווקה זקנה שעובדת כל חייה, חוסכת גרוש לגרוש ולא מוציאה ולו מיל אחד לקניית דברי מותרות, מלבד המצרכים הבסיסיים שהיא קונה כדי לחיות ולהתקיים.

מרת חבשוש ומשפחתה "אימצו" את רומיה הבודדה שמדי פעם הייתה שוטחת את מרי לבה בפני מרת חבשוש: "הנה, תראי איזה מזל רע יש לי. אף פעם לא נישאתי, לא זכיתי להביא ילדים לעולם ואני בודדה כמו כלב עזוב. קרובי משפחתי אפילו לא שואלים אם אני חיה או מתה. אם אמות, ידעו שמתי רק כשיריחו את גווייתי..."

שמו עליו עין הרע עוד בתימן. כשהייתי נערה בת 12, הייתי מאד יפה ולא הסכמתי בשום פנים ואופן להינשא לחבר האלמן של אבא שלי, ואז הוא אמר לאבי, שאם לא אנשא לו, הוא מאחל לי שלא אקים בית בישראל לעולם!"

מרת חבשוש שנרעשה מדבריה ליטפה את ראשה, ניגבה את דמעותיה בממחטה נקייה ששלפה מכיס סינורה ואמרה: "רומיה, הניחי לעין הרע. מי שמאמין בעין הרע, היא שולטת בו! אנחנו המשפחה שלך. תראי כמה הילדים שלנו אוהבים אותך, בכל יום שישי הם מביאים לך הביתה חילבה וסלופות ליום שבת, נכון? ולא רק משום שאת ממלאה את ידיהם בממתקים. אינך בודדה, רומיה, יש לך אותי. אנחנו יותר קרובות זו לזו מאחיות. את זוכרת מה אמר מורי עבאהל בבית הכנסת?" שאלה מרת חבשוש ולא ציפתה לתשובה, 'ששכן טוב, יותר קרוב מאח רחוק', והוא צודק! ומי יש לי יותר קרוב ממך? גם אני לבד. בעלי כל היום

בבית הכנסת או בחנות הפיצוחים שלו, הילדים גדלים ומי רואה אותם בכלל? טוב שיש לי אותך, רומיה, את ידידתי הטובה והאהובה".

כך הייתה מרגיעה אותה מרת חבשוש ולאות תודה, הייתה רומיה קונה לידידתה

בכל יום שישי זר פרחים משוק מאה שערים עטוף בדף עיתון, ומגישה לה אותו בחיך ביישני.

"תודה לך, רומיה", צהלה מרת חבשוש למראה הפרחים, "לא היית צריכה..." אמרה והזדרזה להניח את הזר בוזה הריקה שעמדה על שולחן השבת. את נייר העיתון לא השליכה מרת חבשוש לזבל, אלא קיפלה אותו בתשומת לב מרובה והצפינה אותו בפח שעמד בפינת המטבח, שם נחו דפי עיתון מקופלים נוספים, בהם היה לה שימוש רב בניקיון חלונות הבית.

בחצרה של רומיה גדל עץ רימונים יפהפה, שבימי ראש השנה וסוכות הניב שפע של רימונים אדומים שהציצו מעבר לחומת האבן הגבוהה של רומיה. אנו, הילדים, היינו מביטים ברימונים בפה מטיף רוק ומבקשים מרומיה (בתימנית): "דודה רומיה, אדי לאנה רומן" (תני לנו רימון), והיא בפנים חמוצות הייתה עונה במילה אחת חותכת: "לא!" (לא! בתימנית), נועלת אחריה את דלת הברזל הכבדה ומברחה אותה מבפנים מספר פעמים, בעוד אנו תולים עיניים משתוקקות בענפי העץ העמוסים רימונים לעיפה, ויש שהיו מבוקעים מרוב תוכן.

משקלו כל הקיצים ודודה רומיה התעקשה פעם אחר פעם ולא נתנה לנו אף לא רימון אחד להשביע רעבוננו, החלטנו לעשות מעשה: לילדי השכונה הקטנים, בני

שלוש-ארבע, נתנו מקלות דקים וביקשנו מהם שינקשו קלות על החלונות האחוריים של הבית. רומיה הייתה נכנסת לביתה וגוערת בילדים שיפסיקו להפריע את מנוחתה... ובינתיים, אנו, הילדים הגדולים יותר, בני שבע-שמונה, היינו מטפסים זה על כתפיו של זה, עוברים את חומת האבן הגבוהה, קופצים לחצרה של רומיה וקוטפים בזריזות את הרימונים העסיסיים.

אין לכם מושג איזו שמחה הייתה כשקטפנו את הפרי האסור וזרקנו אותו אל מעבר לחומת האבן לילדי השכונה שעמדו מחוץ לחומה... קריאות צהלה רמות נשמעו וידיים קטנות נשלחו לאוויר לקלוט את מטר הרימונים ש"עפו" אליהם מחצרה. כששמעה רומיה את הקולות, רצה מביתה לחצר, חלוק המשי מניילון לגופה שנתנה לה הגיברת האשכנזייה, התעופף מאחוריה כזוג כנפיים ורודות ענקיות ומאיימות, בידה החזיקה את מקל הכביסה ונפפה בו באיום תוך שהיא צועקת ומקללת קללה אחת שחזרה עליה כל אימת שפלשנו לחצרה: "אללה יחרכום, אללה יחרכום"

(ה' ישרוף אתכם, ה' ישרוף אתכם...). כמובן שנפוצנו בפחד לכל עבר, כשרומיה רצה בצעד כבד בעקבותינו. אם תפסה מי מאיתנו, הייתה מפליאה בו מכותיה עם מקל הכביסה, תוך שהיא צורחת בקולה הסדוק: "אללה יחרקך יא אבן אלמחרם"

(שה' ישרוף אותך בן מחורם), והוא היה יוצא ממנה עם פצע וחבורה ומכה טרייה!

כך היה כל שנה בימים של ראש השנה וסוכות!

השנים חלפו, ודור ילדים חדש כבש את מקומם של אלה שבגרו. אותם ילדים שנקשו על חלונותיה של רומיה העלו מעט בשר על גופם, גבהו, תלו עיניהם בשקיקה ב"פרי האסור" והיו הם אלה שטיפסו מעל החומה הגבוהה, קטפו והשליכו את הרימונים העסיסיים לחבורה שחיכתה בידיים פשוטות לתפוס אותם מחוץ לחומה. זאטוטים רכים נשלחו להציק לרומיה ולנקוש על חלונות ביתה, כדי להרחיקה מהחצר, והיא, כדרכה קיללה אותם באותה קללה: "אללה יחרכום...".

עץ הרימונים פרח מדי שנה. רומיה הזדקנה, שערות ראשה הלביו, קומתה שחה ועיניה השחורות כוסו מעטה דק ואפור...

יום אחד, מילאה רומיה בנפט את הלאמפה (מנורת נפט) ולא שמה לב, שנפט גם נשפך על חלוק הניילון הוורוד שנתבלה מרוב שנים שנתנה לה בזמנו הגיברת. היא הציתה גפרור ובאחת עלתה באש! רומיה השמיטה בבהלה את הלאמפה מידיה שהתנפצה לרסיסים לרגליה. הנפט קלח מהלאמפה, דבר שהעצים את הבעירה.

רומיה עלתה באש, יצאה לחצר וצעקה: "הצילו! הצילו!!!" מרת שרה, שכנתה, שתלתה כביסה על החבל בבנין ממול, ראתה את רומיה הבוערת

והזעיקה מהר את הגברים בשכונה שיבואו להציל את רומיה. הם ניסו לפתוח את שער הברזל של החצר, אך השער היה סגור ומסוגר... לבסוף טיפסו על חומת האבן הגבוהה, הגיעו אל רומיה וראו שכל גופה נשרף! הגברים כיבו בשמיכות את הלהבות שאחזו בה, במטבחה שעמד בחצר ובעץ הרימונים. אמבולנס הגיע חיש מהר למקום בקול יבבה רמה. אנשי השכונה נרעשו למראה השריפה ורומיה נלקחה לבית החולים.

שלושה ימים התענתה ביסורים ולפני שהשיבה נשמתה לבורא, לחשה רומיה למרת חבשוש, שלא עזבה את מיטתה ולו לדקה: "תראי איזה מזל יש לי, כל הזמן קיללתי את הילדים 'אללה יחרכקום' ולבסוף אלוהים שרף אותי...".

עם הישמע דבר מותה של רומיה, הופיעו קרובים ומכרים, שמעודם לא נראו בסביבתה של רומיה בחייה, ותבעו את חלקם בירושה. הם פרצו לביתה ואצו במעלה המדרגות, דוחפים זה את זה להגיע לפחים שבעליית הגג, הם ציפו לראותם מלאים במטבעות זהב וכסף... והנה ראו לאכזבתם, שהפחים אמנם מלאים אך בקמח, שמן, סוכר, אורז... כפי שלמדה רומיה מהוריה, שהיו נוהגים לשמר כך את מזונם בתימן.

"ומה על הבית?", שאלו קרוביה את עורך הדין שהיה מופקד על רכושה.

"את ביתה תרמה רומיה ל'ועד עדת התימנים' בירושלים", השיב להם עורך הדין. "היא ביקשה שבית זה יהיה 'בית הארחה לעולי תימן', כדי שבשבועות הראשונים לשהותם בירושלים, עד שימצאו להם מקום מגורים, תהיה להם קורת גג חמה, מגוננת ונעימה".

רומיה לא שכחה מעודה איך בעלותם ארצה מתימן, היא ובני עדתה לא התקבלו בירושלים בכבוד על ידי אחיהם האשכנזים והספרדים. איך אלה זלזלו בכבודם והם נאלצו להתגורר במערות, בכוכים, בסוכות, באוהלים... איך ניצלו אותם כפועלים וכעוזרות בית ושילמו להם פרוטות עבור עבודתם המסורה... ובצוואתה, ביקשה רומיה להחזיר את כבוד העדה התימנית ליושנה.

חפויי ראש חזרו הקרובים לבתיהם בידיים ריקות!

לימים, צמח עץ ערבה גדול בחצרה של רומיה ולא היה זכר לעץ הרימונים היפהפה, שהניב פירות עסיסיים שנרקבו בין עליו. אף אחד מאנשי השכונה לא יכול היה להסביר, מי שתל את עץ הערבה? רק הזקנים מספרים, שכאילו גמלה החצר לרומיה המנוחה בעץ עקר מפירות זה, שאין בו טעם ואין בו ריח, וזאת משום שלא נתנה לאף אחד מבני השכונה ליהנות מרימוניה.

מאז מותה הטראגי של רומיה ועד היום, אף ילד לא מטפס על גדר האבן הגבוהה!

מציאויות

על הספסל ליד תחנת הרכבת. בין ערביים של היום הראשון בשבוע. נשף עדין מרעיד את עלוות עצי הנוי מסביב. אני ממוקם בצדו הימני, על יד הפח, מפריח לי עשן להשתובב חופשי עם הרוח. ומסביב הכול טיפוסי ליום ראשון שכזה. ילדים מלאי חלומות ותום חולפים על פניי בדיווש יציב. אב יודע כל יוצא לטיול עם ילדו הקטן שנפעם בעיניים גדולות ותמימות מכל דבר הנקרא בדרכו. הכול פה רגיל, מוכר וידוע מראש. אך לא לעיניים עגולות ומבריקות של זאטוט שעסוק עדיין בבנייה מושגית של העולם הסובב. אם מותשת ועייפה אחרי יום עבודה גוררת בנחישות שני צאצאים תוך כדי שיחה טעונה ב'מי עיף יותר ממי' ו'מי יותר משקיע ממי בהעמדת הדור הבא' כנראה עם האבא של שני הקטנים. איש איש ויעודו, איש איש ושק 'העולם הזה' שהוא נושא על גבו. מציאות רגילה שכזו, שבה הסטיסטיקה האנושית המערבית מראה שהמחר כפי שאנו מצפים לו, דיי ודאי.

רכבות חולפות להן, ומצטלבות מולי. ואני נשען לאחור על משענת הספסל תוך כדי פליטת זר כחלחל וריחני לחופשי. בעצימת עיניים רגעית ונינוחה אני חוזר קצת אחורה אל סוף השבוע שהיה, 70 ק"מ של חזרה בזמן מן המקום שבו אני יושב עכשיו ברוגע עת האוויר העצל מלחך את פניי עפים להם במאית השנייה, והנה אני שם, יורד מאוטובוס ירוק אל עיר אפורה וחמימה. וכפי שאני מרגיש תוך שניות אחדות בתוכה, מוכרת, ועם זאת קצת שונה.

עת לילה, אני משוטט בחופשיות ברחובות ריקים מאדם. יש מתח מעיק באוויר, קולות חלשים ואורות עמומים מבליחים מבעד למתיחות המכסה את שורות הבתים הכל-כך שונים זה מזה. אני ממשיך לשוטט במשך שעות, רק אני והשקט, בן הלוויה הכי רועש שאי-פעם הלך לצדי. זו תחושה המוכרת לי כל-כך ואני אוהב ומעריך אותה בדרך כלל... אבל לא כעת. מימד של מלאכותיות מלווה את החופש הזה. כל מה שמבטיח נח עליו שייך לי, אין מי שיבוא וידרוש, הכול שלי, אבל לא בזכות. 'יש לחופש הזה שלך טעם מר של סורגים' צועק לי השקט, עוד אחת מאמרות השפר המתחפשות שלו. עת אנו ממשיכים לצעוד לאיטנו אל ההכול הזה, שהוא בעצם כלום.

כיממה לאחר מכן, באזור המסחרי ההומה והרועש עד לעצבן בדרך כלל, הכול שומם. נדירים הם המקומות שמקדמים בחיוך עוברי-אורח. ובאחד מן הנדירים הללו אני מתיישב לקפה של סגירת פערים בחברת ידידים. הרעש וההמולה המוכרים לנו כל-כך מתחלפים להם בחיוניות מדודה ומתיחות חבויה. אוזניי כולם זקורות. כל חריקת בלמים... נהמת אופנוע... יללת חתול מבוהל... מטיסים את הלב לשנייה כמו אותו משגר-רקטות ארור ומפוצצות אותו בשטח פתוח. השבח לאל אין נפגעים... הפעם.

והנה מציאות שונה, שבה צפירה חורקנית ומחרידה ממהרת להדהד בשולי התודעה שישנו איזה סיכויי מבהיל שהמחר יעלם, או 'גרוע מזה', סלש, 'במזל גדול'. תלוי את מי שואלים ובמה מאמינים, המחר צופן בחובו שינויים מרחיקי לכת במציאות כפי שהתרגלת אליה... ודי לחכימא ברמיזה.

באותו הלילה ממש מתחת לסדין, מיוזע בין יקיצה מסויטת אחת לרעותה, אני שוקע בחלום עמוק אל תוך מציאות לא פחות מציאותית מזו הקיימת בערות.

מציאות שבה אפילו ברגע הבא אין לדעת מה יבוא. חם!! מסביבנו רק חול ופודרה והמולה בכול. הרעשה אדירה מהדהדת לעברנו במקצבים מטורפים. זיעה רותחת מהתרגשות ומגודל השעה מבצבצת לה על מצחי. האבק הוא בן-ברית. הציוד המלא והכבד שעוטף אותי בחיבוק דוב הוא מכר אהוב. הנשק שמלטף בקרירות את ידי הוא חרב פיפיות נקמנית, בהתאם ליד האוחזת בו ולתודעה השולטת בה.

דקת תדרוך אחרון של אופיר איתנו, אני והזרים לי עד לא מזמן שכעת הם חברי נפש. אני מביט בעיניו הרציניות מתחת לקסדה, השפתיים שלו זזות אבל קולו הסמכותי והמוכר לי כל-כך לא מגיע אל אוזניי, המון קולות אחרים מתגלגלים להם במדרון מטורף. אבא, אימא, דגל, המנון, אויב משוגע, חפים מפשע, תקווה נאיבית לימים של שלום, טילים, אזרחים פצועים, בניינים קורסים, אלוהים שלנו, והוא שלהם, והוא שלא תפס עדיין עמדה - זה לא אותו אחד בעצם? ואיך קוראים למשחק שהוא משחק בו? ומה זה העולם הזה? ומי אני, ומי הוא, והטירונות היא, והאחים היפים שמסביבי עכשיו, ושוב אימא, וחלומות לעתיד, ומה הספקתי? והכלב, והריב המטומטם עם אבא שעכשיו אני מצטער עליו, ושמאלנים וימנים ואחים ובוגדים ואברהם אבינו, והתנ"ך, והנבואות, והפרשנות של קסוטו מהתיכון, והאמונה של הרב מבית הכנסת של שישי, וכל מה שעברנו במשך אלפי שנים, והשואה, והארובות והמספרים המחוקקים בכחול על הזרוע, והזקנה הכפופה מהמכולת, והפלצנים האלה עם המשקפיים העגולים משינקין והאספרסו הזה שהם לוגמים מתחת לשמשייה בבית קפה תוך כדי הערת אגב באנגלית לבלונדה הרזונת עם המבטא הכבד שהם, עם המשקפיים והכול, הם ישבו בכלא כי סירבו להתגייס לצבא הכיבוש, והמבט שגולש למחשוף הנדיב שלה. וצדקת הדרך, ועיוות הדין, והאלה שם במגרשים שצועקים מוות לערבים בלי לדעת לאיית נכון את המילה 'מוות', ואלו בבילעין שצועקים די לכיבוש בלי לדעת מה המשמעות של 'די', והערבים המסכנים שעוקרים להם עצי זיתים, והילדים האלה שדורכים על דגל ישראל ומפנטזים על בתולות בטופלס ובורקה בזמן שהם מאוננים בלילה, וגאולה, ומשיח, ודוד המלך, והכינור שלו שרועד מרוח מערבית, ותהילים, ושיר למעלות, והאלו עם הדם על הידיים ובלי הדם על הידיים שהידיים שלהם מלוכלכות בדבש של בקלאוות בזמן שהם כותבים את התזה שלהם לתואר שני, וכל המצלמות האלה שמצלמות רק צד אחד, ואלה שאמרו שיזרקו אותנו לים, ואלו מקרבנו שרוצים לזרוק אותם, ואלו שזורקים כל מיני מלים באנגלית שמסתיימות ב"איזם", וצדק, והיגיון, ונבואות, והים הגדול והירדן, וגבולות '67, והאוקיינוס השקט, והשקט שבמדבר, ודע"ש ואל-קאעידה, והרג תינוקות, ותינוקות מגודלים, והעיוורון, ואלו שמלקקים לאירופאים, והאירופאים שמלקקים לאסלאם, והאסלאם שבוכה לאו"ם, והאו"ם שמאשים את אובמה, ואובמה שהוא גם וגם, והערבי שלוחץ לו את היד, והיד הזאת שמזרימה כספים לטרור, והטרור הזה שמתחפש לכיבוש, והכיבוש שלא מסכים לשום הסכם, ושוב העיוורון הפעם מהצד השני, ואלו שבטוחים שהם יודעים הכול, ומגישים מומחים מחוייטים שמומחים בלמלא דקות שידור בכלום, ואחדות, וצביעות, ושוב פעם אימא, בוכה מעל קבר טרי, ויוני נתניהו, ו'ההגנה' וה'אצ"ל' וה'לח"י' וה'סזון', וזקנה ותינוק מביטים בייאוש אל כוונות שמוסתות הצדה ברגע האחרון, והאמל"ח הממולכד שבחדר מאחוריהם, ואהבה לכולם, ואני בוכה על כתפיים של אימא אחרת, והניחוח החמים של החיבוק האחרון של

סיוון, והקסם המופלא הזה שגדל לה בבטן, ו'עם הנצח', וחור שחור, ואלוהים, ואלוהים, אלוהים...

והנה אופיר מתקרב אליי לטפיחת עידוד אחרונה. אני יודע שהוא יודע שלא ממש הייתי כאן בשניות האחרונות, כל כך הרבה זמן ביחד מיוחד כל כך שאנו כבר עושים נוהל שכן למיינד אחד של השני. "תנקה את הראש" הוא פוקד עליי בחיוך מבין ונחוש. "עכשיו זה רק אנחנו, האהבה, ועמישראל". אני משיב אליו מבט ומהנהן.

אנחנו מתיישרים בטור עורפי, האדמה רועדת, "נכנסים!!!"

יונה

ברכוז על, היאה לסופר סת"ם, בחן יונתן את המשפטים האחרונים שכתב. הוא ישב בחדר האוכל של אניית הצבא הצרפתי, מדיו מגוהצים למשעי, כומתתו על ראשו ולאור עששית התלויה על הקיר שמאחוריו, בוחן מדי פעם במבט מהיר את דלת הכניסה. המשמעת בחיל הים הצרפתי הייתה נוקשה אך דומה היה שרפיק הרס"ר מצא בו עניין מיוחד. התנכלויות קטנות כמו תלישת ערסל השינה שלו, לחשושים "ז'וייף" (יהודי בצרפתית) כאשר היה עובר במסדרונות, ואפילו פעם אחת אשר בה, דמויות מכוסות פנים הפכו אותו בשנתו המעורסלת והפליאו בו את מכותיו, כל אלה זכו להתעלמות כמעט מוחלטת מרפיק. כאשר היה מתלונן, היה רפיק מושך בסנטרו המגולח למשעי, ממלמל משהו שצריך לבדוק, ומוצא סיבה להעלם מהסביבה. יונתן תהה בליבו למי נתונה נאמנות של רפיק. שניהם הגיעו מאותה עיר באלג'יר, אוראן, אך הימים היו גועשים וסוערים עבור כולם, אימו ואחיותיו של יונתן מיהרו להימלט למרסיי לאחר ההכרזה על עצמאות אלג'יריה במרץ האחרון, 1962, ואילו משפחתו של רפיק, אשר כללה גם נציגים במחתרת הפל"נ החלה בהשתלטות מאסיבית על נכסים יהודים אשר נותרו מאחור.

זו לא עת לבלוט. חשב יונתן. נשאר לי שבועיים לשחרור, והמפקד פאבריס, צרפתי מעיר קטנה בפרובאנס, עשה עליו תמיד רושם של אדם הגון, אם כי נטה שלא להתערב במה שהוא כינה "מלחמות הזרים". מוסלמים או יהודים לדידו היוו זרים מוחלטים אשר הרפובליקה ברוב טובה מעניקה להם הזדמנות לשרת בצבא הפטריוטי ביותר בעולם.

יונתן בחן את כתיבתו התמה באותיות רש"י. הוא כתב מילים בערבית אלג'יראית אך באותיות כתב רש"י אשר אותן הכיר משיעורי השבתות ומבית הכנסת. מכתביו תמיד מוענו לאחיו, אלברט. יונתן זכר היטב את אותו הערב לפני מספר שנים, בו עמדו בסלון הבית אחיו אלברט ודיבר בצרפתית מתובלת במילים שנשמעו מהתפילה עם אדם לא מוכר. אימו עמדה במרחק מספר מטרים ובעיניים דומעות ניסתה לדחות את רוע הגזירה ולעכב את החלטתו של אלברט. אך, כפי שהסתבר ליונתן, אלברט עמד מאחורי התארגנות של יהודים צעירים לעלות לישראל, ואותו אדם, כפי שהתברר לו, היה שליח הסוכנות. עכשיו אלברט בארץ רחוקה, והקשר היחיד שיש לו איתו הם המכתבים בערבית הכתובים בכתב רש"י ואשר שהתחילו תמיד ב "אחווה אלבר, שלמא עליכום...".

"אוליאל!" שמע לפתע את קולו הנמוך של רפיק. קור עבר בגוו והוא הצטמרר. "מה אתה עושה כאן?" שאל בצרפתית הכבדה שלו.

יונתן התרומם ממקומו ועמד דום. ידיו שומטות את העפרון אשר התגלגל על שולחן העץ באנייה אשר עגנה בנמל.

"אני כותב מכתב לאחי, המפקד רפיק" השיב יונתן, מנסה לשוות לקולו נימה מפייסת.

רפיק התקרב אליו בוחן כל נייע בפרצופו המתוח. "כותב מכתבים, מה?"... הוא התבונן במכתב המשונה רצוף במה שנראה לו כקוד בלתי ניתן לפיצוח... "מה זה???" הוא הרים את המכתב ונופף בו. "אתה כותב צפנים לאוייב, אוליאל?".

"המפקד, זה מכתב לאלבר... אחי" המשיך יונתן בקול מגומגם.
 "אז מדוע אתה כותב בצופן כזה? איפה הצרפתית שלך?" שאל רפיק בקול מאיים.

לפתע הבהב הניצוץ בעיניו של רפיק, הניצוץ אותו יונתן הכיר טוב מכל. הניצוץ אשר העיד על מחשבה מרושעת חדשה.

"אני לוקח את המכתב לפענוח, ועד אז אתה מרותק לאנייה, אין יציאות מהאנייה לנמל ללא רשותי, ברור?!" קולו של רפיק הפך לכמעט צעקה.
 "כן המפקד" ענה יונתן חלושות.

אויר הלילה היה לח וקר בנמל מרסיי, בעת שיונתן השתלשל מהסיפון העליון לעבר החבלים העבים אשר קשרו את האנייה לרציף. לא היה לו ברור לאן הוא הולך, אך להישאר באנייה ולספוג את עלילותיו של רפיק לא הייתה אופציה אפשרית. הוא הלך לאיטו על הרציף, בוחן את האניות הרבות העוגנות בנמל.

היא לא בלטה במיוחד בין שאר האניות, אבל היה בה משהו מוזר. יונתן עמד מול אנייה בינונית, אפורה למראה וניסה להסביר לעצמו מדוע הוא חש תחושה משונה. מבטו עבר על עבר ירכתי האנייה, הסיפון, החבלים, העוגן... ופתאום מבטו קפא. על מיכל מים שחור בסיפון האנייה ראה אותיות לבנות בעברית. יונתן הכיר היטב את האותיות מהסידור, אך התקשה לקרא את הכיתוב "מי שתיה"...

"בון סואר.. " שמע קול מאחוריו. הוא הסתובב וראה מישהו שנראה כמו חייל, מדים אפורים וכובע בד מוזר מונח ברישול על ראשו. ליבו הלם בפראות כאשר זיהה אותיות בעברית מעל כיסו השמאלי של החייל "צהל" היה רשום שם.

יונתן החליט להמר "שלום עליכם" ענה בעברית. החייל קפא במקומו, הרים את כובעו כדי לבחון את יונתן שנית. לאורם החיזור של פנסי הרציף, יכול היה יונתן לזהות כי מדובר בבחור אדמוני עם נמשים על אפו, עיניו הכחולות של החייל נפתחו לרווחה, והוא מלמל כמה מילים בשפה בלתי מובנת ליונתן. אך כשראה שיונתן איננו מבין אותו, החווה על החזה שלו באצבעו ואמר "אני חן. מישראל". יונתן בהתרגשות השיב לו "אני... יהודי... יונתן... אני יהודי..." לקח את ידו הימנית של החייל ולחץ אותה בחום בשתי ידיו.

חן החווה בידו לעבר הכבש אשר הוביל מהסיפון לאנייה במחווה של הזמנה. ויונתן כולו נרעש מגודל המעמד, הצליח להתקדם ולהיכנס לאנייה. האנייה היתה עמוסה לעייפה בארגזי מתכת שאת תוכן לא הצליח יונתן לפענח. חן הוביל אותו לעבר גשר הפיקוד, ובתנועות ידיים ניסה להסביר ולהראות לו את האנייה, מגורי הצוות, המטבח... בכל מקום שנכנסו נראה היה שאנשים טרודים בהכנת האנייה להפלגה תוך שהם מדברים בעברית, שנשמעה כמו שפת קסם תנכית לאזניו הבלתי מיומנות של יונתן. הוא התרגש

לראות אותיות בעברית על כל מקום... על המזון, על שעוני החיווי בגשר הפיקוד... חנן הוביל אותו לעבר תאו של מפקד האנייה, בחור גבוה ומרשים, עם כובע קסקט, אשר הביט בעיון במפה הפרושה על הקיר. חנן דפק מהוססות על דלת תאו הפתוחה של הקפטן. הקפטן הסתובב ולפני שהספיק לשאול, חנן הסביר במהירות בכמה משפטים תוך שהוא מצביע על יונתן. הקפטן, יעקב, התקרב ליונתן תוך שהוא בוחן אותו בחשדנות. "מי אתה?" שאל בצרפתית. "אני יונתן אוליאל, יהודי מאוראן... זה של ישראל..." המשיך יונתן בקול נרגש ומיד בירך בקול צלול ובעברית "ברוך אתה ה' שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה!". עיניו של יעקב אורו. ובת צחוק הופיעה בפיו. חנן גם חיך. ושניהם צחקו במבוכה תוך שהם מחבקים את יונתן ומתבדחים ביניהם בעברית. יונתן לא הבין את הנאמר, אך צחק איתם. הקפטן שלף בקבוק יין, מזג שלוש כוסות והושיט אחת ליונתן. יונתן התבונן במבוכה ולא לקח את הכוס. הקפטן התבונן בו מהורהר. "מה הבעיה?" שאל בצרפתית. "זה כשר" הוסיף בעברית. יונתן בשמעו שהיין כשר מיהר להערות את הכוס לקרבו. "לחיים!"

חנן ליווה אותו לעבר היציאה בחזרה לרציף. נפרד ממנו ונעלם בחזרה אל תוך האנייה לעיסוקיו בהכנה להפלגה. בצעד בוטח, התגנב בחזרה יונתן לאנייה כנמשך בחבלי קסם. הוא ירד במדרגות קטנות ומצא מסתור מתחת לברזנט פרוש על ציוד בסמוך לחדרי המנועים. אין ספק שהאנייה תפליג בקרוב. יונתן התבונן בשעונו. נותרו כחמש שעות עד לעלות השחר, והוא ידע שהאנייה תצא מיד עם עלות השחר, זה היה הנוהל בנמל.

קול שאון המנועים אשר הופעלו העיר את יונתן מנמנומו והוא התעורר בבהלה. ממקומו מתחת לברזנט יכול היה לצפות במלחים ומכונאים הנכנסים ויוצאים מחדר המנועים תוך שהם מדברים ביניהם בעליזות. כפי שציפה, נשמעה צפירה רמה והאנייה החלה בתזוזה, הוא ידע לזהות לפי התנדודות כי האנייה מובלת לאיטה אל מחוץ לנמל, ואז שמע את הצפירה השניה המבשרת כי הנתב נפרד לשלום. והאנייה החלה לשוט. אצטרך להסביר זאת לאמא, חשב יונתן. היא במחנה זמני של הסוכנות בליון, ולא מעלה על דעתה שבנה הצעיר בדרכו להתאחד עם אלברט בישראל. תחושת החמצה עלתה בו עת שנזכר בקברו של אביו בבית העלמין היהודי באוראן שאותו לא הספיק לפקוד בחופשתו האחרונה. מי חשב שדה-גול יפקיר את היהודים בני בריתו. מי חשב...

יונתן הציץ שוב, חדר המנועים נראה שקט. הוא חש ברעב המכרסם בבטנו. בגלל רפיק לא קיבל ארוחת ערב, ובטנו החלה לדרוש את שלה. בצעדים שקטים התגנב את חדר המנועים והציץ.. אין אדם... בפח האשפה ראה קופסת שימורי סרדינים פתוחה כשליש. בתנועה מהירה הרים את הקופסה מהפח וחזר איתה אל מתחת לברזנט. שם, בעזרת אולרו פתח את הקופסה ואכל את תוכנה במהירות.

נראה היה שהאנייה עצרה. נשמעה אזעקה עולה ויורדת ויונתן שמע קולות של מלחים, קולות שנשמעו לו מודאגים רצים בסיפונים ובמדרגות.

"אדל, אדל" שמע לפתע קול בצרפתית הנישא במערכת הגברה ימית. הוא זיהה היטב את קול מערכת ההגברה של ספינות השיטור של משמר החופים

הצרפתי "בשם הרפובליקה הצרפתית, אני מורה לך לעגון במקומך ולאפשר לנו לבצע חיפוש". יונתן נדרך.

הדבר הבא ששמע היה הצליל המתכתי של כבש המתכת המחבר את ספינת השיטור אל מעבר החירום של האוניה. תכונה רבה, צעקות ומלמולים בשפה שלא הבין. לתדהמתו, דרך הברזנט צפה בחנן ויעקב, מלווים במפקדו הצרפתי, פאבריס, סמוק לחיים כולו, יורדים לעבר חדרי המנועים. הוא שמע את יעקב פונה בקול נרגז "אתה רואה קפטן פאבריס?, אין פה אף אחד מחייליך". ופאבריס עונה לו בזעם "ראו את החייל שלי עולה אתמול לאנייה שלכם! הוא כאן, תחפש ותמצא, האיש עריק"... החבורה התקרבה לעבר המדרגות שמעל לברזנט, ויונתן בירך בליבו על מזלו הטוב שאף אחד מהחבורה לא חשב שמתחת לברזנט המתוח ייתכן שיש מקום לאדם. יעקב והחבורה החלה לעלות תוך שהם מדברים בטונים גבוהים ויונתן ראה את חנן עומד ליד חדר המנועים ומלווה במבטו את החבורה המתרחקת. פתאום, בצעד בוטח הלך חנן ישירות את הברזנט והרים אותו. עיניהם נפגשו וחנו החווה באצבעו על פיו לבל ישמיע יונתן כל קול. הוא שתק כשלושים שניות חוכך בדעתו מה לעשות. ואז נראה היה שעולה בו רעיון, הוא סימן ליונתן לחכות במקומו, והלך.

לאחר מספר דקות חזר עם ספר כרסתן. יונתן זיהה מיד שמדובר בתנ"ך. היו להם כאלה לעשרות בתלמוד תורה. חנן עלעל בספר, ופתח אותו בספר יונה, הגיש אותו בשתיקה ליונתן. יונתן התבונן בו, לא מבין, ואז התחוויר לו מיד מה כוונתו. הספר היה פתוח בפרק מספר יונה המתאר את בקשתו של יונה להשליכו מהסיפון לאחר שהתגלה שהוא הגורם שבגללו סער הים ואיים להטביע את הספינה. יונתן הנהן בהבנה והלך בשתיקה אחרי חנן אשר הוביל אותו לעבר גשר הפיקוד שם עמדו והתווכחו בלהט יעקב ופאבריס. למראה חנן ויונתן שניהם נאלמו דום. חנן ויונתן התקדמו בין שורה של שוטרים צבאיים צרפתיים לבין שורת חיילים ישראלים לעבר פאבריס ויעקב.

"הנה הוא!" אמר פאבריס בכעס, עיניו מאדימות "אדאג שגם אתה תשלם את המחיר!" פנה ליעקב. שוטר אזק את ידיו של יונתן ולמראה מבטו המופתע והמהורהר של יעקב ירדו מהאנייה לעבר ספינת השיטור הימי.

הכבש נותק ויונתן נדחף אל עבר חדרון צר בספינת השיטור. "תשאיר אותנו לבד" ביקש פאבריס מהזקיף.

פאבריס סגר את דלת התא ופנה ליונתן. "כך אתה עושה לאחר שירות כל כך טוב ברפובליקה הצרפתית?" שאל בקול שהיה בו יותר אכזבה מכעס.

"המפקד" מלמל יונתן "אני יכול לדבר?"

"אם אתה חייב" השיב פאבריס שבנתיים הצליח לחזור למזגו הרגיל הנוח ולהדליק לעצמו סיגריה.

"המפקד, עוד שבועיים אני משתחרר והייתי אמור לצאת בשבוע הבא לחופשה עד לשחרור"

"את זה אני יודע" ענה ביבושת פאבריס "אבל אצלנו לא משתחררים תוך עליה על אניות אחרות.."

"המפקד, אתה יודע אני יהודי" אצר אומץ יונתן והמשיך "מאז שגנרל דה גול הדגול שלנו החליט לסגת מאלג'יריה אין לי לאן לחזור. ירצחו אותי באוראן, המפקד"

פאבריס הביט בו מהורהר. ואז פנה אליו "הניירות שלך אצלך?"

יונתן הוציא בדממה את מסמכיו מכיסו. הנוהל בחיל הים היה שאם עוזבים את האנייה צריך לשאת מסמכי זיהוי. הוא הושיט בדממה את פנקס הזהות הצבאי שלו לפאבריס.

"תמתין פה רגע" אמר פאבריס.

הוא שמע את כרוז ספינת השיטור פונה במערכת ההגברה לאניית חיל הים הישראלית "אדל אדל, המתני במקומך".

הדקות נקפו ויונתן חש כי אינו יכול לעמוד במתח יותר. פרקי ידיו האדימו מהאזיקים. והוא ניסה לשבת על מה שנדמה כמו ספסל צר בתא הקטן.

הדלת נפתחה, ופבריס נכנס בזריזות עם מסמכיו של יונתן בידי. הוא פתח את אזיקיו של יונתן.

"קח" הגיש לו את מסמכיו "חתמתי לך על חופשת שחרור מיוחדת ואישור מעבר המאפשר לך לצאת מצרפת למושבות"

הוא התקרב ליונתן כממתיק סוד ובקול נמוך הוסיף "כמובן שאם תצא מהנמל לכיוון אלג'יריה ובדרך תיחטף על ידי אנייה זרה, אין זה ענייני".

יונתן עמד המום. פאבריס המשיך "אחרי שאחי הקצין נרצח על ידי הטרוריסטים של פל"נ חשבתי בעצמי ללכת לארמון האליזה ולהרוג את דה-גול. מזלו של האידיוט שמשפחתי שומרת לו אמונים לא משנה מה יעשה. לך לארצך, ישראל, ואלוהים יהיה בעזרך".

על סיפון ה"אדל" הישראלית עמדו בדממה שלושה והתבוננו בשתיקה אל עבר ספינת השיטור המתרחקת לאיטה: יעקב, ניצול שואה מפולין, מפקד אניית חיל הים "אדל" הנושאת בבטנה נשק למדינה היהודית הצעירה, חנן, קיבוצניק יליד הארץ, חייל ומפקד, וחייל חדש אחד בצבא ההגנה לישראל, דמעות על לחייו יונתן-יונה אוליאל שמו.

חדורי תקווה

מעברת הר טוב - ליל הסדר ה'תשי"א - 1951

- "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" הרעים קולו של חדורי אוסי, הוא הביט סביב על משתתפי ליל הסדר במעברת הר טוב. השעה הייתה קרוב לחצות ומעטים נשארו ערים, אפילו מדריכי הסוכנות פרשו אחרי השולחן עורך. בנו מוראד ובנותיו צ'חלה ואסתר כבר נרדמו מזמן, ואילו הוא התקשה לפרוש משולחן הסדר, הוא נזכר ברחמה, אשתו המנוחה שנפטרה בדמי ימיה בעיר ארביל בעיראק, ולא זכתה לחונן את אדמת הקודש, שלא הגשימה את חלומה לבקר בירושלים.
- "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" הוא קרא בשיר השירים שאחרי הסדר, דמעות נשרו על לחיו, אין מים שבעולם שיכבו את ליבו הבווער לעיר ציון ולרחמה שלו, אולם חדורי לא איש רך ורגשני, הוא כיבה מיד את צערו והילל את בוראו שזיכהו להגשים את חלום אבותיו, לבסוף עזב אחרון את הסדר ועלה על יצועו, אולם הוא לא הצליח להירדם, השיר "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" התנגן לו שוב ושוב בראשו.
- לאחר שנאש משינה סדורה חדורי קם והחליט, הלילה אני עולה לציון ויהי מה, אגשים את חלומינו ואבקר בירושלים בשביל רחמה. הוא נשק לילדיו הרדומים על ראשם ויצא לעלטה. הלילה היה בהיר וקר לאחר מספר ימי אביב גשומים וחדורי התעטף בגלבייה המחממת שלו. הוא החל צועד בשפלה העולה להר ולאחר כברת דרך חבר לדרך בורמה העולה לבית מחסיר, חדורי שהורגל בחיי נוודות ומסעות ארוכים לא פחד מהדרך, מה גם שהוא זכר שהלילה ליל שימורים, ליל המשומר מכל המזיקים.

מושב בית מאיר - ליל הסדר ה'תשי"א - 1951

- ירח מלא וחגיגי נפרש על חורבות בית מחסיר, אחרוני התושבים של בית מאיר עוד חגגו את סיום ליל סדר, איש איש בחיק משפחתו הקרובה, איש לא נראה ברחובות בינות הבתים ובכבישי העפר המטפסים בתלילות אל פסגת המסרק, רק יללות התנים ושירת חד גדיא הפרו את שלוות הלילה. באותו ליל הסדר החליט מפקד הג"א במושב, מר יצחק קליין, כי לראשונה מזה שנה מאז הוקם המושב, הלילה לא תהיה שמירה במושב, הלילה הוא "ליל שימורים", ליל המשומר מכל המזיקים, ישתו התושבים כטוב ליבם ארבע כוסות של יין וינומו בנעימים. ושומר ישראל לא ינום ולא יישן, ויציל את המושב מהמסתננים, אשר כמעט כל לילה פשטו על המושב, גנבו ובזזו מכל הבא ליד, ולפני חודש אף ירו צרור לעמדת השמירה ברפת, ופצעו קשות את השומר פרזיץ. שרק לפני חודש עלה ארצה בגפו, ניצול שואה יחיד מכל משפחתו.
- שמואל רייכמן הציץ בשעונו, השעה הייתה ארבע ושלושים לפנות בוקר, השפעת הארבע כוסות טרם פגה לחלוטין והוא הרגיש עדיין מטושטש, לפתע הוא שמע רחשים בחצר, הוא חשב שהוא הוזה מיינו, אבל הרעשים התגברו, שמואל התלבש מיד ולקח את הסטן שלו, הוא יצא החוצה ומולו ניצב אדם גבה

קומה לבוש גלבייה, שמואל פתח בתרגולת הפתיחה באש וצעק לעברו בעברית שיזדהה, אבל האיש הגבוה ענה בערבית והכניס את היד לכיסו. שמואל פחד שהאיש הולך לשלוף כלי מוות וירה מהסטן ארבעה כדורים ישר לראשו, ממש כפי שירה בקרב על בית מחסיר במלחמת העצמאות. האיש עם הגלבייה התמוטט ונפח את נשמתו על מפתן ביתו של שמואל. לשמע היריות התעוררו כל השכנים ובהם המפקד יצחק קליין, הם ערכו חיפוש על הגופה ובדש מעילה נמצאה תעודת עולה על שם אליעזר קליינמן, שם שהיה חריג למול מראה פניו השחום של המסתנן בעל החזות הערבית. הם הסיקו שהמסתנן הערבי חמד לו תעודת עולה חדש על שם אליעזר קליינמן וחזרו לישון.

○ למחרת בבוקר, ביום טוב ראשון של פסח המושב געש ורעש, תפילת ההלל בבית הכנסת נאמרה בכוונה יתירה, שיחת היום הייתה נס הריגת המסתנן בליל השימורים ללא השומרים, כולם שמחו שסוף סוף הצלחנו להרוג מסתנן, הראינו לבני הבליעל האלו מה כוחנו ושלא כדאי להם להתעסק איתנו. תושבי המושב שהיו ברובם ניצולי שואה, רצו לגונן על ילדיהם מלראות את הזוועה, אבל גופתו של המסתנן נשארה שרועה לעין כל כמעט יממה שלימה, ובשל כך לא היה ילד במושב שפסח מלראות את הגופה, מחזה שנצרב במוחם לשנים ארוכות ולרבים מהם היה לזיכרון ילדות ראשון. כולם כאחד קטנים כגדולים בירכו את היורה שמואל רייכמן, היורה שנהפך לגיבור היום, ורק יצחק קליין הצביע לשמיים ואמר - "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל".

נתניה - ליל הסדר ה'תשכ"ה - 1965

○ טוביה ניצל את החופשה שלו מהצבא והיסב לשולחן ליל הסדר אצל דודתו אסתר בנתניה, ולא רק הוא קפץ לסימני הסדר, כל המשפחה המורחבת מהצפון באה לצפון-ברך, הגיעו ניסים השוטר מטבריה, יוסף השמח מהר כנען ושמחה העצובה מנצרת עילית, כולם על עולליהם וטפיהם באו לשמח את אסתר, כולם ידעו שאסתר כואבת את מות אביה חדורי מלפני ארבע עשרה שנים, ואת המוות הטרי של אחותה צ'חלה, אשר שלחה יד בנפשה לפני כמה חודשים, לאחר שלא יכלה לשאת יותר את הצער בחסרונו של אביה חדורי. כולם ניסו להסיט את השיחות מנושאי הצער אל נושאים אחרים, אפילו דיברו על מזג האוויר, העיקר לשמח את אסתר, שרק עתה מלאו לה עשרים וחמש אבל הייתה למודת שכול וכאב. טוביה ניסה יחד עם כולם לשמוח ולשמח בכוח, אך טוביה תמיד היה גרוע במשחק והעמדת פנים, הוא התכנס לרצינות התהומית שלו וחיכה שכולם יתפזרו לבתיהם, היו לו הרבה שאלות סדורות לאסתר.

○ לאחר שאחרוני האורחים הצפינו לבתיהם, עזר טוביה לאסתר לסדר את שולחן הסדר המבולגן, ותוך כדי הניקיון החל בסדרת השאלות שהציקו לו שנים רבות:

○ "דודה אסתר האהובה, ממה נהרג אבא שלך, דודי חדורי ז"ל? מתי ראית אותו בפעם האחרונה במעברה בהר טוב?" שאל טוביה בתום לב.

○ "טוביה! הפעם האחרונה שראיתי את אבי הייתה בליל הסדר לפני ארבע עשרה שנים, הוא נעלם למחרת ואז אמרו לנו בסוכנות לא לשאול שאלות ולהמשיך הלאה, מה זה יעזור לשקוע בעבר הכואב, לא ככה טוביה?" ענתה לו דודה אסתר בחוסר עניין משווע ואפילו לא הפנתה את מבטה אליו.

- "אבל דודה! שמעתי שהוא טיפס על עץ בהרי ירושלים וחיילת מקיבוץ חשבה שהוא מסתנן וירתה בו, זה נכון דודה אסתר? ואם לא נשאל שאלות איך נדע את התשובה, הרי גם בהגדה אנחנו מקשים ארבע קושיות?" הקשה טוביה כמו ילד טוב ששואל "מה נשתנה" בסדר.
- "זה מה שסיפרו לנו, אמרו לנו לא לשאול שאלות ולהמשיך הלאה, ובכלל את מי נישאל? את מי זה מעניין? את ראש הממשלה?" היישירה אסתר את מבטה וניתן היה לשמוע התייפחות חזקה בקולה.
- "מה עם אחיך סאלם? זה נכון שהוא נעלם בשער העלייה אחרי שהיה חולה? מה קרה לו?" המשיך טוביה להמטיר על אסתר צרות של שאלות באופן סדור.
- "סאלם! איי אחי האהוב סאלם! גם לפני תשע שנים שנעלם סאלם, אמרו לנו לא לשאול שאלות, ואבא חדורי לא שאל, הוא העדיף להמשיך הלאה..." קול ההתייפחות של אסתר נהפך כאחת לבכי קורע לב והברותיה לא הובנו עוד לטוביה.
- טוביה חיבק אותה בחום, הוא החליט להרפות, אולי הוא הגזים מדי עם הקושיות שלו. אולם בתוך תוכו טוביה בער לחקר האמת, נפשו לא ידעה מנוחה, הקושיות הלא פתורות של ליל הסדר זעקו אליו בחלומותיו. הוא כל השנים חלם שיפתור מה עלה בגורלו של דודו חדורי, הוא כל השנים חלם שהוא אומר קדיש על קברו של דודו חדורי, בטרם גם הוא ילך בדרך כל הארץ וייפטר מן העולם.

ליל הסדר ה'תשע"ה - 2015

- "יתגדל ויתקדש שמייה רבה" זעק טוביה מעל קברו של דודו חדורי, ובאמירת הקדיש עין לא נשארה יבשה, וכל המשתתפים הרבים שבאו לחלוק לחדורי כבוד יצאו חדורי אמונה ותקווה, הנה לאחר שישים וארבע שנה התרחש הנס, נמצא ציונו של חדורי בבית העלמין הישן בשייח' באדר בעיר ציון.
- טוביה הגשים את חלומו הגדול למצוא את חדורי ולומר עליו קדיש, לא אליעזר קליינמן הוא ההרוג מליל הסדר בבית מחסיר, אלא חדורי אוסי דודו, אשר באופן טראגי נורה דווקא בליל החג אותו הכי אהב, לאחר ששהה במולדתו רק שבועיים, טרם החליף את לבושו המסורתי מעיראק ולא הבין את אזהרתו של רייכמן בשפה העברית.
- את ליל הסדר בילה טוביה אצל אסתר בנתניה, היין נשפך כמים מרוב שמחה והתרגשות, וכל האורחים יצאו ידי חובת שתיית ארבע כוסות, טוביה יצא מגדרו ושר את שירי ההגדה בהתלהבות יתירה, הוא התעקש לשאול את קושיות "מה נשתנה" בעצמו, ובאמירתם הוא קרץ לאסתר, מזכיר לה נשכחות מלפני יובל שנים. ולאחר שסיים להקשות כתינוק, הוא פנה לכל הנוכחים, ובעיקר לנכדים ולנינים הרבים של חדורי, למען יספרו לדור אחרון את סיפורו של אבי המשפחה הענפה, ויצאו ידי חובת והגדת לבנך מה אירע לסבך:
- "לפני חמישים שנה בדיוק כאן, הקשיתי לדודה אסתר הרבה יותר מארבע קושיות, למה לא שאלתם, למה לא פניתם, למה לא חיפשתם, הרבה הרבה

"למה", כיום במבט לאחור אני מבין כי לא ניתן לשפוט את העבר במשקפיים של ההווה, פעמים שעדיף לשמור את הקושיות לליל הסדר בלבד.

○ לא ניתן להקשות על עולים שרק ניסו להתאקלם בארץ חדשה, לא ניתן לשאול על עולים שעזבו את עושרם ופרנסתם למען הלא נודע בארץ מכורתם, לא ניתן להבין עולים שחלמו על פאר ציון ושוכנו בצריפי מעברה רעועים, לא ניתן לצפות מדור הכניסה לארץ להתכסח עם המוסדות שהעלום ארצה, ובעיקר אל לנו לשקוע בשאלות העבר, עלינו להביט נכוחה קדימה, להמשיך את תקוותו של חדורי לציון.

○ נכון לליל הסדר של היום, כולנו נשארו עם יותר מארבע קושיות, אבל לפחות נעשה סדר לגבי אותו ליל חסר סדר, נפתרה התעלומה מלפני שישים וארבע שנים ובא לציון קברו של חדורי - גואל, כי אמנם חדורי לא זכה, אבל אתם כן זכיתם להגשים את חלומו - זכיתם לשיר לשנה הבאה בירושלים, בישראל הבנויה לתפארה".

(הסיפור מבוסס על סיפור אמיתי שהתרחש בעבר, נחשף בחודש האחרון ועדיין מתרקם לו בהווה, כל התאריכים והדמויות בסיפור אמיתיים.)

ביום הזיכרון הקרוב ישתתפו צאצאיו הרבים של חדורי אוסי ז"ל בטקס במושב בית מאיר, למען ידע דור ההמשך על עולם חדשים שעלו ארצה חדורי תקווה לציון, ומי ייתן ונמשיך את תקוותם להמשך המשימות המכריעות של דורינו).

נווה מדבר

בואו נאמר ששמי אלכסנדרה למרות שכולם קוראים לי סשה, כך שאם מישהו מעלה בדעתו לפנות אלי בשמי המלא זה צורם באוזניי כמו תקליט שרוט. נולדתי בחודש פברואר, החודש הכי קר של השנה. חודשי השנה מגיעים בשלשות וכל עונה מקבלת את השלשה שלה. פעם אמא הקריאה לי סיפור שכל חודש בו הוא איש וכל החודשים יחד אחים. פברואר הוא ללא ספק האכזרי מכל אחיו החורפיים, הוא משלח על העיר שלי את סופות השלגים הנוראיות מכולן ולחושך שלו גוון סגול עמוק. זה וודאי הגוון שצובע את חייהם של תושבי קרקעית האוקיינוס עד שהם שוכחים לחלוטין שאי שם למעלה יש עולם וצבע נוספים. כך גם חיי בפברואר מתקיימים במעמקי החורף עד שהקיץ מתחיל להיראות כמו חלום שברירי.

אבא שלי תמיד נמצא בעבודה. אמא קוראת למקום שאליו הוא נעלם "מפעל" ואני מדמיינת מבנה עצום, אפור, קצת דומה לטירה קודרת. אבל החיים בתוך ה"מפעל" לא נראים לי קודרים, אפילו לא מעט. במעמקיו נמצאות ה"בנות" שתמיד צוחקות ומנהלות שיחות נעימות וקלילות עם אבא שלי, ואחרת למה שיעזוב כך את הבית, יצא בטרם אפקח את עיניי ויחזור רק ברדת החושך? אמא, לעומת זאת, תמיד נשארת איתי. היא מציירת על בדים וריח הצבע הכבד ממלא דרך הנחיריים את כל כולי עד שכל תנועותי הופכות איטיות, רדומות.

אני לא רגילה שהיא עוזבת את הבית בלעדי וכשערב אחד אני ואבא נשארים לגמרי לבדנו, אני נשטפת תחושת בדידות איומה:

- אבא, לאן אימא הלכה?
- לאולפן.

אני לא מכירה את המילה ובכל זאת לא ממשיכה לחקור. אבא חוזר לספריי עמוסי המספרים המודפסים בקווים דקים, משעממים. אני נסוגה אל הסלון, מתיישבת על השטיח המרגיע שגבו מקורזל כמו גב כבשה. אבא עובר על פני בדרכו למטבח, להכין לעצמו פינג'ן קטן גדוש קפה שחור. הקפה אומנם דוחה, מסביר אבא, אבל הוא עוזר להתרכז. מבלי לטעום ממנו אני מבינה שהקפה הוא סוג של תרופה. המחשבות של אבא הן דייסה רכה ודביקה, מתפשטות לכל מקום ללא מטרה, נפרדות זו מזו בלי אזהרה. הקפה אוסף אותן יחד והופך את הכל לברור ומאורגן. אני לא צריכה קפה, המחשבות שלי ברורות לי, אף פעם לא דייסתיות.

- אבא, מתי אימא חוזרת?
- בשבע. הוא זורק קצרות ונעלם מעבר לפיתול המסדרון.

אני מסתכלת על שעון הקיר. השעה שש וחמישה ומחוג הדקות הארוך מתנועע בקצב איטי להחריד. חומה מוצקה מפרידה בין הספרה שש לספרה שבע והמחוג הדק לא יכול אלא להישבר אם ירהיב עוז לנסות ולפרוץ אותה. אני מקמצת אצבעותיי לאגרופים מהודקים, מכווצת את כל גופי, רוכנת אל השטיח

(שרק טיפונת מאובק) ומשננת לעצמי דרך שיניים חשוקות "רק שאימא כבר תחזור! רק שאימא כבר תחזור!" אני ממשיכה עם זה עד שהדלתות הכפולות נפתחות והיא נוצרת בתוך חמימות הדירה, נישאת על עננה של קור. היא גבוהה ודקה בתוך המעיל החום שלה. הכובע הירוק משטח את שיערה ורק טלטלים בודדים בורחים מתחת לקצבותיו. קלילות נהדרת פורצת בכל איברי, ואני רצה לקראתה משילה מעליי את כבלי השעה הקשה הזאת, שעת האולפן.

אמא ממשיכה להיעלם בעוד ועוד ערבים. אני כבר רגילה לטקס המכוון, החונק ולמחוגי השעון שלא זזים. הקווים הקטנים שמסמלים את מקבצי עשרות הדקות נחרטים על פנים עפעפי אבל אני כבר לא דואגת. אמא תמיד חוזרת בתום השעה, אבל המחשבה על ה"אולפן" הזו מעוררת בי כעס עצום. כשאמא לוקחת אותי לחג כלשהו שמתקיים שם אני הולכת בחוסר חשק, מוכנה מראש לכך שהאירוע יהיה משעמם ומיותר כמו הערבים הריקים מאמא. אני אפילו לא שואלת לשמו של החג ואימא מתבלבלת ומגמגמת כשהיא מנסה להסביר לי את משמעותו.

החדר הגדול של האולפן מלא בילדים בני גילי וקטנים יותר. נשים מחויכות מתהלכות הנה וכה ובידיהן צעצועי פלסטיק שבריריים, חסרי נוכחות כמעט. הנשים מניעות את ידיהן והחפצים מסתובבים סביב עצמם ומשמיעים מפל התפצחויות. הכל נראה לי כאוטי וחסר שמחה. קולות הצעצועים לא נעימים באוזניי. אני מושכת את אמי החוצה:

- את לא אוהבת? את רוצה ללכת? אבל זה רק התחיל סשה. זה חג כזה שנקרא פורים.
- אני אוהבת את חג השנה החדשה, אני פולטת בכעס.

החודשים הקפואים סוערים מאתנו והלאה. אני יודעת שהם ממשיכים לארצות צפוניות, רחוקות, שלעולם לא עולות על פני החורף, אבל העיר שלי כבר נשטפת אל חופי האביב. אמא מביאה הביתה ענף דקיק, מכוסה בניצנים ירוקים. היא ממלאת כוס זכוכית במי ברז צלולים ושותלת בתוכם את הענף. אני מתקרבת לראות. הענף מוזר, הוא נשבר בקו שמפריד את המים מהאוויר וממשיך להעמיק אל תוכי הכוס בזווית שונה לגמרי.

הענף שחור מאוד, כאילו צויר בפחם. אני מדמינת לעצמי שאם רק אגע בו יתמלאו אצבעותיי בשכבת שחור עבה ופריכה. הניצנים סגורים עדיין אבל עננה לבנה זעירה כבר בוקעת מתוכם והריח שלה מתוק כל כך! אמא מספרת שאי שם יש דקלים, עצים מיוחדים שכמוהם לא ראיתי. אבל מה לי ולהם?

אנחנו אורזים תיקים, תיקי בד בלי סוף שטופחים וטופחים ונראים כמו לחמניות מפוספסות. אני ביניהם:

- את רוצה לעלות לישראל? מחייכת אימא.
- ואני מנחשת שהתשובה שלי לא תשנה את המציאות.

- כן.

אני רצה לחדר השינה, שם למראשות המיטה, על פיסה קטנה של טפט, ציירתי לי בטוש דמויות אנשים קטנות. הטפט בצבע קרם, כל כולו פיתוחים מתבלטים, כשאני מעבירה את האצבע על גביו היא עולה ושוקעת בעדינות. אם מפעילים קצת לחץ, הגבעות שוקעות בהכנעה עד הקיר המוצק שמתחת. אני מסובבת את הראש, ממש לפני שאשקע בשינה, וצופה בדמויות המצוירות שלי מטיילות בנבכי יער סבוך, מלא צמחייה מוזרה. אגזור את פיסת הטפט הקטנה, אגיע לישראל ואדביק אותה לצד המיטה שנמצאת שם, כמעט כמו בעולם מקביל. אבל אימא קוראת לי ואני עוזבת את חדר השינה, עוזבת את הבית, עוזבת את העיר ועוזבת את טפט הילדות מאחור.

בקיץ אבא אוהב לנסוע מחוץ לעיר, "אל הטבע". אין לנו רכב, אנחנו עולים לאוטובוס מאובק עם מושבים אדומים שהריפוד שלהם דקיק ומשופשף. הטבע שמחוץ לעיר פוגש אותנו בגבעות עגלגלות, מכוסות עשבים ירוקים. אבא מטפס על אחת מהן, נשכב על האדמה ונרדם. אני משתעממת, מסתכלת סביב.

פרות רועות על הגבעה שממול. הן נראות קטנות והפרווה שלהן מכוסה בכתמים שחורים ולבנים, יש ביניהן גם כמה חומות. מדי פעם בפעם מגיעה אלינו צעקה צרודה ללא מילים.

- זה הרועה, מסביר אבא מבלי לפתוח את עיניו, שומעת?

אני שומעת גם את דנדון הפעמונים, קול מתוק ושליו שטווי אל תוך האוויר, כמו חמצן רק יותר כבד וסמיך. אני מנסה לשלות את הרועה מבין הפרות והדנדון, אבל הוא לא מופיע, אולי נמצא על גבעה אחרת, הרחק מהצאן שלו. אבא שוב ישן. אני קמה והולכת אל בין השיחים שמתלפפים בטבעות רחבות סביב הגבעה שלנו. השיחים מוזרים, שחורים ומחוסרי עלים, כמעט חורפיים אף על פי שהטבע מוריק ורענן. אני משתחלת ביניהם והענפים הדוקרניים ננעצים בכל קפל בבגדיי. התזוזה הופכת קשה יותר וכשאני בכל זאת מצליחה להניע יד או רגל הזרדים מסרבים להרפות. הם מתפצחים בקול חורקני ונרגן ובכל זאת נותרים צמודים לבגדיי.

נראה שהחורף לעולם לא עוזב לגמרי. הוא מצמק את גופו ונשאב אל תוך פינות אפלות, אל ליבם של יצורים נסתרים. ממקומות המחבוא האלה הוא צופה בקיץ, מחכה שיהפוך לשאנן. הוא בוחר את הרגע המתאים ברגע ואז, אט אט, מתגנב חזרה אל אוויר העולם. השיחים האלה הם משכן החורף בלב ליבו של הקיץ התמים. אני רוצה להזהיר את הגבעות הירוקות, את הפרות הרועות בעצלות כאילו אין שום חורף בעולם, את דנדון הפעמונים שהוא כמו דבש. אבל אני שותקת והמילים צונחות במורד הגרון, גם בתוכי חלק קטן שמארח את החורף עד החורף הבא.

המטוס נוחת ומחיאות הכפיים מתגלגלות בחלל כמו חופן אבנים מקפצות, מחיאות כפיים פזורות. כל אחד מתחיל ומסיים אותן בזמן אחר.

- שמת לב כמה חלק הוא נחת? פונה אבא לאימא. בכלל לא הרגשנו את המפגש עם הקרקע.

מעולם לא חשבתי על הקושי שבהנחת מטוס אבל המילים של אבא מעוררות בתוכי סערה גדולה. גם אני רוצה להיות טייס ביום מן הימים, ללבוש מדים בהירים ויפים ולקצור מחיאות כפיים מתפלאות מהמוני אנשים קטנים שמפחדים לחלוש על השמיים. מתחילה תזוזה גדולה, הנוסעים מוציאים את תיקי היד מהמגירות שמעל ראשיהם ומתנהלים אל היציאה. גם אנחנו קמים ממקומנו. אמא ואבא לא ממהרים, אולי הם מפחדים מהלא נודע החם שמחכה בחוץ אבל מבחינתי זה הכל חלום נרקם באיטיות וכשיגיע הרגע אתעורר ואחזור לעולמי המוכר.

אנחנו יוצאים אל המדרגות והחום סוגר עלינו כאילו דרקון עצום פתח את לועו בקרבת מקום. הכל מאוד בוהק ובהיר, הרבה לבן, הרבה זהוב. אפילו האפור מאבד מעומקו העגמומי מרודד בקרני השמש. אני פותחת את הפה בהתרגשות וטועמת מהעולם החדש. הוא יבש על הלשון ומעקצץ על הלחיים.

- בטח איזה ארבעים מעלות חום, אומרת אימא במאין אימה מהולה בפליאה.

אני חושבת על המספר הזה, ארבעים, בעודנו נכנסים אל המבנה רחב הידיים של שדה התעופה. מעולם לא הייתי בחום שכזה. איזה מן אופי יש לקיץ הישראלי? אני לא מצליחה לדמיין אותו נינוח ורך כמו הקיצים שלי. הוא נראה לי גדול וחזק ותמיד משחר לטרף. האנשים בשדה התעופה מתרוצצים כה וכה. הם רועשים וכולם ממטירים עליי את אותה המילה הגרונית והתוקפנית "סליחה! סליחה! סליחה!" ופתאום אני נבהלת, מתכווצת לתוכי פנימה ומכדרת את השפה המצטלצלת שלי, את הזיכרונות הקרירים עמוק בתוכי. כך שאיש לא יצליח להגיע אליהם, גם לא אני.

אנחנו עוזבים את שדה התעופה והעולם חוזר ומסתער עלינו בוהק בצורה בלתי נסבלת. אני מכווצת את העיניים. הכבישים ארוכים ובמרכזם שורות דקלים דלילות. הדקלים גבוהים והגזעים שלהם עטופים במאין שריון צב מתקלף. אלומת העלים שעל ראשם מזדקרת בחוסר חן לכל הצדדים

- הם לא נותנים צל! מציינת אמא בפליאה.

אני חושבת שראשי הדקלים אוספים את ענני האבק הנושרים מהשמש ואין להם שום פנאי להטיל את צילם על הכביש.

בסתיו אימא לוקחת אותי לפארק במרחק כמה רחובות מהבית. יש בתוכו כמה מתקנים נטושים. מה שאמור להסתובב עומד בלי תנועה, מה שאמור להתנדנד צימח גושי חלודה סמיכים ותלוי מחוסר חיים. אבל העצים בפארק מתהדרים בענפים ארוכים ועלוות סמיכות. שם, גבוה מעל לראש, הם יוצרים עולם נוסף, מורם משבילי הפארק. בסתיו העולם הזה ארגמני, זהוב, כתום. שכבות עלים עבות מכסות על השבילים ובכל זאת לא נראה שעלוות העצים הופכת דלילה יותר. אמא מראה לי איך, בגרירת רגליים, אפשר להרים אל האוויר מזרקות מתפצצות.

אני טובלת את נעליי ברחש הלוהב, נהנית להרגיש את כובד העלים הרבים ולהשתחרר ממנו בבת אחת. ואז, בין מצמוץ למצמוץ, אני מוצאת עלה סגול. הוא יבש וכל גודלו כגודל כף ידי, צורתו דומה מעט ללב עקום. אני שולפת אותו מבין רבבות אחיו המלחשים ומסובבת בין אצבעותיי. העלה חג סביב על רגלו הדקה עד שנראה כמו כדור סגול, קטן.

- תסתכלי למעלה, את רואה? אלה ציפורים נודדות. הן עוזבות אותנו ועפות למדינות חמות. הן מרגישות שתיכף יגיע החורף.

אני מרימה את הראש. נקודות שחורות חגות מעל, צעקות צרודות וחדות נמטרות עלינו מהשמיים. משהו מעציב אותי במעוף הזה, אני מרגישה שהציפורים מרפטות את עולמי ועוזבות דרך החורים לעולם אחר. העולם ההוא חם ובוהק ומכושף אבל השמיים שלי הופכים קרועים ועייפים:

- מה הן עושות שם אימא?

- הן מטילות ביצים, דוגרות עליהן ומחכות שיבקעו הגוזלים.

- ואז?

- ואז הן מתחילות ללמד את גוזליהן לעוף. הגוזלים מפחדים בהתחלה, עפים נמוך ורק למרחקים קצרים אבל ככל שעובר הזמן הם הופכים אמיצים יותר. הם מתעופפים מעץ לעץ, משחקים בתופסת ומפסיקים לפחד.

- ואז?

- ואז גם לשם מגיע החורף אבל הגוזלים כבר מוכנים לעוף למרחקים גדולים, לעבור מעל להרים ולחצות אוקיינוסים. הם מגיעים אלינו בדיוק כשמתחיל האביב.

אבל האביב לא מעניין אותי. אני מהדקת את אחיזתי בעלה הסגול וחושבת על הארץ החמה היא שהגוזלים נאלצים לעזוב ומי יודע אם יראו אותה שוב.

- ואם מישהו רוצה להישאר?

אימא שותקת.

- אני חושבת שכל אחד חייב לעשות את הבחירה שלו.

אני מניפה את ידי ומשחררת את העלה הסגול שיתעופף בעקבות הציפורים. העלה נישא ברוח, מסתחרר ונפל הרחק אל תוך המרבד הצבעוני. לרגע עוד נדמה לי שאני רואה אותו אבל ברגע הבא כבר אי אפשר להבחין בו בתוך מיליוני העלים הגועשים. ובכל זאת אני מדמיינת לעצמי שהעלה הזה ממשיך במעופו, נסחף בעקבות להק הציפורים, מקשר בין העולם שלי לעולם האחר כך שאיש, לעולם לא יצטרך לבצע שום בחירות.

דפיקות

שלוש דפיקות בדלת. נחושות, קצרות ובוטחות. היא לא היתה בטוחה שהיא שמעה נכון. אולי זה מהשכנים? הם משפצים עכשיו. אולי זה מהרדיו, אולי מטרקטור חולף. כל הזמן יש דפיקות. כשנשמעו שוב שלוש דפיקות, היא כבר הורידה רגל אחרי רגל משרפרף העץ, משכה את עצמה מהכורסה והלכה לפתוח לאט את הדלת.

הם עמדו בפתח הדלת, שני גברים מצוחצחי עניבות ופדחת. "גברת ישראלוביץ?" היא הנהנה לאט. מה הם מביאים לה? מכתב מהדואר? חבילה? למען האמת הם לא נראים כמו שליחים של הדואר. "אנחנו מתכבדים להעניק לך תעודת הוקרה מטעם ארגון הOIM".

"איזה ארגון?" היא מיטיבה את אוזנייה השמע שלה בשבלול האוזן. "OIM", מחייך הגבוה ומצביע על הלוגו המוזהב בראש התעודה. "ראשי תיבות – האות הישראלי למשפחתיות. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מיטבית, את נמנית על עשרת האזרחים שראו בחייהם דור חמישי. אנו מעריכים את פועלך המסור בעניין להקמת דור של משפחות ומאות אזרחים נאמנים שיצאו ממך, ומעניקים לך בזאת תעודת הוקרה." הגבוה שולף פטיש ומסמר, ובצעד מהיר הם נכנסים לסלון. "כאן מתאים, כן גברתי?" היא בהתה בנקודה עליו הצביע בעל הפדחת המבריקה, ונזכרה שבעצם היא תכננה לתלות שם את התמונה המשפחתית הגדולה שמוישה שלה אמר שפיתח במיוחד בשבילה. שיהיה בריא מוישה, מוציא בשבילה במיוחד מהמחשב שלו כל מיני תמונות של הנכדים והנינים, שיהיה לה. "אז זה בסדר, נכון?" הוא פירש את השתיקה כהודאה נלהבת. שתי דפיקות, מסמר, ותמונה ממוסגרת תלויה לה במרכז הסלון. "נהדר", התמוגג הגבוה מהמיקום המרכזי, "תעמדי רגע ליד התעודה, יופי, עוד קצת ימינה, פנים אלי." הוא נתן לה הוראות, והיא ניסתה להסתובב לפי כל מה שהוא אמר לה. הוא צילם בטלפון שלו כמה פעמים, לפי מספר הדפיקות שלו עליו, הוא צילם בערך חמש. "עכשיו נעשה עוד סלפי, חייכי לכאן", הופ, עוד שתי דפיקות. "והנה, רק תחתמי בדף הזה וכאן, ופה למטה". אחרי שהיא היתה קצת מסובבת וקצת התבלבלה מכל ההוראות של הכיוונים שלו, היא לא הבינה מה יש לחתום. "אל תדאגי גברת ישראלוביץ, זה אישור הסכמתך להעלאת התמונות שלך בדף הפייסבוק שלנו, ועשיית כל שימוש בהן, לרבות פרסום, הפצה ומסחר". הראש שלה כבר הסתובב קצת מהפלאשים האלה, ומכל הדיבורים שלהם. אבל היא חייכה יפה בשקט, אמרה תודה ושאלה אם הם רוצים לשתות משהו. "אין צורך", ענה הגבוה, "יש לני מיני בר ברכב". תודה ושלום והחלל שלה חוזר להיות שקט, יציב, ומוכר. רק ריח של תפוזים מפוגג לאט את האפטרשייב המתקתק.

לאט לאט, היא חוזרת אל הספה, תמשיך להקשיב לתכנית הנחמדה בטרנזיסטור הקטן. שיהיה בריאים מוישה ומירה שלה, קנו לה ליום ההולדת איזה רדיו משוכלל. מוישה התלהב, והסביר, הראה לה את כל הכפתורים והשלט. גם מירה התלהבה ואמרה שזה נקרא דיגיטלי, וככה היא תשמע יותר טוב, אולי אפילו לא תצטרך את המכשיר שמיעה שלה בשבילו. נו, היא ניסתה

אותו יומיים, אבל זה רק עשה לה כזה בלאגן, שהיא החזירה מהר את הטרנזיסטור שלה. ככה הוא נח, קטן. נכון, לפעמים צריך לכוון את האנטנה, ולהזיז לתדר בלי צרימות, אבל אותו היא מכירה וככה הוא טוב. עכשיו היא צריכה לחשב על מקום חדש לתמונה המשפחתית.

"מזלטוב", מחייכת האחות אינה, "יש לך בן". יש לה בן. היא, יש לה בן. פה בתוך מחנה העקורים היא מחבקת ילד ראשון. פנים קטנות מציצות מחיתול הבד הלבן. דומה לאבא שלו שתי טיפות מים. איפה אינה? שתרוץ מהר לספר לאהרון, יש להם בן. מי היה מאמין לה שהגוף השבור הזה יצור חיים, שהזרועות שלה יחבקו ילד.

שוב דפיקות. בטח עכשיו זה הטרנזיסטור. כשהפעמון מצלצל היא מבינה שזה בדלת. שוב רגל אחרי רגל מורדות מהשרפרף המתקלף, צעד אחרי צעד, בתוך נעלי הבית הירוקות שמחבקות לה את הרגליים כבר 15 שנה. מירה רוצה לקנות לה חדשות. למה חדשות, היא אומרת למירה. כל עוד הנעל מחזיקה – זה מצוין לה. למה צריך כל הזמן הכל חדש. שתהיה בריאה מירה. נו, למה לא גומרים לדפוק.

מאחורי הדלת עומד זר פרחים ענקי, וזוג רגליים. בסוף היא מצליחה למצוא ראש מאחורי סידור הפרחים היפהפה. "שלום" מחייכת הנערה הצעירה, "גברת ישראלוביץ, נכון?" כן בטח, זאת היא. גם כתוב ישראלוביץ על הדלת, לא ראתה הנערה? אבל מה פרחים? אין לה יום הולדת, גם יום נישואין לא—נו מי בכלל חוגג עכשיו ימי נישואים אחרי שאהרון שלה עליו השלום—נו. "גברת ישראלוביץ היקרה", הקריאה הבחורה מתוך מכתב שהיה בידה, "אני שמחה להעניק לך שי צנוע זה כהבעת הוקרה על פועלך הרב בתחום העשייה החקלאית והביו-חקלאית. כנציגת עמותת "חקלאות ישראל עם הפנים קדימה" אנו מביעים בזה את הערכתנו הרבה לחקלאים שהניחו את התשתיות הלאומיות לחקלאות בישראל. עלי והצליחי". היא מחייכת, פשוט כי היא לא בדיוק מה להגיד לנערה עם הפרחים שמדקלמת מהדף הכתום. עלי והצליחי אמרה לה הבחורה. לאן יש לה לעלות? רק אחרי 120 היא תעלה לשמיים, והיא מקווה שלא לעלות במשקל. נו, ולהצליח זה תמיד טוב. להצליח להחזיק עוד יום, ועוד אחד. להצליח לגמור את האפודה שהיא מכינה לנין החדש. להצליח לישון טוב בלילה. להצליח להבין בטלפון מה אומרים הנכדים בלי לשאול ארבע פעמים "מה" אחרי כל משפט. חושבים שנגמר לה החכמה אם נגמרה לה גם השמיעה.

היא מניחה את הזר באגרטל הזכוכית הגבוה, במרכז השולחן. בדיוק מעליו פתוח החלון, צופה לחלקה הגדולה. נו אהרון, אתה רואה, הזר הזה הוא בשבילך. כמה אהרון אהב את החלקה, כמה עבד בה עם כל הנשמה שלו. כל כמה זמן היה הופך את כל החלקה ומחליף את הגידולים. פעם היה מגדל תירס, ופעם זו היתה מקשת אבטיחים. עכשיו, נו, עכשיו מוישה ומירה מביאים איזה בחור עם טרקטור שיעבד את החלקה, מוציאים ממנה חציר, מכינים באלות של קש למכור לרפתות. מילא צהוב ויבש, אבל לפחות יש קצת צמיחה בחלקה שלה. לא ירוק וצבעים כמו שאהרון אהב, אבל לפחות משהו. מה היא בכלל מתלוננת. יש לה חלקה, ויש פה אדמה, והבורא נותן לה כל יום לחם לאכול, ואויר נקי לנשום. ומה צריך יותר מזה. כל יום זה מתנה גדולה.

קול רעש אדיר העיר אותנו מהשינה. אהרון קפץ לתוך המגפיים ויצא לראות מה קרה. אני מתעטפת בחלוק ורצה לחלון. הסופה המשתוללת הפילה את כל עמודי התמך ששמנו לשתילים החדשים. עמודי הברזל נופלים אחד אחרי השני, מתחרים ברעמים. אהרון נאבק עם הרוח, מנסה להציל את השתילים הקטנים שטובעים בגשם השוטף. אני לוקחת מגפיים ומעיל ויוצאת לאהרון. בגשם הגדול אנחנו נלחמים על החלקה ועל הגידולים שהשקענו בשבילם כל החודשים האחרונים. אחרי שעתיים אני נכנסת מותשת הביתה, אהרון נשאר עם השתילים בחוץ, עודר בחושך נתיבים לנקז את המים, להציל את החלקה.

שעון האורלוגין הישן מזכיר לה שהיא רצתה לחמם משהו לצהריים. הנה שאריות ממרק העוף, וקצת גזר מאודה. באמת תודה לאלוקים על כל יום שהוא נותן לה כח לבשל, יכולת לאכול. לא מובן מאליו שום דבר. המרק לא התחמם טוב. המיקרוגל מחמם לה פעם רותח ופעם פושר. נו, תקום לאט בזהירות ותחמם בסיר הקטן. הטלפון מצלצל בדיוק עכשיו, רגע, היא עם צלחת בשתי ידיים. אולי זה מירה'לה מתקשרת, אם היא לא תענה איך מירה תדאג. רגע תניח בחזרה את המרק לשולחן ותענה מהר.

"שלום, אני מדבר עם גברת ישראלוביץ?" הקול הגברי מלא חגיגות. "נכון", נו, זאת בכלל לא מירה'לה. "אני מדבר מטעם ארגון "עולה עולה נשיר ביחד". אני מתכבד ושמח להזמין להיות אורחת הכבוד שלנו בכנס הלאומי הגדול לציון מאה שנות עליה לארץ ורווחת העולה. קיבלנו את שמך ואת סיפורך ההירואי בדרכך לארץ ונתכבד אם תשאי דברים אחרי נאום ראש הממשלה. תוכלי לבדוק ביומן שה-18.7 פנוי אצלך?" היא מכחכת בגרון. מה הוא רוצה ממנה? "גברתי? את על הקו?" "כן, כן" היא עונה בקול שהצטרד לרגע. "יופי, חשבת שהלכת בינתיים לבדוק עם מזכירתך את פניות התאריך." בסוף השיעול היא מתנצלת בקצרה שהמזכירה לא באה היום, וגם לא תבוא מחר. אבל בכל אופן היא לא חושבת שיש לה מה לומר, ואין לה דברים מיוחדים לשאת. הקול החגיגי שלו הפך למאוכזב ביותר, וזה הוציא ממנה הבטחה שאם היא תשנה את דעתה היא תתקשר אליו בחזרה. נו, אם היתה לה מזכירה, היא היתה מזכירה לה שצריך בשביל זה לבקש ממנו מספר טלפון שלו. נו שוין. היא לא באמת תשנה דעתה. מה יש לה לספר, הגיעה כמו כולם.

"אהרון, אני חייבת לעלות לסיפון לנשום אויר. תגיד להם שאני תכף אקבל מחלת ים". אהרון מבטיח לי שידבר עם המפקד ואני חוזרת אל משה הקטן. תינוק בן שמונה חודשים ששורד את המסע הימי הזה, מקבל אבקה ומים שיהיה לו לאוכל. "אתה כמו משה בתיבה", אני מלטפת לו את הלחי, "רק שאתה בסוף תגיע אל הארץ המובטחת". שיחזור כבר אהרון, קשה לנשום את האויר בבטן האניה. צפוף כאן, האויר חם, דחוס ומחניק. אומרים שנגיע עוד יומיים לחיפה.

למחרת הגיעה חבילה בדואר. מוישה הביא אותה מהסניף במושב עם כל המכתבים של הארנונה והחשמל. מוישה היה סקרן ורצה לקרוע את הקרטון, אבל היא אמרה לו שצריך יפה יפה, הביאה מספריים ונתנה לו לחרוץ במדוייק את עמוד השדרה של הסלוטייפ הרחב. עטיפת בועות אויר, עוד עטיפת צלופן.

עשו לה הנכדים משחק חבילה עוברת? מוישה מוציא מגן דוד מזהב גדול, עומד על קוביית מתכת. "את שומעת אמא? זה מה שכתוב פה: מגן ואות זה ניתנים לך כהכרה והוקרה על גבורתך ועמידתך בימי החושך והאפילה שידע עמנו. לך, שקמת מגיא צלמוות, וניצחת". הוא בוחן את הקרטון שוב, "זה הגיע מארגון 'נזכור לעד- ארגון ניצולי השואה, מכירה אותם אמא?' לא, היא לא מכירה אותם. היא מכירה הרבה ניצולי שואה, אבל בלי שם של ארגון. אחותה, ובת הדודה בארצות הברית, ויש עוד שניים במושב. והיא במועדון החברתי שלהם שאף פעם לא מדברת, והלב שלה אומר לה שגם היא משם.

"הזהרי... יש סלע גדול מעליך". טובה משכה אותה לכיוונה, והסלע התדרדר לתוך התעלה. היא נשכה את שפתייה בכאב, היא נפגעה באצבעות הרגל. "את בסדר?" טובה התקרבה מבוהלת, "כן, תמשיכי לחפור. הקאפו למעלה מסתכל עליך." הן המשיכו לחפור בדממה. קבקבי העץ התמלאו באדמה תחוה והקשו על העמידה. "מה קורה לך?" טובה נחרדה כשראתה אותה לרגע מסוחררת, והתקפלה תחתיה. "קומי, אסור לך ליפול". טובה הניחה את את החפירה, ומשכה אותה. "תישעני על האת שלך", לחשה- "העיקר שתיראי בסדר". היא הנהנה בשקט ונשכה את שפתייה התחתונה, וחפרה. כשהקאפו עבר לצד השני והפנה אליהן את הגב הן נעצרו להזדקף לשניות של חסד. "את רואה", היא לחשה לטובה ועיניה נעוצות במרחב הרחוק, ספק הוזה ספק יודעת, "יום אחד אנחנו נצא מכאן, ונגיע לארץ ישראל, נגיע לירושלים. נלך לראות הצגה, נכון?"

יום אחר כך הגיעה עדנה, מהמזכירות של המושב. מה קרה שכולם מתעוררים פתאום? נזכרו כולם שיש אותה בעולם, מכתבים, שליחים, פרחים? עדנה התיישבה אצלה בסלון עם הרבה תכניות. היא רצתה שיצלמו אותה לידאו שעושים, יום הולדת למושב. "תספרי קצת, איך הקמתם את המושב, מה היה פה". מה זה מה היה פה, היא צוחקת לעצמה, לא היה פה כלום. רק כמה חורבות נטושות ומנותצות. "קחו", אמרו לנו, "פה תגורו בינתיים". הבינתיים הזה לקח הרבה זמן, שנה שלמה. קור כלבים בלילה. אין חלונות ואין דלתות. רק שועלים שהגיעו אלינו עד הבית ממש. אמרו לנו שאם נשאר עששית נפט דולקת בלילה הם לא יעזו להיכנס. אהרון ניסה לסתום את הפתחים עם סמרטוטים שהוא מצא, אחר כך עם קרשים שהוא אסף, הייתי ישנה בלילות עם משה, מחבקת אותו עם השמיכה הקטנה שלו שלא יקפא לי. חדר אחד בחורבה היה בשבילנו, וחדר אחד למשפחה של שרה אחותי. הגענו לארץ קצת לפני פסח. לא היה כלום. הסבירו לנו שיש צנע. צנע ופסח ביחד, אכלנו רק מצות באותו השבוע. אבל מה מתלוננים, הגענו הביתה.

"תספרי משהו מול המצלמה", עדנה ניסתה לשכנע, "איך בניתם את הבתים הראשונים, איך בחרתם את השם של המושב, מה היה החזון הגדול שראיתם מול העיניים...". עדנה מדברת ומדברת, והיא בינתיים מותחת בשקט את בהונות הרגליים בתוך נעלי הבית הירוקות, כמו שהפיזיותרפיסטית הסבירה לה.

היא לא יודעת איזה חזון גדול עדנה מדברת, ומה הרוח שנשבה בגבם. היא יודעת שהיה צריך לקום, לעלות באניה, לבנות פה בית וללדת ילדים, יש חלקת

אדמה, יש עבודה כל יום, היה צריך להוציא את הקוצים מהאצבעות בלילה, ולצאת לחלוב את הפרות לפנות בוקר. היה צריך לחיות, וזה מה שהיא עושה.

מי שוב פעם דופק לה בדלת?

שם הסיפור: לבבות של עצמאות

היא אוחזת בפרגית אחת שבחרה מבין הפרגיות שהיו מונחות בצלחת שעל השולחן, היא כורכת את רגליה ונשכבת על הדשא, הדשא משווה לה מראה רענן וזוהר יותר מהרגיל, התלתלים השחורים והמקורזלים דומים לעלי כותרת נפרשים, פני הפרח הרכות שלה מסמיקות מעט, מאדימות. היא מצחקת בשובבות האפיינית לבני הטיפש-עשרה ושואלת: "אמא, את זוכרת את המסע שלך לארץ ישראל"? אבא מביט בנצהנת בעיניים מלאות פליאה "בוודאי שאמא זוכרת, כשם שאני זוכר את העלייה שלי מברית המועצות". "זה אינו אותו הדבר" אומרת נצהנת וטופחת על כתפו של אבא. אמא נוטלת בקבוק מים קרים מהצידינית הלבנה שאותה אנו נוהגים להביא מדי שנה ביום העצמאות ומוזגת אל הכוס הד-פעמית בזהירות רבה, היא מוזגת אל תוכה את זכרונותיה מלפני שלושים שנה. אבא מניח על המנגל את הלבבות, הבשר האהוב על אמא, יש משהו בטעם שגורם לה לחייך, אבא טוען שהן מעניקות לה סוג אחר של אהבה, רחוקה יותר. סבתא ננה נשענת על הכורסה ומלטפת בידיה הכהות את ראשה של נצהנת "כולנו קשובים, ספרי לנו" היא מאיצה באמא. אמא אוספת את צמותיה העבות וקושרת אותן בסרט כחול לבן, היא נושאת עיניה מזרחה ומביטה באופק הרחוק "ממנה באנו ואליה שבנו" אומרת אמא בעצבות מהולה בשמחה. אמא הייתה בת עשר בלבד כשסבתא וסבא הודיעו לה על החלטתם לעלות ארצה, אמא אהבה את הכפר בו נולדה, "סרמלה" שמו. היא אהבה את הנוף הפסטורלי, את הסוסים שסבא הרשה לה מדי פעם לרכב עליהם, את השדות הפתוחים, את שדה התירס בעיקר, מקום המסתור שלה ושל אחותה הצעירה, "מריטו" (דבש). לאמא קוראים "הבטי" (עושרי), מספרים כי מהיום בו נולדה נתמלא הבית בעושר ומצבם הכלכלי של סבא וסבא השתנה לטובה, לכל שם באמהרית יש משמעות, מאחורי כל שם מסתתר סיפור שבשלו הוענק לו השם, לעולם לא ניתן שם אמהרי לשווא, לעולם. אמא הייתה תלמידה חרוצה, את דרכה לבית הספר מדי בוקר היא עשתה באמצעות שתי רגליה, לא אוטובוס שהמתין לה, לא מונית שניתן היה להזמין וגם לא הרכב של אבא ואמא, אלא מסע רגלי של קילומטרים "אינני מבינה כיצד אמא הצליחה בגיל כזה צעיר ללכת ברגל בימים חמים ובימים גשומים, לי ולנצהנת זה לא היה קורה, אבא ואמא לא היו מרשים לנו" אני ממלמלת. סבתא וסבא הקפידו מאוד שאמא תשקוד על לימודיה, האמת היא שכל בני כפר סרמלה היו ידועים בעידוד בניהם ובנותיהם לרכוש ידע, הם האמינו שדרך ההשכלה ניתן יהיה להגיע לירושלים, עיר הקודש. לילה אחד, כששב סבא מהאסם, שמעה אמא את לחישותיה של סבתא באזניה "הבטי, קומי יפתי, אנו הולכים לירושלים, דרך ארוכה לפנינו", אמא קמה ממיטתה כשהעייפות עדיין רובצת על שתי עיניה, גם מריטו התעוררה לקולה של סבתא. מחוץ לבית הסתודדו בני הכפר, גברים, נשים, זקנים וטף, "שקט עמוק ולא ברור היה שם" אומרת אמא "שקט מהוסס אך נטול פחד". סבא וגברים אחדים עמדו בחזית והובילו, אחריהם סבתא שאחזה בידיהן של אמא ומריטו, עמן נשים צעירות ומבוגרות, חלק מהגברים עמדו מאחורי הנשים. חושך מוחלט כיסה את העננים ואור לבן ומלאכי של ירח האיר את דרכם הלילית, רוח חרישית ליטפה את פניהם המודאגות של ילדים וילדות שצעדו

בכוחות עצמם. "הדרך הייתה ארוכה וסוף לא היה נראה באופק, אפילו לבית הספר לא צעדתי כך" ממשיכה אמא ומספרת, "הלכנו ברגל עד שאבדה לנו התחושה ברגליים". הצידה לדרך אזלה ומקור מים לא מצאנו בדרך, עד שראו מרחוק אוהלים, היו אלה אוהלים במחנה הפליטים "אמרקובה", אחד המחנות בסודן בו מצאו את מותם מאות מיהודי אתיופיה. "היה שם רעב וחולי, אני ומריטו היינו תשושות וחולות, כמעט מתנו כמו בן השכנים, אברראו שמו" מספרת אמא ודמעות זולגות מעיניה, דמעות שמבקשות ידיה להסתיר אך קרני השמש ביום חגיגי זה מעניקות להן מראה צלול וזך. אבא ניגש אל אמא, כורע ברך ובידו צלחת "לבבות כלבבך, הבטיי" מציע אבא ובידו השנייה מנגב את דמעותיה, יד גדולה וצחורה מלטפת דמעה אחר דמעה, אמא אוחזת בידה האחת את ידו של אבא, יד עדינה וכהה, נצהנת שולפת מהאוהל את דגל ישראל ומניפה אותו לעינייה של סבתא, סבתא מחייכת ואומרת "נצהנת, היודעת את מה משמעות שמך"? נצהנת ממשיכה להניף את הדגל מצד לצד, התלתלים השחורים והמקורזלים נעים ונפרשים כמו הדגל, צבעיו יפים לאורה של השמש הזורחת, כחול ולבן נעים הם בשתי ידיים חומות וצעירות "עצמאות, סבתא, עצמאות" קוראת נצהנת בקול רך ושובבי.

31.373,34.300

הדבר הראשון שהכה בה היה הריח. רוח מערבית שנכנסה מבעד לחלון הגג הפתוח הביאה עימה ריח חזק, תערובת ריחות של ים וריחות אחרים. הריח הזה היה שלה, מילא אותה בתחושה של בית במקום שמעולם לא הייתה בו, עורר בה רגש מוזר, מסתורי. משב נוסף של רוח הביא עימו את ההבנה מאין הריח הזה מוכר לה. הספות הישנות, המצעים והתמונות מביתה של סבתא עלו בדמיונה, ספוגים כולם בריח המיוחד הזה.

הילדה הקטנה שבה התעוררה, רצתה למתוח רגליים מעל בקרת הרכב, להתמכר לתחושה ההיא, שלה, שוכבת על הספה של סבתא, מביטה בתמונת הבית שעל הקיר ושוקעת בחלומות שובבים, רואה עצמה מתרוצצת בין העצים שבתמונה, מתגלגלת על הדשא הירוק. לעיתים מצאה עצמה משננת את המספר הצרוב על מסגרת העץ ומנסה לעמוד על טיבו... המבוגר האחראי שבה לא נתן לרגליים להתרומם. 'זו נסיעה אזרחית ראשונה למקום', 'אנו מבקשים לא לסמוך על הניווט האוטומטי ברכב ולהשאיר רגל בכוננות על בלם החירום', למעשה זה היה החוק בכל נסיעה ברכבים ממוחשבים, רק שהיא לא מכירה מישהו שבאמת מקפיד עליו, אולי חוץ מהזקן שהוא שמוביל את השיירה. נדמה היה לה שראתה אותו פעם, אולי בשבעה של סבתא או באחת האזכרות. אומרים שהוא מהאחרונים שעוד זוכר את הדרך לשם אז נתנו לו להוביל את השיירה. קצת משונה, בהתחשב בעובדה שהוא היחיד שנוסע ברכב בלי ניווט אוטומטי. בחנה אותו בעניין, מאז ומעולם הצחיקו אותה האנשים האלה, שלא מוכנים להתקדם.

סבתא שלה לא הייתה כזו, תמיד התעדכנה במתרחש. היו לה חשבונות ברשתות חברתיות כשאלו רק החלו, בית חכם ומשקפי תקשורת. רק לדבר אחד לא הייתה מסוגלת סבתא להתרגל, לשימוש בזיהוי ביומטרי. תמיד העדיפה סיסמאות מספריות, ומה הפלא, לכל החשבונות הייתה לה אותה הסיסמא.

נזכרה בפעם ההיא, שנמלטה כילדה לבית של סבתא, לא זוכרת מה גרם לה לברוח. כשנכנסה אל הבית ובקרת האזעקה התחילה לצפצף, ראתה בעיניה את הסערה שתתרחש כשקולות האזעקה ישמעו למרחוק. אוטומטית הגישה אצבע לצג הזיהוי, אבל אז נזכרה שהיה זה הבית של סבתא, העבירה את האצבע והקלידה בלי לחשוב: שלושים ואחת, נקודה, שלוש שבע שלוש, פסיק, שלושים וארבע, נקודה, שלוש מאות.

כמה צחקה כשהאזעקה כבתה, היה זה צחוק משחרר, בריא. תחושה של שותפות סוד. מאז כבר נכנסה לביתה של סבתא בכל הזדמנות, חוזרת על רצף המספרים שהוא שוב ושוב עד שהפך לחלק ממנה. בלי משים הפך להיות גם הסיסמא שלה במקומות בהם לא יכלה להושיט פשוט אצבע מזהה, תמיד חיכה כשהקלידה 31.373,34.300 מחכה לקבל מחמאה מאשף הסיסמאות, 'סיסמא חזקה מאד'. אם היית יודע עד כמה, הייתה אומרת, ספק אליו ספק לעצמה.

אבל עכשיו היא כאן, והסיסמא החוזרת היא הופכת לנקודת ציון משמעותית הרבה יותר בחייה.

את תחילת הדרך הכירה בעל פה, מאז שקיבלה רשיון נהיגה הסיעה את סבתא כל שנה בי"ב באב לטקס המצחיק, בראש התל ההוא, אליו סבתא וחבריה היו מטפסים, מביטים מערבה במבט מלא געגוע ודמעות ושרים שירים שאף אחד חוץ מהם לא מכיר. עם השנים קטן מספרם של המשתתפים, וגם אלו שהגיעו התקשו לטפס. היו מקיימים את הטקס למטה, בחניית העפר. בסיומו הייתה סבתא נותנת לה יד חזקה ויחד היו עולות, צעד אחר צעד, אל ראש התל. שם הרשתה סבתא לדמעות להתגלגל על הפנים ותחושת שותפות הסוד הייתה מבעירה גם בה את הגעגוע, למקום שמעולם לא הכירה.

אחרי שסבתא נפטרה השתדלה להגיע אל הטקס לבדה כל שנה כשהייתה בתאריך הזה בארץ ולא מחפשת את עצמה באיזה מקום נידח על פני הגלובוס.

בחודש אב האחרון דווקא הייתה בארץ ואפילו זכרה את הטקס וחשבה להגיע - אבל אז פרצה המלחמה. כשהודיעו בתקשורת שחיילינו עומדים על חורבות הישובים היהודיים הצטערה כל כך שסבתא אינה לצידה כדי לשמוע.

אולי לכן הייתה בה ידיעה ברורה, ברגע שראתה את ההודעה, שהיא מצטרפת לשיירה הזו. אמנם במפגש ההכנה הודיעו שנכנסים רק לבקר, ועל התישבות עוד אין מה לדבר, אבל בעבודה לקחה חופשה לשבוע ('אולי יותר', אמרה לבוס בחיך, 'חופשה לא מתוכננת', וראתה את האכזבה בעיניו אחרי שכבר חודשים הוא מנסה לשדך לה את אחיו הצעיר...), העמיסה ברכב שישיות מים, אוהל ובגדים לכמה ימים והנה היא כאן, בשיירה המצחיקה הזאת. כשהרכב הספורטיבי שלה זוהר בתוכה כמו נקודת אור בחשכה.

אתמול רצתה להכין את עצמה, להבין למה לצפות. שוב פתחה GOOGLE EARTH, בראש האתר נכתב שתמונות הלווין מתעדכנות כעת כל 48 שעות. אך כשהקישה את נקודת הציון המוכרת קפצה הודעת שגיאה, 'אזור זה אינו מכוסה לוויינית, תמונה אחרונה מעודכנת לפני שישה חודשים. האם אתה מעוניין להמשיך?'. חצי שנה? התפלאה לעצמה, הרי זה הרבה לפני שפרצה המלחמה... ובכל זאת לחצה 'המשך'. על הצג עלתה תמונה מוכרת - קו החוף הכחול משמאל, ומימינו דיונות ריקות של חול, שהזכירו כמה צילום האוויר בביתה של סבתא, שמראה ערמות מסודרות של בתים חרבים ושבילים ביניהם, לא מעודכן כבר שנים. סבתא סיפרה לה שבשנים הראשונות הכל נשאר אותו דבר, ערמות של כאב מסודרות בשורות. אז עוד יכלה לזהות את הבית, לשמור לעצמה את נקודת הציון, לחרוט אותה על המסגרת ועל לוח ליבה. בהמשך כנראה ניסו לבנות שם משהו, בתמונות הלוויין באיכות של אז אפשר היה לזהות פארק מים או אתר דומה עם בריכות ומדשאות ביניהם, עם השנים והשינויים שהאזור עבר נקודת הציון הזו הפכה שוב לתילי חורבות ואחר כך לשממה של חול.

צפצוף עדין נשמע מהנהג האוטומטי, קוטע את חוט מחשבותיה, מרמז שהיעד קרוב. הזדקפה והביטה סביב, כלי רכב צבאיים ואוהלים היו פזורים בין הדקלים על הדיונות הזהובות, כמו בסיס צבאי שהוקם באופן זמני. גם אל השיירה שלהם התלווה D9 כבד, אמרו שכדי לפלס את הדרך מהחולות. הבחור

שעמד לידה לחש בקול סמכותי למי שסביבו, שזה רק מה שמספרים לנו, אבל בעצם חוששים ממתענים על הכביש.

המשפט הזה ערער את בטחונה, כלי הרכב הכבדים האלה מעולם לא עוררו בה תחושת בטחון. תמיד שמעה מולם את קולה של סבתא מספרת 'ואז הגיעו הדי-ניין' ושותקת, כמו רואה לנגד עיניה את קירות ביתה חרבים, אבן אחר אבן. אולי כל הנסיעה הזאת מיותרת עבודה. במפגש ההכנה היה רוב גברי ברור, מהסוג שמחפש אזורי לחימה. הנשים המעטות שהיו שם באו עם בני הזוג, רק היא עמדה לבדה, מרגישה בולטת כל כך, לא שייכת. פחדה שיבקשו שכל אחד יציג את עצמו ואת מניעיו, שמחה שהתחילו ישר בהסברים. כשהודיעו שיכנסו רק לאזור המרכזי קם זוג מבוגר ועזב בכעס, 'שוב שוכחים את צפון החבל', אמרו. הם נראו לה צעירים ממה שיכלה להיות סבתא אילו הייתה כאן היום, 'אבל היא לא, ואני כאן במקומה', ניסתה לחזק את עצמה. לה דווקא התאימה הנסיעה המרוכזת למרכז הגוש, פחדה לנסוע לבד דרך ארוכה אחרי שתפרוש מהשיירה לכיוון נקודת הציון הפרטית שלה.

'לאן אנחנו נוסעים?' שאל שם מישהו, ובשקט שהשתרר אחר כך ניתן היה לחוש איך כל אחד מהנוכחים שוקע במחשבות ותמונות משלו. כשחתך את הדממה והסביר כי בסך הכל ביקש נ.צ. להתכוון אליו, כמעט נתנה את שלה לכולם. אבל מחשבה נוספת עצרה אותה, הרגישה שתחלל בכך את זכרונה של סבתא, כמו להזמין זרים לביתה הפרטי מבלי להודיע. לשמחתה אחד הנוכחים נתן לכולם נ.צ. אחר. זו נקודה משוערת, אמר, לאזור המלון, על חוף הים, השאר הנהנו בראשם כמבינים. כשהכניסה את שתי נקודות הציון לתוכנת הניווט שמחה לראות שהסטייה מהדרך היא של כמה מאות מטרים בלבד.

את השעות שלאחר מכן מילאו בסיפורים וזכרונות. אז הבינה כמה נעים לה להיות בחברת האנשים האלה, כולם זרים לה אך חיים את הזכרונות משם כאילו לא עברו כל כך הרבה שנים מהגירוש הנורא שהוא בתשס"ה. בכל אחד מהם ראתה משהו מסבתא. במבוגרים ראתה את אותו מבט בעיניים ששבע כל כך הרבה תקוות ואכזבות וגם עכשיו לא ממש האמין שהם בדרך לשם. אצל הצעירים היו סקרנות, נחישות וחזון, אלו שלא אבדו לסבתא עד ימיה האחרונים. ואצלה? בעצמה גילתה את אותה תחושת שותפות סוד.

ההתרגשות שלה החלה עם פרוץ המלחמה, משהו בטון של המנהיגים נשמע היה אחר, נחוש יותר, החלטי. ראש הממשלה הודיע כי זו תהיה המלחמה האחרונה. הפרשנים לעגו לו בשעות הראשונות כאשר לפתע משהו באווירה השתנה, תמונות של חיילים מניפים דגל על חוף הים, הרמטכ"ל נושא דברים בבית הכנסת העתיק בעזה, תמונת הפסיפס של דוד שנשתמרה למרות החורבן וההרס ששלטו מסביב, הדקלים הגבוהים עמוסי הפרי ועצי השיטה המכחילה, בפריחה הצהובה שלהם, שליוו את התמונות הרגילות מאזורי מלחמה.

כשראינו בבית האבות את אחרון חבריה של סבתא שעוד הכירה, בכתה כשאמר 'סוף סוף, היינו כחולמים'. מהרגע ההוא ידעה שהיא רוצה להיות שם, עם ראשוני החוזרים, להשלים שבועתה של סבתא כל שנה בתל גמה, משאלה שלא זכתה להגשים.

'קטע התפצלות דרכים קרוב, בחר מסלול מועדף', קול הניווט האלקטרוני גרם לה להתרכז בדרך. הכביש שנסעו עליו היה משובש, עוד מעט תפנה השיירה כולה מערבה לכיוון הים, והיא תמשיך ישר, כמה מאות מטרים, עד לנקודת הציון הפרטית שלה. לרגע ציפתה לראות מולה שער צהוב ועמדת חיילים, כמו בתמונות האלבום הכתום של סבתא. בעידן דיגיטלי לא היו הרבה אלבומים בבית וזה האחרון זכה ללוות אותה בשבתות הארוכות של הקיץ, הכירה את כל תמונותיו בעל פה, יודעת שאת רובן לא תזכה לראות. כל מה שנבנה בידי אדם נהרס כבר בקיץ ההוא, סיפרה סבתא, את בתי הכנסת ומבני הציבור החריבו זמן קצר אחרי שהיהודי האחרון עזב. רק החולות, הדקלים והים יחכו לנו כשנשוב.

תמיד 'כשנשוב', מעולם לא 'אם נשוב', סבתא חיה כל שנותרה את האמירה הזאת. לא סתם הייתה האחרונה מכל אחיה שבנתה את ביתה בישוב החדש. 'אין לי כסף לשתי משכנתאות' צחקה, 'ואיך אבנה בית כשנשוב...' בסוף גם היא בנתה, בגינת ביתה נטעה עץ דקל גדול ש'עלה כמעט כמו המטבח' לדבריה, אבל נתן לה תחושה של בית.

נקודת ההתפצלות הגיעה. לא חיכה מולה שער צהוב, רק דרך עפר חבוטה. מהרכב שנסע אחריה בשיירה נשמעה צפירה, כמו שואלת, לאן זה, היא פתחה את החלון וסימנה בידה שהכל בסדר, ממשיכה בנסיעה איטית בשביל המקרטע בתוך השממה.

בעוד מאתיים מטר... הרכב עצר. הכביש לפניו היה מכוסה בחולות נודדים. לרגע החסירה פעימה. פתחה את הדלת ולקחה איתה את הניווט הידני, צועדת בהיסוס בכיוון שהראה.

'הגעת ליעד'

31.373,34.300

זה כאן.

התישבה על האדמה כלא מאמינה. מרשה לדמעות להתגלגל על לחיה.

'סבתא', אמרה, חופנת בידיה את גרגרי החול

'הגעתי הביתה'.

*** 31.373,34.300 היא נקודת הציון האמתית בה עמד ביתה של

הכותבת, בגוש קטיף.

אלו היו שעות צהריים

אלו היו שעות צהריים ומחוץ למגרש עמדה קבוצת ילדים והתלחששה. "בואו נקח את המגרש שלנו" אמר אחד הילדים. חבריו לקבוצה ניסו להסביר לו בהיגיון "המגרש הזה כבר לא שלנו, ילדים גדולים משחקים בו עכשיו, הם רוצים את המגרש לעצמם" אבל הוא לא הסכים לשמוע. "זה המגרש שלי ואני הולך להשיג אותו!" הפטיר. "כל מה שחסר לנו זה שתעצבן אותם" ענה לו בציניות אחד הילדים "ממילא לא תצליח, גם אם תנסה" עודד אותו אחר והוסיף "אל תשכח שגם להם יש את הזכות לשחק.. " וכשאמר "אבל היינו פה קודם!" ענו לו "זה היה ממשמן, מי זוכר את זה עכשיו? עזוב, טוב לנו ככה" כשראה שלא מקשיבים לו פנה לצדיק שבחבורה "אתה יודע שאני צודק, בוא איתי ונקח את המגרש!" הצדיק הביט בו וענה " עוד לא הגיע הזמן שלנו, נחכה עוד שיגיע" "אבל חיכינו כבר יותר מדי!" התריס ההוזה "אז נחכה עוד קצת.. לא יקרה שום דבר אם נחכה..."

מאז שהוא הצליח עברו שישים שנה..

אלו היו שעות צהריים ומחוץ למגרש עמדה קבוצת ילדים והתלחששה. "בואו נשמור על המגרש שלנו" אמר אחד הילדים. חבריו לקבוצה ניסו להסביר לו בהיגיון "המגרש הזה כבר לא שלנו, ילדים גדולים משחקים בו עכשיו, הם רוצים את המגרש לעצמם" אבל הוא לא הסכים לשמוע. "זה המגרש שלי ואני הולך לשמור עליו!" הפטיר. "כל מה שחסר לנו זה שתעצבן אותם" ענה לו בציניות אחד הילדים "ממילא לא תצליח, גם אם תנסה" עודד אותו אחר והוסיף "אל תשכח שגם להם יש את הזכות לשחק.. " וכשאמר "אבל היינו פה קודם!" ענו לו "זה היה ממשמן, מי זוכר את זה עכשיו? עזוב, טוב לנו ככה" כשראה שלא מקשיבים לו פנה לצדיק שבחבורה "אתה יודע שאני צודק, בוא איתי לשמור על המגרש!" הצדיק הביט בו וענה " עוד לא הגיע הזמן שלנו, נחכה עוד שיגיע" "אבל חיכינו כבר יותר מדי!" התריס ההוזה "אז נחכה עוד קצת.. לא יקרה שום דבר אם נחכה..."

ולנו לא נותר אלא לסיים את הסיפור או לחכות שזה יקרה מאילו.

בורח

רחביה עדיין מכוסה טללי בוקר, מנומנמת ושלווה כתמיד. אני משתרך לעבר הבית הקטן, והלב שלי כבד. שלוש נקישות על הדלת, טפיפות רגליים איטיות, חיבוק חזק. סבא נחום סוקר אותי מכף רגל עד ראש. "הו, יואבי, מה שלומך? ומה שלום שירה?" הוא שואל, ואני מביט בעיניו הכחולות-כחולות, ובקמטי הצחוק המפוזרים כאדוות על פניו הקורנים, וממהר לענות: "מצויין, סבא, איך אתה מרגיש?", "נפלא." הוא מחייך, "בוא חמוד. בוא תיכנס, קר בחוץ."

הבית שקט ומואר. אני מתיישב על הספה הישנה והחומה. סבא נחום מוזג לי כוס של תה מתוק ואומר בסקרנות: "נו נו יואבי, במה זכינו?"

"אממ... אני צריך להודיע לך משהו" אני עונה ומסמן לו להתיישב לצידו.

לפני שיצאתי, שירה אמרה לי: "תיזהר יואב, הוא אדם מבוגר. הלב שלו לא יעמוד בזה. תגיד לו שאנחנו רק קופצים לאיזה טיולון קטן" אבל אני אמרתי "שירה, אני לא רוצה להסתיר ממנו כלום".

אני מתלבט, בורר מילים. "סבא, שירה ואני החלטנו ש... אנחנו עוברים דירה."

"אווה, מצויין, שיהיה במזל." סבא נושם לרווחה. "ואיפה תגורו?"

אני נדרך. "זהו ש... נגור רחוק מכאן."

הוא מצטחק. "נו. רחוק. כמה רחוק? אילת?"

"לא, לא" אני עונה, נזהר לא לפגוע חזק מדי,

"אירופה".

הנה אמרתי את זה.

סבא מביט בי הלום. "אירופה?! תגיד לי יואב אתה השתגעת?"

הוא מתלהט, והווריד הנחשי ברקתו פועם בפראות. "מה חסר לכם כאן? כסף? הכסף זה הסיפור?"

הוא דופק על השולחן, תה ניתז סביב. אני משפיל את עיניי.

ומה לעזאזל אומר לו? שסימני הקריאה הברורים שלי כבר מזמן השתופפו לסימני שאלה נבוכים, והתכדררו לשלוש נקודות רועדות? שכבר לא נותר בי כוח לחיות על לוע הר הגעש הרגזן הזה, בארץ ספוגת דם ושנאה עקובה ולבבות אטומים, שאני כבר לא מסוג להתהלך בעולם בלב קפוץ ונעול-מרפקים, לנשום אבק-שריפה ושנאה מפויחת?

"לא, זה לא הכסף".

"כמה שנים התפללנו לרגע הזה?" הוא מתגעש, "כמה שנים התפללנו ובכינו ונלחמנו ונטבחנו כדי שנוכל להגיע לרגע הזה? ועכשיו אתה בא ו..."

אני רואה את הלהט המבליח בעיניו, ונזכר באותו לילה, בתמונות הזוועה האלה שלא עוזבות אותי.

פאתי ג'דידה. כדורים שורקים לנו ליד האזניים, רוח קרה צוחקת בין הצללים הכהים.

אני מקבל דיווח בקשר על דמות חשודה מתקרבת. שושו, מקלען החוד, מתבונן בשח"ע ומזהה צללית חמושה מעבר לחומה. שושו מתעשת ופותח באש. מתחילים חילופי ירי. אני מדווח: "נתקלנו מאחור, מחבל מעבר לחומה", זורק רימון. "הכוח, לשכב" אני צורח בכל הכוח ושולח את ערן להסתער מימין.

פתאום פיצוץ. צווחה דקה, קול דועך בקשר.

ערן. ערן. ערן.

עשן מסתלסל, ומר-המוות רוחף מעל.

"תראה, סבא, זה לא שאנחנו עוזבים לתמיד... מובן שנבוא לבקר... " אני מנסה לרכך.

אבל הוא ממשיך בשטף: "מי היה מאמין שאחרי שעברנו את תופת השואה הארורה, קמנו מעפר, בנינו את המדינה הזאת בעשר אצבעות... עכשיו הנכד שלי! שלי!" סבא רועד.

אני מגיש לו כוס מים ומלטף את ידו הכחושה.

הוא מנסה להסדיר את נשימותיו ונאנח בכאב. "בסדר יואבי. עשה מה שאתה רוצה, תברח. אלה החיים שלך. אבל תזכור תמיד מאיפה אתה בורח". הלב שלי מתכווץ מבפנים, אני מביט בסבא, בדוק העצב הניבט מעיניו הטובות. ניכר שהחיים כמו גילפו אותו; חרצו בו תלמי ייסורים, עדרו וניכשו זררו לרוח.

ואני רק שותק ומחבק אותו, חיבוק לופת, נרעד.

"מבטיח לזכור".

שירה ואני אורזים. מכניסים זכרונות למזוודות גדולות, ושתיקה נמתחת בינינו. כבר הודענו למשפחה ולחברים הקרובים (היו שהרימו גבה, היו שניסו להתווכח או לשכנע; הרוב רק משכו בכתפיים במבט ספק-מאוכזב ספק-מבין).

זהו, אנחנו עוזבים.

שירה אורזת לאט-לאט. כל דבר מציף בה געגועים. ואני מביט בה בדממה ושואל את עצמי ממי אנחנו בורחים ולאן.

לפני חודש היינו בהשבעה של דן. ואני נזכר איך הוא עמד לו מתוח במדים הגדולים האלה ושג עם כולם "אני נשבע-אני נשבע-אני נשבע", ואני באתי וטפחתי על הגב הקטן שלו, שקצת התקשח לאחרונה, ואמרת: "סחטיין עליך יא דן-דן" בקול של אח גדול וגאה. ובלב שלי ביעבעה קנאה רותחת.

הטקס היה מרשים. ליל ירח, טורי חיילים זקופים בירוק-זית על רקע כותל מואר דגלים מתנופפים מפקד צרוד מגבב קלישאות אמהות מוחות דמעות מלוחות זהו רגע הסטורי רבותי זהו רגע היסטורי שליחות לאומית נגן על

אזרחינו נישוקים חיבוקים ויופי וטופי וסלפי והכל מתערפל ומתערבל ומתבלבל
והכל חי והולם ופועם הכל כל כך

המזוודות כבר מוכנות, בשדה התעופה פקידת קבלה בשיער אסוף מחייכת
אלינו "אז מה? גם אתם בורחים לנו?" ומוסיפה בלחישה: "באמת כבר נהיה
מטורף כל היוקר המחיה הזו".

אינספור מחשבות מתנחשלות בי, ואני יכול לשמוע את האשמה מפרפרת לי
בתא המטען. זהו, אנחנו עוזבים, וזה סופי.

הנה אנחנו ממריאים. המטוס מתנתק מהאדמה באחת, ופתאום כל האנשים
למטה נראים לי קטנים כל כך, כמו נמלים שנלחמות על איזה גרגר תבואה
שכוח.

שירה מחזיקה לי את היד חזק-חזק. ופתאום אני בוכה כמו ילד. שלום לך
ארץ, אני לוחש בקול סדוק. הנה אנחנו נפרדים. מה לא נתתי בשבילך, כמה
הייתי רוצה לכרוך בך את גורלי לנצח. שלום אהובה יקרה שלי. זו לא את, זה
אני.

יש טוב

דוד הניף את המכוש פעם נוספת והנחית אותו על האדמה בזעם. כל תסכולו התנקז להנפות הכלי, שנועדו להצמחת האדמה הקשה שאינה מחזירה לו חיבה. מהבוקר הוא עובד בשדה ללא לאות, מגיר זיעה תחת השמש הקופחת. אמש קיבל את ההודעה על כישלון הבריחה. הוא שקע בעבודה, מנסה לשכוח ולו לרגע את התוצאות. רעיה התקרבה אליו, מניחה על ידו דלי מים ומצקת. "אתה צריך לשתות, דוד. שעות רבות אתה עובד, ועוד לא נתת לעצמך מנוחה. שתה, דוד, אנא." אולם דוד משך בכתפיו, ולא עזרו כל הפצרותיה. "אם כך", הרימה ידיים, "אשאיר את המים כאן. שתה מעט". היא הלכה בצעדים כבדים אל סוסה, והביטה מעבר לכתפה. הוא לא הרים את ראשו, גם כשרכבה משם.

אחר הצהריים באו חבריו לקרוא לו. על אף סירובו, משכו אותו עימם והעלו אותו על הסוס. משהגיעו אל המושבה, ביקש ללכת לבדו. חבריו עקבו אחריו בדאגה. "מסכן. אמש קיבל את ההודעה, אני חושש לו. מה אם יעשה דבר נמהר?" שאל אחד. "אינני חושב כך" ביטלו השני "הוא בחור חזק ברוחו, אינו ניתן לשבירה בקלות." הם פנו אל המשרד. בדרך פגעו ברעיה. "אם את מחפשת את דוד", אמר הראשון, "הוא הלך לים". רעיה הודתה לו ופנתה לשם.

קול הגלים המתנפצים קיבל את פניה, ובמרחק נראתה דמותו של דוד הרכון על ברכיו. היא התקרבה אליו, והופתעה לראות את לחייו רטובות מדמע. היא התיישבה על ידו. "את יודעת" לחש דוד "חלומה של משפחתי היה תמיד להגיע לארץ הקודש. זו הייתה משאת נפשנו, בשכבנו ובקומנו הזכרנו את ציון. רק אני, הקטון, הגשמתי את חלומם והגעתי הנה. אולם לעזוב את הבית, להתחמק ולגנוב ולשקר כדי להגיע הנה זה כלום לעומת חוסר הידיעה על גורלה. זה כלום לעומת הידיעה כי אחותי בידי השלטונות האכזריים, שאין לדעת מה יעשו לה..." הוא הרים את ידיו לשמים, כבתחינה. "אינני יכול להצילה, עלי להישאר כאן ולהיאבק באדמה הזו שאיננה מבינה כי אנו אוהביה! היא נלחמת בנו, ממאנת לקבל את דמנו הניגר עליה." הוא פקח את עיניו. "מדוע?! מדוע אינך מבינה?!" לאט אל האדמה, פצוע ונפשו סוערת עליו. רעיה שתקה. מה תוכל היא, דור חמישי למתיישבים בארץ, לומר? שתיקתם מילאה את האוויר סביבם, רק קול הגלים נשאר.

ירד הערב.

"עלי ללכת" לחשה אליו. "הברון מגיע היום, הכינו לו ארוחה חגיגית. תגיע כשתהיה מוכן." היא נייערה את בגדיה מהחול שדבק בהם, רצתה לומר עוד דבר אולם עצרה בעצמה. היא הנידה בראשה בחוסר אונים והלכה. כשקרבה אל המקום, ראתה לפנייה המולה רבה. היא מיהרה אל ריבה, הטבחית, שנזפה בה על האיחור והביאה לה סינר. ריבה לא חדלה להתלונן ולנזוף בתורנים, נרגשת מביקורו של הנדיב הידוע במטבחה. "רעיה!" קראה בקול רועם "את תהיי אחראית על ההגשה לברון ואשתו." רעיה הנהנה. היא לקחה מגש, מילאה בו אוכל, ולקחה אותו בזהירות רבה אל השולחן בו ישבו הברון והברונית. היא הניחה את הדברים על השולחן, וקיבלה את תודתו של הברון. היא פנתה ללכת,

אולם אז הסתובבה חזרה אל הברון בהחלטיות. "סלח לי אדוני, פתחה. "אוכל לשוחח עמך מעט? בעניין דחוף?" הברון הופתע מפנייתה, אולם אז חייך אליה והציע לה לקחת כיסא ולהתיישב על ידם. "ובכן", אמר לאחר שהתיישבה "מה בפירך?" הוא חביב, הרהרה, ייתכן ואף יסכים לעזור. "אדוני, אני נואשת לעזרתך. דוד, חברי, עלה לכאן בדרך לא חוקית מרוסיה לפני כמה שנים. הוא השאיר שם אחות קטנה בידי מכרים ועלה לכאן להקים את המושבה הזו. לפני זמן קצר, נתפסה אחותו בידי השלטונות בנוסותה לעבור את הגבול, כאחיה לפניו. העונש על כך הוא 25 שנות מאסר בסיביר. דוד שקוע באבל, ואינני יכולה להניח לו להיות שרוי במצוקה הנוראית הזו. "היא עצרה לנשום. הברון נראה משועמם מעט, זו לא הייתה בקשה שונה מכלל הבקשות שקיבל במשך כל שעות היממה. רעיה הבחינה בכך, אולם המשיכה בסיפורה "אנא אדוני, האם תוכל להשתדל אצל השלטונות ולדאוג לשחרורה?-" "אינני מוכן לסכן את קשריי עם השלטונות." קטע את דבריה. רעיה נאלמה דום. הברון לא יעזור לה. אולם היא סירבה לוותר. "אדוני, פנתה אליו. "אתה אדם נדיב ומכובד, הקמת את המושבה הזו ועוד רבות בארץ. הפרחת את ההתיישבות כאן. אולם, התגנבה נימה של צרידות לקולה "גם הפועל הפשוט תורם להתיישבות. דוד הגיע לכאן מרוסיה, ועשה דברים עצומים בשביל הארץ הזו. הוא הקריב כל מה שהיה לו, השאיר מאחוריו את אחוות הקטנה ועלה חסר כל. המעט שתוכל לעשות בשבילו זה לתת לו להתאחד עם אחותו. עיניה התרככו. "אנא, אדוני הברון. אני מתחננת." הברון שתק. "נבדוק מה אנחנו יכולים לעשות" נשמע לפתע קולה של הברונית. היא הנידה בראשה. "אולם איננו מתחייבים לדבר." רעיה לא הייתה מוכנה לזה. היא לא חשבה שזה יהיה קל כל כך. "אולם אינך חוששת כי תסכנו את קשריכם עם השלטונות?" שאלה בחשש. "זו הסיבה כי אמרתי שנבדוק מה נוכל לעשות, אולם לא נתחייב." ענתה עדה, היא הברונית. "ניכר כי את בעלת נפש עדינה, ורוצה באמת ובתמים לעזור לחברך. לכן אסכים לנסות לשחררה, אך לא אסכים לסכן דבר." רעיה לא מצאה את המילים להודות לה. "תודה, תודה רבה!" קראה בהתרגשות. "זכרי" קטע בעלה את ההתרגשות "איננו מתחייבים לתוצאות. יתכן ואף חברך יושלך חזרה לרוסיה, כיוון שהגיע לכאן בדרך בלתי לגאלית. עלייך לדעת את הסיכונים שבפניה לשלטונות" הזהירה. רעיה הנהנה. "דוד יסכים לכך. הוא יסכן הכל למענה." הם החליפו מבטים והנהנו. "נשתדל" חתמו את השיחה. רעיה קמה, נרגשת, ולא חדלה להודות להם. במשך שארית הערב, היא ריחפה מאושרת וחיכתה לרגע בו תספר לדוד את החדשות הטובות.

באחת עשרה ורבע, לאחר שריבה אישרה כי הכל נקי, הורידה רעיה את הסינר ומיהרה אל חדרו של דוד. היא הלכה בדרך העפר, חולפת על פני זוגות חבוקים ויחידים המנצלים את הערב. כמה הוא ישמח, הרהרה, כשאספר לו כי יש פתח תקווה, כי יתכן ויראה את אחותו בקרוב! אולם, הזדחל חשש אל ליבה, מה אם לא יצליחו הברונים להועיל? אולי אפילו התייחסו אליה בדרך כה ידידותית רק בשביל להשתיקה, ובעצם לא יעשו דבר בנושא? דוד כה יתאכזב! לא. אסור לי לומר לו אם אינני יודעת בוודאות שהעניין אכן יטופל. אל לי לטפח בו תקוות, שייתכן כי הן תקוות שווא. אך גמלה ההחלטה בליבה, והגיעה אל דלת חדרו. היא דפקה בעדינות. לא נשמע קול. היא דפקה שוב, ומשלא נשמע

מענה פתחה את הדלת. הוא שכב על המיטה, עיניו נעוצות בתקרה. "דוד" התמלטה מפיה אנחה. "אינך יכול להישאר כך לנצח. עלייך לחיות את חיך, להמשיך ולהאמין בטוב. יש טוב. אחותך תנצל. האדמה עוד תחזיר לנו אהבה, אני משוכנעת בכך!" דוד זינק מהמיטה. "אין טוב רעיה! אין! במה חטאה אחותי, שתישלח ל-25 שנים בסיביר?! כל רצונה היה להגיע הנה, לעבוד את אדמת ארץ ישראל! יש טוב? רק רע יש פה!" הוא עמד באמצע החדר, וזעק את כאבו עליה. היא עמדה שם, סופגת קיתונות על קיתונות של עצב מכריע, של פחד שהתבשל בתוכו במשך ימים. היא הבינה, ולכן עמדה שם ושתקה. רק עיניה דיברו, מלאות חמלה והכלה. אולם דוד לא הבין, הוא חשב כי היא מראה לו רחמים, רגש שלא יכול היה לסבול. "צאי מכאן." אמר בקור. "אינני רוצה לראות אותך." הוא הפנה אליה עורף. "דוד!" קראה, לא מבינה במה חטאה. דוד חזר אל המיטה, והתנתק ממנה. היא יצאה מהחדר. דמעות מילאו את עיניה. היא רצה אל הים, אל הפינה הפרטית שלהם. היא עמדה בחול, ובכתה. הוא לא מבין אותה, הוא מתמקד רק באבלו ובכך פוגע בה. דקות ארוכות עמדה שם, אבודה בחושך, והניחה לגלים ללחך את רגליה. לבסוף פנתה אל חדרה, ונרדמה.

חבריהם לא הבינו מה קרה ביניהם, אולם העובדה נותרה בעינה- דוד ורעיה לא מדברים. הם התכנסו, כל אחד בשתיקותיו, ולחבריהם נותר רק לתהות על פשר הקרע, בין בני הזוג שמעולם לא רבו. שבועות חלפו. הריב כבר לא עניין את בני המושבה הקטנה, אולם דוד ורעיה לא התפייסו. הם שקעו כל אחד בעבודתו, בשדה או בפרדס, וניסו לשכוח.

"הגיע מברק לרעיה. תוכל למסור לה?" הופיע בשדה שליח, והושיט את המעטפה לדוד. הוא מחה את הזיעה ממצחו והתכונן לסרב, אולם השליח הותיר את המעטפה בידיו ורכב משם. דוד התבונן במעטפה. מהודרת, עם חותם אדום. הוא הסתקרן. מי יכול לשלוח לרעיה מברק כה מהודר? הוא רצה לפתוח את המעטפה, אולם חינוכו הטוב גבר עליו. וכך, למרות שהמעטפה משכה את ליבו כל אותו היום, התגבר על יצרו ולא פתח אותה. ברדת הערב, הלך אל רעיה עם המברק. "רעיה" קרא לה. היא הביטה אליו, מופתעת. "דוד." הוא לא הביט בה. "קיבלת מברק." הוא הושיט לה את המברק ופנה משם. כעבור רגעים מעטים שמע אותה קוראת אחריו "דוד! דוד!". היא רצה אחריו, נרגשת, בעודה צוחקת ובוכה. "הם הצליחו.. הצלחתי.. התנשפה באושר. "מה?" ניסה דוד להבין "קרא!" תחבה את המברק אליו. 'רעיה. הנערה תשוחרר תמורת חייל רוסי. תעלה על הספינה הבאה לישראל. עדה! המכתב היטשטש מול פניו. "את... שחררת את אחותי?" שאל בקול חנוק. "אני שחררתי, הברונים שיחררו, הפרטים הללו אינם משנים. היא תבוא לכאן, דוד! היא תבוא!" קראה באושר. "רעיה, אני.. אינני יודע מה לומר. אני אסיר תודה לך" הוא התבונן בה ברצינות. "אני מתנצל, רעיה. נהגתי בטיפשות." היא קיבלה את ההתנצלות. "לא חשוב. אמנם פגעת בי, אבל הבנתי את התנהגותך." האירה אליו את פניה. הם הלכו יחדיו, מאושרים בנס שקרה להם.

השבועות חלפו לאט. כל יום נדמה בעיני דוד לנצח. רעיה הייתה שותפה להתרגשותו. היא חשה פליאה על השתלשלות העניינים, והודתה על כך במכתב משתפך לברונים. היא לא קיבלה מהם תשובה.

יום לפני התאריך המיועד להגעת אחותו של דוד, עבדה רעיה בקטיף תפוזים. לפתע הגיע יואב בריצה. "החיטה החלה לצמוח!" צעק אל העובדים. השמחה הייתה מידית. לאחר ארבע שנות בצורת, נבטה החיטה הראשונה. המושבה חגגה. הן העובדים בשדות והן בפרדסים עצרו את עבודתם ורצו אל מרכז המושבה. רעיה חיפשה את דוד בין החוגגים, אך הוא מצא אותה קודם וסובב אותה בריקוד קצר. האושר שרה בפני כל. עם שקיעת החמה נערכו חגיגות. הוצאו יינות ותפוזים. עליצות מילאה את כולם. הם היו בטוחים שכאן ימותו, שיוציאו את נשמתם על אדמה חרבה. להפתעתם, האדמה שמעה את תפילתם והצמיחה פירות ראשונים. ראש המושבה השתיק את כולם ועלה לנאום. הוא הכריז כי אלוקים שמע את תפילותיהם, כי לעמלם יש שכר. הוא הכריז על יום זה כיום חג, וסיים בברכה לאנשים שלא התייאשו למרות הכול.

דוד חייך אל רעיה, שלחשה לו "מחר אושרך יהיה שלם. יש טוב, דוד!" הוא הנהן "יש טוב, רעיה" הוא הניד בראשו הצידה, שואל האם תרצה לפרוש מההמון החוגג ולחגוג בפרטיות. היא הנהנה, והם פרשו בשקט וטיילו בשבילי המושבה. הם לא מיהרו, אלא הלכו בצעדים קלים, בטוחים באושרם. "אני כל כך שמח שהשלמנו. סלחי לי על הצעקות שנאלצת לספוג, הייתי מיואש. פחדתי." רעיה חייכה אליו. "כשלא דיברנו, הייתי אומללה. אבל הזכרתי לעצמי שאתה מתנהג כך מאהבתך לאחותך, וזה גרם לי להעריך אותך יותר." הם הגיעו לשדה. אור הירח השפוך על השדות גילה להם את המחזה המרהיב-ניצנים ירוקים על פני כל השדות. רעיה פנתה אל דוד בעיניים מנצנצות "הצלחנו, דוד, הצלחנו!" "הצלחנו." הוא אישר. "אני לא חושב שאוכל להירדם הלילה." הוא צחק, צחוק מאושר שרעיה לא שמעה מעולם.

בבוקר למחרת, פגשה רעיה את דוד בתחנה, ממתין בקוצר רוח לבואה של אחותו. "בוקר אור" קרא לעברה. היא ישבה, הוא עמד, מתופף בקצב מהיר על תחנת העץ הישנה. הדקות חלפו, נדמות בעיניו כשנים ארוכות. "הירגע, דוד" אמרה לו רעיה. "עליך להיות בשליטה כשתגיע." הוא הנהן, אולם לא פסק מלתופף בעצבנות. קול עגלה נשמע, ודוד רכן בהתרגשות, אך חזר למקומו מאוכזב למראה עגלת איסוף החלב. חלפו כמה דקות, ושוב נשמעה עגלה. מרחוק נראתה עגלת המזכיר, ששב מאיסוף מהנמל. אחותו נמצאת שם, ידע. דוד לא ניסה להסתיר את התרגשותו, הוא נעמד מתוח וחיוך עלה על פניו. לפתע הגיח סוס ונעצר מול דוד ורעיה. "פורעים ערבים! בשדה! הם מעלים את עדריהם על החלקות, עוד מעט וכל עמלנו יאוכל!" הוא המשיך בדהירתו הנואשת אל המושבה, להזעיק עזרה. דוד דמם. מסכת ייסורים עלתה על פניו. אחותו, לה חיכה שנים רבות, נמצאת במרחק דקות ספורות ממנו. אולם השדה עליו עמל כה קשה, עליו הגיר את דמו- עומד בפני חורבן. מה יעשה? רעיה עמדה קפואה, קרועה כמוהו. "רעיה"- פנה אליה מיוסר "הסבירי לה. אמרי לה שאני מבטיח שאחזור, שאני הולך להציל את האדמה שעליה חלמה כה הרבה. הבטיחי לי!" העגלה התקרבה. ניתן היה לראות דמות נערה צעירה יושבת ליד הרכב, רכונה קדימה. "לך, אני אומר לה."

הוא הביט בעגלה בכאב, ונעלם בריצה.
העגלה עצרה.

אסור לתת לאריה למות

לפני שנתיים עבדתי עם ג'מאל ועזה. שני פלסטינים בני 50+ מבית ג'אלה. לא רק איתם, אבל בעיקר איתם.

ג'מאל אינסטלטור ועזה חשמלאי. אני יכול להגיד בפה מלא ובלי בושה שהיו רגעים שהרגשתי שהם חברי נפש. ממש. (עזה, היה אולי התיקון לזיכרונות משם.) עד היום אנחנו בקשר. אני מתייעץ עם ג'מאל כשאני צריך לתקן צינור בקס בצנרת המקלחת (במקור זה פקס עם דגש ב-פ) או עם עזה על חיבור חוטי חשמל. ב"צוק-איתן" התקשרו לברך "תשמור על עצמך" בראש השנה "שתהיה שנה טובה" ואיחולי "בחתונה שלך אינשאללה".

אתה יודע שאנשים שפגשת בדרך היו משמעותיים עבורך רק כשאתה נזכר בחוויות איתם וחיוך גדול עולה על שפתיך ובורקות עיניך.

גרתי אז באזור לכיש. בקרוואן קטן ומצ'וקמק עם נוף לאזור מדהים. כרמי ענבי יין, יער אורנים ושדות חיטה. אלפי גווני צבעים. קורע ת'תחת בעבודת כפיים ביום ומנגן בלילה. חלום. הם ישנו, לעיתים, בקרוואן לידי. היינו יושבים בערבים ומעבירים את הזמן בשיחות על דת, פוליטיקה (המון דת ופוליטיקה), ערכים, אמונה, בנות, שפה... שיחות אמוצינוליות מאוד שהתנהלו בצעקות, צחוקים, ברכות וקללות. היה בקשר הזה המון דאגה, רגש, כבוד ואמת. אמת גדולה. גם כשהיא היתה כואבת ופוערת פצעים שהגלידו בליבי ובשרי. מעריך אותם מאוד על זה.

ישנן תקופות שבהרבה תחומים (במקרה זה - הזהות הלאומית) אתה חי על "טייס אוטומטי" וחושב שהדיעה, התפיסה שלך חזקה ופתאום מישהו בא ונותן לך סטירה ומחכה שתגיב ואתה מגמגם, ממלמל משהו לא ברור, נאלם דום, שותק. אזי צעקה פנימית צועקת, זועקת מעוררת וחושפת לך, שהזהות היהודית שלך, שחשבת שהיא חזקה, הינה רופסת כעלה נידף בשלכת. ומביך לגלות את זה מהמקום הכי לא צפוי - מפגש עם פלסטיני בן 50 פלוס מבית-ג'אלה.

בזמנו, ישראל סירבה לאיזו הצעה של האו"ם או שטות אחרת. ג'מאל אמר לי משפט שחקוק בתוכי ולפני כל משימה שאצטרך לה במסגרת הגנה על פיסת אדמתינו הקטנה יהדהד לי בראש. "...וואלק מומו אתם אהבלים... אתם חושבים שתמיד תישארו הכי חזקים במזרח התיכון?! עדיף לכם לקחת את ההצעה כדי שתישארו עם משהו... יום אחד גם האריה הכי חזק בספארי ימות...".

וואוו!! "יום אחד גם האריה הכי חזק בספארי ימות...".

לרגע הבליחה בראשי סצנה מסרט טבע (טוב נו, אולי "מלך האריות"). אריה פצוע ותשוש ומסביבו עשרות צבועים שוחרים לטרף. מצחקקים. רירם נוטף מפיהם המטונף. שמים לו רגל, נושכים אותו בזנב, שורטים בעין מסממים אותו מלראות, בועטים בבטן, נוגחים בצלעות. מתישים אותו לאט לאט. מפילים רוחו.

מחכים ומשוועים לרגע שהוא יפסיק להילחם, להאמין בחיים, להאמין שהוא מלך החיות.

זו בדיוק הסיטואציה שאנו נמצאים בה שנים. הם מאמינים שאנחנו אריה. חד משמעית. חבל שבעקבות המדיניות הביטחונית הלא ברורה בממשלות האחרונות אנחנו אריה פצוע אבל עדיין אריה. שהרי אנחנו גור אריה יהודה. אנחנו צריכים להאמין בזה. אסור לגמגם. אסור למצמץ. צריכה להיות מדיניות ביטחונית ברורה (לשני הצדדים, אגב. אין סבלנות לטרור!! מכל צד).

יש ריבון בארץ ישראל בכלל ובירושלים בפרט. ריבון יהודי-ישראלי.

המלחמה על ירושלים היא מלחמה על כל ס"מ בארץ ישראל.

אסור לתת לאריה למות.

תודה ג'מאל.

شكراً جمال

חנה ויוראק והיער הארוך

"שנל, שנל" הרעימו עליהם החיילים בקולם, גבוהי קומה, לרגליהם מגפי עור שחורים נוצצים, שהגיעו עד ברכיהם, קסדות כסופות עם סמל הנץ - "תוך ארבע שעות אתם בחוץ. מי שישאר

נירה בו!"

הספיקו להעלות על העגלה, מזון ארוז, חבילות בגדים, שמיכות פלומה, את הבן הקטן בן השש ואת סבתא מרים.

אם המשפחה נמוכה ורזה הלכה בצד העגלה אוחזת ביצול. על ראשה מטפחת חומה כצבע עיניה הנוגות.

לידה הלכו בנה ושתי בנותיה. ריח עשן עץ הגיע אל נחיריהם. בתים בערו. אם המשפחה לא

הסתכלה אחורנית.

אווירונים עברו מעליהם, קולות נפץ נשמעו ממרחקים קצרים. העגלה התנהלה בכבדות. האדמה

היתה בוצית, כבר ירדו גשמי סתיו. ראשית ספטמבר.

אבי המשפחה, גבוה, רזה, שחום עור, הלך קדורנית לצד הסוס. מחזיק באפסר הסוס.

מזל שחסכתי קצת כסף. היו לי השנה הרבה תלמידים... מגרת שידת העץ המהגוני החדשה... נשארה פתוחה.. מיהרתי לקחת את הכסף שהסתרתי מתחת לשקית התפילין. מזל שהיה לי כסף לשכור עגלה. חבל עליה.. על שידת העץ.. אה, שטויות, הבל הבלים, הכל הבל.

ממה אתפרנס? מי צריך במלחמה מורה לעברית. חלפו משפטים בראשו.

גליציה כבר נכבשה. הוא זכר בעל פה את נאומי השטנה של היטלר וגבלס, והאמין להם. הוא ידע שאין למשפחתו מה לעשות עוד על אדמת פולין. הם חייבים להגיע לרוסיה אם חפצי חיים הם.

הגיעו לפאתי יער.. אפלולית בין העצים ואפלולית אדמדמה בשמים, היום נוטה לערוב.

נמשיך נכנס פנימה ליער ונקווה שהסוסים ידעו בעצמם לאן ללכת.

אם המשפחה מילמלה פסוקי תפילה...

לפתע, הגיחה מולם חבורת גברים מנופפים בידיהם באגרופים קפוצים. מתוכם יצא לקראתם גבר רזה, גבוה, פרוע שער פשתן, חרוש קמטים, תווי לסת בולטים, עיניו כחולות קטנות, נוקבות.. התקדם בצעדים איטיים.. מפנה אקדח אליהם. - -

"עצרו או שאני יורה" צעק בקול ניחר.

דממה. הולם לב. רגע שהוא נצח

"הוי יוראק" נשמע מתוך הדממה, קול עדין ורך של אם המשפחה, שמהירה לקראת האיש, ידיה מושטות אליו וכפותיה הגדולות פרושות לצדדים. נעצרה בסמוך לאיש, ראשה בגובה חגורת

מכנסיו, ואמרה בפולנית –

"הוי יוראק, תודה לאלוהים. מלאך אלוהים אתה. אלוהים שלח אותך אלינו, לעזור לנו לעבור את היער בשלום. ישתבח בורא העולם"

... יוראק נסוג מעט אחורנית, הסתכל בפניה נדהם ..

לרגע, ולאחריו הפציע חיוך קטן שהאיר את פניו. עיניו התרככו. השתחוה קלות, הזדקף ואמר בטון חגיגי -

גברת חנה הוכמן היקרה.. אעזור לכם לחצות את היער הזה.. וכי אדם שפל כפוי טובה אני. זוכר יום יום את טוב ליבך. ומברכך לפני ייזוס' אמר בעודו מצטלב. 'תמיד כשהבאתי לכם בולי עץ להסקה לחורף, העמסת לתוך ידי מתנות לאשתי ולילדיי. לא רק את שכרי בכסף נתנה בעין טובה' אמר ופנה לאנשיו שעמדו נבוכים בצד, "גם בגדים, ואוכל, וממתקים. לילדים הקטנים, אמרה, ושמלת הצמר לאשתך הטובה ...

לב טהור לך, גב' חנה הוכמן' הושיט ידו ולקח את כף ידה בידו המסוקסת, ונשקה בחום.

'קדימה, כבר חושך, תזיזו את התחת שלכם' קרא לאנשיו.

החזיק במושכות הסוס, מאיץ בו 'עצל מטומטם, מה אתה תקוע בבוע כמו מסמר בלי ראש. הרם רגליך ושים פעמיך ליער כמו בן חיל, הלא אינך פגר' 'ואתם, כולכם', סימן בידו בעיגול באויר את בני המשפחה, 'עלו, עלו על העגלה, תתעטפו בשמיכות, תעצמו עיניים ועוד הלילה נצא מן היער הארוך הזה. ואחר כך תלכו לגורל שהועיד לכם אלוהים'. וכך היה.

* חנה היא סבתי אם אמי. הסיפור מבוסס על מאורע אמיתי. הנפשות בסיפור זכו לעבור את המלחמה ותלאותיה הנוראות, בשלום, ולעלות לארץ בשנת 1949 פרט לסבתא רבה שלי שמתה משלשולי רעב בסביר.

* יזוס הוא ישו בפולנית

